

TIDSSKRIFT FOR ARBEIDERBEVEGELSENS HISTORIE

Arbeidskamper i Norge

1/1977

Utgitt av

Pax forlag, Oslo
med støtte av
Norsk Grafisk Forbund
Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund

Redaksjonsutvalg

Jorunn Bjørgum
Edvard Bull
Hans Fredrik Dahl
Svein Damslora
Odd-Bjørn Fure
Knut Kjeldstadli
Arne Kokkvold
Einhart Lorenz
Per Maurseth

Redaksjonens adresse:
Gøteborggt. 8, Oslo 5

TIDSSKRIFT FOR ARBEIDERBEVEGELSENS HISTORIE
kommer ut uregelmessig, men minst to ganger i året.

Abonnementspris for 1977: kr. 70,—
Postgiro 20 12 045

Abonnementet tegnes ved henvendelse til Pax forlag a/s,
Gøteborggt. 8, Oslo 5, Tlf.: (02) 37 90 82. Abonnement
anses løpende til oppsigelse skjer, hvis ikke oppsigel-
sesdato er uttrykkelig fastsatt i bestillingen. Ved adres-
seforandring, vennligst husk å oppgi gammel adresse.
Forsida: Arbeiderbladet 26/4-1921.

© by the Authors 1977.

ISBN 82-530-0819-8
Trykt i
Heglands Trykkeri
Flekkefjord

Arbeidskamper i Norge

Innhold

Per Maurseth: Arbeidskonflikter i Norge	5
Synnøve Aarseth Barder: Storstreiken i 1921	35
Trond Hansen: Kirkeneskonflikten 1928–1929	77
Terje Bekken: Folldalskonflikten 1929–1931	91
Tore Arvid Pedersen: Tariffoppjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten	119
Nils Henrik Fuglestad: Noen synspunkter på norsk fagbevegelses politiske og ideologiske utvikling i mellomkrigstida	145
Einhart Lorenz: Marxistiske teorier om fagbevegelsen	181

Debatt

William M. Lafferty: Industrialisering og radikalisme: En kort kommentar	199
--	-----

Dokumentasjon

Ole O. Lian: Tale på den skandinaviske arbeiderkongressen i 1912	211
Jernarbeidernes revolusjonære fagforeningsprogram 1924	237
Strasburgertesene 1929	241
Fagopposisjonen av 1926. Program	261
Olav Hindahl: Fagbevegelsens samfundsmessige stilling. 1938	263

Bibliografi

Hovedoppgaver om arbeidskonflikter	274
Bibliografi 1975	275
Nye hovedoppgaver om arbeiderbevegelsen	284
Forskningsprosjekter	286

Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie

Målsetting

Arbeiderbevegelsens historie er nødvendig for arbeiderklassens sjølbvissthet. Det er nødvendig med kontakt mellom dem som forsker i arbeiderbevegelsens historie og det store publikum som har behov for å kjenne denne historia.

Studiet av arbeiderbevegelsens historie har lange tradisjoner i det norske akademiske miljø. Antall forskningsbidrag på dette feltet har likevel økt meget sterkt i de seinere åra. Dette hener nøye sammen med det sterke politiske engasjement både hos forskere og studenter. Samtidig med at arbeiderbevegelsens historie studeres mer intenst i universitetsmiljøene, vokser interessen for denne historia hos et langt breiere publikum. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie ønsker å bringe forskningsresultatene ut til en breiest mulig krets av lesere.

Hvert nummer av tidsskriftet er i hovedsak bygd opp rundt ett sentralt emne, som blir belyst ut fra den nyeste forskningen på området. I tillegg til at enkeltstående forskningsarbeider blir presentert, legger vi vekt på å sammenfatte forskningsresultatene. For å gjøre resultatene tilgjengelige og meningsfulle, søker vi å ha en sammenfattende artikkel i hvert nummer.

Arbeiderbevegelsens mål har vært, og er, en gjennomgripende omforming av samfunnet og menneskene. Arbeiderbevegelsens historie må derfor studeres på breiest mulig grunnlag. All den innsikt som forskere, politikere og andre interesserte sitter inne med er av interesse i denne sammenhengen. Emnene vil bli behandlet med utgangspunkt i ulike teoretiske perspektiver, og tidsskriftet vil være et forum der forskjellige helhetssyn gjøres til gjenstand for debatt.

Valget av emner bestemmes av flere forhold. De emner blir foretrukket som peker seg ut som interessante både av faglige og politiske grunner.

Om numrene

Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie har tidligere gitt ut to numre: *Radikaliseringen av norsk arbeiderbevegelse 1918–1923* (1/1976) og som nytugave *Edvard Bull: Trønderne i norsk arbeiderbevegelse før 1914*, (2/1976). Det finnes fortsatt eksemplarer igjen for salg av disse numrene.

Neste nummer – 2/1977 – har arbeidstittelen «*Arbeidsliv og fagbevegelse i etterkrigstida*». Seinere vil bl. a. disse emnene bli behandlet:

- *Kvinnekamp og arbeiderbevegelse*
- *Arbeiderrådsbevegelsen*
- *Krisepolitikk i 1930-åra*
- *Klassekamp på landsbygda.*

Fordi vi kommer tilbake til disse emnene, er arbeidskonfliktene i jord- og skogbruk ikke tatt opp i dette nummeret.

Ellers vil vi i hvert nummer søke å bringe:

- Debatt
- Kilder og dokumentasjon knyttet til hovedemnet
- Bibliografi til emnet
- Bibliografi fra Arbeiderbevegelsens Arkiv
- Oversikt over forskningsprosjekter m.v.

Redaksjonen inviterer alle interesserte til å sende bidrag og tar gjerne mot forslag til hovedemner som bør tas opp.

Per Maurseth

Arbeidskonflikter i Norge

I

Første nummer av Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie var viet radikaliseringen av norsk arbeiderbevegelse i tidsrommet 1911—1923. Nummer to var en nyutgivelse av Edvard Bulls Trønderne i norsk arbeiderbevegelse. Bulls bok er en spesialstudie til en del av temaet radikalisering, geografisk og kronologisk avgrenset til kjerneområdet for det radikale frembrudd i tiden frem til første verdenskrig.

Tema for dette nummer er arbeidskonflikter i Norge. Fem av artiklene henter sitt stoff fra faglig politikk og faglige kamper i tiden 1921—1931, det vil si tiden fra storstreiken til storlockouten, de største arbeidskamper vi har hatt. Dermed er dette nummer stilt inn i en klar forlengelse av de foregående. Fagopposisjonen av 1911 vant frem på krav om en skjerpet faglig kamp med nye organisasjonsformer og nye kampmidler. De studiene som her legges frem, gjelder den faglige praksis i de årene som fulgte etter at opposisjonen hadde vunnet viktige voteringer og valg på fagkongressen i 1920 og på en rekke forbundslandsmøter i årene etter 1918. De fem dokumentene i dette nummer har den samme tilknytning. Utvalget flankeres av to autoritative uttrykk for det vi i stort perspektiv kan kalle fagorganisasjonens generelllinje. Der er slektskap, men også tydelige kontraster mellom LO-formann Ole O. Lians grundige og sindige oppgjør med den faglige opposisjon på den skandinaviske arbeiderkongressen i 1912 og LO-formann Olav Hindahls fremstilling fra 1938 om «Fagbevegelsens samfundsmessige stilling» under regjeringen Nygaardsvold. Mellom disse står tre dokumenter som viser trinn i den ideologiske utvikling av den kommunistiske opposisjon i norsk fagbevegelse i 1920-årene.

II Arbeidskonflikter er konsentrert historie.

De åpne arbeidskamper er viktige i arbeiderbevegelsens historie. De er viktige på andre måter også, i den økonomiske historie, i politisk historie og i den almene historie om organisasjonssamfunnets fremvekst. Men her skal vi først og fremst se dem som ledd i arbeiderbevegelsens historie.

I denne artikkelen skal arbeidskonflikt bety organisert arbeidsstans brukt som kampmiddel. I det ligger både en begrensning og en utvidelse i forhold til noen gjengse betydninger. I riksmeglingsmannens beretninger brukes uttrykket konflikt ofte om den tilstand som inntre når partene går til plassoppsigelse. Det vil heller ikke være urimelig å kalle en tvist som blir innbrakt for Arbeidsretten for en konflikt. Men i motsetning til en slik ordbruk bruker vi her faktisk inntrådt arbeidsstans som kjennetegn på en arbeidskonflikt. Det betyr at en rekke former for arbeidskamper blir holdt utenfor. Noen av disse har spilt større rolle i diskusjonen om faglig taktikk enn i praksis. Det gjelder f.eks. fabrikkbesettelser og visse former for obstruksjon og sabotasje. Men andre former har nok hatt større betydning enn vi er klar over. Det gjelder f.eks. overtidsnektelse, gå-sakteaksjoner o.l. Vi kjenner en rekke enkelttilfeller, men vi har ingen holdepunkter for å kartlegge omfanget.¹ Dette er altså en innsnevring av begrepet arbeidskonflikt. Vårt emne er streik og lockout.

På den annen side omfatter begrepet arbeidskonflikter her også arbeidsstans som ikke umiddelbart er rettet mot arbeidsgiverne. Også den politiske streik (for den saks skyld også den politiske lockout om den har forekommet) vil vi regne med i vårt begrep arbeidskonflikt.

Med et treffende uttrykk er arbeidskonflikter blitt betegnet som *konsentrert historie*.² Med dette siktes til at gjennom et kortvarig forløp av *kollektiv handling* kommer fenomener som ellers ligger skjult, til åpent *uttrykk*, og kampen resulterer i historisk forandring, den blir en *terskel* i den forstand at alt ikke lenger er som før når kampen er over.

Disse tre stikkordene kan gi utgangspunkter for å begrunne at det er viktig å kjenne arbeidskampenes historie, og at det er viktig å kjenne den bedre enn vi gjør i dag. Begrunnelsen vil hele tiden være dobbeltsidig: i arbeidskampene foregår ting som er historisk viktige i seg selv, men dessuten får vi også øye på ting som ellers ikke er lett å se. I det siste ligger også en advarsel og en metodisk vanske. I konsentrat fremtrer pr. definisjon de virksomme elementer sterkere enn

normalt. Å fremstille historien gjennom konflikter kan dermed føre til overdramatisering og fortegning. Det er ikke uvesentlig at det alltid har vært arbeidet mer enn det har vært streiket. Det er heller ikke uvesentlig at fagbevegelsen alltid eller nesten alltid først har prøvd å finne løsninger uten åpen konflikt, og at dette i de fleste tilfeller har lyktes.

III Arbeidskonflikt som kollektiv handling

Som i historieforskningen alment har mye av forskningen om arbeiderbevegelsen vært siktet inn mot de ledende sentra, mot studier av *elitenes* tankegang, beslutninger og handlinger. I noen grad har dette vært en virkning av elitens dominerende stilling som produsenter av kildemateriale. Men argumentet om konsentrert historie har også gyldighet for de ledende sentra, det ligger i sakens natur. Undersøkelser på eliteplan har derfor vært fruktbare og frembrakt viktig innsikt. Og de vil fortsatt bli av vesentlig betydning, for mulighetene er ennå langt fra uttømt. Men de har også sin begrensning. Bevegelse er mer enn ledelse, og studier av elitene gir ikke svar på alle de spørsmål vi vil stille. Eller sagt på en positiv måte: Gjennom undersøkelser på toppen oppstår spørsmål som bare kan besvares ved å forske i grunnplanet og i klassens historie.

Noen har vendt ryggen til eliteforskningen og startet i motsatt ende. Ønsket om å studere historien nedenfra er blitt utformet som et program om å studere arbeidsfolks levevilkår og arbeidsforhold. Hvor kom de fra, hvordan levde de og arbeidet de, og hvordan varierte forholdene fra sted til sted, fra yrke til yrke og fra generasjon til generasjon? Slike spørsmål er grunnleggende i det som tradisjonelt kalles sosialhistorie. Dette har vendt interessen mot kildemateriale av annen art, og i en viss forstand har det ført til at forskningen selv har frembrakt et materiale av ny type. Jeg tenker her på de store organiserte innsamlinger av arbeiderminner som Edvard Bull fremfor noen har vært drivkraften bak.³

Forskning av denne typen kan knyttes direkte sammen med forskning av toppene i politikk og organisasjonsliv gjennom påvisning av statistisk sammenheng mellom sosiale og økonomiske strukturer på den ene side og for eksempel valg av representanter og representantenes atferd på den annen side. Man finner samvariasjon og sier gjerne at det gir forklaring. Men dette er egentlig en litt villedende forkortelse for at

samvariasjonen passer inn i noen forklarings-teorier, som derved sies å bli bestyrket, mens de ikke lar seg forene med andre forklarings-teorier, som derved må oppgis eller forandres. Men i seg selv gir en påvist statistisk sammenheng ingen forklaring.

Hvis en slik direkte sammenkobling mellom fenomenene på topp og bunn, mellom tradisjonell politisk historie og tradisjonell sosialhistorie, ikke fører frem til forklaring, kan vi søke etter formidlende mellomledd som gir en indirekte kobling. De målrettede kollektive handlinger på grunnplanet er en slik type formidlende ledd.

Fagorganisasjonen ble bygget, utviklet og holdt i live gjennom målrettet kollektiv handling, og den strekker seg fra sin klassebasis i bunnen til de sentraliserte beslutningsorganer i samfunnet. Den står både i sosialhistorien og i den politiske historie og formidler mellom begge. De kollektive handlinger som bærer og utvikler fagorganisasjonen er mangeartede og varierte, men av særskilt betydning i dens historie er de åpne arbeidskamper.

På et massemøte i Kristiania i april 1913, samlet til protest mot regjeringens forslag til lov om tvungen voldgift, sa Landsorganisasjonens formann Ole O. Lian:

En av de mange protestlister — som samlet over 60 000 underskrifter — mot forslaget om voldgiftslov i 1913.

«Hele fagorganisationens indflydelse hviler paa retten til streik. Vi vandt absolut intet fremskridt, hvis ikke den eventualitet stod bakom, at arbeiderne kan negte at avhænde arbeidskraften, naar enighet om betingelserne for salget ikke opnaaes. Og jo mere begrænset adgangen til streik er, jo mindre indflydelse faar organisationen.»⁴

På denne tid sto både LO og NAF sammen om å avvise statsinngrep i lønnskampen gjennom tvungen voldgift, og Arbeidsgiverforeningens historiker lyder nesten som et ekko av Lian når han skriver:

«Av alle de virkemidler som står til disposisjon for organisasjonene på begge sider av arbeidsmarkedet, er *arbeidsstansen* det mest drastiske og også det mest virkningsfulle... Arbeidsstansen kan derfor betraktes som organisasjonenes store hovedvirkemiddel. Det er et utpreget kampmiddel.»⁵

Både Ole Lian og Erling Petersen så saken fra organisasjonenes side. Arbeidsstansen er organisasjonenes virkemiddel og gir organisasjonene innflytelse. Det er den selvfølgelige uttrykksmåte de begge bruker, og så sant som det er sagt. Men likevel er det bare den ene siden av en vekselvirkning. Historisk kom i mange tilfeller streiken før organiseringen, og like gjerne kunne det sies at arbeiderne skapte fagorganisasjonen for å oppnå større makt og innflytelse for den kollektive handling som streiken er.

For også den spontane og organisasjonsløse arbeidskamp krevde organisasjon. Krav skulle stilles, beslutninger fattes, solidaritet og disiplin utvikles og håndheves, støtte utenfra skulle mobiliseres og formidles. Om aldri så spontan og kortvarig vil målrettet kollektiv handling alltid fremkalle koordinering, arbeidsdeling og ledelse. Dermed blir den i en viss forstand organisasjon.

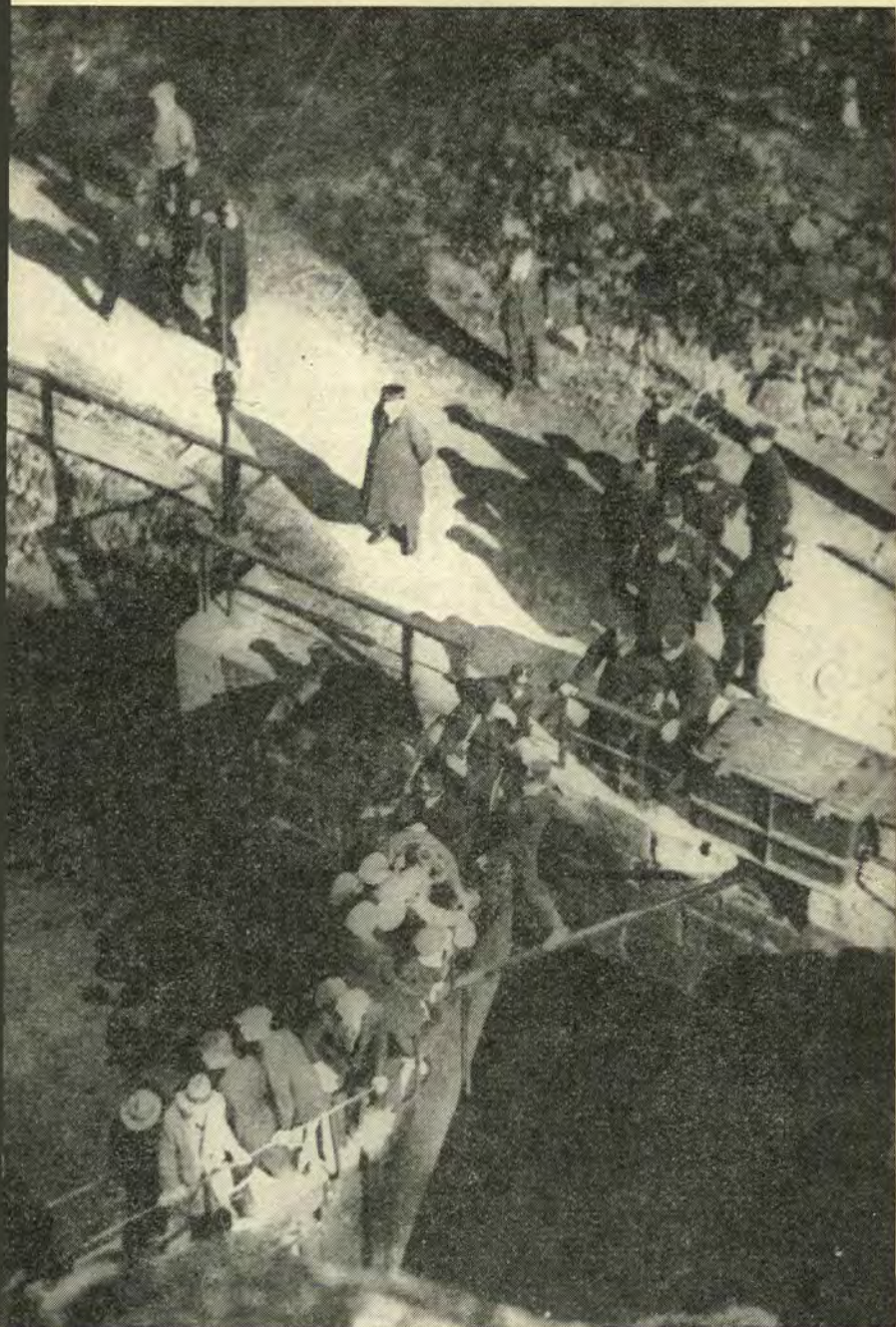
Dette var ett av utgangspunktene for det velkjente felles utviklingsmønster for arbeidskonflikter og fagbevegelse. Tidlige erfaringer førte til behov for å utvikle kampfrontene i bredden og for å arbeide på lang sikt. Begge behov pekte mot permanent og omfattende organisasjon.

IV Arbeidskonflikt som uttrykk

I en arbeidskonflikt kommer mange ting til uttrykk. Som det første og grunnleggende har vi selve konfliktforholdet mellom partene. Det uttrykkes gjennom formulering av krav, gjennom forhandlinger og brudd, arbeidsstans og konflikt-handlinger av ulik art og intensitet. For det andre trer indre forhold hos partene tydelig frem. På arbeidernes side gjelder det forholdet mellom organiserte og uorganiserte og mellom streikedeltagere og streikebrytere som viktige hovedgrupper. Men også skiller av annen art trer frem og viser seg f.eks. i avstemninger om forhandlingsresultater på ulike stadier i en konflikt. Et stort avstemningsmateriale er bevart og vil bli av uvurderlig betydning for å kartlegge variasjoner i arbeidernes holdninger over tid og mellom ulike organisasjonsområder, næringer og regioner. Med veksten i organisasjonene og den økende sentralisering av kampeledelsen blir forholdet mellom de ulike nivåer i bevegelsen, mellom ledelse og grunnplan også mer komplisert og ugjennomsiktig i organisasjonens daglige liv. Under konflikt kommer det klarere til syne at forskjellig posisjon i organisasjonspyramiden også betyr forskjellig utsiktspunkt og dermed forskjellig vurderingsgrunnlag. Gjennom arbeidskonfliktene utløses samspill og vekselvirkning innen organisasjonen, men også motsetninger og sterke indre konflikter. Endelig aktiviseres gjennom de åpne arbeidskonflikter også det omgivende samfunn som ikke umiddelbart er part i konflikten. Politisk myndighet trer inn med en skala av virkemidler fra innsats av troppstyrker til bruk av rettsapparat, meglings- og voldgiftssituasjoner og frem til langt mer raffinerte former for engasjement ved hjelp av budsjett og beskatning. Opini-onen mobiliseres og splittes i karakteristiske mønstre.

Enhver arbeidskonflikt kan beskrives på to hovedmåter. Vi kan se den som en konkret historisk hending og beskrive den i en ramme av tids- og stedsbundne bestemmelser. Vi kan også beskrive den med almene begreper og se den som uttrykk for almene fenomener. Helst burde vi unngå å velge mellom disse beskrivelsesmåtene, men bruke dem begge som uunnværlige veier til forståelse.

Det første og grunnleggende er konfliktforholdet mellom partene. Våren 1916 holdt Paal Berg, nyutnevnt formann for Arbeidsretten, foredrag i «Norsk forening for sosialt arbeide» om den nye arbeidstvistloven. I foredraget uttalte han:

*Slaget på sluseporten ved Skotfoss under Menstadkonflikten
fredag 5/6 — 1931.*

«Det er en aldrig hvilende kamp mellom kapital og arbeid om fordelingen av arbeidsutbyttet. Men kampen er ikke alltid åpen. Der er midlertidige fredsperioder. Blir spændingen for høi, kan der bli en akut krise som slaar ut i streik eller lockout.»⁶

Vi ser at Paal Berg gjorde to ting. Først identifiserte han arbeidskonflikter som uttrykk for en almen og permanent motsetning, den almene kamp mellom arbeid og kapital. Deretter bestemte han denne motsetnings art som et økonomisk fordelingsspørsmål, fordelingen av arbeidsutbyttet.

For Bergs publikum var trolig den første påstanden mer kontroversiell enn den siste. Forestillingen om en aldri hvilende kamp mellom arbeid og kapital brøt med tanken om at arbeidsstans var en tilfeldig forstyrrelse av forhold som dypst sett bygget på harmoniske fellesinteresser. Slik tenkte ennå store deler av det borgerlige Norge, og kanskje helst de sosialt behjertede. Paal Berg ville avsløre illusjonen om at streik og lockout skyldtes ondsinnede sosialistagitatorer eller sneversynte bedriftsherrer. Klassekampen var permanent, motsetningen strukturell.

Til gjengjeld kunne teorien om at kampen gjaldt fordeling, kanskje berolige hans publikum. Også i arbeiderbevegelsen oppfattet mange, men langt fra alle, kampens gjenstand på samme måte. En uttalelse av lederen for det amerikanske AFL, Samuel Gompers, er blitt klassisk. På spørsmål om hva fagbevegelsen egentlig hadde som mål, svarte han: «More!» I samme retning kan vi tolke Ole Lians mange uttalelser om arbeidsstans som resultat av at det ikke blir oppnådd enighet om prisen på varen arbeidskraft.⁷

Arbeidskraft som vare er en økonomisk kategori. I sosialt liv er forholdet mellom arbeider og kapitalist noe annet og mer. Syndikalismens store teoretiker, Georges Sorel, ga uttrykk for dette slik:

«Det er gjennom streiken proletariatet hevder sin eksistens. Jeg kan ikke gå med på å betrakte streikene som noe i likhet med et kortvarig brudd i handelsforbindelsene mellom f. eks. en kolonialhandler og hans leverandør av svisker, fordi de ikke kan bli enige om prisen. Streiken er et fenomen som hører krigens område til.»⁸

Nå kunne selvfølgelig også pris- og fordelingsspørsmålet stilles eksistensielt. Gompers' «mer» kunne utvides til det

revolusjonære «alt». Likevel var det en klar tendens til at økonomistiske mål på den faglige kamp ble forbundet med reformistiske holdninger, mens de revolusjonære var mindre økonomisk orientert og la større vekt på de faglige kampers betydning for arbeiderklassens endelige frigjøring og på kampens egenverdi som handling. I Martin Tranmæls skrifter er slike tanker fremherskende helt fra lederartikkelen «Vor Kamplyst» i «Ny Tid» i 1906, ut gjennom fagopposisjons-tiden og langt inn i mellomkrigstiden. Da Landsorganisasjonen og Arbeiderpartiet besluttet å stemme for lov om tvungen voldgift i 1922, var det mot Tranmæls stemme. Han innrømmet at voldgift kanskje kunne gi et like godt lønnsresultat som åpen kamp, men han advarte mot farer på lengre sikt:

«De falske illusioner som kan opstaa ved voldgifts-lovgivningen, ved aarelange og bindende tariffes, ved procedyre og parlamentarisk overvurdering . . . kan saa let undergrave sansen for organisationen, for arbeidernes selvtillid og selvhævdelse. Og da har man bare opnaadd at svække sig selv.

Hvis man vælger organisations- og kampvilje, den eneste som kan føre frem til arbeidernes frigjørelse, maa man holde fast ved den aapne kamp i nedgangs- og opgangstider.»⁹

Vender vi oss fra de almene standpunkter og erklæringer til arbeidskonfliktenes faktiske historie i Norge, er det neppe tvilsomt at de fleste og største konflikter har hatt rene lønns-spørsmål som viktigste stridsspørsmål. Dette er likevel ikke nok til å bestemme arten av den almene motsetning som kommer til uttrykk i arbeidskonfliktene, som rett og slett en strid om arbeidskraftens pris.

For det første er det på det rene at mange konflikter har hatt andre årsaker. De fleste fag og organisasjonsområder har gjennomgått en tidlig fase hvor mange konflikter ble utkjempet om rett til forhandling og kollektiv overenskomst overhodet. Flere fag har også opplevd to perioder med denne konflikttypen, først under fagbevegelsens gjennombrudd i byene, siden påny når industrigrenen senere etablerte seg i andre former på landsbygden. Møbelindustrien er et typisk eksempel på dette.¹⁰ Arbeidstidens lengde og arbeidsreglementer i det hele har vært viktige konfliktemner. Streik for å beskytte tillitsmenn eller for å oppnå gjeninntagelse av alle arbeidere etter en konflikt er en annen og ikke sjelden kon-

flikttypen. Forbløffende ofte har konfliktkravet vært å få fjernet en formann eller en driftsbestyrer. Vi kjenner en lang rekke slike tilfeller fra Hafslund 1876, Laksevåg 1886, Kværner 1896 til Jøtul 1976. I Sulitjelma 1907 var det ikke lønsspørsmål, men arbeidsgivernes krav om at arbeiderne skulle bære et kontrollmerke i en snor rundt halsen, som utløste arbeidsstans og fagforeningsdannelse. Tariffavtalenes såkalte «alminnelige bestemmelser» om arbeidsgivernes rett til å lede og fordele arbeidet, som kom inn i den første landsavtalen for verkstedsindustrien i 1907, ble tidlig ett av de store prinsippsspørsmål som kunne skape større vansker i forhandlingene enn de rene lønsspørsmål. Varigheten av tariffavtalene har vært årsak til en rekke forhandlingsbrudd. Og det har slett ikke alltid vært fagbevegelsen som har krevd korte og arbeidsgiverne som har ønsket lange tariffperioder, slik man gjerne kunne tro på bakgrunn av fagopposisjonens agitasjon og den faglige diskusjon i de senere år. I 1915 bar det mot storkonflikt fordi arbeiderne krevde toårig avtale, mens arbeidsgiverne insisterte på ettårig. Begge parter feilvurderte drastisk krigssituasjonen og dyrtidsutviklingen, og begge ville ha vunnet stort på å gå over til motpartens standpunkt.¹¹ I 1926 og 1927 var frontene de samme, men på mer realistisk grunnlag. Arbeidsgiverne ville ha avtaler av mindre enn ett års varighet, mens fagorganisasjonen kategorisk avviste å forhandle om så korte avtaleperioder.¹²

Vi skal også merke oss at konflikter med utgangspunkt i lønsspørsmål ofte har trukket i langdrag ved å bli koblet sammen med krav av en helt annen art. Arbeidsgivernes krav om garantier mot brudd på overenskomster under den store lockout i 1924 er eksempel på dette. Det hang sammen med jernstreiken 1923—24 som kan tjene som et annet eksempel. Den oppsto spontant da arbeidsgiverne kunn- gjorde et indeksregulert lønnsnedslag i fullt samsvar med tariffavtalen. Nå er det på det rene at jernarbeidernes forbitrelse og kampvilje ikke så mye ble utløst av lønnsnedslagets økonomiske betydning som av måten det ble gjennomført på og av andre omstendigheter. Det er også klart at streiken ble mer langvarig enn lønnstvistene alene tilsa. Streikens økonomiske resultat kunne vært oppnådd tidligere hvis arbeidsgiverne hadde gått med på å forhandle før arbeidet ble gjenopptatt, eller hvis arbeiderne hadde gått tilbake til arbeidet før ny avtale ble inngått.¹³

Nå kan det selvfølgelig hevdes at alle disse eksemplene også gjelder arbeidskraften som vare og dens pris i en litt utvidet forstand, dels ved at de gjelder arbeidsvilkårene og

dermed utbyttingsforholdet overhodet, dels ved at de springer ut av mer langsiktige strategiske manøvrer for å styrke partenes stilling i lønnskampen. Men ved en slik utvidelse har vi i virkeligheten sprenget i stykker utgangspunktet. Fra den enkle bestemmelsen av motsetningens art til å gjelde det økonomiske vederlag for salg av arbeidskraft, har vi beveget oss over til spørsmålet om *makt* som en selvstendig komponent i motsetningsforholdet mellom arbeid og kapital.

Makt er et middel til penger, penger et middel til makt. Men de står ikke bare i et gjensidig bestyrkende forhold. De er også selvstendige verdier, hvor den ene kan forfølges på bekostning av den andre. I Tranmæls argumentasjon mot voldgiftsloven kan vi skimte denne innsikt. Når den gammeldagse bedriftsherre motsatte seg at organisasjonen skulle trenge seg inn mellom ham og «hans» arbeidere, når Arbeidsgiverforeningen slo ring om styringsretten og blåste i lur mot «fagforeningstyranniet», var det makten som selvstendig verdi som lå dem på hjertet, og stundom drev dette dem ut i konflikter som økonomisk brakte tap. En rent økonomisk bestemmelse av den hovedmotsetning som kommer til uttrykk i arbeidskonfliktene i Norge, vil derfor gi utilstrekkelig forståelse. De er også uttrykk for kamp om makt og herredømme og har derved også en politisk side.

V Arbeidskonflikt som terskel

Ofte vil ett og samme fenomen kunne beskrives som noe eksisterende som kommer til syne, som en mulighet som realiseres, eller som noe nytt som blir til, en terskel som overskrides. Det tvetydige og glidende i slike beskrivelser behøver ikke lede til en forvirrende strid om ord. Ofte er det ene ikke riktigere, det annet ikke galere, men tjener til å fremheve ulike sider av helheten. At noe eksisterende kommer til åpent uttrykk, *er* nyskapende. Det går inn i bevissheten på en ny måte, nedfeller seg som erfaring og påvirker senere handling. Så enkel er forestillingen om arbeidskonflikt som terskel. Hvilke erfaringer som høstes, hvordan de bearbeides og hvordan de brukes, det er ulike mye vanskeligere spørsmål.

Noen konflikter vil fremstå som mer skjellsettende enn andre, og erfaringene fra dem vil virke med større tyngde på senere handlinger. Det er påfallende hvor ofte og sterkt storstreiken av 1921 opptrer som negativt eksempel under drøftingene i den sentrale faglige ledelse i forbindelse med

Trekk frisk luft - også sjøluft

Kjempende klassefeller!

Våre demonstrasjoner i musikktiden er blitt meget vellykket. Derfor gir vi ikke op, men fortsetter. Hver dag mellom 2 og 3 samles vi foran slottet eller ved musikkpaviljongen. Imidlertid ser det ut til at musikken blir innstillet når arbeiderne kommer for å høre. Men vi får nu promenerere der den ene timen allikevel da. Det er ikke noget å gjøre ved det.

Og etterpå promenerer vi på bryggene for å trekke sjøluft. Sjøluften er også bra, på tross av at den i disse dage forpestes av de gule hyener, som arbeider dernede.

For å spare litt på skattydernes utgifter til overtidsbetaling til politiet, så marsjerer vi ikke samlet ditned — men vi danner smågrupper som kan fylle alle gater som støter ned til bryggene.

Det får ikke hjelpe om Brække blir litt ærgerlig.

Streikende arbeidere.

Illustrasjon av demonstrasjon

Under streiken i 1924 gjennomførte arbeiderne såkalte «trekk frisk luft»-aksjoner, dvs. demonstrasjoner i form av at grupper av arbeidere «promenererte» i gatene. Politiet gikk til angrep — her ved slottet i Kristiania.

storlockouten i 1931. Bygningsarbeiderstreiken mot voldtiftsdommene i 1928 ble opplevd som terskel på en annen måte. «Den som har opplevd 1928, har ikke levd forgjeves,» ble det skrevet.¹⁴ Denne streiken, jernstreiken 1923—24, fyrstikkpikenes streik i 1889 og flere slike skjellsettende konflikter har det til felles at de var relativt begrensede i omfang, men likevel fikk virkning på store masser utenom de streikende. Men virkningen må ha blitt forskjellig hos grupper med ulike forutsetninger i eldre erfaringer. Alder er her en viktig dimensjon. De som hadde høstet grunnleggende faglige erfaringer under streikebølgen sist i 1880-årene, måtte se annerledes på storlockouten i 1911 enn de som opplevde den som sin første faglige storkamp. I striden mellom den «gamle» og den «nye» retning i årene som fulgte, ser vi da også klare generasjonsskiller.

Men alle arbeidskonflikter, ikke bare de mest oppsiktsvekkende og omtalte, skaper terskler for deltagerne og fører til historisk endring. Måten konflikten blir gjennomført på, hvor lenge den varer, hva den koster, og ikke minst hvordan den avsluttes, får virkning for ettertiden. Noen konflikter har endt med full seier, innfrielse av alle krav og styrking av organisasjonen. Andre har endt i kompromiss eller nederlag. Men nederlag kan være av forskjellig art. Det er forskjell mellom den ordnede kapitulasjon hvor organisasjonen vedtar å gå tilbake til arbeidet på arbeidsgivernes betingelser, og sammenbruddet hvor de streikende enkeltvis bryter rekene og gjenopptar arbeidet side om side med streikebryterne, og organisasjonen går i oppløsning for en årrekke. Innenfor fagbevegelsen er det lagret et stort materiale om slike forhold, både i aktstykker og i tradisjonsstoff. Men begge deler kan slites ned eller gå tapt på annen måte. Det burde derfor bearbeides systematisk mens det ennå er tid.

Det vi kan gjøre her er å lage en grov og forsøksvis skisse av hvordan konflikterfaringer i vekselspill med organisasjonsutviklingen har påvirket konfliktenes eget utviklingsmønster. Hensikten er å få tak i noen viktige mekanismer og konsekvenser. Det innebærer forenkling og neglisjering av en lang rekke andre faktorer som har påvirket utviklingen. Likevel kan en slik skisse gjøre nytte.

Den første bølgen av streiker og fagforeningsdannelser i Norge kom i noen få byer under høykonjunkturen i første halvdel av 1870-årene. Streikene var kortvarige og i regelen seierrike, og bare få av de foreninger som ble dannet, fikk varig liv. I 1880-årene kom for alvor de varige foreninger, lokale samorganisasjoner oppsto under ulike navn, de første

fagforbund ble dannet, og en del langvarige arbeidskonflikter ble utkjempet.

Når fagforeningene ble permanente, kunne de ruste seg økonomisk til kamp og styrke sin evne til å holde ut. En sterk og tidlig drivkraft til mer omfattende organisasjonsfellesskap var å bygge ut gjensidige forpliktelser til økonomisk streikestøtte mellom foreningene. Sammen med den økonomiske gjensidighet fulgte solidaritetsforpliktelser når det gjaldt å blokkere arbeidsplasser i konflikt og hindre streikebryteri. På disse områder hadde fagforbund for mange håndverksfag åpenbare fortrinn fremfor samorganisasjonsformen.

Med utvidelsen av solidariteten fulgte av seg selv begrensnings av den enkelte forenings handlefrihet. Den gjensidige støtteplikt var aldri ment å virke automatisk. Først når en streik var *godkjent*, trådte støtteplikten i kraft. Dermed ble det behov for organer med myndighet til å godkjenne konflikter. Bestemmelser om dette finner vi på alle nivåer i organisasjonen, i de enkelte fagforeninger, i lokale samorganisasjoner, i forbundene og senere i Landsorganisasjonen. Arbeiderpartiets første program fra 1887 slo fast at partiet ville støtte «berettigede og anerkjente arbeidsnedleggelse», og partilovene ga detaljerte regler for anerkjennelse av konflikter. Men fordi gjensidigheten la byrder på alle, ble det også stilt krav om at arbeidsstans skulle være den siste utvei:

«... der bør ikke gribes til Arbeidsnedleggelse før alle fredelige Midler, som staar til Raadighed, er bleven forsøgt uden Resultat. Partiet bør derfor kun understøtte saadanne Arbeidsnedleggelse som er iværksatte af en Fagforening efterat det har vist sig umulig at komme til en fredelig Løsning.»¹⁵

Gjentagelsen er en innskjerping som understreker alvoret i kravet om tilbakeholdenhet. Enda mer utpenslede og sentralistiske regler ble tatt inn i lovene for De samvirkende Fagforeninger i Kristiania i 1893. Samtidig ble skrittet tatt fra formidling av frivillige bidrag til faste regler for streikekontingent og for bidrag til de streikende. Også kontroll med bruken av støttemidlene ble instituert gjennom regler om regnskapsførsel og revisjon. Den utvidede solidaritet skulle bygge på klarhet i plikter og rettigheter og på godkjenning og kontroll. Men dette krevde organer med myndighet. Det pekte også frem mot oppsamling av streikefond som sto til sentralorganenes disposisjon. Med faste streikekontingenter kunne konfliktutgiftene jevnes ut i tid, og sentral-

organene fikk sikrere oversikt over hva som kunne settes inn til støtte for konflikter. Men med rådighet over felles kampmidler fulgte mer makt til ledelsen og deretter ytterligere skjerpning av reglene om godkjenning av konflikter. Forbundene innførte regler om at lønnskrav skulle meldes forbundsstyret opp til tre måneder på forhånd hvis det kunne føre til konflikt som ville kreve støtte fra forbundet, og Landsorganisasjonen hadde slike regler fra første stund.

Fra regler og vedtekter bør vi ikke uten videre trekke slutninger til hvilken praksis som ble fulgt i virkeligheten. Det fins ennå ingen undersøkelse av hvordan godkjenningsordningene og støttebestemmelsene ble håndhevet, men vi vet likevel nok til å hevde at de ikke lot seg gjennomføre til punkt og prikke. Fristene for å få godkjent krav i forbundsstyre og LO-sekretariat kunne ikke håndheves i all sin strenghet. Kanskje mest i Arbeidsmannsforbundet som organiserte anleggene, ble de en urimelig tvangstrøye, noe mange landsmøtedebatter vitner om.¹⁶

Vellykte streiker kunne også føres uten godkjenning. Malerstreiken i Kristiania 1897—98 er et illustrerende eksempel. De samvirkende Fagforeninger nektet godkjenning fordi de ikke trodde den kunne lykkes, men malerne førte kampen med egne krefter og innkasserte en strålende seier med lønnsforhøyelser, overskudd i streikekassen og tredobling av medlemstallet.¹⁷ Kravene til godkjenning virket heller ikke alltid slik at organisasjonsledelsen prøvde å få arbeiderne til å slå av på sine krav. Da de nystiftede papirarbeiderforeningene ved Follum og Hofsfos i 1907 anmeldte lønnskrav i forbundet, fikk de ordre om å forlange det dobbelte, og med forbundets hjelp ble dette nye kravet nesten helt innfridd uten at det kom til streik.¹⁸

Bestemmelsene om godkjenning, frister og kontroll var resultat av konflikterfaringer. De var svar på behovet for å kunne holde begrensede konflikter gående i lengre tid ved garantien om organisasjonens samlede støtte. I garantien for å kunne holde til lå også forventningen om at konflikt skulle kunne unngås, at utsikten til langvarig kamp skulle tvinge arbeidsgiveren til innrømmelser. Det var derimot ikke den primære hensikt å utvide konfliktene i omfang. Det var fra fagbevegelsens side en utilsiktet og indirekte virkning av organisasjonens vekst og sentralisering.

Flere veier førte frem mot et utvidet omfang av konflikten. En vei gikk gjennom forhandlingssentralisering. I stigende grad ble forbundsstyrene aktive og ledende i forhandlinger om lokale konflikter. Det tilførte de lokale foreninger

større autoritet og kyndighet, og det ga forbundsledelsen større kontroll over konfliktenes utbrudd og avvikling. Med veksten i organisasjonen fulgte med dette både evne til og ønske om å rasjonalisere forhandlingene og føre dem for større områder under ett. Men brast de da, ble konflikten tilsvarende utvidet.

En annen og viktigere tilskyndelse til de store konflikter kom fra arbeidsgiverne. Også de skapte sine sammenslutninger med Norsk Arbeidsgiverforening som sentralorgan fra 1900. Og arbeidsgiverne hadde åpenbare grunner til å øke konfliktenes omfang. For det første kunne arbeidernes evne til langvarig kamp rammes direkte gjennom utvidelse. Dermed ble det flere som måtte støttes, streikefondene ble hurtigere fortært, og det ble færre å utligne ekstrakontingenter på. For det andre var arbeidsgiversolidariteten truet av bedriftskonkurransen. Arbeidsstans ved en enkelt bedrift ville svekke den i markedskonkurransen med andre bedrifter i bransjen. Jo mer omfattende en konflikt ble, desto mindre ble bedriftenes innbyrdes konkurranseforhold forrykket. I utviklingen frem mot industrivise overenskomster og industrivise konflikter ble derfor Arbeidsgiverforeningen en drivende kraft med lockout som hovedtrussel mot fagorganisasjonen og med sterke disiplinærtiltak til rådighet mot de av sine egne medlemmer som lot seg friste til å følge konkurransekapitalismens lover fremfor arbeidsgiversolidaritetsens.

I den etappevise fremrykning mot større sentralisering, større avtaleområder og dermed større konflikter når de først kom, skal vi peke på enkelte trinn som markerer seg særlig sterkt.

Den første hovedavtale mellom LO og NAF ble inngått i 1902 og innførte regler om megling og frivillig voldgift. Avtalen ble oppsagt av LO i 1905, men i stedet vedtok LO-kongressen i 1907 at sekretariatet kunne nekte å godkjenne overenskomster som ikke hadde regler om forhandling og voldgift hvis det oppsto tvister i avtaleperioden. Året 1907 markerte også en ny etappe i sentraliseringen ved den landsomfattende tariffavtalen for jernindustrien med fem fagforbund som parter på arbeidernes side. Samme år var det storlockout i papirindustrien. Den endte med sentralt inngåtte overenskomster for hele industrien som ble vedtatt ved felles uravstemning.

I 1911 kom den første storkonflikt som omfattet flere industrier. Det var arbeidsgiverne som brukte lockouten som mottrekk mot gruvearbeidernes streik. Året 1911 hadde flere arbeidere i konflikt enn årene 1903—10 til sammen. Antal-

let tapte arbeidsdager i konflikt gikk for første gang over en million, og også på dette mål hadde 1911 alene nesten like mange som de foregående åtte år. Med dette var det skapt et mønster for storoppgjørene som gjennom stadig mer synkroniserte avtaleperioder fulgte en felles rytme. Gjennom kompliserte flertreksstrategier ble konfliktene trappet opp ved at motpartens utvidelser ble møtt med samme mynt. Dette mønsteret vedvarte ut gjennom mellomkrigstiden, men med fagbevegelsen stort sett i en overveiende defensiv posisjon.

Samtidig levde de gamle mønstre videre i et stort antall konflikter av mindre omfang, men ofte meget langvarige. Vi finner dem både på de gamle organisasjonsområder, og vi møter dem ikke minst der nye yrker og bransjer ble organisert og høstet sine første konflikterfaringer. Mellomkrigstiden er derfor ikke bare de store og sentraliserte arbeidskampenes tid. Den er også den periode som viser størst mangfold og variasjon i konfliktmønsteret.

Der kom flere nydannelser. Den politiske demonstrasjonsstreik må nevnes, selv om den i Norge ikke ble et kampmiddel av vesentlig betydning. Vi kjenner tre av landsomfattende karakter, alle fra tiden før 1920. Den første gjaldt den tvungne voldgift. LO-kongressen i 1913 reiste trusselen om storstreik. Den ekstraordinære LO-kongress i 1914 vedtok å møte en voldgiftslov med alminnelig arbeidsstans. I 1915 kom det så langt at streiken var berammet og oppsigelsene sendt, men presset gjorde sin virkning og venstre-regjeringen lot den tvungne voldgift falle. I 1916 trådte proteststreiken faktisk i kraft, men lov om tvungen voldgift ble likevel vedtatt, og en fremskyndet LO-kongress vedtok å avblåse streiken. Dyrtidsaksjonen 6. juni 1917 var den andre landsomfattende politiske streik, organisert av LO og DNA i fellesskap. Den tredje var solidaritetsstreiken for den russiske revolusjon 21. juli 1919. Ifølge tradisjonen var Norge det eneste land i Europa hvor Kominterns streikeparole ble effektivt gjennomført.

Viktigere nydannelser kom med utvidelsen av det offentlige engasjement i arbeidskonfliktene. Jo større konfliktene ble, desto sterkere ble tilskyndelsen for staten til å gripe inn. De klassiske innsatsmidler, politi og militærmakt, ble ikke lagt til siden, men deres betydning ble stilt i skyggen av nye metoder.

Den tvungne voldgift er nevnt. Den var Venstres hjertebarn, til å begynne med møtt med felles motstand fra arbeidernes og arbeidsgivernes organisasjoner. Det lyktes aldri

Venstre å få en varig lov, men midlertidige voldgiftslover ble innført en rekke ganger med Høyre og arbeiderpartiene i vekslende posisjoner for og imot. I 1928 ble den torpedert gjennom massestøtten til de streikende bygningsarbeiderne og ved at Paal Berg som formann i Arbeidsretten suverent satte den rettskraftige voldgiftsdommen til side. I 1938 og 1939 ble tvungen voldgift igjen tatt i bruk av Nygaardsvolds regjering i forståelse med fagbevegelsen, og etter den annen verdenskrig ble den, nå omdøpt til lønnsnemnd, et fast instrument til gjennomføring av regjeringens økonomiske politikk. Også her viste det seg, som det er blitt sagt, at Arbeiderpartiet hadde Venstres meningers mot.

To institusjoner med uavbrutt liv ble skapt ved arbeidstvistloven av 1915. Med Arbeidsretten som spesialdomstol for rettstvister i avtaleperiodene og med en statlig meglingsinstitusjon til bruk når forhandlinger om nye avtaler ikke førte frem, skulle fredeligere forhold i arbeidslivet fremmes. Det er uvisst om det lyktes. Riktignok ble mange konflikter løst og mange avtaler brakt i havn ved meglingsmennenes mellomkomst. På den annen side fortsatte konfliktene å øke i antall og omfang, og det er helt på det rene at den tvungne megling ble en faktor som inngikk som et forhåndskalkulert element i partenes taktiske «brinkmanship» under forhandlingene. Men ennå har vi ingen systematisk undersøkelse hverken av Meglingsinstitusjonens eller av Arbeidsrettens virksomhet og virkninger.¹⁹

Det som er sikkert er at begge institusjoner kom til å fremme sentraliseringen både av inngåelsen og gjennomføringen av de faglige overenskomster. Det var én viktig grunn til at Fagopposisjonen i 1915 ønsket hårdnakket kamp mot hele arbeidstvistloven og ikke bare mot den tvungne voldgift. Men her intrådte et merkelig omsving, som vi skal se noen utslag av i Arbeidsmannsforbundet. Avskaffelse av de bindende overenskomster og selvstyre for lokalavdelingene hørte til opposisjonens fremste programposter. Da den seiret på landsmøtet i 1918, ble det gjort vedtak i samsvar med dette. Avdelingene fikk selv bestemme om skriftlige avtaler skulle opprettes, og forbundsstyret fikk kategorisk forbud mot å undertegne overenskomster.²⁰ Denne linjen førte til vanskeligheter, og på landsmøtet i 1922 ble det gjort tilbaketog. I vår sammenheng er det mest interessante at fagopposisjonsmennene Volan og Ødegaard, LO's nestformann og forbundets formann, gikk inn for de skriftlige overenskomster fordi de var nødvendige for å kunne anke fortolknings-tvister inn for Arbeidsretten.²¹ Sentraliseringstendensene ble

ikke avgjørende stagget med Fagopposisjonens gjennombrudd. Edvard Bull har endog hevdet at fra den tid desentralistene i Fagopposisjonen rykket inn i ledelsen, først da skjøt sentraliseringen fart for alvor.²²

I 1931 kulminerte utvidelsen av de faglige kamper med storlockouten, som målt i tapte arbeidsdager — i sum over 7 millioner — er den største arbeidskonflikt i Norgeshistorien. Men sentraliseringen av oppgjørene kulminerte ikke. Den ble ført videre, i offentlig regi og i organisasjonenes. Riksmeglingsmannen fikk lovhjælp for å koble avstemningsresultater i flere fag, og nye avstemningsregler ble innført i fagbevegelsen, først ved lov, siden ved Hovedavtalen av 1935.²³ Alt bidro til å styrke sentralorganenes kontroll.

Sentraliseringen måtte føre til spenninger og konflikter innenfor fagbevegelsen. De meldte seg tidlig. Samlet opp treden krevde disiplin. Mindretallet måtte bøye seg for flertall, og ledelsen måtte utrustes med tillit og vide fullmakter. Når tariff-forslag ble vedtatt eller forkastet nesten enstemmig, var det enkelt. Men ofte var det liten margin mellom flertall og mindretall. Da måtte det være tungt å gå ut i en streik man hadde stemt imot. Det måtte også være tungt å gå tilbake til arbeidet før kamplysten var uttømt, fordi et knapt flertall hadde vedtatt et dårlig forslag. Verre enda kunne det virke å bli holdt tilbake fra kampen ved at organisasjonsledelsen erklærte et forkastet forslag for vedtatt.²⁴ Men slik var reglene, og organisasjonsdisiplinen ble håndhevet med fasthet og konsekvens. Var bindende overenskomst inngått, falt det også på ledelsen å holde knutene stramme. Lenge før staten grep inn med arbeidstvistloven, hadde fagbevegelsen selv trukket tøylen til. På Jern- og Metalls landsmøte i 1909 ble dette vedtaket fattet enstemmig:

«Landsmøtet maa bestemt ta avstand fra at enkelte grupper av medlemmene tar sig selv tilrette og paa egen haand utøver handlinger, som kan føre til konflikter. Landsmøtet beslutter, at der i fremtiden ikke ydes økonomisk eller moralsk støtte i nogen form til medlemmer, som ved den slags handlinger gjør brud paa forbundets love og indgaaede overenskomster.»²⁵

Det ble også handlet etter dette vedtaket. I 1912 ble Rjukanavdelingen (Såheim) truet med eksklusjon for å ha gått til ulovlig konflikt. I 1913 ble avdelingen i Odda ekskludert av samme grunn for en kortere tid. I slike tilfeller har arbeiderne vanskelig for å forstå, heter det i forbundets trettiårsberet-

ning, «at ledelsen pludselig kommer over dem og stiller sig paa arbeidsgivernes side' mot dem».²⁶

De tariffstridige konflikter ble mange, og vi kan neppe noensinne vente å få kartlagt dem fullstendig. For de helt spontane og kortvarige som ble ordnet innenfor bedriften, er trolig bedriftsarkiver og spredte minnedtegnelser de eneste kilder. De som fikk en organisasjonsmessig behandling, har vi større sjanser til å få tak i, men fullstendighet kan vi først oppnå for de konfliktene som fra 1916 ble innstevnet for Arbeidsretten. For fagorganisasjonen var disse konfliktene alltid et problem. De stilte ledelsen mellom dobbelt ild fra grunnplanet og fra rettsapparatet. Betydelige erstatningsansvar kunne følge, og lovbestemmelsene om dette ble skjerpet i 1920-årene. Fikk de tariffstridige konflikter større omfang, som jernstreiken i 1923—24, kunne de true både organisasjonens enhet og legge seg på tverke for den faglige strategi som var trukket opp i kongressbeslutninger og representantskapsvedtak.

Med Hovedavtalen og arbeiderpartiregjeringen fra 1935 ble det enda mer maktpåliggende for den faglige ledelse å sørge for at overenskomstene ble overholdt. Men samtidig ser det ut til at den nye linje førte til friksjoner med grunnplanet i form av et økende antall tariffstridige konflikter. Mot dette satte LO-ledelsen inn hele sin autoritet. Gjennom fagbladene og arbeiderpressen og i opplysningsvirksomheten ble det krevd respekt for avtalene.²⁷ Det er kanskje verd å merke at av de fastlønte tillitsmenn i LO-sekretariatet fra 1934 var alle unntatt formannen Hindahl tidligere medlemmer av NKP — Konrad Nordahl, Lars Evensen, Elias Volan og I. B. Aase. Tidsskiftet kan illustreres ved å sammenligne med en «ulovlig» konflikt i 1923 som ble håndtert av Papirindustriarbeiderforbundets formann Andreas Bratvold, en klar representant for den «gamle» retning og sosialdemokrat i sinn og skinn. Ved Hofsfos ble det arbeidstans fordi fagforeningsformannen fikk sparken. Foreningen ble stevnet for Arbeidsretten, og forbundet ekskluderte den for å unngå erstatningsansvar. Men Bratvold nedla vervet som forbundsformann og overtok personlig streikeledelsen og førte den gjennom tre rettsaker frem til et hederlig resultat etter nesten ni måneders stans.²⁸

Organisasjonene vokste frem gjennom arbeidskonfliktene, og erfaringer høstet i konflikt førte til samling om å utruste organisasjonen med makt og med penger. Så vokste i sin tur arbeidskonfliktene under organisasjonenes ledelse.

Under denne vekselvirkning oppsto det avstand mellom

medlemmer og lederskap. Reaksjonen på dette ga styrke til Fagopposisjonens feltrop «Makten tilbake til medlemmene!» Det var én av drivkreftene som førte frem til lederskiftet i arbeiderbevegelsen i årene 1918—1920. Men sentraliseringen fortsatte med nye menn i toppen, og stadig fikk medlemmer oppleve at den maktkonsentrasjon de selv hadde skapt, kunne bli brukt mot dem selv. Mellomkrigstidens faglige opposisjoner fikk likevel aldri den gamles styrke. Noe av forklaringen ligger kanskje i at disse opposisjonsbevegelser ble fanget opp av NKP, som med sin erklærte sentralisme ikke kunne gi desentralismen ny troverdighet. Til slutt ble også de store sentraliserte arbeidskamper erklært for avlegse av ledelsen. Samarbeid, arbeidsfred og produksjonsøkning ble løsenet. Det var en omstilling som ble møtt med murring. Fra grunnplanet ble det registrert en økning av de irregulære konflikter, uavhengig av ledelsen og mot dens kraftige opptreden for å skape respekt for overenskomster og Hovedavtale.

Om denne skissen av et utviklingsmønster for arbeidskonfliktene har noe for seg, så gir den likevel ikke mer enn et ufullstendig utgangspunkt for å nærme seg historien om arbeidskonflikter i Norge. Den må brukes på og prøves mot hele erfaringsmaterialet om streiker og lockouter. Til det trenger vi først en god streikestatistikk. Har vi den?

VI Streikestatistikken for Norge

For Frankrike har det latt seg gjøre å utføre kvantitative analyser av streikeaktiviteten like tilbake til 1830-årene. Så langt tilbake er talloppgavene ikke pålitelige, men fra tidlig i 1890-årene frem til 1935 regnes det med at 90 prosent av alle arbeidskonflikter er kommet med i den offentlige statistikk.²⁹ I Norge begynner den offisielle statistikk over arbeidskonflikter først i 1903.³⁰ Omtrent fra samme tid begynte fagbevegelsen og arbeidsgiverne å føre systematisk konfliktstatistikk. Den foreliggende statistikk hadde likevel ikke større prestisje enn at den offentlige komité som i 1909 avga innstilling om arbeidstvistlov (Solnørdalkomitéen), kunne skrive:

«Nogen utarbeidet statistik over arbeidsstandsninger her i landet gives ikke, og komitéen finder, at det

vilde sinke dens arbeide for meget, om den skulde forsøke at istandbringe en saadan statistik.»³¹
 Statistisk Sentralbyrå fortsatte å publisere sin konfliktstatistikk frem til 1912 etter stort sett de samme prinsipper.³²
 Hovedresultatene er gjengitt i tabellform nedenfor.

*Tabell 1. Arbeidskonflikter 1903—1912.*³³

Ar.	Antall arbeidere som tok del i konfliktene.	Tapte arbeidsdager.
1903	3 000	130 000
1904	1 200	45 000
1905	2 000	30 000
1906	3 000	95 000
1907	10 000	340 000
1908	12 000	380 000
1909	3 800	185 000
1910	4 100	179 000
1911	44 000	1 115 000
1912	14 300	446 000

De avrundede tall i tabellen forteller at resultatene er anslagsvise og usikre. Byrået har prøvd å beregne tallet på uorganiserte konfliktdelegerte som ikke er med i organisasjonenes oppgaver, og likeledes er den periode av konfliktene som er blitt ført uten understøttelse (vanligvis den første uke) regnet inn. Vi merker også at tabellen ikke oppgir antall konflikter. Det er både et utslag av resignasjon når det gjelder å oppnå fullstendighet, og et utslag av usikkerhet når det gjelder å avgrense de enkelte konflikter fra hinannen. I tillegg til tabellens hovedtall gir denne eldre statistikk oppgaver over konfliktenes fordeling på fagforbund og dessuten detaljerte opplysninger om en del av de viktigste enkeltkonfliktene. Derimot får vi ikke beskjed om konfliktenes fordeling på bedrifter og geografiske områder, og heller ikke om utløsende årsaker og resultater.

Fra 1913 til 1921 foreligger ingen offisiell statistikk. Hovedkildene for denne perioden blir Landsorganisasjonens og Arbeidsgiverforeningens oppgaver, fra 1916 supplerte med

Riksmeglingsmannens årsberetninger.³⁴ I sin grunnleggende oversikt over den eldre konfliktstatistikk fra 1923 gjorde Signy Arctander ingen forsøk på å forene disse sterkt sprikende oppgavene, men stilte dem opp som i tabell 2.

Tabell 2. Arbeidskonflikter 1913—1921.³⁵

	I. Landsorganisasjonens oppgaver.			II. Arbeidsgiverfor- enings oppgaver.			III. Meglingsinstitu- sjonens oppgaver.		
	Kon- flikter.	Arbei- dere.	Tapte dager.	Kon- flikter.	Arbei- dere.	Tapte dager.	Kon- flikter.	Arbei- dere.	Tapte dager.
1913	99	4 914	122 126	64	2 057	50 582			
1914	98	5 314	155 592	47	3 724	148 605			
1915	102	9 741	315 109	413	6 154	396 885			
1916	85	24 540	719 909	224	24 247	847 530	16	28 914	
1917	89	5 445	198 709	78	5 550	209 816	13	2 432	
1918	170	7 339	187 280	108	4 465	219 599	32	4 662	
1919	341	25 121	622 584	169	10 860	554 371	45	27 899	
1920	383	31 831	1 199 733	198	8 627	440 882	79	16 540	1 184 694
1921 ¹	207	41 752	2 217 786	169	15 236	598 416	38	29 839	1 737 466

1. I oppgavene for 1921 er storstreiken ikke med. Når Riksmeglingsmannen regnet den inn i sine oppgaver sammen med tall over konflikter hvor det ikke ble meglet, kom han frem til disse totaltall for året: Konflikter 89, arbeidere 154.421, tapte arbeidsdager 3.583.742. Det er disse tall som senere går inn i den offisielle statistikk.

Fra og med 1922 kom arbeidet med konfliktstatistikken inn i fastere form. Statistisk Sentralbyrå overtok både utgivelsen av Riksmeglingsmannens årsberetninger og bearbeidelsen av konfliktstatistikken i årlige publikasjoner. Kildegrunnlaget var stadig i første rekke oppgaver fra hovedorganisasjonene, men det ble supplert med opplysninger i pressen og fra andre kilder. Hovedtallene fra år til år over antall konflikter, arbeidere i konflikt og tapte arbeidsdager er angitt med største nøyaktighet, slik det fremgår av tabell 3.

Tabell 3. Arbeidskonflikter 1922—1939.³⁶

År	Konflikter i alt	Arbeids- tagere	Tapte ar- beidsdager i alt
1922....	26	2 168	91 380
1923....	57	24 965	796 274
1924....	61	63 117	5 152 386
1925....	84	13 752	666 650
1926....	113	51 487	2 205 365
1927....	96	22 456	1 374 089
1928....	63	8 042	363 844
1929....	73	4 796	196 704
1930....	94	4 652	240 454
1931....	82	59 524	7 585 832
1932....	91	6 360	394 002
1933....	93	6 306	364 240
1934....	85	6 364	235 075
1935....	103	3 548	168 307
1936....	175	15 286	396 487
1937....	195	28 785	1 013 509
1938....	248	24 045	567 300
1939....	81	15 978	859 808

I tillegg til disse hovedtallene får vi også de tapte arbeidsdager fordelt på næringer, fordeling av konfliktene etter varighet etter noe skiftende inndelinger og mer detaljerte opplysninger om de viktigste konflikter. For årene 1922—24 ble det også utgitt lister over samtlige konflikter som var med i statistikken, men dette opphørte fra 1925 av økonomiske grunner. De første årene ble det også forsøkt å gruppere konflikter etter utløsende årsak, etter art og etter resultat, men Byrået lot det siden falle som en egentlig uløselig oppgave.

Likevel burde det her foreligge en pålitelig og grundig statistikk som skulle gi sikkert grunnlag for omfattende analyser av konfliktaktivitetens svingninger fra år til år og for en sikker kartlegging av langtidstendensene. Dessverre er det ikke slik. Det er mange forbehold å gjøre mot å ta hovedresultatene som gyldige uttrykk for utviklingen, men det tjener Byrået til ære at kritikken kan øves ved hjelp av opplysninger det selv har gitt i sine publikasjoner.

Det er ingen alvorlig innvending at vi må regne med at et ukjent antall små og kortvarige konflikter ikke er kommet med, simpelthen fordi det ikke har foreligget opplysninger

om dem. Vi skulle gjerne visst om alle, men det behøver ikke forrykke tendensene at vi har å gjøre med minimumstall. Verre er det at en rekke velkjente og betydelige konflikter er holdt utenfor, og at det er brukt vekslende prinsipper for hvilke som skal tas med.

En gruppe som har fått skiftende behandling, er de såkalte «ulovlige» konflikter. Av publikasjonen for 1923 går det frem at fire kjente og langvarige streiker ikke er tatt med, deriblant jernstreiken som dette året gikk gjennom de to siste måneder med henimot fem tusen mann. I 1924 får vi derimot oppgitt at jernstreiken er med i hovedtallene for hele sin fem måneder lange varighet i dette året, «av hensyn til dens nøie forbindelse med storlockouten». Senere ser det ut til at «ulovlige» konflikter som hovedregel er inkludert, men sikker beskjed om dette får vi først ut i annen halvpart av 1930-årene.

En annen gruppe konflikter hvor det er usikkert om Byrådet har fulgt de samme prinsipper gjennom hele tidsrommet, er de hvor arbeidsstansen ikke ble effektiv fordi det lyktes å skaffe streikebrytere. Vi kan konstatere at Syd-Varanger-konflikten 1928—29 er holdt utenfor, og at det samme gjelder Foldalkonflikten 1929—31. Byrådet begrundet det slik i 1930:

Streikebrytere «hever sine judaspenger» på Oslo havn, 14/6-1924.

«Når man har fått det inntrykk at vedkommende bedrifter er i gang på tross av konfliktene ved hjelp av arbeidsvillige, har man ikke regnet dette som ordinære konflikter, men som blokader. Hvor man skal trekke grensen her blir dog selvsagt noget skjønnsmessig.»

En skiftende praksis ble også fulgt med hensyn til konfliktene i skog- og landbruket. Opp til og med 1928 finner vi slike i tabellene uten særskilte anmerkninger, men i 1929 heter det:

«Der er i 1929 bare ført op 2 konflikter på gruppen skogbruk, og disse hører ikke under Skog- og Landarbeiderforbundet. Innen dette forbund var der riktignok i 1929 en rekke store arbeidskamper; men da disse som regel foregikk i form av blokader, ikke i form av ordinære streiker eller lockouter med arbeidsstans, er de ikke tatt med her. Et par av dem skulde visstnok som ordinære konflikter ha vært med; men det har ikke vært mulig å få fullstendige oppgaver over deres omfang og varighet.»

Siden finner vi hvert år en lakonisk meddelelse om at konfliktene i Skog- og Landarbeiderforbundet ikke er tatt med, da de som regel er blokader, og ikke streiker og lockouter. Men fra og med 1938 får vi opplyst at konfliktene i dette forbund er kommet med i statistikken.

Det er klart at det her på nokså vilkårlige og vekslende premisser er tatt avgjørelser som fører med seg at den offisielle statistikkens hovedtall for arbeidskonflikter i høy grad taper sin verdi. Det gjelder både tallene for de enkelte år, og det gjelder sammenligninger og utviklingstendenser. Uten betydelige korreksjoner vil de ikke gi et sant bilde av konfliktaktiviteten.

En innvending av mindre rekkevidde retter seg mot behandlingen av de konflikter som strekker seg gjennom to eller flere kalenderår. De telles i statistikken med sin varighet og omfang i hvert år de forekommer. Det gir en oppblåsning av antallet konflikter, noe som har liten betydning all den stund tallet i alle fall er for lavt. Det forrykker heller ikke tallet på arbeidere i konflikt og tapte arbeidsdager i det enkelte år, men det kan få stor virkning for tallene som gir fordeling etter varighet. Oppdelingen etter varighet i det enkelte år vil alment slå ut i en tendens til at tabellene viser flere korte og færre lange konflikter, og det kan være spørs-

mål om utslagene blir så store at varighetsfordelingene blir ubrukbare.

Den norske konfliktstatistikken kan derfor ikke uten videre legges til grunn for den type kvantitativ analyse som er brukt på streikene i Frankrike. Likevel vil den, når den underkastes vanlig kildekritikk, fortsatt være en hovedkilde til arbeidskampenes historie i Norge.

VII En oppsummering og et program

Vi trenger formidlene ledd mellom tradisjonell politisk historie og tradisjonell sosialhistorie. De åpne arbeidskonflikter kan utnyttes som én type slik formidling. De står sentralt i arbeiderbevegelsens historie og er en art konsentrert historie hvor viktige ting kommer til uttrykk gjennom manges kollektive opptreden i et kortvarig forløp som munner ut i historisk endring. Vi trenger både de konkrete og inngående studier av enkeltkonflikter, og vi trenger den type undersøkelser som søker etter almene foreteelser, drivkrefter og endringsmekanismer. Mye av den kunnskap vi søker, finnes allerede i historieverk om fagbevegelsen, i arkivene og i ennå levende erindring. Men dels er den brokkevis og utilgjengelig lagret, dels er den overgrodd med mytedannelser som må skrelles bort, og dels står den i fare for å gå i graven med veteranene blant tillitsmenn og menige. Der er mye å ta fatt på og oppgaver for mange. Men kunne vi trenge dypere ned i arbeidskampenes historie i Norge og komme frem til et samlet oversyn over mangfoldet, variasjonene og utviklingstendensene, da ville det også kaste et klarere lys over større områder av vår historie.

Noter.

1. Et tidlig eksempel på overtidsnektelse som våpen under hovedforhandlinger har vi i 1907. I siste fase av forhandlingene om landsavtale for verkstedsindustrien sendte forbundsledelsen i Jern og Metall ut ordre om overtidsnektelse til sine medlemmer. Det virket til å fremskynde avtalen. Se Kringen og Olsen, Norsk Jern- og Metalarbeiderforbund 1891—1921, s. 64 f. På Borregaard gjennomførte kvinnelige cellulosearbeidere i 1909 en gå-sakte-aksjon i protest mot et lønnsnedslag. Resultat: De ble innkalt til driftsingeniøren og godtok nedslaget. Se Bull, Arbeidsfolk forteller fra papirindustrien, s. 69 f.
2. Inger Bjørnhaug, «Om å skrive hovedoppgaver om arbeidskonflikter i mellomkrigstida», seminarstensil Historisk Institutt, Oslo.
3. Arbeidet ble først begynt av Bull ved Norsk Folkemuseum og har resultert i doktoravhandlingen Arbeidermiljø under det in-

- dustrielle gjennombrudd (1958) og i flere publikasjoner under tittelen Arbeidsfolk forteller. Minneinnsamlingen fortsetter nå under Bulls ledelse ved Universitetet i Trondheim.
4. Gunnar Ousland, Fagorganisasjonen i Norge, bd. 1, s. 498 f.
 5. Erling Petersen, Norsk Arbeidsgiverforening 1900—1950, s. 243.
 6. «Sociale Meddelelser 1917», s. 202.
 7. I tillegg til sitatet ovenfor, se f.eks. fraksjonsuttalelse i «Indstilling fra den til behandling av spørsmålet om tvungen voldgift i arbeidstvister m.m. nedsatte departementale komité» (Solnør-dalkomiteén), s. 83 f. trykt som bilag til Ot.prp. nr. 29/1912.
 8. Georges Sorel, Tanker om vold, Oslo 1974, s. 125.
 9. Leder i «Social-Demokraten» 28/3 1922.
 10. Gunnar Ousland, Norsk Treindustriarbeiderforbund, s. 237—248 o.fl.st.
 11. Kåre Odlaug, Norsk Arbeidsmandsforbund gjennom 60 år, bd. 2, s. 281 ff. Erling Petersen, op.cit. s. 479.
 12. Meglingsinstitusjonens virksomhet i 1926, NOS VIII 38, og samme for 1927 og 1928, NOS VIII 99.
 13. Inger Bjørnhaug, Jernstreiken og arbeiderbevegelsen, uttrykt hovedoppgave i historie, Oslo 1975.
 14. Johan Ødegård, Norsk Bygningsarbeiderforbund 1923—1948, s. 200.
 15. Gunnar Ousland, Fagorganisasjonen i Norge, bd. 1, s. 132 f.
 16. Kåre Odlaug, op.cit. bd. 1 s. 569 f, bd. 2 s. 119 f o.fl.st.
 17. Johan Ødegård, op.cit. s. 47 f.
 18. Edvard Bull, Arbeidsfolk forteller fra papirindustrien, s. 110 og 113 f.
 19. Ved Institutt for samfunnsforskning ble det for noen år siden foretatt en registrering og bearbeiding av alle saker innbrakt for Arbeidsretten i årene 1916—66. Arbeidet ble utført av forskerne Knut Grøholt, Arnold Havelin og Sverre Lysgaard, men er ikke blitt publisert.
 20. Kåre Odlaug, op.cit. bd. 2, s. 378 ff.
 21. Ibid. s. 413.
 22. Edvard Bull, «Fra bøndenes og husmennenes samfunn til den organiserte kapitalisme» i Makt og Motiv — et festskrift til Jens Arup Seip, s. 232.
 23. Jardar Seim, Hvordan Hovedavtalen av 1935 ble til, Oslo 1972.
 24. Se f.eks. Edvard Bull, Arbeidsfolk forteller fra sagbruk og høvleri, s. 90.
 25. Kringen og Olsen, op.cit. s. 82 f.
 26. Ibid. s. 112.
 27. Gunnar Ousland, Fagorganisasjonen i Norge, bd. 3, s. 482 ff. Jfr. interpellasjonsdebatt i Stortinget 16/3 1939.
 28. Gunnar Ousland, ibid. s. 576 ff.
 29. Edward Shorter & Charles Tilly, Strikes in France 1830—1968, s. 352.
 30. A. Th. Kiær i «Arbeidsmarkedet» 1906 s. 73—90.
 31. Solnør-dalkomiteéns innstilling, s. 65.
 32. «Arbeidsmarkedet» 1908, tilleggshefte s. 34—45, «Maanedsskrift for sosialstatistik» 1911, s. 23—26 og 39—44, samme for 1912, s. 143—148.
 33. Tabellen gjengis her fra «Statistiske Meddelelser» 1923, s. 382.
 34. For årene 1916—1920 ble de utgitt i «Sociale Meddelelser». For 1921 var den svulmet opp til en separat bok på over tre hundre

- sider med et vell av opplysninger om meglingene og tariffene.
35. «Statistiske Meddelelser» 1923, s. 384.
 36. Tabellen her gjengir et utsnitt fra Historisk Statistikk 1968, NOS XII 245, tab. 60, s. 84. Den bygger på de årlig publiserte oversikter. For årene 1922—1930 er dette særpublikasjonene NOS VII 105, 145 og 177, NOS VIII 2, 38, 73, 99, 136 og 164. For årene 1931—1939 ble de overført til «Statistiske Meddelelser».

Synnøve Aarseth Barder

Storstreiken i 1921

Innledning

I 1921 gikk LO til stormobilisering mot arbeidskjøperne. 120 000 organiserte arbeidere, nesten samtlige av landsorganisasjonens medlemmer, ble tatt ut i streik, den mest omfattende kampen arbeiderbevegelsen i Norge til da hadde ført. Streiken varte i vel to uker, fra 26. mai til 10. juni, og den endte med delvis nederlag for arbeiderklassen.

I denne artikkelen¹ er siktemålet å beskrive og kartlegge «den nye retnings» holdning til og politikk i forbindelse med streiken.

«Den nye retning», som hadde vunnet fram etter flere års opposisjonsvirksomhet innen parti og fagbevegelse, gikk inn for å skape en revolusjonær fagbevegelse bl. a. ved å utvide og skjerpe de faglige kamper. Storstreiken var den første alvorlige «prøve» den nye faglige ledelsen kom til å stå overfor. Streiken gir dermed en anledning til å studere hva «den nye retning» sto for ideologisk sett.²

Foruten å se streiken på bakgrunn av «den nye retnings» krav om revolusjonering av fagbevegelsen, vil jeg ta opp de forhold som ellers virket inn på utformingen av ledelsens politikk i forbindelse med streiken. Opplegget av streiken ble til i krysningpunktet mellom ulike gruppers syn og interesser: Den faglige ledelsen ble utsatt for press fra medlemmene. I LO's representantskap gjorde «den gamle retning» eller reformistene seg fortsatt sterkt gjeldende. Dessuten oppsto det strid *innen* «den nye retning», mellom Fagopposisjonen og Ungdomsforbundet. Denne striden vil særlig bli behandlet i artikkelen i tilknytning til spørsmålet om hvilke perspektiver de forskjellige innen «den nye retning» hadde på streiken.

Når det gjelder historikernes vurdering av de nye ledernes perspektiver, synes det å være to hovedoppfatninger: Den ene, representert ved Berge Furre³ og Jorunn Bjørgum,⁴ går ut på at lederne iverksatte en tradisjonell streik og ikke

hadde tanke på revolusjonær kamp. Den andre, representert ved Edvard Bull⁵ og særlig Hans Fredrik Dahl,⁶ går ut på at streiken ble iverksatt under revolusjonære perspektiver.

Den umiddelbare og ytre bakgrunn for streiken

Årene etter krigen hadde vært gode år for norsk økonomi. I 1920 kom konjunkturomslaget, og i løpet av kort tid var store deler av næringslivet preget av økonomisk krise. Etterspørselen gikk tilbake, og produsentene ble sittende med store overskuddslager. Disse svarte i første omgang med å innskrenke eller stanse produksjonen. Det fikk følger som særlig rammet arbeiderklassen hardt: Levekostnadene ble holdt oppe på et høyt nivå,⁷ og tusener av arbeidere ble gående ledige⁸ eller arbeidet på innskrenket tid. Fagbevegelsen merket krisen i form av stadig synkende medlemstall⁹ og en sterkt svekket økonomi.¹⁰

På denne bakgrunn fant arbeidskjøperne tiden inne til å rette kraftige angrep mot arbeidernes lønninger. Tariffavtaler for nærmere 50 tusen arbeidere ble sagt opp utover i 1921, og krav om øyeblikkelig lønnsnedslag på opptil 33% med adgang til ytterligere 25% reduksjon fra 1. okt. (en såkalt sikkerhetsventil) ble satt fram.

Sjøfolkene var en av de første gruppene som kom ut i forhandlinger, og det var på bakgrunn av disse situasjonen tilspisset seg. Sjøfolkene avviste forslag til nye tariffer som riksmeklingsmannen la fram og varslet i stedet streik fra 8. mai. Det ble besluttet at transportarbeiderne skulle tas ut i sympatistreik.

Beslutningen fattes

Hvordan skulle arbeiderklassen møte arbeidskjøpernes offensiv? Den faglige ledelsen diskuterte saken i flere møter. 9. mai vedtok LO's representantskap med stort flertall (82 av 95 stemmer) og etter sekretariatets enstemmige innstilling å erklære storstreik fra 26. mai til støtte for sjøfolkene. Bare mindre arbeidsgrupper, blant dem de offentlige funksjonærene, skulle unntas fra streikeoppbudet. Selve storstreiken skulle føres uten streikebidrag.

Hvorfor valgte ledelsen å gå til stormobilisering? Og hvorfor valgte man stormobilisering i form av storstreik og ikke generalstreik?

Angående det første spørsmålet skal vi her peke på visse forhold. For det første var det rent praktiske hensyn som tilsa storkamp. Streik innen transportsektoren (sjøfart, havnearbeidere) ville uansett føre til stans i store deler av næringslivet. For det andre ville en storkamp være en bedre utnyttelse av fagbevegelsens kampkraft enn langvarige konflikter innen de enkelte fag. Skulle slike isolerte konflikter bringe seier, krevdes utholdenhet over tid både psykisk og økonomisk. Under de rådende forhold var det arbeidskjøperne som ville tjene på langtrukne konflikter. En storkamp derimot, ville, på tross av krisen, kunne ramme økonomisk p.g.a. omfanget. Dessuten ville en storkamp bety et større moralsk press både på arbeidskjøperne og myndighetene.

Men selve hovedargumentet for storkamp lå på et annet plan. Det dreide seg om de *indre* forhold i arbeiderbevegelsen og hadde sammenheng med den utvikling som hadde funnet sted innen arbeiderbevegelsen de siste årene og månedene. Spesielt skal nevnes to forhold: For det første hadde «den nye retning» særlige forpliktelser overfor medlemmene etter at den hadde overtatt ledelsen i parti og fagbevegelse og etter at den hadde fått vedtatt Moskvatesene på DNA's landsmøte i mars 1921. Den voldsomme medlemsøkningen de siste årene¹¹ og medlemmenes oppslutning om tesene¹² måtte ytterligere forsterke presset på de nye lederne idet det understreket medlemmenes forventninger. For det andre hadde lederne et behov for å gjenopprette tilliten både til seg selv og organisasjonen etter jernbanestreiken.

Etter lederskiftet hadde Fagopposisjonen fått flertall i sekretariatet. Fagopposisjonen ville, slik det kom til uttrykk i programmet,¹³ at fagbevegelsen skulle bli en revolusjonær kamporganisasjon med den overordnede målsetting å «omskape samfunnsforholdene». Dette skulle skje ved at arbeiderne skaffet seg direkte kontroll over eller overtok produksjonen. For å nå dette måtte fagbevegelsen føre en annen og mer «aggressiv» politikk overfor arbeidskjøperne. Nye kampmidler måtte tas i bruk: arbeiderne måtte gå til «*direkte aktion*» på de enkelte arbeidsplasser og streiker utvides til «faglige generalkamper og sympatistreiker», m.a.o. *revolusjonær masseaksjon*.

Kongressen i 1920 hadde i realiteten fattet vedtak som innebar at Fagopposisjonens målsettinger ble programfestet.

Videre hadde kongressen knesatt prinsippet om masseaksjon i den faglige kampen.

Utover høsten 1920 og fram til DNA's landsmøte i mars 1921 kom så tesedebatten i norsk arbeiderbevegelse. Moskvotesene bygde på den forutsetning at man var inne i «borgerkrigstidens epoke».¹⁴ Uten å gå inn på enkeltpunkter i tesedebatten kan vi slå fast *ett* resultat av den som er viktig i vår sammenheng: Oppfatningen om at man var inne i «borgerkrigstidens epoke» og at dette krevde en offensiv og revolusjonær politikk fra arbeiderklassens side, ble holdt ved like utover i 1921, til tross for at den økonomiske situasjon og arbeiderbevegelsens stilling var vesentlig endret i forhold til den situasjon som rådet da Moskvotesene var blitt vedtatt på Kominterns 2. kongress i 1920.

At tesedebatten her hjemme i tillegg førte til partisplittelse i det framtreddende folk innen «den gamle retning» brøt med DNA,¹⁵ gjorde det desto mer nødvendig for de nye lederne *utad* klart å ta standpunkt *for* tesene og dermed de forutsetninger tesene bygde på.

Foruten de forpliktelser lederskiftet og vedtakelsen av tesene innebar, hadde organisasjonen og de nye lederne behov for en «moralisk seier» for å gjenopprette tilliten etter jernbanestreiken. Den var blitt ført som en isolert konflikt til tross for flere krav om utvidelse til generalstreik, bl. a. fra Klassekampen, Ungdomsforbundets organisasjoner, og fra samorganisasjonen i Kristiania. Etter at jernbanestreiken endte med nederlag, ble den faglige ledelsen utsatt for kraftig kritikk, særlig fra Klassekampen.

Sett på denne bakgrunn var stormobilisering i forbindelse med sjømannstreiken den eneste brukbare framgangslinje for ledelsen hvis den fortsatt skulle ha medlemmenes tillit og samtidig unngå en ny og opprivende strid innen arbeiderbevegelsen.

Forklaringen ovenfor på storstreikvedtaket tar sitt utgangspunkt i «den nye retnings» programfestede forpliktelser til å føre en offensiv politikk. Imidlertid reiser dette et spørsmål om hvorfor oppslutningen om storstreik ble så stor i LO's representantskap. Sekretariatet som enstemmig hadde innstillet på storstreik, hadde et flertall fra «den nye retning», men representantskapet var i langt større grad dominert av «den gamle retning». Det nøyaktige styrkeforholdet mellom «den gamle» og «den nye retning» i representantskapet kjenner vi ikke. Tranmæl omtalte imidlertid representantskapet slik (S-D 9/8): «... et repræsentantskap hvor kommunisterne endnu ikke er i flertal.» Representant-

ene til representantskapet synes i stor grad å ha blitt valgt blant forbundenes tillitsmenn. Bare to forbund, Jern- og Metallarbeiderforbundet og Arbeidsmannsforbundet, hadde fått ny ledelse som ledd i et skifte fra «gammel» til «ny» retning. Dermed skulle man kunne anta at «den gamle retning» var sterkt representert. Spørsmålet om oppslutningen er videre aktuelt fordi det hersket en utbredt skepsis og usikkerhet hos svært mange m.h.t. utfallet av en storkamp. Forklaringen på reformistenes oppslutning synes for det første å være hensynet til organisasjonen. Slik forholdene var, krevde store og aktive medlemsgrupper at fagbevegelsen skulle handle i overensstemmelse med «den nye retning» agitasjon. For det andre kan selve avgjørelsesprosessen ha hatt en innvirkning på utfallet. En enstemmig innstilling fra sekretariatet og en aktiv deltakelse fra sekretariatsmedlemmenes side i selve debatten i representantskapet kan neppe ha unngått å gjøre sin virkning på de usikre og tvilende.¹⁶ For det tredje kan det synes som sekretariatet var villig til å komme høyrefløyen i møte for å oppnå størst mulig *samling* om det vedtak som skulle fattes, og at spørsmålet om hvilken *form* stormobiliseringen skulle ha, storstreik eller generalstreik, ble avgjort bl. a. ut fra hensynet til høyrefløyen i den faglige ledelsen.

Storstreik — generalstreik

Spørsmålet om stormobiliseringens form ble bare i liten grad berørt i den utvidete faglige ledelse. I fellesmøtet 3. mai ble ordet generalstreik overhodet ikke nevnt, spørsmålet var *for* eller *mot* stormobilisering. I representantskapsmøtet 9. mai fremmet Peder Furubotn (Bergen) forslag om generalstreik. Forslaget fikk 17 stemmer. Spørsmålet var trolig ikke så uten interesse som debatten kunne tyde på. I sekretariatet ble saken tydeligvis drøftet i møtene 26. og 29. april. Sekretariatet samlet seg om en framgangslinje som gikk ut på å erklære «faglig generalstreik», og i den forbindelse reise krav om «arbeidsløshetens bekjæmpelse, først og fremst ved kontroll med bedrifterne», dessuten krav om en bevilgning på minst 50 mill. kroner til de arbeidsløse. De politiske kravene som her ble foreslått, kom til å bli stående i sekretariatets endelige innstilling, og de synes å ha blitt allment akseptert i den øvrige faglige ledelse som nødvendige. Når vi nedenfor skal vurdere de fremste ledernes perspektiver på den kommende storkampen, vil disse kravene stå sentralt. Her skal vi se på spørsmålet storstreik kontra generalstreik.

Innebar uttrykket «faglig generalstreik» noe annet enn «storstreik» eller var det kun en tilfeldig veksling mellom to ord som man ellers ga samme innhold? Her er det vanskelig å gi noe sikkert svar, til det er kildematerialet for dårlig. Det synes imidlertid klart at ledere innen «den nye retning» i *prinsippet* tillia de to begrepene forskjellig meningsinnhold. Tranmæl ga selv følgende definisjon (S-D 14/7):¹⁷

«Som storstreik betegner man en omfattende sympati-streik eller storkamp, som i første række har faglig-økonomiske formaal og som iverksættes paa samme maate som en regulær faglig kamp. En generalstreik særkjendes som regel ved, at den har et mere revolutionært indhold eller formaal og at aktionen, som er omfattende — generel — iverksættes uten noget egentlig varsel.»

Klassekampens syn var tydeligvis på linje med Tranmæls; de kom til å se på den erklærte storstreik som en faglig og «reformistisk» kampform, kjennetegnet nettopp ved det lange varslet (16 dager) og unntakelsen av visse grupper (offentlige funksjonærer). Generalstreiken som de selv fremmet krav om, ble derimot vurdert som et revolusjonært kamp-middel.

Visse ting kan tyde på at sekretariatet med «faglig generalstreik» tenkte seg en streik som også skulle omfatte de offentlige funksjonærer. Argumentene mot å ta spesielt jernbanefolkene ut i streik synes først å ha blitt framlagt i fellesmøtet 3. mai. (Jernbaneforbundets formann var medlem av sekretariatet, men han var ikke til stede på møtene 26. og 29. april).

Også ønsket hos den faglige ledelsen om å unngå en ny opprivende strid innen «den nye retning» kan tyde på at sekretariatet med «faglig generalstreik» tenkte på en mer omfattende streik enn storstreik. I forbindelse med jernbanestreiken hadde Alfred Madsen gitt uttrykk for at spørsmålet om generalstreik burde ha vært vurdert slik at organisasjonene og arbeiderpressen hadde unngått å bli «kompromittert ved de gjentagne rop paa generalstreik som ikke blev noget av.»¹⁸ At «ropene» på generalstreik ville komme nå i forbindelse med sjømannsstreiken, måtte sekretariatet gå ut fra. På denne bakgrunn synes det ikke urimelig å anta at sekretariatet fra først av var villig til å komme venstrefløyen i møte og dermed gå inn for en streik som iallfall m.h.t. *omfang* kunne betegnes som generalstreik.

På den annen side er det mer tvilsomt om sekretariatet var innstilt på en politisk og revolusjonær generalstreiklinje lik den Klassekampen kom til å forfekte (se nedenfor); tilføyelsen av ordet «faglig» foran generalstreik svekker jo også inntrykket av at det skulle være en politisk streik. Og var sekretariatet selv ikke altfor innstilt på en politisk og revolusjonær generalstreik, må møtet med de faglige tillitsmenn 3. mai i tillegg kraftig ha understreket problemene med en slik linje. For det første kom det altså fram på møtet at jernbanefolkene syntes lite villige til å gå ut i en «ulovlig» streik. (Offentlige funksjonærer hadde 3 måneders oppsigelsestid).

For det andre var det ingen «revolusjonær» stemning å spore blant forbundenes tillitsmenn, derimot var det et betydelig mindretall som gikk mot eller var skeptisk til en hver form for storkamp,¹⁹ blant dem en av de ledende innen det sosialdemokratiske partiet.²⁰ Å trumfe gjennom et generalstreikvedtak med de «revolusjonære» assosiasjoner som knyttet seg til begrepet generalstreik, ville innebære, slik sekretariatet så det, en trusel mot fagbevegelsens enhet (Tranmæl i S-D 14/7) og en trusel mot det nære samarbeidet mellom LO og DNA.²¹ I alle fall var et generalstreikforslag fra sekretariatet lite egnet til å *samle* den faglige ledelsen.

På denne bakgrunn må forslaget om storstreik som sekretariatet la fram for representantskapet 9. mai, ses som et kompromiss.

Ledelsens perspektiver på streiken

Hvis det i uttrykket «faglig generalstreik» lå at sekretariatet fra først av hadde ment også å ta med gruppen offentlige funksjonærer, må sekretariatet i tillegg ha vært villig til å ta med de revolusjonære assosiasjoner som knyttet seg til generalstreikbegrepet.

Enkelte ting tyder imidlertid på at Lian ikke har vært noen generalstreiktilhenger. Han ønsket å se den forestående kampen *kun* som en faglig-økonomisk og defensiv streik, og han advarte mot å gjøre streikens avblåsning avhengig av de politiske kravene om arbeid eller underhold. I fellesmøtet 3. mai sa Lian at det var «at foretrekke at der fattes en generell beslutning om almindelig storkonflikt. Men vi maa ikke gjøre denne konflikt til en politisk kamp. Kampens avblåsning maa ikke gjøres avhengig av de stillede krav om bedriftskontrol, bevilgning etc.» Lian uttalte seg på

lignende vis under et demonstrasjonsmøte i Kristiania 7. juni, dvs. *under* selve streiken. (Gjengitt i S-D 8/6-21). Det kan se ut til at Lian på dette grunnlag var motstander av generalstreiklinjen.

Når Lian likevel gikk inn for storkamp i forbindelse med sjømannsstreiken, var dette utvilsomt resultat av et press fra medlemmenes side og hensynet til organisasjonen. Ut fra dette har Lian sett at en storkamp var uunngåelig. Vi må også regne med at Lian, som den organisasjonsmann han var, var villig til å innordne seg flertallet i sekretariatet og utad gå inn for flertallets linje. Men Lian ga klart uttrykk for at han ikke hadde noen særlig tro på en slik streik i den eksisterende situasjon.²² Lians syn kan vel oppsummeres på følgende måte: Storkampen var nødvendig, men ikke ønskelig.

Lians manglende tro på streiken synes å ha hatt sammenheng med konjunktorene og de vanskeligheter arbeiderbevegelsen var kommet i p.g.a. krisen. Hvilken innvirkning hadde krisen på de nye og «revolusjonære» lederne i fagbevegelsen, og hvilke perspektiver hadde disse på den forestående kampen? Var Lians faglig-økonomiske og defensive linje enerådende også blant «den nye retnings» representanter, eller hadde de, i motsetning til Lian, fortsatt tro på en offensiv taktikk på tross av krisen? Hvilken taktikk ble det i såfall lagt opp til?

Av flere grunner vil hovedvekten bli lagt på Tranmæl og hans holdning til kampen. Selve kildematerialet gjør det naturlig å konsentrere seg om Tranmæl.²³ I tillegg var Tranmæl en sentral person innen arbeiderbevegelsen og hadde i den tid Fagopposisjonen hadde eksistert, vært en av de fremste ledere der. Det vil derfor være av særlig interesse å vurdere Tranmæls syn på streiken ut fra Tranmæls og Fagopposisjonens ideologi. Dessuten kom Tranmæl til å stå sentralt i den striden som fulgte i arbeiderbevegelsen omkring storstreiken, en strid der hovedfronten gikk innen selve «den nye retning», mellom Tranmæl/Social-Demokraten på den ene siden og Eugéne Olaussen/Klassekampen på den andre.

Om sekretariatets medlemmer fra først av hadde vært innstilt på en mer omfattende streik enn storstreik, en «faglig generalstreik», må de trolig ha gått inn for en slik framgangslinje for å imøtekomme forventede krav fra medlemmene og Ungdomsforbundet og ikke fordi de *selv* hadde så stor tro på en generalstreiks muligheter til å bringe økonomisk seier. Troen på en storstreiks muligheter til å hindre

lønnsnedslag, var ikke særlig stor. Bare to sekretariatsmedlemmer, Knut Eng og Hans Aas, uttalte seg optimistisk om storkampen, mens Tranmæl, Volan og Halvard Olsen ga uttrykk for skepsis m.h.t. en storstreiks muligheter til å forhindre lønnsnedslag.

Ut fra denne manglende tiltro til en *storstreiks* muligheter til å gi økonomisk seier, må vi kunne anta at ledelsen ville satt mer inn på å få vedtatt generalstreik dersom man hadde trodd at *den* i motsetning til storstreik, ville kunne gi et seierrikt resultat i kampen mot arbeidskjøperne. Et nederlag i en slik storkamp ville være en belastning både for ledelsen og organisasjonen, en belastning ledelsen rimeligvis ville prøve å unngå dersom den så muligheten for det.

Var den forbeholdne tro på generalstreiken som vi her aner, et uttrykk for at den nye ledelsen vurderte krisetider som lite egnet til å føre offensiv og revolusjonær kamp ved å anvende masseaksjon? Eller kunne masseaksjonen, slik de nye lederne så det, anvendes langs andre linjer enn generalstreik?

Som vi skal se kom Olaussen i Klassekampen til å anklage den nye ledelsen og i særdeleshet Tranmæl for å ha sviktet sine revolusjonære forpliktelser i og med at man ikke hadde gått til generalstreik. Ifølge Olaussen sto Tranmæl for samme «reformistiske» politikk som Lian.²⁴

En *samlet*²⁵ vurdering av det Tranmæl skrev og uttalte før streiken gir et annet bilde av Tranmæls holdning til og syn på streiken enn det Olaussen presenterte. Det framgår av en slik samlet vurdering at Tranmæl sto på en helt annen linje enn Lians faglig-økonomiske og *defensive*. Det ser ut til at Tranmæl både håpet og trodde at den forestående storkamp skulle kunne utvikle seg til en offensiv og «revolusjonær» kamp, dvs. revolusjonær i Fagopposisjonens betydning av ordet (se nedenfor), ved at arbeiderne gikk til direkte aksjon på de enkelte arbeidsplasser. Tranmæl på sin side agiterte for at en slik utvikling skulle finne sted.

I debatten i den faglige ledelsen understreket Tranmæl betydningen av de politiske kravene og særlig kravet om bedriftskontroll, i motsetning til Lian som ønsket å svekke den politiserende virkning kravene kunne ha på streiken. Hvorfor la Tranmæl slik vekt på kravet om bedriftskontroll?

Mens Lian tydeligvis så den forestående kampen som uunngåelig, men lite ønskelig, synes Tranmæl å ha stilt seg langt mer positiv til kampen; ikke fordi han hadde så stor tro på at en storstreik ville kunne forhindre lønnsnedslag, men fordi kampen for det første ville ha en gunstig innvirkning

på fagbevegelsen. Den forestående kamp ville tjene som en *indre offensiv*, noe som etter Tranmæls mening var høyst påkrevet. For det andre ser det ut til at Tranmæl også har trodd at kampen kunne utvikle seg til en offensiv kamp, en *ytre offensiv*, rettet mot arbeidskjøperne og dermed på lengre sikt mot selve det politiske system.²⁶ Vi skal her se på hvert av punktene etter tur.

Storstreiken som en indre offensiv

Tranmæl var ved flere anledninger kommet inn på at han ikke var fornøyd med den utviklingen som pågikk innen fagbevegelsen. «Dvaskhet og passivitet» var i ferd med å spre seg i rekkene. (S-D 11.5.). Fagopposisjonens kamp for en revolusjonering av fagbevegelsen hadde etter Tranmæls mening satt få spor etter seg. Lederne var riktignok for en del skiftet ut, og radikale beslutninger var vedtatt, men ellers var både organisasjonsformen og kampmetodene stort sett uforandret. På denne bakgrunnen så Tranmæl behovet for «å reise fagopposisjonen til nytt liv.»²⁷

Noe som ytterligere må ha understreket for Tranmæl den negative utviklingen fagbevegelsen var oppe i, var selve medlemsutviklingen.²⁸ For en som betraktet fagbevegelsen som «*det organisatoriske uttrykket for arbeiderklassen*»²⁹ eller, «livsnerven i arbeiderbevegelsen» som det het i Fagopposisjonens programskrift, måtte det stadig synkende medlems-tallet være et alvorlig varsel, ikke minst på bakgrunn av den voldsomme økningen som hadde gått forut, og som av Fagopposisjonen var tatt som «bevis» på at arbeiderne sluttet opp om den nye og radikale ledelsen.

I den aktuelle situasjon hadde Tranmæl tydeligvis forventninger til den forestående kampen, noe som hang sammen med «den nye retnings» syn på *kampen som revolusjonerende faktor*. Det hadde jo nettopp vært som ledd i en revolusjonering av fagbevegelsen at Fagopposisjonen hadde krevd at kampmidlene måtte forfleres. Selve den revolusjonære kraft «som ulmer paa bunden hos en undertrykt klasse»,³⁰ skulle utløses under kampen og arbeiderne modnes til overtakelse av samfunnsmakten.

Nettopp *fraværet* av kamper de siste årene så Tranmæl som én årsak til passiviteten blant de fagorganiserte.³¹ Dessuten hadde voldgiftslovgivningen og de gode konjunktorene *sin* del av skylden for stillstanden i den faglige virksomhet. Organisasjonen hadde ikke fått «prøvet kræfter» og arbei-

derne hadde oppnådd «ganske betraktelige lønsforbedringer... uten nogen egentlige anstrængelser eller kamp.» (S-D 11.7.) Ut fra et slikt syn ønsket Tranmæl den forestående kamp velkommen i håp om at nye og bedre tider skulle oppstå for fagbevegelsen.

Kravet om bedriftskontroll kan ses i sammenheng med denne indre offensiv. I Social-Demokratens lederspalter kom Tranmæl med en oppfordring til arbeiderne om å ta «de nye kamporganene», bedriftsrådene, i bruk, og om nødvendig gå til «ekspropriation av bedrifter» for å framtvinge bedriftskontroll (S-D 11.5.). Selv om hovedhensikten med oppfordringen synes å ha vært et ønske om å utvikle streiken i mer offensiv og «revolusjonær» retning, ville en «bivirkning» være — dersom oppfordringen ble fulgt — den revolusjonerende virkning en slik kampform ville ha. Tranmæl/Fagopposisjonen så som sagt kampen som det beste middel til å revolusjonere arbeiderne. Alle kampformer var imidlertid ikke like egnet. «De korslagte armers» streik kunne være bra til sitt bruk, men streik alene ble betraktet som en passiv kampform.³² For virkelig å revolusjonere arbeiderklassen trengtes aktive våpen, som «direkte aksjon», arbeidernes egen kamp på den enkelte arbeidsplass. Nettopp en slik kampform ville «stimulere den enkelte arbeiders kamplyst, initiativ, handlekraft og ansvarfølelse...»³³ m.a.o. radikaliserer arbeiderne slik Tranmæl hadde påpekt nødvendigheten av.

Storstreiken som en ytre offensiv

Men kravet om bedriftskontroll synes også å ha vært et utgangspunkt for Tranmæl til å prøve å føre streiken i en mer offensiv og «revolusjonær» retning, en ytre offensiv, rettet mot arbeidskjøperne.

Kravet om «effektiv industriell kontrol» ble formelt reist overfor statsmyndighetene. Men Tranmæl har lagt mer i kravet enn en bønn til myndighetene om hjelp i krisetider. Kravet var, i følge Tranmæl, ikke bare et ytre spørsmål, det var like mye et «indre organisasjonsspørsmål». (S-D 11.5.) Bedriftsråd eller arbeiderutvalg måtte gjøres så bevisste og handlekraftige at de «paa egen haand kan gaa til ekspropriation av bedrifter.» Hvorvidt dette ville lykkes, avhang av det revolusjonære innhold *arbeiderne selv* ga sine nye kamporganer (S-D 11.5.). Det var *arbeiderne* som etter Tranmæls mening måtte tvinge fram bedriftskontroll ved å gå til aksjon på de enkelte arbeidsplasser.

Tranmæls oppfordring til arbeiderne om eventuelt å gå til ekspropriasjon av bedrifter, reiser flere spørsmål. Hva var bakgrunnen for at Tranmæl nå vurderte tiden moden for å komme med en slik oppfordring? Hvordan hadde Tranmæl tenkt seg at kontrollen skulle skje? Skulle arbeiderne ved sine eventuelle aksjoner tvinge *myndighetene* til å føre kontroll med bedriftsstansningene eller skulle arbeiderne *selv* skaffe seg kontrollen? Skulle kontrollen være midlertidig, dvs. så lenge krisen varte, eller tok Tranmæl sikte på å oppnå en *varig* styrkelse av arbeidernes stilling på den enkelte arbeidsplass?

Hvis Tranmæl hadde tenkt seg at arbeiderne skulle skaffe seg *selv* en varig rett til kontroll med innskrenkninger og oppsigelser, må dette ses som et klart sosialiseringsskritt fra Tranmæls side og et forsøk på å begynne å realisere Fagopposisjonens og den siste LO-kongressens målsetting om arbeidernes kontroll over produksjon og omsetning.

La oss se nærmere på de spørsmål som her er stilt; først bakgrunnen for at Tranmæl anså tiden moden for å oppfordre arbeiderne til eventuelt å gå til ekspropriasjon av bedrifter. Flere forhold synes å ha medvirket: Tranmæls egen reaksjon på krisen, press fra arbeiderne og press fra venstrefløyen.

De faktorer som reformistene la vekt på når de vurderte fagbevegelsens kampevne: økonomi, medlemstall og konjunkturer, ble selvsagt tillagt betydning også av «den nye retning», men i tillegg la de «revolusjonære» særlig vekt på arbeiderklassens egen revolusjonære vilje og kraft i kampen for det sosialistiske samfunn. Et viktig spørsmål for de nye lederne etter at krisen var et faktum, måtte være om den svekket eller skjerpet arbeidernes vilje til å kjempe for revolusjonære mål.

Allerede før storstreiken synes «den nye retning» å ha blitt splittet på dette spørsmålet. Sentrale fagopposisjonsfolk som Halvard Olsen og Halfdan Jønsson var lite lystne på stor-kamp, ja, Jønsson var en av de ivrigste motstanderne innen den faglige ledelsen; han henviste nettopp til den manglende kampvilje blant medlemmene som følge av arbeidsledighet og krise.³⁴

Det var særlig ytterfløyen som i Klassekampen klarest ga uttrykk for at krisen virket i skjerpene retning. Når Tranmæl på sin side fant tiden moden for aktiv kamp for bedriftskontroll, antyder det at Tranmæl sto nærmere Klassekampens syn, og at Tranmæl håpet og trodde at krisen virket radikaliserende på arbeiderne i den forstand at de ville innse

at de bare hadde seg selv og sin egen kampevne å stole på om de skulle ha håp om å endre forholdene.

I månedene før streiken (januar—mai) hadde LO dessuten mottatt en del skriv (17)³⁵ som viste at forholdsvis tallrike grupper, både av arbeidsløse og av arbeidere med arbeid, nå var innstilt på å gå til aksjon; i flere tilfeller ble det spesielt tatt til orde for handling i form av bedriftsbesettelser. Det framgår klart at det var selve krisen og den truende arbeidsledigheten som lå til grunn for ønsket om handling.

Bak enkelte av skrivene sto det *organiserte* grupper av arbeidsledige. En slik organisering vitnet om vilje til handling. Samtidig innebar trolig det at de arbeidsløse fant det nødvendig å organisere seg spesielt, et økt press på den faglige ledelsen om å foreta seg noe for å vise at fagorganisasjonen var villig til å kjempe de arbeidsløses sak og ikke bare kjempe for lønningene til de som hadde arbeid.

Også venstrefløyen øvet et tilsvarende press gjennom Klassekampen, og Olaussen stilte krav til ledelsen om handling som bevis på at det virkelig hadde funnet sted et lederskifte. (Kl.k. 7.5.) Det var på denne bakgrunn Tranmæl fant tiden inne til å oppfordre til eventuelt å gå til bedrifts-ekspropriasjon for å tvinge gjennom bedriftskontroll.

Dette fører oss over på det andre spørsmålet vi stilte: Hva slags kontroll mente Tranmæl skulle framtvinges, offentlig kontroll eller arbeidernes egen kontroll? Det synes klart å være Tranmæls mening at arbeiderne selv skulle stå for kontrollen.

Innen fagbevegelsen fant det sted et skifte m.h.t. hvilken linje som skulle følges i bedriftskontrollspørsmålet. Tranmæls syn, slik det kom fram i lederne i Social-Demokraten, gjør det rimelig å anta at Tranmæl og eventuelt andre av de nye lederne, var medansvarlige for formuleringer som ble anvendt i kravene om bedriftskontroll.

I en henvendelse til regjeringen i januar 1921 hadde sekretariatet krevd «samfunnskontroll» med driftsstans og oppsigelser. En slik samfunnskontroll skulle ta sikte på «at avhjelpe øieblikkets situation,»³⁶ det var m.a.o. et *krisekrav*.

I forbindelse med spørsmålet om storkonflikt var kravet om bedriftskontroll stadig aktuelt. Det var under sekretariatets drøftinger på dette tidspunkt at endringen skjedde: I møte 26. april var det snakk om «offentlig kontrol med driftsindskrænkninger», i det neste møtet (29.) var ordlyden «kontrol med bedrifterne». I sekretariatets endelige innstilling gikk kravet ut på: «Øieblikkelig iverksættelse av effektiv

industriell kontroll med bedriftsstansninger.» «*Offentlig kontroll*» var blitt til «*industriell kontroll*». Uttrykket «*industriell kontroll*» var det samme som det Fagopposisjonen hadde brukt i sitt programskrift.³⁷ Sammenfallet skyldtes neppe noen tilfeldighet. Det synes snarere å antyde at de som sto for endringen, nettopp så kravet om bedriftskontroll i forbindelse med storstreiken som et utgangspunkt for om mulig å realisere Fagopposisjonens målsetting om industriell kontroll, som i følge programskriftet innebar at arbeiderne ved sin egen kamp skulle skaffe seg kontroll over produksjon og omsetning.

Endringen fra «*offentlig kontroll*» til «*industriell kontroll*» ble fulgt opp og utdypet under og etter streiken ved en henvendelse til regjeringen (2. juli) og gjennom arbeidet i statens arbeidsledighetskomité der Lian satt som LO's representant. Det kom tydelig fram at fagbevegelsen gikk inn for en linje som gikk ut på å kreve *arbeidernes rett til kontroll gjennom arbeiderutvalgene*.

Denne nye linjen, som var vesensforskjellig fra den opprinnelige «*krisekravlinjen*», virker identisk med det syn Tranmæl hevdet som sitt syn på bedriftskontroll. Tranmæl så storstreiken og den gitte kampsituasjon som et gunstig *utgangspunkt* for å framvinge arbeidernes kontroll med bedriftsstansningene, og det var gjennom arbeiderutvalgene eller bedriftsrådene at arbeiderne etter Tranmæls mening hadde sjansen til å tilkjempe seg og utøve kontroll. Kampen for bedriftskontroll ble av Tranmæl satt inn i et videre perspektiv. I en leder (14. mai) skrev han: «Bedriftskontrollen aapner vei til sosialiseringen.»

Ut fra det vi her har sett virker det som Tranmæl tenkte seg at kampen for industriell kontroll og dermed sosialiseringen kunne vokse fram ved desentraliserte aksjoner innenfor det eksisterende samfunns rammer. Muligens har Tranmæl i denne sammenheng hatt spesielle forhåpninger til samorganisasjonene som den lokale leder av slike framstøt.³⁸

Ser vi på kravet om bedriftskontroll som ble satt fram i forbindelse med storstreiken og hvordan Tranmæl tenkte seg dette som ledd i en videre sosialisering, synes det som vi her har et konkret eksempel på det Jorunn Bjørgum har beskrevet som innholdet i Fagopposisjonens revolusjonsbegrep, et begrep som i følge henne ikke nødvendigvis innebar noen forestilling om «én brå revolusjon», men snarere en forestilling om «at produksjonsmidlene kunne overtas av arbeiderklassen direkte — bedrift for bedrift — om enn

det vel var forutsatt en viss grad av samtidighet i prosessen. Nærmere bestemt tenkte man seg øyensynlig at arbeiderne etterhvert skulle utvide sine krav angående lønns- og arbeidsforhold til å gjelde selve produksjonen; dvs. krav som pekte utover og tilslutt resulterte i endring av det økonomiske systemet.»³⁹

Tranmæl synes å ha tatt sikte på en *varig* styrkelse av arbeidernes posisjon på arbeidsplassen, ikke bare kontroll så lenge krisen gjorde det nødvendig. Dermed var Tranmæl av en annen oppfatning enn Lian som i Stortinget uttalte at det var snakk om «en kontrol under krisetider» ... «ikke indførelse av bedriftskontrol i sin almindelighet.»⁴⁰ Lian har trolig stått på den «krisekravlinjen» som den første henvendelsen fra sekretariatet i januar hadde vært et uttrykk for.

At Lian og Tranmæl hadde ulike oppfatninger m.h.t. storstreiken, var naturlig nok ut fra den ulike ideologiske plattform de to sto på. Vel så interessant var de forskjellige syn på streiken som kom fram innen «den nye retning». Vi har nevnt at Halvard Olsen og Halfdan Jønsson — begge framtrede fagopposisjonsfolk — allerede før streiken synes å ha beveget seg i retning av reformistenes syn, for så vidt som de hadde liten tiltro til at det var noen revolusjonær kraft og vilje å satse på hos arbeiderne.

Det skulle imidlertid vise seg at motsetningene innen «den nye retning» ikke bare gikk mellom dem som ville føre offensiv kamp og dem som nærmet seg reformistenes defensive holdning. Motsetningen kom til syne vel så skarpt mellom grupperinger som ønsket *ulike former for offensiv taktikk*, mellom Tranmæls direkte aksjonslinje og en generalstreiklinje som særlig ble støttet av Klassekampen/Ungdomsforbundet. Både persongrupperingene og det faktum at begge linjer la opp til en offensiv taktikk i arbeiderklassens kamp, gjør det nærliggende å spørre om ikke de ulike offensiver i virkeligheten var bestemt ut fra dyperegående ideologiske motsetninger mellom Fagopposisjonen og Ungdomsforbundet — de to hovedpartnere i «den nye retning» — *mer* enn de var et resultat av ulike reaksjoner på krisen. I denne sammenheng kan vi vise til Fure som særlig understreker at det *var* klare ideologiske skillelinjer mellom de to gruppene — skillelinjer som sprang ut av ulike analyser av det eksisterende samfunn, og som ga seg uttrykk ved ulike makt-erobningsstrategier eller som Fure sier: «... en forskjellig prioritering av fremstøtene på det økonomiske og politiske området. Fagopposisjonen la størst vekt på å vinne den

økonomiske makt (uth. O.-B.F.) og la følgelig stor vekt på fagbevegelsens rolle. Ungdomsbevegelsen la størst vekt på å vinne den *politiske* makt (uth. O.-B.F.), med den følge at politiske virkemidler og politiske kamper sto i forgrunnen.»⁴¹

Noe som styrker en antakelse om at det var ulike ideologier som tørnet sammen, er det faktum at Alfred Madsen, ved siden av Tranmæl Fagopposisjonens fremste leder og «ideolog», sto helt på samme linje som Tranmæl i synet på bedriftsrådernes stilling og funksjon og i synet på den taktikk arbeiderklassen måtte legge opp til i den videre offensive kamp. Vi skal se at Klassekampen *ikke* delte Tranmæl og Madsens syn. Dessuten hadde det allerede *før* storstreiken ble aktuell vist seg å være motsetninger innen «den nye retning» i synet på hvilken taktikk det skulle legges opp til.

Allerede i forbindelse med jernbanestreiken hadde det kommet fram et skille innen «den nye retning» i spørsmålet om generalstreik. Mens Klassekampen (og sannsynligvis Scheflo) hadde krevd generalstreik, hadde Alfred Madsen stilt seg tvilende til om generalstreik var det rette.⁴² Madsen synes snarere å mene at generalstreik var et våpen som skulle brukes når arbeiderne var beredt på å overta den *politiske* makt. Forutsetningene for dette igjen var i følge Madsen, at arbeidernes apparat for økonomisk og industriell kontroll på arbeidsplassene, bedriftsrådene, var forberedt og tatt i bruk av arbeiderne. Foreløpig var man ikke kommet så langt. Derfor måtte de sentrale arbeidsoppgaver for arbeiderklassen være å forberede og utbygge bedriftsrådene, arbeiderklassens framtidige maktapparat på arbeidsplassene.

Motsetninger m.h.t. taktikken hadde også vist seg på DNA's landsmøte i mars 1921. Madsen mente at de «passive streiker» mer og mer hadde «spillet ut sin rolle i arbeiderbevegelsen.»⁴³ Edv. Mørk, tidligere formann i Ungdomsforbundet, var på sin side uenig i et slikt syn.⁴⁴

Madsen reserverte seg altså på landsmøtet mot å satse på streik. Isteden pekte han på en vei som innebar arbeidernes direkte aksjon på den enkelte arbeidsplass. Arbeiderne måtte forsøke «at vinde kontrollen over sine egne arbeidsvilkår» og «forberede sig paa at tvinge bedrifterne til at fortsætte, om nødvendig ved at de selv direkte overtar, bedrifterne gjennom en revolutionær handling.»⁴⁵

Like før storstreiken brøt ut redegjorde Madsen nærmere for sitt syn i tre lengre artikler i Social-Demokraten. Tidspunktet for artiklene var nok meget velvalgte på bakgrunn av Tranmæl's oppfordring om bedriftsekspropriasjon og agitasjon for arbeidernes kontroll over bedriftene gjennom be-

Til aktion mot streikebryterne!

Stort set er storstreiken blitt effektiv — over hele landet er parolen blitt fulgt av omtrent hver eneste organisert arbeider og tusener av uorganiserte har slått følge. Tiltrods for de store ofre som streiken kræver av hver enkelt har arbeiderne forstaat at den gang gjælder kampen selve livsinteressene. Det gjælder den gang om hvorvidt arbeiderne skal ha rett til å leve som mennesker eller ei. Derfor maa tte kampen komme.

Ved import av utenlandske typografer og ved hjelp av tvilsomme elementer og likberere lykkes det borgerpressen — verdens mest løgnagtige og arbeiderfiendtlige borgerpresse — at utkomme. Og den har i disse dager overgaaet sig selv i sin løgntrafik og ophidselsesagitasjon overfor arbeiderne. Den har faat skrånt endel usle judassjæle til å utføre det som arbeiderne alltid har foragtet mest av alt — selv mer end borgerpressen — nemlig streikbrytervirksomhet. Endel chauffører, melkekjører, sporveisfunksjonærer og andre har faldt de streikende arbeidere i ryggen og gjort forsøk paa å sprænge det samhold som er en forutsætning for seiren! Disse mennesker har lat sig skråmme til disse usle handlinger og sætter mere pris paa ildelugtende smigge fra borgernes side end arbeiderklassens solidaritet.

Arbeiderne maa sette en stopper for denne streikbrytervirksomhet! Vi kan det hvis vi vil. Og denne foragt som vi føler før disse individer bør vi ogsaa vise i gjerning!

Sulten har allerede holdt sit indtøg i mange arbeiderbjem, men her findes mat, overflod av mat, og ingen behøver å sulte i denne by, iallfald ikke de som har skapt værdierne.

Ta maten hvor den findes!!

Besæt fabrikkene. Kapitalistene har aldrig spillet nogen rolle i fabrikkene. Produksjonen kan gaa uten at de er med. Derfor arbeiderne: Organiser fabrikkbesættelserne, sæt produksjonslivet igang og vis i handling at vi kan greie os uten kuponklipperne og arbeidskjøperne.

Haadelsstanden har søkt å skape „trafik“ i gatene ved å faa judasforrædere til å kjøre gatelangs med tomkasser. Vi kan ogsaa skape trafik i gatene. Istedetfor å holde sig hjemme maa de tusener av streikende i denne by ut paa gatene, vise at der dog findes andre mennesker i denne by end streikebrytere, samfunnsbjepp og overklassenob! Streikbryterne vil neppe bli saa høie i hatten om arbeiderne samler sig i gatene og aapent viser dem sin foragt.

Kamerater! Arbeidere! Skal vi vinde denne kamp saa er de korslagte armers taktikk ikke nok. Streikbrytertrafikken maa stanses, koste hvad det koste vil. Arbeiderbarna maa ikke sulte fordi arbeiderne maa kjempe for sin rettferdighet! Ta maten hvor den findes! Besæt fabrikkene og driv produksjonen paa egen haand!

Vis borgerskapet og dets lakeier i pressen at arbeidernes taalmodighet har en grænse. Vi seirer aldrig uten kamp! Frem til denne kamp!

Til aktion mot streikebryterne! Storm matlagene og besæt fabrikkene!

Vi har retten paa vor side og den seirer trods alt!

Løpeseddel fra storstreiken 1921.

driftsrådene. Igjen understreket Madsen at arbeidernes kontroll på arbeidsplassen var en *nødvendig forutsetning* for de avgjørende kamper om makten. Videre hevdet han — helt på linje med Tranmæl — at den passive streik var utmerket, men alene ikke nok.

«Det er paa arbeidspladsene slaget maa slaes og kampen for produktionskontrol er indledning til de avgjørende kampe om herredømmet over produktionsmidlerne og samfundsmagten.» (S-D 24.5.).

Vi stilte tidligere et spørsmål om den forbeholdne tro på generalstreiken som vi kunne ane hos den nye faglige ledelsen, var et resultat av krisen. Vi kan vel ikke se helt bort fra at krisen virket inn og gjorde de nye lederne mer tvilende til nytten av generalstreikvåpenet. Men i tillegg synes det ut fra det vi nå har sett, som skepsisen kunne være mer ideologisk betinget. I den sosialiseringstrategien som Tranmæl og Madsen sto for, synes generalstreiken som sådan ikke å ha vært det mest sentrale. For så vidt synes dette å bekrefte det Bjørgum har kommet fram til m.h.t. Fagopposisjonen. Hun hevder at generalstreiktanken ikke sto sentralt i Fagopposisjonens ideologi, at den, der den ble omtalt, ble betraktet som et våpen *på linje med andre*.⁴⁶ Generalstreiken ble i seg selv ikke betraktet som *det taktiske hovedmidlet*.⁴⁷

Stemningen og reaksjonene blant arbeiderne

En nødvendig forutsetning for storstreikbeslutningen synes å ha vært oppfatningen hos flertallet i representantskapet om at medlemmene krevde handling av den faglige ledelsen. Enkelte av de som hadde gått mot stormobilisering, hadde imidlertid uttrykt tvil m.h.t. kampstemningen blant arbeiderne. Før vedtaket var gjort ser det ut til at sekretariatet hadde mottatt få eller ingen henvendelser eller meningsytringer fra lokale klubber og foreninger som gikk på den aktuelle konfliktsituasjon: tariffoppgjøret og sjømannskonflikten. Derimot hadde sekretariatet som nevnt mottatt henvendelser som gikk på arbeidsløshetssituasjonen. Felles for disse var at de vitnet om kampstemning blant til dels store arbeidergrupper.

Først etter at vedtaket om storstreik var offentliggjort, begynte reaksjonene å melde seg i form av henvendelser til LO sentralt fra alle kanter av landet. De fleste henvendels-

ene⁴⁸ gjaldt forespørsel om dispensasjon fra streiken. Selv om antallet av slike henvendelser var forholdsvis stort (anlagsvis 70), var det stort sett mindre grupper som sto bak, ofte bare én person.

Et par av dispensasjonssøknadene skilte seg klart ut, både fordi de gjaldt et større antall arbeidere⁴⁹ og fordi de skulle vise seg å være langt mer alvorlige og problematiske enn de øvrige tilfeller. Saken ble behandlet spesielt i flere sekretariatmøter. Det gjaldt søknadene fra to av statens militære verksteder (Kongsberg, Horten). Arbeiderne her var ikke villige til å legge ned arbeidet slik vedtaket forutsatte, til tross for press fra den faglige ledelsen.⁵⁰

Svikten blant arbeiderne ved de militære verksteder synes klart å ha vært et utslag av krisen og arbeidsløshetssituasjonen. Flere av Jern- og Metallarbeiderforbundets fremste tillitsmenn hadde i representantskapet pekt på vanskelighetene for jernindustrien generelt og de militære verksteder spesielt.⁵¹ Nå viste det seg at de hadde hatt rett i sin vurdering av den manglende kamplyst blant disse arbeiderne; her kunne det ikke være tvil om at arbeidsløsheten og truselen om ledighet betød en svekkelse snarere enn en styrking av revolusjonær kraft og vilje til å framtinge endring ved kamp.

Også en annen henvendelse kan nevnes spesielt, nemlig en fra anleggsarbeiderne ved Dovrebanens nordre del. Arbeiderne her (nærmere 80) hadde besluttet ikke å følge streikeparolen. I brevet til sekretariatet kommer det klart fram at protesten var *prinsipielt* begrunnet. Det var måten streiken skulle iverksettes på, med unntak for de offentlige funksjonærer, som hadde gjort utslaget. Generalstreiken var i følge disse arbeiderne det eneste effektive middel til å tiltvinge seg samfunnsmakten og sette seg i forbindelse med produksjonen.²⁵ Trolig har det vært ut fra syndikalistiske oppfatninger at arbeiderne ved Dovrebanens nordre del ville ha generalstreik.⁵³

Enkelte andre henvendelser rommet også protest mot selve kampformen. Det gjelder noen av de *generalstreikkravene* som sekretariatet mottok. De fleste av disse kravene ble sendt under selve streiken og synes hovedsakelig å ha blitt begrunnet ut fra den *pågående kamp*. Dette skal vi komme tilbake til. Enkelte av kravene synes imidlertid å ha blitt sendt som en reaksjon på selve *vedtaket om storstreik*. De kravene som entydig skiller seg ut her, er de som ble vedtatt lokalt og sendt til sekretariatet *før* storstreiken trådte i kraft.

Ialt har jeg funnet fire slike krav, alle fra Bergen.⁵⁴ De

synes å innebære en protest mot at det ikke fra første stund var lagt opp til en offensiv generalstreiklinje. Det faktum at alle de tidlige generalstreikkravene kom fra samme sted, gir inntrykk av en organisert protest, et inntrykk som forsterkes ved den nesten like ordlyden i et par av henvendelsene. Peder Furubotn har trolig stått sentralt i denne «Bergens-opposisjonen.»⁵⁵

Foruten generalstreikkravene fra Bergen kan vi ikke se bort fra at også andre krav, sendt i løpet av streikens første dager, rommet en protest mot *vedtaket om storstreik*; det kunne ofte ta tid før møter var holdt blant arbeiderne og krav om generalstreik sendt til sekretariatet. Noe sikkert kan vi imidlertid ikke si når det gjelder disse øvrige generalstreikkravene.

Skal vi foreta en samlet vurdering av de henvendelser sekretariatet fikk, må vi si at sett på bakgrunn av at 120 000 organiserte arbeidere nå var tatt ut i streik og videre den vanskelige og usikre situasjon svært mange arbeidere befant seg i, så var det svært få protester som kom inn til den faglige ledelsen. Det tyder på at den alt overveiende del av arbeiderne var villig til å stille seg solidarisk med sjøfolkene og gå ut i den varslede storkampen.

Noen glødende og revolusjonær kampbegeistring er det likevel få vitnesbyrd om; unntaksvis kan nevnes en henvendelse fra støperiarbeiderne i Bergen der det ble krevd forberedelse til overtakelse av produksjonen, og brevet fra anleggsarbeiderne ved Dovrebanens nordre del.

Det ser videre ut til, vurdert ut fra antall og innhold i de skriv som kom fra samorganisasjoner, fagforeninger osv., at arbeiderne hadde lite å innvende mot *opplegget av streiken*. I den grad vi likevel kan utpeke protester som gikk på streikens *form*, ser det ut til at vi har å gjøre med en *syndikalistisk* fundert opposisjon og kanskje først og fremst en *Bergens-opposisjon*, der Furubotn sto sentralt. Bergensopposisjonen, som gikk inn for generalstreik alt fra starten av, synes å ha utgjort en venstrefløy innen fagbevegelsen i likhet med den stilling Ungdomsforbundet hadde innen arbeiderbevegelsen generelt. NKP's senere sterke stilling i Bergens-området og Furubotns og Ungdomsforbundets naturlige plass i det samme partiet fra 1923, tyder på at Bergensopposisjonens og Ungdomsforbundets protest mot det vedtatte streikeopplegg bundet i det samme ideologiske grunnsynet. I det følgende skal vi ta for oss dette gjennom Klassekampens syn på storstreiken.

Klassekampens reaksjon og den prinsipielle bakgrunnen for den

Klassekampen var Ungdomsforbundets organ og talerør for venstrefløyen i arbeiderbevegelsen. Avisen hadde allerede i forbindelse med jernbanestreiken gått ut i klar opposisjon til den faglige ledelsen, noe som kom til å gjenta seg i enda sterkere grad i forbindelse med storstreiken. Det ser riktig nok ut til å ha vært en del motsetninger innen venstrefløyen, men p.g.a. kildematerialet vil det hovedsakelig være Klassekampens og Olaussens syn som blir tatt opp.

Allerede før storstreikvedtaket var fattet, hadde Olaussen hevdet nødvendigheten av «en sterk og hensynsløs offensivtaktikk fra arbeiderne» — en offensiv som i første omgang bare kunne gi seg utslag i generalstreik. Streikens mål måtte bl. a. være å slå tilbake arbeidskjøpernes angrep på de livsvilkår arbeiderne hittil hadde oppnådd, og å tvinge staten til ekspropriasjon av de stansede bedriftene for å beskjeftige de arbeidsløse eller sørge for fullt underhold. (Leder i Kl.k. 14/5).⁵⁶

Da representantskapets avgjørelse ble kjent — fagbevegelsen skulle gå til *storstreik*, ikke generalstreik — uteble ikke reaksjonene fra Klassekampen. Under overskriften «En socialdemokratisk streik. Landsorganisationens representantskap og sekretariatet kompromitert før kampen» påpekte Olaussen tre «kapitale hovedfeil» som var begått. (Leder i Kl.k. 21/5):

- 1) Det 16 dager lange varselet før storstreiken.
- 2) Kampen var proklamert som en faglig forsvarskamp i stedet for fra første stund «aa pent og hensynsløst at gjøres til en revolutionært politisk kamp i forbindelse med forsvaret av de rent faglige interesser . . .»
- 3) De offentlige funksjonærer var unntatt fra kampen. P.g.a. disse feil var «den saakaldte «storkamp»» dømt på forhånd til å falle sammen, i følge Klassekampen. Nå måtte det bli partiets oppgave å «bekjempe og demaskere som reformister» de som var ansvarlige for og støttet de «grundlæggende taktiske feil» som var begått.

Selv tok Olaussen så aktivt del i denne «demaskeringsprosessen» at Ungdomsforbundets sentralstyre måtte rykke ut med et opprop til forbundets medlemmer med pålegg om å ta aktivt del i kampen som foresto og gjøre sitt til å utvikle den i revolusjonær retning.⁵⁷ Sentralstyret fryktet trolig at angrepene i Klassekampen mot den faglige ledelsen kunne ha sådd tvil om forbundets lojalitet i den forestående

kampen. I så fall rommet oppropet en indirekte kritikk mot Klassekampens redaktør.⁵⁸

Til tross for disse uoverensstemmelsene som trolig gikk på måten Olausen ordla seg på og muligens på tidspunktet for framføring av kritikken mot den faglige ledelse, hersket det enighet innen Ungdomsforbundet når det gjaldt kritikkenes saklige innhold: det lange varselet, streiken proklamert som en faglig forsvarskamp og unntakelse av de offentlige funksjonærer; det var særlig i forbindelse med de to siste punktene at motsetningene tilspisset seg mellom Fagopposisjonen og Ungdomsforbundet, først og fremst i spørsmålet storstreik-generalstreik.

Klassekampens syn på generalstreiken

Som nevnt anså Klassekampen generalstreiken som den nødvendige og eneste riktige taktikk i den aktuelle situasjon. Hadde Klassekampen for det første tro på at generalstreiken — i motsetning til storstreik — ville kunne innfri den målsetting Klassekampen selv hadde formulert for den forestående kampen: å slå tilbake arbeidskjøpernes angrep mot lønnene? Den faglige ledelsen — deriblant Tranmæl — synes jo å ha hatt liten tiltro til en generalstreiks mulighet i så måte. For det andre, mente Klassekampen i motsetning til den faglige ledelsen, at en effektiv generalstreik kunne iverksettes og få alle medlemmenes oppslutning?

M.h.t. det første spørsmålet er det klart at verken Olausen eller Heggum⁵⁹ mente at en generalstreik i seg selv kunne forhindre lønnsnedslag. Selve krisen med arbeidsløshet og forverring av arbeidernes livsvilkår var, i følge Heggum, en logisk følge av det kapitalistiske system og altså umulig å unngå innenfor et slikt system. (Kl.k. 28/5). I likhet med Tranmæl synes Klassekampen å ha sett kampen for lønningene som underordnet i forhold til andre og viktigere målsettinger; lønnskampen skulle bare være *utgangspunktet*, danne den «brede materielle basis» som var nødvendig. (Kl.k. 21/5). Det var de *politiske* og *revolusjonære* sider ved den forestående kampen som måtte stå i forgrunnen, i følge Klassekampen. Når Klassekampen vurderte det slik at en generalstreik ville gjøre kampen mer *politisk*, var det sannsynligvis ut fra det syn at en generalstreik i større grad ville være rettet mot selve samfunnet og myndighetene.

Når Klassekampen gikk inn for generalstreik, synes det

også å ha vært som ledd i en såkalt offensivteori. Denne teorien var lansert av venstrefløyen i det tyske partiet (VKPD) og bygget på et «aksiom» innen ortodoks marxisme: at de revolusjonære gjennombrudd ville komme i en periode av økonomisk krise.⁶⁰ Selve konjunkturomslaget i 1920 kom således til å styrke venstrefløyen i troen på en snarlig revolusjonær omveltning. Tilhengerne av offensivteorien så det da slik at arbeiderklassens bevisste og revolusjonære ledere måtte føre an i en rekke offensive kamper som skulle bryte passiviteten, avdekke klassemotsetningene og bringe fram det revolusjonære gjennombrudd. Ut fra et slikt syn hevdet både Heggum og Olaussen nødvendigheten av den mest «hensynsløse offensiv». Selv om kampen ikke ville bringe økonomisk seier i form av kroner og øre, var den som ledd i en rekke av kamper, et skritt fram mot det endelige målet, revolusjonen. Ja, Olaussen gikk senere så langt som til å lansere «parolen» «gjennom nederlag til seier». Det var, i følge Olaussen, «taapelig socialdemokratisme» å tro at arbeiderklassen alltid gikk styrket ut av en vunnet kamp. I virkeligheten var det det motsatte som var tilfellet. (Kl.k. 30/7).

Etter å ha hevdet et slikt syn, ble Olaussen kraftig imøtegått av Scheflo som karakteriserte Olaussens teori som «absurd», især anvendt på den norske storstreik (S-D 28.7. «Efter kongressen»). «Oppgjøret» mellom Olaussen og Scheflo var i det hele en hjemlig variant av den strid som i noen tid hadde pågått innen Komintern mellom en venstrefløy som gikk inn for en *opptrappet offensiv* i forbindelse med krisen i tro på en snarlig revolusjonær omveltning, og en høyrefløy, ledet av de russiske revolusjonære, som tok avstand fra offensivteorien og istedet ville foreta en kursendring som «impliserte både en oppmykning av marxistisk tankegang og en utsettelse av borgerkrigen.»⁶¹

Striden om den riktige taktikk som storstreiken utløste, gikk altså ikke bare imellom Fagopposisjonen og Ungdomsforbundet. Storstreiken kom også til å bli trukket inn i spørsmålet om offensivteorien og utløste dermed motsetninger innen den mest internasjonalt og teseorienterte del av arbeiderbevegelsen.

Kort oppsummert var bakgrunnen for Klassekampens ufravikelige generalstreikkraft:

For det første: I følge Ungdomsforbundets makterobringsstrategi var det de politiske virkemidler og kamper som ble prioritert høyest. Generalstreiken ble ansett som et i høyeste grad politisk og revolusjonært våpen.

For det andre: Klassekampen understreket i sterkere grad enn de øvrige innen «den nye retning» at man var inne i «borgerkrigstidens epoke» og at den økonomiske krise i tillegg varslet en *snarlig* undergang for det kapitalistiske system. Ut fra offensivteorien var det i denne situasjon alle revolusjonæres plikt å føre hensynsløs offensivkamp for å skjerpe klassemotsetningene og dermed forkorte tiden fram til det revolusjonære gjennombrudd: arbeiderklassens overtakelse av den politiske makt.

Vi stilte spørsmål om hvorvidt Klassekampen trodde det var mulig å få alle arbeiderne ut i en generalstreik. Så vidt jeg kan se berørte Klassekampen i det hele tatt ikke spørsmålet om oppslutningen eller følgene for fagbevegelsens enhet og samhold. Det kan muligens skyldes at Klassekampen ikke så splittelse som noen sannsynlig følge av et generalstreikvedtak.

Mer trolig er det imidlertid at Klassekampen så en eventuell splittelse som underordnet i forhold til det å følge den rene «kommunistiske» og «revolusjonære» linjen, en linje som i følge offensivteorien måtte følges selv om bare et fåtall av arbeiderne deltok i kampene fra begynnelsen av.⁶²

Asgaardsreien.

I stormgang jager de vilde skarer,
det gaar over gater, hu og hei!
Vandreren kaster sig ræd paa veien
hør hvilket gny, det er Asgaardsreien.

Karikatur fra arbeiderpressa om politiets framferd under konflikten.

Dessuten hadde Ungdomsforbundets landsmøte (mars 1921) på grunnlag av Moskva-kongressens fagforeningsteser, pålagt alle medlemmer «At hensynsløst bekjempe de nu fremherskende reformistiske tendenser i fagbevegelsen.» (Kl.k. 7/5). Ut fra dette kan vi tenke oss at Klassekampen hadde færre motforestillinger enn Lian og Tranmæl mot å framprovosere splittelse og avskalling av høyrefløyen innen fagbevegelsen som sådan eller innen enkelte forbund (Jernbaneforbundet).

Klassekampens syn på bedriftsråd

Foruten å kritisere den faglige ledelsen fordi de offentlige funksjonærer var unntatt fra kampen, rettet Klassekampen også kritikk mot at kampen var proklamert som faglig forsvarskamp i stedet for å gjøres til en «revolutionært politisk kamp. (...) Selve den økonomiske krise, arbeidsløsheten og det hele har man git paa baaten — det er ting som man anfører i etpar fraser eller helt negligerer,» het det i avisens leder 21. mai. På dette tidspunkt skulle Olaussen være vel kjent med Tranmæls syn og det faktum at Tranmæl *ikke* neglisjerte disse spørsmål. Som vi har sett hadde Tranmæl i sine lederartikler (særlig 10., 11. og 14. mai) understreket nødvendigheten av å gå til aksjon i arbeidsledighetsspørsmålet. Arbeiderne måtte ta bedriftsrådene i bruk i kampen for industriell kontroll og om nødvendig gå til ekspropriasjon av bedrifter.

Olaussen på sin side hadde i Klassekampen 14. mai gått inn for dannelsen av «revolutionære bedriftsraad for alle arbeidsplasser,» og disse måtte «organiseres med det øieblikkelige maal for øie at overta bedrifterne.»

Ettersom begge gikk inn for dannelse av «revolusjonære» bedriftsråd og stilte seg åpne for fabrikkbesettelser, skulle man tro at det var et visst grunnlag for tilnærming. Når Olaussen likevel overså Tranmæls agitasjon for bedriftsrådene og deres kamp, synes forklaringen å være at enigheten bare var tilsynelatende. I virkeligheten skjulte det seg prinsipielle motsetninger også her.

Tranmæl og Madsen så, trass i forbehold, de allerede lovfestede arbeiderutvalgene⁶³ som begynnelsen til arbeidernes framtidige kontroll på arbeidsplassen. Klassekampen hadde derimot lite til overs for disse lovfestede arbeiderutvalg eller bedriftsråd. Skepsisen ble tydelig tilkjennegitt i en leder der Olaussen ironiserte over det «nydannelsesarbeide» arbeiderne hadde «puslet» med mens

arbeidskjøperne gikk til brutal offensiv, et nydannelsesarbeid som hadde bestått av «et forslag hist og her om «bedriftsraad og sosialisering.»» (Kl.k. 14/5). Denne skepsisen var forøvrig ikke av ny dato innen venstrefløyen; allerede på DNA's landsmøte i 1920 hadde Emil Stang stilt seg tvilende til å godta loven som et utgangspunkt og en ramme om utviklingen av et rådssystem. Han mente at det å «indgjerde» bedriftsrådene ved lovregler som Stortinget hadde gitt, uvegerlig ville «indsnevre» dem. De ville da «nærmest faa karakteren av organer, som skal virke til at skape «forsoning» mellom klasserne . . .»⁶⁴

Hvorvidt man skulle akseptere loven om arbeiderutvalg som et brukbart utgangspunkt eller ikke i utviklingen av arbeiderklassens maktorganer på arbeidsplassen, var allikevel bare én side av motsetningene innen «den nye retning» i spørsmålet om bedriftsrådenes stilling og funksjon.

Vi har pekt på Fagopposisjonens og Ungdomsforbundets ulike makterobringstrategier. For Fagopposisjonen var rådene eller arbeiderutvalgene det naturlige kamporgan på arbeidsplassen for å skaffe arbeiderne den økonomiske makt, dvs. kontroll over produksjon og omsetning, og derved gjennomføre sosialisme. Man tenkte seg altså maktovertakelsen som en serie av enkeltstående bedriftsovertakelser, en slags kjede av desentraliserte revolusjoner.

Når Olaussen derimot ville at det skulle dannes revolusjonære bedriftsråd, så han tydeligvis rådernes kamp som en del av en *politisk* kamp med sikte på, ikke primært å oppnå faglige seire overfor den enkelte arbeidskjøper, men med sikte på å bryte ned, undergrave den kapitalistiske statsmakt. Derfor var det viktig, hevdet han, å iverksette en *landsomfattende* aksjon, og han krevde at den faglige ledelsen måtte sende ut en «generalordre» om å danne råd på alle arbeidsplasser over hele landet. En slik landsomfattende aksjon ville innebære, i følge Olaussen, «en sammenflytning» av arbeiderklassens faglige og politiske kamp. (Kl.k. 30/7).⁶⁵ Motparten i en slik aksjon ville, slik Olaussen så det, være staten, myndighetene som ville sette inn militære, politi og hvitegarder mot arbeiderne. I så fall ville kampens *politiske* karakter bli framhevet og understreke for arbeiderne nødvendigheten av å gå til væpnet kamp mot kapitaliststaten: «Den militære utkastelse (dvs. av arbeidere fra okkuperte bedrifter) vil demonstrere selv for den mest uvidende høiresosialistiske arbeider, at klassekampens problem ogsaa er et militært magtspørsmål og maa logisk føre til arbeiderklassens bevæbning.» (Kl.k. 6/8).

Det var altså vesentlige forskjeller mellom Fagopposisjonens og Ungdomsforbundets syn på bedriftsrådenes stilling og funksjon. Fagopposisjonen satset på å utbygge et nett av bedriftsråd før kampen, som *under* kamp skulle lede den direkte aksjon. Man ville godta loven om arbeiderutvalg som et utgangspunkt for arbeidet med oppbyggingen av bedriftsråd. Målet for arbeiderrådene kamp skulle være å skaffe arbeiderne kontroll over produksjonen innen den enkelte bedrift, og aksjonene skulle iverksettes *på arbeidernes eget initiativ*.⁶⁶

Klassekampen så rådene virksomhet som et ledd i den *politiske* kampen, rettet mot det kapitalistiske statsapparat. Bak Klassekampens syn om nødvendigheten av paroler fra ledelsen om dannelse av revolusjonære bedriftsråd, synes det dessuten å ligge den oppfatning at rådene skulle dannes *under* kamp; de skulle være *situasjonsorganer*. Det ser ikke ut til at man tenkte på varige råd. Videre ønsket man tydeligvis at når råd skulle dannes, så skulle disse handle i overensstemmelse med og underordnet *sentralledelsens og partiets* direktiver: «Man maa definitivt bryte med den opfatning, som endnu er fremherskende hos en del av partiets førere: at aktionen spontant skal komme fra massen. Partiet maa selv utsende kampparoler og støtte disse paa den revolusjonært aktive magt vi besidder i fagforeningerne. Denne magt maa samles i kommunistiske fagforeningsaksjoner og centralistisk underordnes det kommunistiske parti.» (Kl.k. 28/5). Her framgår det klart at det var *partiet* som skulle lede arbeiderklassens revolusjonære kamp.

Streiken trer i kraft.⁶⁷ Utvidelse til generalstreik?

Storstreiken trådte i kraft som varslet 26. mai. Den skulle føres uten streikebidrag.

Ettersom streiken utviklet seg, fikk sekretariatet en rekke rapporter fra streikekomitéer, samorganisasjoner osv., og disse rapportene, særlig i streikens første uke, bekreftet stort sett at kampstemningen var meget god, og at det var få til-løp til streikebryteri. I streikens andre uke var det et visst tilsig av mer blandete rapporter. Situasjonen tok til å bli svært vanskelig flere steder; ikke minst var det penge- og matmangel som skapte problemer og truet med å ødelegge samholdet.

En del av de mange *generalstreikk*kravene sekretariatet mottok under streiken, må ses på denne bakgrunn. Man

fryktet for at den pågående streiken kunne trekke i langdrag, og at det ville bli vanskelig å bevare solidaritet og samhold. Bl. a. derfor ville man ha generalstreik for å få en *snarlig slutt* på konflikten.

Forøvrig vitnet de mange generalstreikkravene (68 i alt) som kom fra alle kanter av landet og gjennom hele streiken, om den gode kampstemningen som rådet. Mange ønsket tydeligvis å gjøre den pågående *faglige* kamp mer effektiv som faglig kamp betraktet. Det er derimot lite som tyder på at en eventuell generalstreik ble sett under revolusjonære perspektiver, dvs. at den pågående kamp skulle være innledningen til «revolusjonen.»

Det er umulig å si hvor mange som sto bak generalstreikkravene, om det var et flertall eller et mindretall på de enkelte steder. Men uansett, kravene var mange, og de kom fra alle kanter av landet. Dermed må vi kunne si at det var temmelig stor oppslutning om generalstreikkravet.

Den faglige ledelsen var dermed utsatt for press fra to kanter: På den ene siden fra venstrefløyen (Klassekampen, Ungdomsforbundet) som på prinsipielt grunnlag hadde reagert kraftig mot at det ikke fra starten av var proklamert generalstreik som ledd i en «hensynsløs offensiv» mot det kapitalistiske samfunn. Klassekampen hadde ingen tro på at en generalstreik kunne bringe økonomisk seier; det var da heller ikke det vesentlige, slik Klassekampen så det. Det var de politiske og revolusjonære sider ved en generalstreik som tallet.

Den bølge med generalstreikkrav som vokste fram innen fagbevegelsen, hadde et helt annet grunnlag. Den framsto hovedsakelig som en følge av den kampen man sto midt oppe i, bl. a. ut fra ønsket om å få en *snarlig slutt* på kampen som tok til å tære hardt på kreftene. Videre synes det som, selv om bare de færreste henvendelser direkte uttrykker det, at man så generalstreiken som mer egnet enn den pågående storstreik til å slå tilbake arbeidskjøpernes lønnskrav. Generalstreik ble tydeligvis oppfattet som et praktisk mulig og effektivt middel i den *faglige* kampen, uten at man dermed prinsipielt begrunnet krav om generalstreik ut fra en slags offensivteori, slik Klassekampen gjorde.

Hvordan vurderte så den faglige ledelsen situasjonen under streiken, utsatt som den var for press fra flere kanter? Var det i det hele tatt på tale å utvide den pågående streik med et 3. oppbud?

Referatene fra møtene i den faglige ledelsen gir sparsomt med opplysninger, men vi må kunne gå ut fra at

spørsmålet om utvidelse ble drøftet. Resultatet ble at sekretariatet til tross for de mange krav om generalstreik som forelå, 7. juni vedtok å innstille for representantskapet at storstreiken skulle *avblåses* fra 10. juni, og at sjømanns- og transportarbeiderstreiken skulle fortsette med streikebidrag. Dette vedtok så representantskapet 8. juni mot 3 stemmer. (Da var et forslag fra Furubotn om generalstreik først blitt forkastet mot 13 stemmer).

Debatten i representantskapet gir noen flere opplysninger m.h.t. hvordan sekretariatet stilte seg. Det framgår at sekretariatet, til tross for de mange generalstreikkravene, ikke hadde tro på at det ville lykkes å iverksette en effektiv generalstreik. Det skyldtes for det første at samholdet allerede hadde begynt «at svigte enkelte steder,»⁶⁸ som Lian sa det, og det ville ikke være mulig å føre streiken videre uten understøttelse, verken som storstreik eller generalstreik. Meldingene om dårlig økonomi og mangel på viktige matvarer som følge av streiken, har trolig ligget bak sekretariatets vurdering her. For det andre hersket det enighet om at jernbanefolkene som utgjorde en stor del av et eventuelt 3. oppbud, fortsatt representerte det svake ledd i kjeden. Jernbaneforbundets formann mente at høyden to av syv tusen ville følge en streikeparole. På dette grunnlag fant sekretariatet og den øvrige faglige ledelsen at streiken måtte avblåses.

Det hevdes at ledelsen unnlot å ta i bruk generalstreikvåpenet fordi den allerede før streiken hadde mistet tiltroen til masseaksjon.⁶⁹ Denne konklusjonen bygger på en undersøkelse av stemningen blant de streikende, slik den kom til uttrykk gjennom rapporter til sekretariatet og gjennom de mange generalstreikkravene.

Etter min mening er dette materialet for spinkelt til å kunne si noe sikkert om hvorvidt en generalstreik i den gitte situasjon var realistisk politikk. Riktignok får vi av dette materialet vite at det må ha stått forholdsvis mange bak generalstreikkravet, men spørsmålet var ikke om det sto *mange* bak, men om det var mulig å få *alle* med. Dessuten er det nødvendig også å foreta en undersøkelse blant dem som *ikke* var i streik, men som ville bli tatt ut i et 3. oppbud. Det var jo denne gruppen, og jernbanefolkene i særdeleshet, som utgjorde den største usikkerhetsfaktor m.h.t. en vellykket generalstreik.

Det er selvsagt vanskelig å si noe sikkert om hvordan jernbanefolkene ville ha stilt seg til deltakelse i en generalstreik, men enkelte forhold synes å bekrefte ledelsens vurdering om manglende kamplyst hos denne gruppen. For det

første var forbundets årsmøte blitt avviklet i dagene rett før streiken (19.—21. mai) og etter at det var klart at venstre-fløyen krevde generalstreik, uten at det var blitt ytret ønske fra jernbanefolkenes side om deltakelse i streiken. For det andre skulle en uravstemning i Lokomotivmannsforbundet høsten 1921 om fortsatt medlemskap i LO vise at et stort mindretall ikke ønsket medlemskap,⁷⁰ noe som bekrefter at jernbanefolkene ennå ikke hørte til de mest organisasjonsbevisste. Argumentet om splittelse av forbundet og manglende oppslutning om en streikeparole synes dermed å ha hatt noe for seg. For det tredje, det faktum at andre — riktignok små — funksjonærgrupper allerede hadde gjenopptatt arbeidet,⁷¹ støtter en antakelse om at funksjonærene ikke hørte med til de mest kampberedte grupper. Ut fra dette synes det rimelig å anta at det var liten kampstemning blant viktige grupper, og at det dermed ville ha vært vanskelig eller umulig å få iverksatt og gjennomført en effektiv generalstreik.

Etter storstreiken

Etter at storstreiken var over, tok debatten innen arbeiderbevegelsen til for alvor. Tranmæl som før og under streiken hadde avstått fra å kommentere Klassekampens utfall, kastet seg for fullt ut i diskusjonen.

Men oppgjøret etter storstreiken begrenset seg ikke bare til grupper innen «den nye retning». «Den gamle retning» eller reformistene som etter eget utsagn i stor grad hadde følt seg tvunget til å gå inn for storstreik fordi partipressen på forhånd hadde «opagitert stemningen», reiste hodet etter streiken og viste en langt større pågåenhet overfor «den nye retning» og dens idéer. I ukene etter streiken rettet Tranmæl derfor oppmerksomheten mot reformistene; først senere fulgte diskusjonen med Olaussen og Klassekampen.

Her skal vi imidlertid holde oss til spørsmålet om hvordan de forskjellige grupperingene innen «den nye retning» vurderte streiken og hvilke lærdommer de trakk av den.

Både i Social-Demokraten og Klassekampen la man vekt på å trekke fram det som var positivt, men forsøkene på å framstille storstreiken som en (delvis) seier, kunne likevel ikke dekke over at Tranmæl og andre innen «den nye retning» var skuffet. Tranmæl måtte innrømme at de forventninger han hadde hatt til streikens revolusjonerende virkning, ikke var blitt innfridd når det gjaldt jernbanefolkene.⁷² De spesielle forhåpninger Tranmæl hadde hatt til selve stor-

kampen og arbeidernes vilje til å føre en offensiv kamp som gikk *ut over* selve lønnskampen, var heller ikke blitt innfridd: «... vi understreket ogsaa paa det sterkeste at streiken kunde faa et revolutionært indhold. Det berodde ikke paa forhaandsproklamationer, men det indhold man kunde gi streiken under dens utvikling, i første række ved fabrikkbesættelser. Men det viste sig at arbeiderne ikke var forberedt paa aktioner av denne art.» (S-D 15/7).

Men det var ikke bare de enkelte arbeidere som, i følge Tranmæl, var dårlig forberedt. De fleste «organisationer» hadde vært «ytterst sløve». De hadde latt tiden gå uten å foreta de nødvendige forberedelser. Grunnen var nærliggende: «Organisationerne var ikke fortrolig med den nye kampsituation.» (S-D 14/7). Tranmæl var altså mindre fornøyd. Som tradisjonell streik var aksjonen blitt gjennomført på tilfredsstillende måte, men noen kamp for industriell kontroll var det ikke blitt.

I Klassekampen ga Aksel Zachariassen⁷³ uttrykk for noe av den samme skuffelse: arbeiderne «formaadde (ikke) paa egen haand at tilspidse kampen.» At forbundets medlemmer hadde gjort sitt for å gi kampen et revolusjonært preg, tvilte ikke Zachariassen på, men de hadde støtt på problemer:

«ikke bare i form av staaelhjelmer og politikøller, men ogsaa i form av manglende revolutionær vilje hos de øvrige arbeidere.» (Kl.k. 18/6).

Olaussen derimot vurderte det annerledes: Arbeidernes glimrende innsats hadde vist at den kamplinjen Klassekampen hadde foreslått, hadde vært riktig. I stedet for avblåsning burde kampen ha vært skjerpet ved utvidelse til generalstreik og ved fabrikkbesættelser (Kl.k. 16/7).

Nå hadde Olaussen på forhånd dømt streiken til å mislykkes p.g.a. den «bankerottaktik» den var lagt opp etter. Ut fra dette og ut fra Olaussens voldsomme utfall mot den faglige ledelsen før streiken, kunne man antakelig ikke vente at han *etter* streiken skulle framheve *arbeidernes* manglende revolusjonære vilje som en svakhet ved kampen. Men en viss tvil m.h.t. arbeidernes revolusjonære innsatsvilje hadde muligens sneket seg inn hos Olaussen, som sa etter streiken at «arbeiderklassens revolusjonære forberethet endnu ikke (var) saa langt fremskredet at man (var) moden for de avgjørende kampe.» (Kl.k. 30/7).

Det synes altså, med mulig unntak for Olaussen, som ledende folk innen Fagopposisjonen og Ungdomsforbundet hadde høstet de samme erfaringer: Arbeiderne var mindre

«revolusjonære» enn de nye lederne på forhånd hadde trodd eller iallfall håpet på.

I tillegg ser det ut til at kampen hadde brakt Ungdomsforbundets folk enn annen erfaring: at streiken som kampmiddel — under de eksisterende forhold — var lite egnet. Både Olaussen (Kl.k. 30/7) og Zachariassen (Kl.k. 18/6) ga uttrykk for et slikt syn. Ingen av dem hadde hevdet noe tilsvarende *før* streiken. Det hadde derimot både Tranmæl og Madsen. På dette punkt kan man si at streiken hadde ført til en viss grad av tilnærming, selv om det neppe var tale om ideologisk tilnærming.

Hvilke virkninger fikk streiken for de enkelte grupperingers syn når det gjaldt det framtidige arbeid og de videre perspektiver?

Selv om Tranmæl nok var skuffet over storstreiken, synes ikke dette å ha fratatt ham troen på at Fagopposisjonens målsettinger og framgangslinjer var riktige. Det virker snarere som han så streikens begrensede resultater og arbeidernes manglende aksjonsvilje som tegn på at Fagopposisjonens syn ennå i altfor liten grad preget fagbevegelsen. Tranmæls konklusjon syntes å være at nå måtte arbeidet for å reise Fagopposisjonen til nytt liv for alvor ta til: «Vi maa nu ta fat igjen og lære at krype for at kunne gaa.» (S-D 9/6).

Om streiken ikke hadde utviklet seg slik Tranmæl hadde håpet, ville den iallfall være et godt utgangspunkt for det videre arbeid. Streiken ville, i følge Tranmæl, skape debatt og aktivitet og nye tusener ville strømme til fagbevegelsen og partiet. Fortsatt var det håp om gode resultater av streiken dersom en hver benyttet «den udmerkede anledning som er tilstede for agitation, organisation og aksjon.» (S-D 9/6). Tranmæl så stadig selve arbeidsplassen som det sentrale i arbeidet for økt aktivitet både m.h.t. organisasjonsarbeid og kampvirksomhet. (S-D 9/6).

Alt i alt var Tranmæls agitasjon *etter* streiken en direkte oppfølging av det vi har beskrevet som Tranmæls og Fagopposisjonens syn *før* streiken. Streiken førte altså ikke til — vurdert ut fra agitasjon og uttalelser — noen umiddelbar nyorientering. Her må vi imidlertid ta i betraktning at selv om Tranmæl hadde endret syn, ville han vanskelig kunne gi uttrykk for det uten å risikere å svekke sin egen stilling. Noe som på den annen side styrker inntrykket av at Tranmæl fortsatt virkelig trodde på Fagopposisjonens idéer og framtidige revolusjonære kamp, var hans holdning til og agitasjon i forbindelse med kongress-spørsmålet. Her satte Tranmæl mye inn på at den skjerpelse og omlegging som han

mente var nødvendig, skulle bli organisasjonsmessig fastslått snarest mulig av LO's høyeste myndighet: kongressen. Nå skulle den ordinære kongressen først møtes i 1923. Tranmæl og andre innen «den nye retning» (Klassekampen, avisen «Arbeidet» i Bergen, samorganisasjonenes landskonferanse) reiste derfor kravet om ekstraordinær kongress for å få drøftet storstreikens lærdommer, omlegging av organisasjonsformene og ikke minst for at kongressen kunne ta stilling til det forestående tariffoppgjør (våren 1922) og de «store lønskampe» man da kunne vente. (S-D 10/8).

Kravet om snarlig kongress for å få vedtatt den nødvendige omlegging og skjerpelse av taktikken, ga uttrykk for en mistillit til «et representantskap hvor kommunisterne endnu ikke er i flertal» (S-D 9/8). Som nevnt var høyrefløyen på offensiven etter storstreiken. En lærdom reformistene hadde trukket av storstreiken var, slik Ruud uttalte det, at «vi for en tid blir kvit skriket om masseaktion og generalstreik.»⁷⁴ Både høyrefløyens holdning her og kritikken generelt fra høyrefløyen mot «den nye retning» ga små utsikter til å få representantskapet med på noen skjerpelse av taktikken. Derfor var det nødvendig med mer direkte kontakt med medlemmene — gjennom kongressen — for å sikre en videre politikk i overensstemmelse med «den nye retnings» syn. At «den nye retning» i virkeligheten ikke var så enig, var en annen sak. I kongress-spørsmålet optrådte de samlet.

Tranmæls holdning i kongress-spørsmålet styrker altså inntrykket av at han virkelig ønsket en omlegging i «revolusjonær» retning, og han ville at omleggingen skulle skje så snart at den kunne få konsekvenser for de kamper som trolig ville komme til våren.

Sett fra en litt annen synsvinkel gir kongress-saken og resultatet av den en antydning om at styrkeforholdet mellom «den nye» og «den gamle retning» var i ferd med å endre seg. Spørsmålet om ekstraordinær kongress ble betraktet nærmest som en styrkeprøve mellom de to retninger. Resultatet ble at representantskapet, der reformistene dominerte, «med stort flertal» gikk mot å innkalle ekstraordinær kongress. Dermed var avgjørelsen tatt *mot* sekretariatets flertall (sekretariatet var «den nye retnings» festning i den faglige ledelsen) og *mot* krav i pressen og fra sterke medlemsgrupper. Representantskapet var nå tydeligvis mindre villig til å innordne seg sekretariatet enn det hadde vært i storstreik-spørsmålet. M.a.o. synes storstreiken å ha gjort reformistene mer innstilt på å bruke sitt flertall i representantskapet til å forpurre eller utsette «den nye retnings» politikk. Vi kan si

lite sikkert om hvilke følger avgjørelsen i kongress-spørsmålet fikk for den videre utvikling, men man kunne tenke seg at dersom det var blitt sammenkalt til kongress våren 1922 slik mange innen «den nye retning» gikk inn for, så ville resultatet ikke blitt tariffoppgjør ved voldgift i 1922.⁷⁵

Olaussens syn

Som nevnt mente Olaussen at storstreiken hadde vist at den linjen han hadde gått inn for, hadde vært den eneste riktige. Streiken førte dermed ikke til noen prinsipiell endring hos Olaussen; den stimulerte ham snarere til å fremme sitt syn med fornyet kraft. Det var da også *etter* streiken at han klarest uttalte sin tilslutning til offensivteorien i sin artikkel «Gjennom nederlag til seier.» (Kl.k. 30/7).

Rent ytre sett trakk Olaussen de samme lærdommer av streiken som Tranmæl: man måtte legge opp til en mer skjerpet kamptaktikk, og organisasjonsformene måtte endres. I tillegg ville Olaussen også ha en «rent kommunistisk ledelse» i landsorganisasjonen. (Kl.k. 23/7).

M.h.t. skjerpelse av den faglige taktikken, så var dette, slik Olaussen så det, ensbetydende med fabrikkbesettelser som måtte bli «et normalt kampmiddel i de kommende kampe.» (Kl.k. 23/7). Også i forbindelse med storstreiken hadde han gått inn for fabrikkbesettelser i tillegg til generalstreik. Etter streiken synes det å ha skjedd en forskyvning i det han i *større grad* og mer *ensidig* pekte på fabrikkbesettelser som kampmiddel. Forskyvningen hadde nok sammenheng med den erfaring Olaussen hadde høstet av storstreiken, at streik alene var lite egnet under de rådende forhold.

Når det gjaldt omlegging av organisasjonsformene, så var dette et gammelt krav innen «den nye retning».⁷⁶ Nå hadde erfaringene fra streiken på nytt aktualisert kravet. Tranmæl og Olaussen var enige for så vidt som de begge gikk inn for en omlegging fra fagforbund til samorganisasjoner. Men mens Tranmæl også framhevet omleggingen som ledd i en *desentralisering* av makten, understreket Olaussen behovet for en sterkere sentralisering. Olaussens krav var derfor øyeblikkelig overgang til «samorganisationer og industridepartementer med et absolut aktivt mandat for centralledelsen.» (Kl.k. 23/7). Partiet måtte trekkes inn i ledelsen av de kommende kamper; de måtte ledes av «et kommunist-

isk sekretariat for landsorganisationen i fællesskap med vort partis ledelse.» (Kl.k. 23/7).

De ideologiske motsetningene mellom Tranmæl og Olausen var altså tilstede like mye *etter* streiken. Tranmæl ville satse på ved agitasjon og bevisstgjøring å motivere arbeiderne til *selv* å aksjonere og gå til fabrikkbesettelser i de kommende kamper. Olausen ville styrke *sentralledelsens* stilling slik at den bl. a. kunne gi de nødvendige paroler om omfattende fabrikkbesettelser. Olausen ga selv godt uttrykk for de to ulike syn:

«kan man vente at arbeiderne spontant besætter bedrifterne? eller maa besættelsen finde sted efter ordre av den faglige ledelsen og organisatorisk være forberedt av denne. Efter vor opfatning kan det ikke være tvil om at dette sidste er det riktige.» (Kl.k. 30/7).

Til tross for de store prinsipielle forskjeller som eksisterte mellom Tranmæl og Olausen, kom de i praksis til å gå inn for samme politikk umiddelbart etter streiken: Å agitere for innkallelse av snarlig kongress. Her sto de som ved flere tidligere anledninger, sammen mot en truende — og styrket — «høiresocialistisk» gruppering innen den faglige ledelsen.

De mer langsiktige virkninger av streiken

Her skal vi bare antyde noen mulige virkninger av streiken.

Streiken førte til en tildels bitter strid innen arbeiderbevegelsen og særlig innen «den nye retning». De ideologiske motsetningene som fantes mer eller mindre latent, kom klart fram i dagen. Streiken, sammen med den foregående tesedebatten, virket således til å *klargjøre* forholdet mellom de ulike grupperingene i den nye ledelsen i partiet og Landsorganisasjonen, en klargjøring som pekte fram mot partisplittelsen i 1923.

Etter splittelsen, da venstrefløyen brøt ut og dannet NKP, fortsatte Tranmæl som en av de fremste lederne i DNA. Utover i 20-årene kom begge partier til å hevde at de selv representerte det revolusjonære alternativ i norsk arbeiderbevegelse. Odd-Bjørn Fure mener imidlertid å se en klar holdningsendring hos Tranmæl i 1925, i retning av en reformistisk innstilling, og han forklarer det med nederlagene ved storstreiken i 1921 og jernstreiken i 1923/24

som «bidro til å svekke troen på at masseaksjonslinjen kunne tvinge det kapitalistiske samfunn i kne.»⁷⁷

Vi har sett at Tranmæl iallfall den første tiden etter storstreiken fortsatt hadde tro på at masseaksjonen — i form av arbeidernes direkte aksjon på de enkelte arbeidsplasser — kunne realiseres. Dette hadde trolig sammenheng med hans forhåpninger om at streiken ville bety et vendepunkt ved at den skulle bli utgangspunkt for økt aktivitet og interesse i fagbevegelsen.

Etter kort tid skulle det vise seg at dette ikke slo til. Storstreiken ble fulgt av en tiltakende passivitet, og medlemstallet fortsatte å synke i like sterk grad som før streiken. Fra et medlemstall på 122 200 (månedsgjennomsnitt) i mai 1921 sank det til 94 983 i desember samme år. Først i 1922 ble bunnen nådd.⁷⁸ En stor del av medlemstapet etter streiken skyldtes nok de samme forhold som hadde virket før streiken: krise og arbeidsledighet. Men selve streiken gjorde trolig også sitt.⁷⁹

Det er bl. a. på denne bakgrunn det er rimelig å se Tranmæls endrede holdning. Aksjonen nå hadde vært nederlag for Tranmæls masseaksjonslinje. Vi kan føye til at erfaringene fra storstreiken synes langt på vei å være de samme som de Tranmæl hadde høstet etter aksjonen for 8-timersdagen i 1918. Den gang hadde Tranmæl sett aksjonen som «ei slags generalprøve på masseaksjon» og «ein test av aksjonsviljen eller radikalismen blant arbeidarane.» Denne testen hadde falt «negativt ut», slik lederne vurderte det, og Tranmæl og andre ledere ga uttrykk for skuffelse over aksjonen.⁸⁰ Utviklingen etter storstreiken ble også annerledes enn Tranmæl hadde håpet. Streiken hadde verken maktet å snu utviklingen eller å skape bedre grobunn for Fagopposisjonens idéer.

Konklusjon

Storstreiken ble satt i verk som et svar på arbeidskjøpernes angrep mot arbeidernes livsstandard. Når initiativet til kamp først var tatt, var reaksjonene forskjellige innen arbeiderbevegelsen og innen den faglige ledelsen. Hovedskillet — frontene var ikke helt klare — gikk mellom «den nye» og «den gamle retning» i synet på hvorvidt streiken var ønskelig eller ikke. Reformistene så stort sett kampen som uunn-gåelig ut fra hensynet til organisasjonen, men de så den ikke som ønskelig. Innen «den nye retning» stilte man seg

langt mer positiv til det å ta en kamp. Det hadde sin bakgrunn i troen på kampen som stimulerende og radikaliserende for arbeiderklassen.

Opplegget for kampen var et kompromiss utformet under kryssende press fra ulike grupper. Høyrefløyen i den faglige ledelsen ville ikke være med på å innlede noen «revolusjonær» kamp; venstrefløyen, Klassekampen og Ungdomsforbundet, ville ha generalstreik som ledd i en *politisk* og revolusjonær kamp. Samtidig hadde medlemmene forventninger til den nye ledelsen om at den ville gå til handling.

Vedtaket om storstreik ble godt mottatt av medlemmene, men venstrefløyen var langt fra fornøyd, og de nye lederne ble anklaget for å ha forrådt sine revolusjonære forpliktelser og for å ha lagt opp til en reformistisk streik.

Vi har imidlertid sett at den nye ledelsen, selv om den valgte samling om storstreik framfor å følge Klassekampens generalstreikkraft, neppe hadde gitt opp troen på å føre offensiv kamp. Tranmæl ville at selve streiken, som også han så primært som en forsvarskamp iverksatt for å hindre lønnsnedslag, skulle være et *utgangspunkt* for, et springbrett for videre aksjoner med sikte på å skaffe arbeiderne industriell kontroll.

Oppgjøret innen «den nye retning» var dermed ikke et resultat av at noen ville ha defensiv, andre offensiv kamp. Tvert imot må striden sees som et uttrykk for ulike syn på *hvordan* den offensive kamp skulle føres. Disse motsetningene bunnet trolig i ulike ideologier og ulike analyser av det eksisterende samfunn hos Fagopposisjonen og Ungdomsforbundet.

Konkret kom disse motsetningene til å gi seg utslag i to ulike former for offensiv, en *direkte aksjonslinje* representert ved Tranmæl og Madsen, og en *generalstreiklinje* representert ved Klassekampen og Ungdomsforbundet. Den første innebar at arbeiderne *selv* skulle aksjonere på sine respektive arbeidsplasser, bl. a. ved bedriftsbesettelser. Bedriftsrådene eller arbeiderutvalgene skulle her ha en sentral rolle som organisert kampforgan. Helt vesentlig for Tranmæl og Madsen var det at de enkelte lokale aksjoner måtte iverksettes *på arbeidernes eget initiativ*. Hvorvidt det skulle utvikle seg til en offensiv og revolusjonær kamp, måtte stå og falle med arbeidernes egen innsats og kampvilje. Ledernes rolle skulle først og fremst være å samordne og tilrettelegge forholdene og agitere. Vi kan her vise til Fure som sier at forskjellen i «ideologiteori hadde klare konsekvenser i retning av forskjellige teorier om den rolle organisasjonens

lederskap skulle ha overfor arbeiderklassen. I Ungdomsforbundets strategi hadde partiets lederskap en aktiv rolle overfor massene ved at den skulle fungere som et instrument for å lede massene i den revolusjonære kamp. I Fagopposisjonens strategi hadde Fagorganisasjonens lederskap en positiv rolle ved at dens primære oppgave var å legge forholdene til rette for massenes egne revolusjonære utfoldelse.»⁸¹

Klassekampens generalstreiklinje ble fremmet ut fra ønsket om å gjøre kampen til en revolusjonær og *politisk* kamp, rettet mot myndighetene og det kapitalistiske statsapparat. Selve lønnskampen var også for Klassekampen og Ungdomsforbundet av underordnet betydning.

Både Tranmæl og Olaussen gikk inn for videre aksjoner i form av bedriftsbesetninger iverksatt av «revolusjonære» bedriftsråd. I synet på rådenes stilling og funksjon hersket det imidlertid stor uenighet. Tranmæl mente at rådene skulle kjempe for å utvide arbeidernes kontroll på den enkelte arbeidsplass. I den forstand skulle rådene føre faglig-økonomisk (ikke politisk) kamp. Mellom «slagene» skulle arbeiderne gjennom de samme rådene forvalte det som var vunnet. Rådene var m.a.o. tiltenkt en dobbel funksjon som kamp- og kontrollorganer. De skulle være *varige*.

Olaussen så bedriftsrådenes kamp som ledd i en *politisk* kamp, der motstanderen ikke først og fremst var den enkelte arbeidskjøper, men selve det politiske statsapparat. Skulle bedriftsbesetninger iverksatt av bedriftsrådene ramme *politisk*, måtte aksjonen være landsomfattende. Spontane og enkeltvise aksjoner ble avvist av Olaussen.

Lederne innen Fagopposisjonen — Tranmæl og Madsen først og fremst — som satt i sekretariatet som streikeledelse, hadde «revolusjonære» perspektiver på streiken, slik de selv oppfattet revolusjonsbegrepet. Ble så storstreiken en «revolusjonær» kamp? Svaret må bli nei. De offensive og «revolusjonære» perspektiver hadde vært knyttet til aksjoner som de håpet skulle utvikle seg *på grunnlag av* og *utover* selve lønnskampen. Disse aksjonene kom ikke, og dermed sto bare den faglige forsvarskampen igjen.

Tranmæls forventninger til arbeidernes vilje til å aksjonere ved direkte aksjon, ble ikke innfridd. Når Tranmæl senere slo inn på en mer reformistisk linje, må de erfaringene Tranmæl hadde fått etter aksjonen for 8-timersdagen og storstreiken, trolig trekkes inn som noe av forklaringen på at Tranmæl stilte seg mer åpen for andre framgangslinjer enn masseaksjonslinjen.

Noter

1. Artikkelen er skrevet på grunnlag av min hovedoppgave: «Den nye retning» og storstreiken i 1921». Oslo 1976.
2. Nærmere om «den nye retning»: Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie. 1. 1976, (artikkelen: Fagopposisjonen av 1911: av Jorunn Bjørgum).
3. Berge Furre: Norsk historie 1905–1940. Oslo 1971, s. 151.
4. Jorunn Bjørgum: Kriser og krisepolitikk i Norden under mellomkrigstiden. Møterapport fra nordisk historikermøte i Uppsala 1974, kap. VII: Krisen og arbeiderbevegelsen, s. 249.
5. Edvard Bull: Arbeiderklassen i norsk historie. Oslo 1947, s. 239.
6. Hans Fredrik Dahl: Norge mellom krigene. Oslo 1973, s. 54.
7. Jfr. Norges offisielle statistikk, VII, Arbeidslønninger 1920/21. Innledning s. 9.
8. Tall for arbeidsledigheten: Jfr. Ousland: Fagorganisasjonen i Norge. II, Oslo 1975, s. 196.
9. Om medlemsutviklingen: Jfr. Ousland. III s. 729 og LO's beretninger for årene 1918–1922, der utviklingen fra måned til måned står oppført.
10. Aarseth: «Den nye retning» og storstreiken i 1921.» Utrykt hovedoppg. Oslo 1976, s. 8–11.
11. se note 9.
12. Jfr. Knut Langfeldt: Moskvatesene i norsk politikk. Oslo 1972, s. 72.
13. Programmet står i Alfred Madsens: Programskrift for Den norske fagopposisjon, 1915. Sitatene i avsnittet er tatt fra programskriftet.
14. Langfeldt: Moskvatesene . . . , s. 87.
15. Norges sosialdemokratiske arbeiderparti, formelt stiftet 1. mars 1921.
16. Aarseth: «Den nye retning» . . . s. 29–32.
17. Forkortingen S-D står for «Social-Demokraten» som var DNA's hovedorgan. (senere Arbeiderbladet).
18. Alfred Madsen: Efter jernbanestreiken -, s. 16, (brosjyre).
19. I møtet 3. mai hadde 15 tillitsmenn ordet (utenom sekretariatet). Av disse var 9 innstilt på storkamp, 6 var mot eller stilte seg skeptisk til en slik kamp.
20. Oskar Ruud. Varamann til sentralstyret i Det sosialdemokratiske partiet.
21. Aarseth: «Den nye retning» . . . , s. 39, 40.
22. Fellesmøtet 3. mai.
23. Tranmæl overtok som redaktør av Social-Demokraten 10. mai 1921. Gjennom sine daglige ledere kommenterte han streiken.
24. Jfr. også Olaussen (red. Arvid G. Hansen) «Den Røde Ungdom i kamp og seier». Kr.a. 1923, s. 398.
25. Enkelte av Tranmæls uttalelser som Olaussen trakk fram, gir et tveetydig inntrykk av Tranmæls holdning. Jfr. Aarseth: «Den nye retning» . . . s. 55–56.
26. Se Odd-Bjørn Fure: Parlamentarisk eller revolusjonær strategi? Kontrast nr. 3, 1973, og Jorunn Bjørgum: Fagopposisjonen av 1911. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, 1, 1976, s. 82.
27. Brev fra Kyrre Grepp til Edv. Bull 13/3-21, der Tranmæls syn blir gjengitt. Brevet gjengitt hos Edvard Bull: Arbeiderklassen . . . , s. 268.
28. Jfr. note 9.
29. Bjørgum: Fagopposisjonen . . . , s. 88.

30. LO-kongressen 1917, dagsorden, s. 70. Gjengitt etter Bjørgum: Fagopposisjonen..., s. 89.
31. Se note 27.
32. Bjørgum: Fagopposisjonen..., s. 89.
33. Samme sted.
34. Fellesmøtet 3. mai.
35. Aarseth: «Den nye retning»..., vedlegg 4, s. 173.
36. LO-beretning 1921, s. 20.
37. Alfred Madsen: Programskrift..., s. 12-13.
38. Aarseth: «Den nye retning»..., s. 74.
39. Bjørgum: Fagopposisjonen..., s. 86.
40. St. forh. 7B 1921, s. 3353.
41. Odd-Bjørn Fure: Ideologiske hovedtendenser innen norsk, svensk og tysk arbeiderbevegelse. Sosiologisk institutt. Bergen 1971, s. 27.
42. Madsen: Etter jernbanestreiken, s. 16-17.
43. DNA's landsmøte 1921, protokoll, s. 59.
44. Samme, s. 61.
45. Samme, s. 59.
46. Bjørgum: Fagopposisjonen..., s. 93.
47. Fagopposisjonen utgjorde ingen homogen gruppe; mer «rene» syndikalistiske strømninger gjorde seg også gjeldende. For de mer «rene» syndikalistiske innen Fagopposisjonen sto generalstreiktanken muligens mer sentralt enn den gjorde for Tranmæl/Madsen-fløyen. Jfr. Edvard Bull: Trønderne i norsk arbeiderbevegelse før 1914, s. 99.
48. Dette materialet finnes i LO's saksarkiv, Storstreiken 1921.
49. Vi vet ikke det nøyaktige antall, men i den ene henvendelsen (fra Horten) het det at bare 101 av 800 ville følge streikeparolen, dvs. det dreide seg om store arbeidsplasser.
50. Saken ble behandlet spesielt i sekretariatet 12., 23. og 26. mai. Saken fikk et etterspill idet én av Jern- og Metallarbeiderforbundets tillitsmenn og medlem av representantskapet, Hans O. Høglund fra Kongsberg, fulgte flertallet av arbeiderne ved Kongsberg våpenfabrikk og fortsatte arbeidet under selve streiken. Dette førte til at han måtte forlate representantskapsmøtet 8. juni, da spørsmålet om avblåsning av storstreiken skulle avgjøres.
51. Forbundsformann Halvard Olsen hadde foreslått å unnta arbeiderne ved de militære verksteder. Forslaget var blitt forkastet mot 30 stemmer.
52. LO's saksarkiv. Storstreiken 1921.
53. Aarseth: «Den nye retning»..., s. 92-93.
54. Trolig kan også et femte krav medregnes her ettersom det var datert såpass tidlig som 27/5 og fordi det kom fra Bergen.
55. Furubotns navn sto under henvendelsen fra Bergen faglige samorganisasjon.
56. Lederen sto i det nummer av Klassekampen som kom ut 14. mai, men var tydeligvis skrevet før storstreikvedtaket var fattet.
57. Oppropet var vedtatt 20. mai, offentliggjort gjennom Klassekampen 28. mai.
58. Aarseth: «Den nye retning»..., s. 102-103.
59. Hans Heggum hadde stadig innlegg, artikler i Klassekampen. Sammen med Olaussen synes han å ha stått på venstrefløyen i Ungdomsforbundet.
60. Per Maurseth: Fra Moskvateser til Kristianiaforslag. Oslo 1972, s. 49.

61. Samme, s. 51.
62. Samme, s. 55.
63. Loven om arbeiderutvalg kom i 1920.
64. DNA's landsmøte 1920, protokoll, s. 76.
65. I en artikkel skrevet før streiken, men gjengitt i *Klassekampen* 4. juni, oppfordret Olaussen alle forbundets medlemmer om å kreve en slik generalordre fra ledelsen. Først i to lengre artikler etter streiken, 30. juli og 6. august, begrunnet han sitt syn på bedriftsrådene.
66. Jfr. Fagopposisjonens syn om å føre makten tilbake til medlemmene og troen på at revolusjonen i stor grad var avhengig av massenes selvaktivisering.
67. For nærmere opplysninger om selve streiken og forberedelsene til den: Ousland: Fagorganisasjonen ..., II, s. 34 ff.
Aarseth: «Den nye retning» ..., s. 119—122.
68. Sekretariatet hadde fått melding om at funksjonærene ved Holmenkollbanen hadde gjenopptatt arbeidet. (Foreningen ble ekskludert). Også ansatte ved Ekebergbanen hadde brutt streiken.
69. Inger Bjørnhaug: Jernstreiken og arbeiderbevegelsen. En undersøkelse av jernstreiken 1923—24 og dens betydning for utviklinga av norsk arbeiderbevegelse. Utrykt hovedoppg. Oslo 1975, kap. 1.
70. Alfred Skar: Norsk Lokomotivmannsforbund gjennom 60 år. 1893—1953, s. 226.
71. Jfr. note 68.
72. I Social-Demokraten 14. juli uttalte Tranmæl:
«Man regnet med, at selve streikesituationen skulde ha skapt en større kampstemning. Jernbane- og postfolk kunde da ha gaat ut som tredje opbud. Men disse forventninger slo ikke til.»
73. Aksel Zachariassen var formann i Ungdomsforbundet. Han overtok som redaktør av *Klassekampen mens Olaussen deltok på Kominterns 3. kongress i Moskva (22/6—12/7)*.
74. Representantskapsmøtet 8. juni.
75. Jfr. Aarseth: «Den nye retning» ..., s. 153.
76. Jfr. Bjørgum: Norsk kjemisk industriarbeiderforbund 50 år. Oslo 1973, kap. 1.
77. Fure: Ideologiske ..., s. 31.
78. Ousland: Fagorganisasjonen ..., II, s. 56.
79. Samme sted.
80. Jostein Nordvik: Arbeidarrådbevegelsen i Norge 1917—1919. Utrykt hovedoppg. Bergen 1974, s. 114—143.
81. Fure: Parlamentarisk ..., s. 76.

Trond Hansen

Kirkeneskonflikten 1928/1929

Bakgrunn

Anlegget av A/S Sydvaranger jernmalmgruver og verk i Sør-Varanger kommune, Finnmark, ble påbegynt i 1906 og drifta kom i gang i 1910. Arbeiderne som søkte hit ser ut til å ha vært i besittelse av en sterk organisasjonsbevissthet, for allerede i 1906 ble fagforeninga Nordens Klippe stiftet, og supplert i 1909 av Grubernes arbeidsmandsforening avd. 44 i gruvebyen Bjørnevand. I 1908 var den første tariffavtalen presset igjennom, og foreningene kom i tida fram mot 1. verdenskrig til å markere seg som sterke og politisk radikale foreninger.¹

I krigstida kom imidlertid A/S Sydvaranger ut i store økonomiske problemer — problemer som stadig ble sterkere utover i 1920-åra. I 1921 ble det gjennomført ei refinansiering av selskapet, men den oppgangen som ledelsen hadde kalkulert med slo ikke til. I stedet for førte påkjenningene fra refinansieringsplanen til at A/S Sydvaranger den 5. august 1925 ble slått konkurs. For å holde verdien av produksjonsmateriellet oppe ble det opprettholdt en viss drift under konkursforhandlingene. Denne drifta viste seg å være så lovende at det i 1927 ble besluttet å gjennomføre en ny refinansiering ved verket.

Parallelt med verkets økonomiske vanskeligheter fikk også fagforeningene problemer. Medlemsstokken begynte å vise en synkende tendens og ble preget av sterk gjennomtrekk. Spesielt store ble problemene da ledelsen av A/S Sydvaranger begynte å innta en skjerpet holdning mot organisasjonsmessig virksomhet. I selskapets egen konkursberetning² ble det nemlig lagt relativt stor vekt på å forklare konkursen ut fra arbeidsmessige forhold. Det ble pekt på at det i perioden 1921—1925 hadde vært et stigende antall konflikter og stor gjennomtrekk i arbeidsstokken. Videre ble det hev-

Fra Øst-Finnmark faglige Samorganisasjon

Kirkenes 15. september 1928.

Til

De fagorganiserte arbeidere i Norge!

Siden den 12. mai i år har der pågått streik ved A/S Sydvaranger. I streiken deltar 350 arbeidere. Streiken brøt ut for at arbeiderne gjennom sin organisasjon skulde få opprettet ordnede lønns- og arbeidsforhold.

Bedriften har siden 1925 nektet å godkjenne organisasjonen og har ikke villet opprette overenskomst med denne. Derimot har bedriften søkt å avslutte overenskomst med de enkelte arbeidere ved opprettelse av tremåneders enkeltmannskontrakter. Dette har også i en viss utstrekning lyktes.

Ved hjelp av disse «månedskarer» og endel tilreisende «arbeidsvillige» har det lyktes å holde driften delvis igang i sommer.

De streikende arbeidere er inidertid fast besluttet på å føre kampen frem til seir og få organisasjonen anerkjent.

For at dette skal kunne skje, må vi henvende oss til dere, kamerater, med anmodning om å yde oss en økonomisk støtte for at vi kan føre kampen videre. En sådan støtte er absolutt nødvendig, nu da vi også står foran den strenge Finnmark-vinter, og særlig fordi at endel av de streikende er så nye i organisasjonen at de ikke er bidragsberettiget. De stedlige organisasjoners økonomiske stilling er meget slett da disse i over 4 måneder har ydet bidrag til streiken.

Vi ber dere derfor om snarest mulig å behandle dette i fagforeningen og å yde oss den støtte dere kan, enten ved bevilgning eller ved innsamling på lister.

Ved utøvelsen av en sterk solidaritet har de fagorganiserte arbeidere i Norge vunnet den første seir over voldgifts- og tukthuslovene.

Ved den samme solidaritet er vi sikker på å føre vår kamp frem til seir.

Understøtt vår kamp for organisasjonsretten!

Med solidarisk hilsen

Øst-Finnmark faglige Samorganisasjon

Martin Brendberg,

p. t. formann.

Allt bidrag bedes sendt til Samorganisasjonen, Folkets hus, Kirkenes.

Løpeseddel fra Kirkeneskonflikten 1928.

det at selskapet måtte sikre seg et stabilt minste produksjonsnivå for å komme igjennom krisa. På bakgrunn av dette ble det i konkursperioden utviklet en personalpolitikk med tre hovedmål. For det første å kvitte seg med tariffmessige bånd, for det andre å sikre arbeidsfred, og for det tredje å skape stabilitet i arbeidsstokken.

Denne politikken ble konkretisert i en såkalt enkeltmannskontrakt³ — en kontrakt som baserte seg på gjensidig 3 måneders oppsigelse og individuelle lønnsavtaler. Kontrakten slo fast at arbeidsnedleggelse var kontraktbrudd, og medførte som sådan erstatningsansvar. Det gikk m.a.o. en klar front mellom enkeltmannskontrakter og organisatoriske rettingheter, og det kan ikke herske særlig tvil om at kontrakten skjulte ledelsens ønske om å kvitte seg med fagforeningene ved verket.

Dette var kanskje ikke så åpenbart i den første perioden av konkurstdrifta. Kontraktene ble i hovedsak tilbudt nøkkelpersonell, og da i ly av de ekstraordinære forholda. I følge talloppgaver fra selskapet sjøl var ikke antallet kontraktfestede i konkursperioden høyere enn ca. 40, eller ca. 8%.⁴ I løpet av høsten 1927 og våren 1928 steg imidlertid dette tallet til 250 mann (50 % av arbeidsstokken), og det ble gjort klart at selskapet satte press på for å tvinge igjennom kontraktssystemet. Først og fremst kom dette til uttrykk gjennom trakassering av fagforeningenes tillitsmenn og aktive motstandere av kontrakten, og gjennom oppsigelser og trusler om oppsigelser av timelønnede arbeidere. Rundt juletid 1927 ble det varslet oppsigelser for 350 mann, samtidig som det spredte seg et rykte om at ingen ville bli gjeninntatt uten på kontrakt.⁵ I mars 1928 ble 40 timelønnede arbeidere varslet om oppsigelse. Under et slikt press var det ikke rart at sjøl vante organisasjonsfolk bukket under, samtidig som selskapet kunne manipulere med et stigende antall arbeidssøkende fra kriserammede fiskeridistrikter.

Fagforeningene sto nå i fare for å miste all innflytelse ved selskapet. Som følge av konkursen hadde organisasjonsprosenten sunket fra 45 til 13 % i perioden 1924/25 til 1927. Riktignok kom det en stigning til 30 % i løpet av våren 1928, men dette skyldtes ei intens mobilisering foran konflikten, og antallet kontraktfestede var i alle tilfeller høyere. I mai 1928 talte arbeidsstokken ca. 500 mann, halvparten av dem kontraktører, og bare 100 organiserte arbeidere.

To forhold må nevnes for å kunne forstå utviklinga i sjølve konflikten. For det første at A/S Sydvaranger hadde en enestående posisjon som arbeidskjøper i en landsdel som

hovedsakelig var beskjeftiget i primærnæringene. Det eksisterte følgelig en sterk konkurranse om de få industrielle arbeidsplassene som var, ca. 1200 arbeidsplasser til sammen ved verket og i gruvene. Massearbeidsløsheten og sosial/økonomisk nød er nøkkelord når man skal forklare A/S Sydvarangers offensive muligheter i denne perioden.

Men selskapet kunne også bygge på indre motsetninger blant arbeiderne på stedet. Etter splittelsen av DNA i 1923 hadde NKP kommet ut som en betydelig maktfaktor i stedets arbeiderbevegelse. Fagforeningene ved selskapet hadde en sterk kommunistisk profil. I 1924 ga de sin tilslutning til Jernarbeidernes revolusjonære fagforeningsprogram, og i 1926, til den såkalte Fagopposisjonen av 1926. Gjennom en rekke streiker i 1925 gjorde kommunistene det klart at de også ville gjennomføre en kommunistisk praksis i fagforeningene. På denne måten ble de stående som en opposisjonell gruppe i fagbevegelsen.

Dette forholdet utløste en sterk strid med den lokale avdelinga av DNA — en strid som bragte foreningene til randen av splittelse og som skapte tvil rundt fagforeningenes virksomhet. Trolig var dette forholdet med på å holde arbeiderne unna fagforeningene og dermed lette tilgangen på kontraktører for selskapet.

Fra fagbevegelsens side ble det meget snart gjort klart at kontraktssystemet snarest mulig måtte avløses av en ny tariffavtale. Fra lokalt hold ble det samtidig hevdet at en konflikt måtte komme — dette gjaldt foreningenes være eller ikke være. På dette grunnlag klarte man også å begrave politiske stridigheter for en stund. Utpå vinteren 1928 ble kravet om streik sterkere i foreningene, og da varselet om oppsigelse av 40 timelønnede arbeidere kom i mars, vedtok man å gi forbundet fullmakt til oppsigelse av plassene til 12. mai s.å. Selskapet ble blokkert og forbundet leverte inn krav om oppretting av overenskomst. Riksmeklingsmannen varslet at han ikke hadde noen innsigelser mot streiken og plassene ble kollektivt oppsagt til 12. mai.⁷ Streiken ble ikke avblåst før i april 1929, og fikk dermed en varighet av nesten et år. Men i realiteten var den avgjort i løpet av sommeren og høsten 1928, og ble et bittert nederlag for norsk fagbevegelse. Ikke en gang minimumskravet i en konflikt — alle arbeidere samtidig tilbake til arbeid — ble innfridd. Organisasjonsretten var tapt for lang tid framover. Først i 1947/48, da staten kom inn som største aksjonær, ble det opprettet ny tariffavtale. I stedet for fagforeninger opprettet selskapet sine lokale foreninger I og II, gule fagforeninger som opererte

fullstendig på ledelsens premisser, og som alle arbeidere måtte stå tilsluttet.

I denne artikkelen vil jeg forsøke å gi et overblikk over utviklinga i streiken, og peke på en del viktige momenter som kan kaste lys over nederlaget.

Streiken tar form

Både DNA-organet Folkets Frihet og NKP-avisa Finnmarks Fremtid tok tidlig til orde for å bekjempe kontraktssystemet, og gikk begge inn for streiken da den ble innvarslet. Denne enigheta gjenspeilte seg også i fagforeningene, bare på sentralt hold i Arbeidsmandsforbundet så det ut til å hevde seg enkelte kritiske røster⁸ inntil deres utsending, medlem av forretningsutvalget Hans Røste, hadde vært på stedet. Når forbundet siden valgte *ikke* å fraråde streiken skyldtes det som vi skal se, for en stor del Røstes rapport.

Men det er tydelig at den enigheta som tilsynelatende rådde mellom lokalt og sentralt hold i fagbevegelsen begrunnet seg på vidt forskjellige premisser. Dette ble i allfall klart etter at streiken var kommet i gang. La oss kort skissere opp problemet slik det måtte fortone seg foran streiken. To foreninger på til sammen 165 mann, herav bare 110 bidragsberettigede, skulle drive en effektiv streik blant en arbeidsstokk på ca. 600 mann. Som om ikke dette var nok hadde selskapet allerede sikret seg 250 streikebrytere via kontraktssystemet, og blant de uorganiserte timelønnede arbeidere hersket det en viss mistillit til fagforeningenes virksomhet. Hovedproblemet måtte derfor bli: Hvordan få med de 500 kontraktfestede og uorganiserte arbeidere. Problemet var ikke minst av økonomisk art, idet forbundslovene bestemte at man måtte ha vært organisert i minst 8 uker før en konflikt for å oppnå streikestøtte. Problemet kunne derfor ikke løses ved å tilby de streikende medlemsskap i foreningene

På denne måten havnet man opp i et evig tilbakevendende spørsmål i streikekamper: hvordan skape et massegrunnlag for streiken, og hvilke forhold skal man ha til de uorganiserte. Det har alltid vært av vital betydning for en effektiv streik å takle disse problemene riktig.

Ved A/S Sydvaranger hadde man også tidligere vært nødt til å beskjefte seg med dette. Flere fagorganiserte hevdet at under en lockout i 1923 ble det «kjøpt» opp 200 til 250 arbeidere med forbundets støtte.⁹ Man kunne derfor vente at streiken i 1928 ikke ble lagt opp etter organisasjonens

styrke. Samorganisasjonen reknet med at ca. 300 mann ville gå ut i streik. Det ble m.a.o. kalkulert med deltakelse fra mellom 150 og 200 uorganiserte. Økonomiproblemer ble ikke reist i den forbindelse — det virket som man stilltiende reknet med forbundets hjelp, eller at man ved egen hjelp skulle kunne ri stormen av i den første perioden. Mot St. Hans, dvs. etter 5—6 streikeuker, hadde man imidlertid klart et økonomisk opplegg for økonomisk understøtting av de uorganiserte. Da skulle nemlig alle streikende familieforsørgere plasseres på innlasting av rundtømmer, et arbeid samorganisasjonen hadde hånd om etterat lastearbeiderne den 25. mars samme år var inntatt som medlemmer av Nordens Klippe. Alle som ble tatt inn som lastearbeidere skulle så tvangsorganiseres i forbundet for å

«skape kompensasjon for den streikeunderstøttelse som er blitt utbetalt i konfliktenes første uker, idet tømmerlastingen skal pågå til medio oktober.»¹¹

Innen da mente man at seieren burde være sikret. Med hensyn til enslige streikere ble det hevdet at problemet kunne løses enten ved hjelp av understøttelse eller med reisebidrag.

I korthet kan vi derfor si at den lokale streikeledelsen forfektet det syn at den eneste måten å skape ei brei oppslutning på var å dra de uorganiserte inn i streiken. I første omgang kunne dette gjøres med appell om solidaritet. Hvis dette ikke lyktes synes det å være enighet om at de uorganiserte måtte få økonomisk støtte. En slik støtte skulle delvis stables på beina gjennom egne aksjoner, men slik situasjonen var gikk det klart fram at forbundet og AFL måtte bære en hoveddel av byrden.

Alvoret i dette kravet ble ytterligere forsterket ved at selskapet gjorde det klart at streikende ikke ville få utbetalt opptjent lønn. Dermed ville det være behov for støtte allerede fra streikens første dag. Streikeledelsen tok derfor kontakt med forbundet for å få en garanti på varekreditt i den kooperative forretninga på stedet. Etter deres mening skulle dette utgjøre hoveddelen av streikeunderstøttelsen i den første tida, og summen ble derfor satt «indtil 10 000 kroner».

Det er helt på det rene at den økonomiske løsninga for å mobilisere de uorganiserte ikke var forenlig med forbundets lover. For å kunne kjøre igjennom et slikt streikeopplegg måtte det derfor på en eller annen måte dispenseres fra loven. Streiken kom derfor til å stå eller falle på forbundets

behandling av saken. Her kommer vi til et noe uklart punkt. Fra den lokale streikeledelsen ble det seinere hevdet at det taktiske opplegget for streiken var utarbeidet i full forståelse med forbundets utsending Hans Røste. På spørsmål fra de fagorganiserte om forbundet ville gå med på støtte til de uorganiserte, ble det hevdet at Røste skulle ha gitt et positivt utsagn. Lokalt kalkulerte man derfor med denne støtten. I rapporten til forbundet tok imidlertid ikke Røste med dette forholdet. Her ble det pekt på at en eventuell konflikt kunne bli svært vanskelig.

«Men man var på samme tid klar over at hvis det ikke blev gjort noget forsøk på å foreta noget som kunde hitføre en endring av forholdene ved verket, vilde det bli vanskelig for ikke å si umulig for organiserte arbeidere å få arbeide ved A/S Sydvaranger.»¹²

Siden verken Røstes rapport eller samorganisasjonen ga skikkelig beskjed om hva som var ventet av forbundet, ble ikke problemet aktualisert før søknaden om varekreditt ble behandlet. Dette skjedde den 10.5. i forretningsutvalget, altså to dager før streiken, og det ble da gjort klart at forbundet ikke kunne gå inn på den lokale streikeledelsens linje. Varekreditten ble derfor avslått. De gjorde det dermed klart at forbundet mente kampen burde føres på organisatorisk basis, og at de uorganiserte fikk ordne seg etter beste evne.

Dermed startet streiken opp på en splittet basis, som nødvendigvis måtte få stor innflytelse på det seinere forløpet.

Utviklinga av streiken

Konflikten var i realiteten avgjort etter bare noen måneder. Noen enkle tall kan belyse dette. Da streiken brøt ut var arbeidsstokken på ca. 550 mann (40 mann var oppsagt på streikedagen, se ovenfor). Ved årsskiftet 1928/29, mens streiken ennå pågikk, var dette tall faktisk *steget* til vel 600 mann.¹³ Selskapet opplyste dessuten sjøl at drifta hadde gått med 50 % produksjon inntil 16.7.1928, 75 % inntil 20.8. og fra da av hadde produksjonen vært i normal gjenge.¹⁴ Målt i denne målestokk var streiken tapt i august 1928, og kan ikke på noe tidspunkt sies å ha vært effektiv.

Ei undersøkning av talloppgavene både fra fagbevegelsen og bedriften viser oss at streikens basis kom til å bestå av 109 bidragsberettigede organiserte, samt ca. 200 solidariske uor-

ganiserte; flere av disse ble umiddelbart eller seinere innmeldt i forbundet.

50 % oppslutning om streiken var i og for seg ikke et helt håpløst utgangspunkt. Men tida arbeidet ikke for de streikende, og selskapets kontraktssystem hadde snart trukket det lengste strået. Med hele 236 betjenter, 19 formenn og 53 arbeidere, disponerte selskapet 308 streikebrytere¹⁵ og var i stand til å holde i gang en «stabil minste drift» slik forutsetningene med systemet hadde vært. Dessuten virket dette forholdet til at streikebryterstemplet mistet svært mye av sin effekt.

Mye tyder på at noe av årsaken til kontraktssystemets gjennomslagskraft er å finne i en mistillit til fagforeningene på stedet. Dette ble klart demonstrert like før og etter streikens utbrudd. De 308 som ble stående på arbeidsplassen, demonstrerte ikke bare sin holdning til fagbevegelsen, men gikk også aktivt ut for å få stoppet streiken. På et masse møte avholdt av betjenter og uorganiserte ble følgende telegram vedtatt sendt til Landsorganisasjonen:

«Ca. 300 mand samlet til møte igår opplyser at vel 450 mand med og uten månedskontrakt ved A/S Sydvaranger protesterer mot arbeidsstands. Da streiken er iverksatt av ikke arbeidere ved selskapet vil man bli tvunget til at fortsette arbeidet i tilfelle konflikt og ikke betrakte sig som «streikebrytere.»¹⁶

I løpet av de nærmeste dagene før streiken avholdt denne gruppa møter både med direktør Knudtzen ved A/S Sydvaranger og samorganisasjonen for eventuelt å få utsatt konflikten. Begge møtene ble resultatløse. Essensen i gruppas argumentasjon var at streiken var et uttrykk for kommunistenes interesser, og at den ville få et langt sterkere organisatorisk utgangspunkt hvis den ble utsatt. I tråd med dette hevdet de også at de så på streikebryteriet som en politisk handling.

Dette fikk sjølsagt stor betydning for forholdet til de uorganiserte i streiken, og satte løsningsproblemet enda sterkere i fokus. Etter at både forbundet og AFL hadde avslått varekreditt og gjort klart at dispensasjon fra vedtektene ikke kom på tale, ble problemet i første omgang søkt løst ved at fagforeningene stilte sin disponible kapital i Folkets Hus som garanti for en varekreditt i Samvirkelagene i Kirkenes og Bjørnevand på henholdsvis 3 og 4000 kroner. Dette ble så fordelt blant de streikende. Men i løpet av de fire første

ukene i streiken var disse pengene brukt opp. Siden den faglige ledelsen, til tross for mange henstillinger, opprettholdt sitt vedtak, sto streiken på ny i fare for å smuldre opp. Bitterheten blant de streikende var naturlig nok stor og utløste et tiltak som sterkt understreket at motsetningene i streiken også var av politisk karakter. Det ble nemlig vedtatt å henvende seg direkte til det russiske og finske broderforbund for å be om støtte. I telegrammet som ble avsendt het det at «Reformistene i Norge avslaat hjelp»,¹⁸ og det kan ikke være tvil om at man her spilte ut et kort som kunne gi gode argumenter i de internasjonale spørsmål. Russerne nølte da heller ikke med å hjelpe. 3000 rubler (5700 kr.) ble avsendt, og tiltak for å sette i gang en internasjonal hjelpeaksjon ble forberedt. Denne ble imidlertid stoppet da en kopi av en russisk henvendelse til det svenske broderforbundet ble sendt til Arbeidsmandsforbundet.

Som hjelp betraktet var heller ikke det russiske bidraget stort nok, og da det viste seg at heller ikke opplegget med tømmerlasting helt holdt stikk, var det klart at man ikke kunne makte den økonomiske byrden. En status over støttearbeidet i 1928 understreker denne kjensgjerningen (det dreier seg her om penger samlet inn av samorganisasjonen):

Fra Sovjetunionen	kr. 5.713,73
Fra no. fagorganiserte	« 13.033,84
Garanti til samvirkelaget	« 7.000,00
Samlet støtte 1928	kr. 25.747,57

Det ble tidlig reknet ut at streiken kostet ca. 3800 kroner i uka, hvorav $\frac{2}{3}$ gikk til de uorganiserte. De uorganiserte hadde med den samlede støtten for et helt år bare støtte i 10 uker. I realiteten var nok understøttelsen minimal på et langt tidligere tidspunkt, idet de norske støttebidragene kom seint i gang.

Dermed ble manglende støtte til de uorganiserte og ikke-bidragsberettigede en alvorlig trusel mot streiken, og vi må gå ut fra at det utgjorde en vesentlig del av årsakene til at streiken mistet oppslutningen. Peder Vestad fra Skog og Land som var i Kirkenes i anledning en fløterkonflikt, avga følgende vurdering av situasjonen i juli 1928:

«Som min opfatning kan noteres at jeg har liten tro på at denne konflikten kan føre frem. Selv om arbeiderne har utsikt til å kunne holde det gående i samme utstrekning som nu til høsten, så vil ganske sikkert de

uorganiserte og de ikke bidragsberettigede organiserte, om ikke før så med vinterens inntreden bli tvunget tilbake til arbeidet.»¹⁹

I og med at streiken nærmest falt sammen økonomisk var den eneste reelle mulighet til å ramme A/S Sydvaranger å forsøke en blokade av selskapets produkter. Fra streikeledelsens side var det forutsatt at man allerede på et tidlig tidspunkt skulle ha fått opprettet en internasjonal blokade av selskapets malmeksport. Det ser imidlertid ikke ut for at noe ble gjort i den retning før langt ut på sommeren 1928. Da tok forbundet kontakt med Formerforbundet og Transportarbeiderforbundet for å få utredet mulighetene for sympatijaksjoner.²⁰

Fra Formerforbundets side dreide det seg om å stoppe arbeidet på støpegods som skulle til A/S Sydvaranger, som var en stor forbruker av støpegods. Under forhandlingene ble det imidlertid klart at det ville være vanskelig å gjennomføre en slik aksjon. Ved eventuell stopp et sted kunne selskapet bare sende ordren videre, inntil til slutt alle støperier var dratt inn i streiken. Et slikt økonomisk løft kunne ikke Formerforbundet make, og da Arbeidsmandsforbundet ikke kunne love dem støtte, ble saken henlagt.

Internasjonal blokade av selskapets malmeksport til utlandet viste seg å være vel så problematisk. Etter at forbundsformann Johs. Ødegaard og Alfred Madsen hadde vært i Holland, ble det gjort klart at organisasjonsforholda der var så dårlige at en blokade var så å si umulig. De undersøkte også mulighetene for en blokade i England, men heller ikke dette ga positive resultater. Årsaken var at det engelske lovverket slo fast at engelske organisasjoner ikke kunne blande seg opp i konflikter som hadde berøring med andre land.

Dette var situasjonen under landsmøtet i Arbeidsmandsforbundet 1928. Etter et vedtak på landsmøtet ble det gjort nye forsøk på å utvide streiken. Imidlertid stilte AFL's sekretariat seg i oktober 1928 i vegen for dette med følgende begrunnelse:

«Under hensyntagen til de opplysninger som er fremkommet angaaende konfliktens stilling i Sydvaranger kan sekretariatet ikke godkjenne at konflikten blir utvidet med sympatistreik. Sekretariatet vil henstille til Norsk Arbeidsmandsforbund at søke konflikten avvirket snarest mulig da den må ansees som tapt.»²¹

Kirkeneskonflikten fikk dermed aldri den klassemessige basis som den lokale streikeledelsen hadde lagt opp til. Dette gjaldt både med hensyn til oppslutninga om streiken og eventuelle utvidelser av den.

Det er imidlertid mye som tyder på at streiken ville fått vanskneligheter, sjøl på en vellykket utvidet basis. Mest fremtredende i dette bildet er streikebryteriets omfang, som klart peker på spesielle vanskeligheter ved å drive fagforeningsvirksomhet i distrikter med ensidig næringsstruktur.

Uttalelser fra fagforeningstillitsmenn på den tida peker på at rekruttering fra de kriserammede fiskeridistriktene i Nord-Norge utgjorde en konstant trusel mot fagforeningene. Med ei ensidig oppbygging omkring fiskeriene, kunne feilslåtte år få katastrofale følger for økonomi og arbeidsliv. I slike år utgjorde fiskeribefolkninga — med sine manglende erfaringer fra industrimiljø — en stor fare for organisasjonen.

Kirkeneskonflikten startet opp i mai med 308 streikebrytere, 4 måneder seinere var dette tallet økt med nærmere 100 % til 537. Ikke alle skyldtes frafall som følge av manglende streikeunderstøttelse, mange streikebrytere kom til utenfra. Utbyttet av vårtorskefisket i Finnmark i 1928 var svært lavt. Fisket kan nærmest karakteriseres som feilslått. Samtidig var deltakelsen i fisket dette året uvanlig høy.²² Dette gir oss et grunnlag til å tro at et dårlig personlig utbytte av fisket kan ha drevet folk fra fiskeridistriktene til Kirkenes om sommeren. Denne formodninga bestyrkes av en del oppgitte stedsnavn på en streikebryterliste fra september 1928.²³ Her går navn som Hemnes, Gimsø, Salangen, Evenes, Hassel, Sandvær, Kiberg, Vardø, Honningsvåg osv. stadig igjen — alle typiske fiskeridistrikter i Nord-Norge.

En streikerapport fra juni 1928 opplyser dessuten at selskapet hadde sendt ut verveagenter til fiskeværene i Finnmark, og samme sted blir det opplyst at streikeledelsen hadde brukt 1500 kroner for å sende arbeidsvillige hjem. Dette vitner ikke bare om selskapets aktive innsats, men også om et ganske stort omfang av frivillig streikebryteri.

Politikk eller økonomi?

Kirkeneskonflikten ble ikke avblåst før i april 1929, etter å ha vært ansett for tapt fra oktober 1928. Nederlaget må ha vært en bitter pille å svelge — spesielt på lokalt hold. Det var i praksis å begrave to fagforeninger. Nettopp fordi nederlaget var så bittert utløste det også sterke politiske reaksjoner.

Det faktum at tidspunktet nærmest falt sammen med Strassburgertesenes inntog i NKP, gjorde heller ikke utfallene mindre harde. Olaf Scheflo rykket ut i Arbeiderbladet med sterk kritikk av den kommunistiske ledelsen av streiken og av den kommunistiske faglige politikken i det hele tatt. Kommunistbladet på sin side slo fast, med tanke på forbundets rolle i streiken, at ingen effektiv klassekamp kunne føres under «reformistisk førerskap». Stridspunktet ble naturlig nok hvorvidt det var riktig eller galt å nekte de streikende full understøttelse, og hvorvidt den faglige ledelsens handling var politisk eller økonomisk betinget.

Da saken ble behandlet på forbundets landsmøte i 1928, altså mens streiken pågikk, forelå følgende forslag fra streikerkomiteens formann, Edvard Sjølander:

«Landsmøtet finner at den pågående kamp om organisasjonsretten ved A/S Sydvarangers bedrifter er av så stor betydning for organisasjonens fortsatte eksistens i distriktet *at alt må settes inn på å støtte samtlige streikende*, så at kampen kan føres frem til seier for organisasjonen. Forretningsutvalget pålegges å undersøke mulighetene for en effektiv blokade ved at andre arbeidsgrupper trekkes inn i betinget sympatiststreik. Videre utsender forretningsutvalget på landsmøtets vegne en utredning av kampens karakter og oppfordrer de fagorganiserte arbeidere over hele landet til moralsk og økonomisk å understøtte de streikende arbeidere.»²⁴

I dette forslag lå m.a.o. ei sterk oppfordring til å utvide streiken. Sjølander sa sjøl:

«Det er jo for å skape den bredest mulige front at dette er gjort.»²⁵

Han ble sterkt støttet av Asmund Selfors, Nordland:

«Spørsmålet er med andre ord om vi skal overholde lovens bokstav og tape konflikten eller om vi ved å tenke klassemessig skal søke å vinne konflikten.»²⁶

Dette synet ble sterkt imøtegått av den faglige ledelsen. Det ble hevdet at Kirkeneskonflikten måtte føres på sitt organisatoriske grunnlag. Hovedargumentene var at den streikpraksis som streikeledelsen hadde lagt opp til var i strid med forbundets lover og dermed ville virke organisasjonsoppløsende. Dessuten ble det med tyngde pekt på at en dispensasjon fra bestemmelsene ville medføre en økonomisk

byrde på organisasjonen og medlemmene som ikke var for-
svarlig. Det må her tilføyes at Arbeidsmandsforbundet be-
fant seg i en svært vanskelig økonomisk situasjon.

På bakgrunn av dette vedtok landsmøtet et forslag fra Øde-
gaard og Løgvavlen, som stilte ledelsen fritt i forhold til
streiken.

Landsmøtet avslørte m.a.o. to forskjellige holdninger til
Kirkeneskonflikten, og det kan være fristende å legge til:
to forskjellige holdninger til streikekamper i det hele tatt.
Dette gir oss et godt eksempel på de ulike syn på masseak-
sjon i fagbevegelsen — uten at vi dermed kan trekke dette
forholdet for langt i forklaringa av nederlaget i konflikten.
Det er tydelig at vi her må legge sterkest vekt på utviklinga
lokalt før streiken, som gjorde et hvert framstøt mot selskapet
nesten umulig.

Noter

1. Ellisif Wessel hadde bl. a. sitt virke i Nordens Klippe.
2. A/S Sydvarangers konkursberetning 1972 / A/S Sydvar. aarsbe-
retninger.
3. Enkeltmannskontrakt A/S Sydvarangers sak 447/27; LO's saks-
arkiv.
4. Sak 183/29 Oslo Byret; Oslo Tinghus arkiv.
5. NAF's landsmøteprotokoll 1928, s. 91. Røstes rapport.
6. Sak 183/29 Oslo Byret; Oslo Tinghus.
7. NAF's landsmøteprotokoll 1928.
8. På forretningsutvalgsmøte den 3. mai 1928 foreslo forbundets
nestformann å utsette streiken i samråd med foreningene. For-
slaget falt mot forslagsstillerens stemme; landsmøteprotokollen
1928.
9. Ibid. Uttalelse av fhv. sam.org. sekretær Konrad Karlsen, s. 103.
10. Brev fra Øst-Finnmarks faglige samorg. til forbundet 24.4.1928.
Sak A 27/28; NAF's arkiv.
11. Ibid.
12. Landsmøteprotokoll 1928, Røstes rapport.
13. Sak 183/29 Oslo Byret; Oslo Tinghus.
14. Ibid.
15. Ibid.
16. Sak A 27/28; NAF's arkiv.
17. Foreningene ga ut sitt eget organ «Folkerøsten». Sitatet er hen-
tet fra en artikkel «Hvad vi er og hvad vi vil», nr. 30/1929.
18. Brev av 24.10.1928 NAF til ØFFSO (Samorg.). Sak A 27/28
NAF's arkiv.
19. NAF's landsmøteprotokoll 1928, Vestads rapport.
20. Ibid.
21. Brev av 19.10.1928 AFL til NAF. Ad Konflikten ved A/S Syd-
varanger; sak A 27/28; NAF's arkiv.
22. Historisk statistikk, tab. 120 og 118.
23. Streikebryterliste pr. 6.9.1928; sak A 27/28; NAF's arkiv.
24. NAF's landsmøteprotokoll 1928.
25. Ibid.
26. Ibid.

Terje Bekken

Folldalskonflikten 1929—31

I mai 1929 brøt det ut streik ved «The Foldal Copper and Sulphur Co. Ltd.», ei engelskeid gruve i fjellbygda Folldal i Nord-Østerdalen. Denne såkalte «Folldalskonflikten» blei i sin samtid betegnet som «en av de mest hårdnakkede og opsigtsvekkende konflikter man har hatt i Norge.»¹

Denne betegnelsen knytter seg til flere forhold. For det første selve *arten* av konflikten. Fra opprinnelig å være en ordinær aksjon for bedre lønns- og arbeidsforhold, kom selve streiken til å gjelde organisasjonsretten. Bedriftsledelsen nektet å godta den kollektive plassoppgiselsen fagforeningen hadde levert, og krevde istedet personlige oppsigelser fra den enkelte. Den nektet å delta i megling, og erklærte den iverksatte arbeidsstans for «ulovlig».

Arbeidskamper for å få anerkjent organisasjonsretten var ikke uvanlig på 1920/30-tallet, men da stort sett innafor virksomheter hvor fagorganisasjonen ikke tidligere hadde gjort seg gjeldende, som blant jord- og skogbruksarbeiderne og blant funksjonærene. Innafor industri og bergverk var imidlertid organisasjonen stort sett forlenget anerkjent. Allerede 5. mai 1906 var Folldal gruvearbeiderforening (heretter FGF) blitt stiftet, omtrent samtidig med at den moderne gruve drifta i Folldal tok til. I den første streiken, i 1907/08 kjempet FGF gjennom anerkjennelse av organisasjonsretten. I åra framover hadde FGF en sterk, anerkjent posisjon på arbeidsplassen. Folldalskonflikten kom til å stå om en etablert fagforenings eksistens og innflytelse.

Ved sida av den reint prinsipielle karakteren er det grunn til å framheve *forløpet* av konflikten. Den hadde i seg til fullt monn alle de trekk en forbinder med de bitre arbeidskonfliktene i mellomkrigstida: En storstilt streikebryterverving, dannelse av en gul fagforening, politibeskyttelse av streikebryterne, utstrakt bruk av straffeloven, særskilt «tuktusloven» til anmeldelser og dommer over de som streiket.

På den andre sida trådte store deler av den organiserte fagbevegelse inn til støtte for de streikende. Som følge av det kom andre arbeidsgivere, kommunale og statlige myndigheter også til å bli direkte involvert. Slik vokste konflikten fra å være en lokal lønnsaksjon til å omfatte mange grupper og nivåer i samfunnet.

Innledningsvis vil jeg også nevne *varigheten*. Streiken brøt ut 21. mai 1929 og blei først avsluttet 26. januar 1931 da et meglingsforslag blei godtatt av begge parter. Follaldskonflikten pågikk altså i 20 måneder. Den kom til å bli kanskje den langvarigste arbeidskampen innafor norsk industri.

Denne artikkelen bygger på arbeid i forbindelse med en hovedoppgave om Follaldskonflikten.² Siktemålet med artikkelen er først og fremst å trekke konflikten fram i lyset som en del av arbeiderbevegelsens historie. I dette ligger også at siktemålet hovedsakelig er å gi en oversikt over utviklingen. Enkelte drøftinger og vurderinger vil bli gjort underveis.

Bakgrunnen for Follaldskonflikten

Etter en høykonjunktur fra århundreskiftet og utover, sto bergverksindustrien på begynnelsen av 1920-tallet overfor store problemer. Det gjaldt i høy grad også Follald verk. Høsten 1919 kom det til store driftsinnskrenkninger, og høsten 1920 blei produksjonen helt innstilt. Fra 1922 blei drifta tatt opp igjen, men i beskjedent omfang i forhold til tidligere. Først på slutten av 10-året kom det til en del utvidelser i produksjon og arbeidsstokk.

Dette hadde også store virkninger for arbeidernes stilling. I likhet med mange av de nye industristedene var også Follald bygd opp rundt en hjørnesteinsbedrift, uten andre muligheter til beskjeftigelse. Med Follald verk som eneste bedrift på stedet og ei krise som spredte seg i hele samfunnet, er det klart at innskrenkninger og stans ved verket måtte resultere i stor arbeidsløshet. Denne kan da også leses av på mange måter.³

Arbeidsløsheten og det press den skapte stilte arbeidsgiveren i en svært gunstig stilling på arbeidsmarkedet. Til fordel for arbeidsgiveren talte også en annen almen virkning av krisa: svekkelsen av fagorganisasjonen. Også i Follald var medlemsfrafallet katastrofalt. Fra over 200 medlemmer i 1915 var medlemstallet i FGF i de første 20-åra nede i 20—30 mann. Ved sida av medlemsfrafallet var fagbevegelsen i Follald også svekket av indre stridigheter. I 1919 var «Follald

lokale Samorganisasjon» stiftet. Vi skal ikke her gå nøyere inn på denne syndikalistiske organisasjonen, men nøye oss med å si at den var FGF jamnbyrdig i styrke helt fram til den ble oppløst i 1926, at den sto i et tildels sterkt motsetningsforhold til FGF, og at Foldal LS spilte en framtrædende rolle i det faglige arbeidet.

Situasjonen i begynnelsen av 1920-åra låg ut fra dette vei til rette for en offensiv fra arbeidsgiveren. Den kom under tariffoppgjøret i 1923. Folldal verk nektet å etterkomme det vedtatte meglingsforslag for bergverksindustrien og meldte seg ut av Bergverkernes Landssammenslutning (BVL) og Arbeidsgiverforeningen. I en seinere redegjørelse motiverte Folldal verks direktør Worm Hirsch Lund utmeldingen på et prinsipielt grunnlag av vidtrekkende betydning.⁴ BVL hadde i 1922 gjennomført en bestemmelse om ens lønns-satser ved alle medlemsbedrifter. Direktør Lund angrep denne bestemmelsen kraftig: Den ville umuliggjøre drifta for «de ugunstigst beliggende gruver», dvs. gruver som i likhet med Folldal låg forholdsvis langt fra sitt utskipingssted. I og med at bestemmelsen *bandt* medlemsbedriftene, var Folldal verk i realiteten tvunget ut av BVL. Direktør Lund gjorde derimot krav på *særstilling* for disse gruvene: Særbyrden ved de høye fraktutgiftene måtte kompenseres ved *lavere lønnsatser* for å kunne konkurrere.

Forsøket på å presse lønnsnivået ned *under* satsene i fellesoverenskomsten innebar sjølsagt en utfordring til fagbevegelsen. Arbeiderne gikk til streik for å få verket til å rette seg etter fellesoverenskomsten. Etter en utholdenhetsprøve på 14 måneder hvor bedriften hadde rikelig tilgang på streikebrytere, måtte arbeiderne høsten 1924 motvillig godta et meglingsforslag. Det blei nå opprettet *separat* overenskomst ved Folldal verk. De karakteristiske trekk ved denne var: Lønnsatsene blei liggende lavere enn ved gruvene under fellesoverenskomsten. Overenskomsten var 3-årig med helautomatisk indeksregulering av lønnsatsene hvert år. Ledelsen hadde dermed sikret seg arbeidsfred for 3 år innafor rammene av en tariffavtale, og automatisk regulering av lønningene i takt med konjunktorene. Også dette var helt i tråd med prinsipielle standpunkter bedriftsledelsen hadde formulert. Arbeidernes aksjon hadde altså vært for-gjeves. Folldalarbeiderne var med dette plassert i en *særstilling*, og skal vi se, en *ugunstig særstilling* vis a vis andre gruvearbeidere i landet. Mot denne bakgrunnen må en se de krav om bedringer i lønns- og arbeidsforhold som nå kom.

Krav om bedringer i lønns- og arbeidsforholdene

Det var syndikalistene som ledet an i kampen for bedringer. Fra 1922 gikk Foldal LS inn i en glansperiode med stor tilslutning og aktivitet. Allerede i 1920 kan en i artikler i syndikalistenes hovedorgan «Alarm» lese om Foldal LS's kritikk av lønns- og arbeidsforholdene. Etter opprettelsen av den separate overenskomsten blei kritikken intensivert.⁵ Kritikken gikk også på de kampmetoder som var brukt. Streiken 1923/24 blei betegnet som «forbildet på en reformistisk kampmetode». I samsvar med sin ideologi hevdet Foldal LS at en «taktikkforandring» måtte til. Direkte aksjon var midlet. I februar 1926 gjennomførte Foldal LS en vellykket direkte aksjon for å få bedret akkordprisene. Bedriftsledelsen irriterte seg uten tvil over syndikalistenes aktivitet, og i mai 1926 kom en anledning til å få dem vekk. Da satte Foldal LS i verk en aksjon for å få inn igjen i arbeid to LS-medlemmer som var oppsagt. Verksledelsen hevdet de to hadde sovet på jobben, syndikalistene hevdet det var en rein politisk oppsigelse. Det endte imidlertid katastrofalt for Foldal LS som kort etter aksjonen blei oppløst. At aksjonen blei mislykket skyldtes nok både manglende oppslutning blant syndikalistene sjøl og at FGF av slo å støtte aksjonen.

Bortsett fra de to aksjonen opprinnelig hadde dreid seg om, kom syndikalistene til å fortsette i arbeidet. De gikk etterhvert inn som medlemmer i FGF. Denne syndikalistfraksjonen kom til å stå sentralt i den utviklingen som ledet opp til selve arbeidsstansen i 1929.

Høsten 1928 sa FGF enstemmig opp overenskomsten med verket og krevde bedringer i lønns- og arbeidsforholdene. Begrunnelsen var først og fremst «de fortvilte lønnsforhold som har hersket i de aar som gikk.»⁶ Det blei vist til at lønnene ikke bare låg lavere enn i bergverksindustrien ellers, men at forskjellene hadde blitt stadig større i den forløpne 3-årsperiode. I korthet blei det nå reist krav om lønnsmessig *likestilling* med gruvene ellers.

Foruten den ugunstige lønnsutviklingen spilte uten tvil et par andre faktorer inn når kravene nå blei reist. Det hadde skjedd en klar *styrking* av organisasjonen. Den faglige splittelsen mellom FGF og Foldal LS var nå borte. Arbeidernes stilling var dessuten generelt styrket. Verket hadde hatt stabil drift i lengre tid og også gått til en del utvidelser. Arbeidsløsheten var betydelig mindre. Alt dette ga utslag i økt oppslutning om FGF. Organisasjonsprosenten lå nå over

80. I tillegg var bergverksindustrien generelt på dette tidspunkt inne i en oppgangsperiode.

I forhandlingene møtte imidlertid bedriftsledelsen opp med to forslag som begge innebar lønnsreduksjoner. Det ene var en forlengelse av tariffavtalen, noe som p.g.a. indeksbestemmelsen ville innebære 6 % lønnsreduksjon. FGF avviste forslaget. Bedriftsledelsen hadde nemlig gjort det klart at dette også ville innebære betydelige innskrenkninger i arbeidsstokken. Hensynet til de som ville bli arbeidsløse har åpenbart gjort dette alternativet lite tillokkende. Det andre forslaget var en lønnsreduksjon på 10 %, men samtidig bibehold av arbeidsstyrken. Ledelsen forespeilte imidlertid ytterligere lønnsreduksjoner, og ønsket ikke å binde seg til en tariffavtale som kunne vanskeliggjøre dette.⁷

Innafor FGF var det enighet om at lønnsreduksjoner var uakseptabelt. Uenigheten gjaldt hvilken taktikk som skulle velges, dvs. *når* en skulle sette hardt mot hardt. Det skilte seg ut to fraksjoner: En fløy var klart innstilt på å ta en eventuell arbeidskonflikt. De tidligere *syndikalistene* har utgjort en vesentlig del av denne fraksjonen. På den andre sida var en fløy innstilt på å unngå konflikt i første omgang. Denne gikk derfor inn for å godta dette tilbudet fra bedriften. Fraksjonene synes å ha vært nokså jamnstore, og spørsmålet var oppe på flere foreningsmøter med ulikt resultat. På ett møte blei det besluttet å si opp plassene, men vedtaket blei omgjort på neste møte. Tilslutt kom et kompromiss istand: Alternativet med 10 % lønnsreduksjon blei akseptert som en ordning *inntil videre*.

Det måtte imidlertid komme til en avklaring. Det skjedde like over nyttår 1929 da FGF påny reiste krav om lønnsmessig likestilling med bergverksindustrien ellers. Størst betydning hadde likevel et nesten enstemmig vedtak hvor det het: «hvis selskapet ikke kan akseptere de krav foreningen stiller, blir plassene opsagt fra den dag forhandlingene blir brutt.»⁸ Dette ultimatumet må sees i sammenheng med flere forhold. For det første var vedtaket høsten 1928 midlertidig inntil en fikk se hvordan ordningen virket. I et brev til forbundet pekte FGF på at de aksepterte lønnsvilkår var umulige å leve på, «hvilket med al ønskelig tydelighet har vist sig i vinter.»⁹ Erfaringene hadde altså vist at lønnsbedringer var absolutt nødvendig. Når da i tillegg en sterk fraksjon allerede høsten 1928 hadde villet ta en konfrontasjon, er det lett å forstå at FGF nå kunne samles om et ultimatum.

Dessuten var fellesoverenskomsten i gruveindustrien prologert i januar 1929 uten endringer i lønnsatsene. Lønns-

reduksjonen på 10 % i Folldal kom dermed i et ekstra ugunstig lys.

Vi skal ikke gå inn på de nye forhandlingene med bedriftsledelsen, bare slå fast at det kom til enighet om en ny tariffavtale og en viss lønnsøkning, men på spørsmålet om *indeksreguleringen* kom forhandlingene til å strande.

Indeksspørsmålet og dets betydning

I oversiktsverker som behandler Folldalskonflikten er det framholdt at forhandlingsbruddet kom på et spørsmål av mindre betydning.¹⁰ Spørsmålet hadde likevel prinsipiell betydning. Fra arbeiderhold blei det krevd *halv*automatisk regulering av lønnene i tariffperioden, dvs. at det skulle *forhandles* om eventuelle reguleringer, og at det var anledning til å si opp overenskomsten (og dermed også gå til streik) hvis det ikke kom til enighet. Verksledelsen krevde *hel*automatisk regulering av lønnene slik det hadde vært i den tidligere overenskomsten.

Av rapporten fra forhandlingene¹¹ går det klart fram at bedriftsledelsen betraktet dette som et prinsipielt spørsmål. Utgangspunktet var forholdene på konkurransemarkedet. De «bolsjevikiske» tendenser ved arbeidslivet i Norge blei framholdt. Det sentrale var å kunne stille sikkerhet for arbeidsfred for å oppnå leveringskontrakter til utlandet i konkurranse med f. eks. spanske gruver. En tariffavtale med helautomatisk regulering av lønnene kunne imøtekomme et slikt krav om arbeidsfred. Det blei altså argumentert med «konkurransemessige» hensyn. I realiteten hadde kravet klar brodd mot fagbevegelsens aktivitet, det var et forsøk på å redusere dens innflytelse på lønns- og arbeidsforholdene. Kravet var ikke enestående i tida. Radikaliseringen av arbeiderbevegelsen og de mange arbeidskonfliktene hadde vakt sterke reaksjoner på arbeidsgiverhold med krav om kontroll over/reduksjon av fagbevegelsens innflytelse.

Bedriftsledelsens steile holdning i indeksspørsmålet hadde skapt en ny situasjon. FGF hadde akseptert det øvrige forhandlingsresultat med en klar forutsetning om halvautomatisk indeksregulering. Om foreningen fastholdt kravet ville *hele* forhandlingsresultatet strande. FGF stilte imidlertid hardt mot hardt. Foreningsmøtet 7. april vedtok å holde fast på kravet. Dermed strandet forhandlingene, og varsel om plassoppgivelse blei levert.

Sammenfatning

Forhandlingsbruddet hadde kommet på et tilsynelatende perifert spørsmål. Årsakene må imidlertid søkes langt bakover. Arbeidernes krav om bedringer, selve forhandlingsbruddet og i siste instans arbeidskonflikten var et resultat av den særegne politikken Folldal verk hadde fulgt helt fra 1923, og som hadde satt arbeiderne i en ugunstig stilling lønns- og arbeidsmessig. Bedriftsledelsens manglende imøtekommenhet under forhandlingene skjerpet motsetningene. De toppet seg i et spørsmål om ytterligere konsesjon overfor bedriften. Samtidig hadde saken i seg sjøl stor betydning. Det gjaldt for det første de ugunstige *erfaringer* som var høstet med den tidligere overenskomsten, noe som nettopp hadde sammenheng med bestemmelsen om helautomatisk indeksregulering. For det andre mer prinsipielt *innflytelsen* på lønns- og arbeidsvilkårene. Å binde seg til helautomatisk indeksregulering innebar i stor grad å fraskrive organisasjonen innflytelse over lønns- og arbeidsvilkårene.

Det var syndikalistene som hadde ledet an i kritikken mot overenskomsten av 1924. Allerede høsten 1928 hadde de villet stille hardt mot hardt, men et kompromiss kom da istand. Våren 1929 synes den harde linje å ha fått oppslutning fra foreningen som helhet. Det er rimelig å tro at eksistensen av denne aktivistiske fløyen har gjort det umulig å gi ytterligere konsesjoner vis a vis bedriftsledelsen.

Bedriftsledelsen reiser et prinsippspørsmål

Plassoppgiselsen FGF hadde levert etter forhandlingsbruddet var kollektiv: Den gjaldt for «samtlige organiserte arbeidere.» Verksledelsen reagerte imidlertid med å kreve *navnefortegnelse* over de enkelte som sa opp. Den hevdet at en kollektiv plassoppgivelse fra organisasjonen ikke var gyldig, at den hadde arbeidsavtale «med hver enkelt arbeider» og at den hadde rett på personlige oppsigelser.¹² Bedriftsledelsen argumenterte med andre ord ut fra et *individualforhold*, og gikk med det mot selve fundamentet for fagbevegelsens virksomhet: Retten til å handle på vegne av de organiserte arbeidere.

Folldal verk sto i 1929 utafør alle arbeidsgiverorganisasjoner. Men direktør Lund hadde tidligere i en årrekke sittet i ledende stilling innafor BVL, hvor det kollektive oppsigelsesprinsipp i lang tid var praktisert organisasjonene mellom. Så tidlig som i 1907 var det blitt sluttet kollektiv tariffavtale

ved Follidal verk. FGF hadde lang tradisjon som arbeidernes representant ved verket. Både høsten 1928 og våren 1929 hadde det pågått regulære forhandlinger mellom verket og FGF på vegne av arbeiderne om opprettelse av ny tariffavtale. Både situasjonen ved Follidal verk og spørsmålets prinsipielle betydning gjorde derfor at FGF avviste kravet om personlige oppsigelser.

Verksledelsens standpunkt representerte et brudd både med den almene tendens i arbeidslivet og tidligere praksis ved Follidal verk. Det angrep vitale prinsipper for fagbevegelsens virksomhet. Follidal verk sto imidlertid ikke aleine med en slik holdning. Det fantes sterke krefter på borgerlig hold som såg på fagbevegelsens stilling som en trussel, og som ønsket kontroll over den. Politisk, innafor Høyre og Bondepartiet, kom det til uttrykk gjennom krav om kontroll, sikring av «arbeidets frihet» osv.¹³

Follidal verks holdning var en del av denne tendensen, men hadde også sine egne forutsetninger. Verksledelsen gikk i en redegjørelse til angrep på vedtaket om plassoppsigelse: Det var et brudd på en «gentlemansoverenskomst» fra høsten 1928 om å fortsette arbeidet uten overenskomst ut 1929. Plassoppsigelsen var «manipulert» fram av et «aggressivt mindretal» som skjulte seg bak en «ukontrollerbar anonymitet.»¹⁴ Konkret hevdet ledelsen at vedtaket var gjort på et møte som bare omfattet 19 % av de organiserte arbeidere. Den kollektive oppsigelse åpnet for misbruk ved at det var mulig å «manipulere» fram en beslutning om arbeidsstans.

Hensikten var å skape splittelse og svekke effekten av streikevedtaket.. Verksledelsen rettet angrepene mot det den kalte den «aggressive fløy» innafor FGF og hevdet at dette «mindretallet» hadde presset fram vedtaket om streik. Utspillet med å kreve personlige oppsigelser kan derfor sees som et forsøk på å «røyke ut» de som sto bak, la disse gå, men beholde de øvrige. Viktigere enn denne taktiske sida ved utspillet var imidlertid den prinsipielle. Dermed var det innledet et alment angrep på fagbevegelsen.¹⁵

Angrepet blei nemlig fulgt opp i forbindelse med den obligatoriske meglingen som fulgte plassoppsigelsen. Verksledelsen nektet å realitetsmegle sålenge den ikke fikk personlige oppsigelser. Kretsmeglingsmannen ga verksledelsen medhold i at den kollektive oppsigelsen var ulovlig, og at megling derfor ikke kunne fremmes. Arbeidsmandsforbundet innanket beslutningen for Riksmeglingsmannen som ga fagbevegelsen medhold i at oppsigelsen var lovlig. Direktør Lund blei pålagt å møte personlig til ny megling, noe han ikke

gjorde. Han blei så ilagt bot som straks blei innanket for Høyesterett. Det var nokså sikkert en del av verkets taktikk for på denne måten å få en rettsavgjørelse på at oppsigelsen var ulovlig. Kjæremålsutvalget i Høyesterett unngikk imidlertid hele stridsspørsmålet ved å slå fast at megling kunne settes igang uansett om plassoppsigelsen var lovlig eller ikke. Til ny megling møtte direktør Lund personlig, med beskjed om at fagorganisasjonen ville bli *anmeldt* for ulovlig oppsigelse.

Meglingsfasen hadde vist at motsetningene hadde låst seg. Meglingen ville ikke gi noen løsning, og arbeidsstans ble satt i verk fra 21. mai. Hvor effektiv var så arbeidsstansen? Den totale arbeidsstokk ved verket var ca. 270 mann. Av disse var 222 organiserte som alle gikk med i streiken. Og de fikk følge av ialt 35 uorganiserte. Streiken var i realiteten 100 % effektiv fra første dag. Foruten funksjonærer sto bare noen få igjen.

Streikebryterverving

Stilt overfor en 100 % effektiv arbeidsstans reagerte verksledelsen med å erklære også selve arbeidsstansen for ulovlig. Den gikk dernest til en storstilt verving og bruk av streikebrytere. Det var en utvikling i to faser. Den første tida etter arbeidsstansen var streikebryterne få, og samtlige fra lokalmiljøet. Det var de få uorganiserte som hadde fortsatt arbeidet. Disse blei ikke satt inn i produksjonen, men var opp-tatt med utsendelse av kisen som låg på lager.

Den andre fasen, fra juli/august 1929, karakteriseres derimot av verving av streikebrytere i stadig større antall; som etterhvert også blei satt inn i direkte produksjon. I juli kom den første gruppen streikebrytere fra *Østre Toten* til Folldal, og fra august startet invasjonen for alvor. Da var antallet streikebrytere ca. 80. Antallet økte jamt, og på det høyeste, et stykke ut i 1930, var streikebryterflokket kommet opp i 170 mann. Til å begynne med blei heller ikke de satt inn i selve produksjonen. Det skyldtes nok at det vesentlig dreide seg om «uvante bondegutter» som måtte ha ei viss opplæring. Men fra september 1929 var det etablert regulær drift. Betydningen var, som FGF pekte på, klar: «disse folk vil . . . antagelig klare aa bryte ut saa meget kis at driften kan holdes gaaende.»¹⁶ Verket kunne altså fortsette som normalt tross streiken. Alvoret blei også demonstrert ved at streikebryterne begynte å ta med familiene til Folldal. De streikende blei opp-

sagt fra verkets arbeiderbrakker og måtte ut. Istedet flyttet streikebryterne og deres familier inn. Som ledd i denne politikken blei også selve verksområdet «fredlyst», dvs. at det blei forbudt for de streikende å oppholde seg der.

Hvor kom streikebryterne fra? Ei liste over streikebryterne offentliggjort i arbeideravisene i november 1929 viser følgende:¹⁷

Folldal	Alvdal	Dovre	Torpa	Toten	Andre steder	Hjemst. ukj.
15	8	3	3	39	8	39

På grunnlag av navnelikhet og annet har jeg funnet at svært mange under «hjemsted ukjent» egentlig hørte heime på Toten, slik at den overveiende del kom derfra.

Først noen kommentarer til det forhold at så få av streikebryterne kom fra Folldal og de nærmeste bygdene. Dette hang rimeligvis sammen med at distriktet etterhvert fikk kjennskap til konflikten og bakgrunnen for den. Det «sosiale press» ved å være streikebryter i lokalmiljøet har også hatt betydning. Befolkningen i Folldal og distriktet synes å ha hatt en solidaritetsfølelse med de streikende som har virket bremsende på streikebryteriet. Det viste seg nemlig at den lokale befolkning gikk inn med betydelig praktisk og moralsk støtte til de streikende. Betegnende er at det ikke lyktes å verve streikebrytere fra bygda *under* selve konflikten, og like-dan avisoppslag om «Arbeidere og bønder på felles front i Foldal.»¹⁸ Mer direkte utslag var at de streikende fikk husrom, billig mat og arbeid på gardene i bygda under streiken.¹⁹ Et annet betegnende utslag er at den kooperative handelsforretningen nektet streikebryterne å handle der. Det klareste uttrykket for denne holdningen er deltakelsen i et stort demonstrasjonstog i oktober 1929. Det hadde samlet enorm deltakelse, og tilreisende fra distriktet og bygdebefolkningen i Folldal utgjorde en stor del.

Hvilke faktorer kan forklare denne holdningen fra lokalbefolkningens side? For det første den sterke *integrasjonen* bygdesamfunn—gruvesamfunn. Folldal var ei jordbruksbygd, men de langt fleste gardene var småbruk. Det ga seg utslag i form av yrkeskombinasjon gruvearbeider—småbruker. Svært mange fra bygda tok seg arbeid i gruva. Dermed blei det ikke skarpe grenser mellom bergverkssamfunn og bygdesamfunn. Det utviklet seg derimot ei samkjensle: Enten arbeidet småbrukeren sjøl som gruvearbeider eller en slektning(er) eller nabo(er) gjorde det.

Dessuten hadde fagbevegelsen tradisjon i Nord-Østerdalen. Området var rett nok et primærnæringsdistrikt — men også

et gruvedistrikt.²⁰ Gruvedrift gjennom lang tid hadde etablert fagsbevegelsen som en velkjent faktor i lokalsamfunnet. Dens prinsipper og virksomhet var vel kjent. Dette kan ha gjort det vanskelig å få folk herfra til å utføre streikebryterarbeid.

Det fører for langt å gå nøye inn på streikebryterne og deres bakgrunn. Enkelte momenter som kan forklare deres handling skal imidlertid trekkes fram. De kom fra noen av de hardeste kriserammete kommunene på Østlandet (Torpa, Østre Toten). Streikebryterne ser ut til å ha kommet fra de store gruppene jordløse landbruksarbeidere på storgardene i disse distriktene. Stillingen for dem var vanskelig. Selve arbeidet var sesongbetont, og lønnene, dels som en følge av det, var svært lave. Dette var derfor grupper som var henvist til forsorgsvesenet store deler av året.²¹

Disse folka befant seg i en svært utsatt posisjon som følge av nødsforholdene. De pekte seg ut som naturlige «vervingsobjekter». De var naturlig nok interessert i sikre og gode inntekter. I vervingen blei det spilt bevisst på dette. Folldal verk hadde lagt opp en stor og organisert form for verving. Det blei hevdet at verket hadde egne spesielle *ververe* ute. F. eks. hadde en av funksjonærene ved verket, som sjøl var fra Toten, gjort flere turer dit og organisert vervingen. Streikebryterne sjøl navnga personer de mente hadde stått for vervingen. Karakteristisk ved vervingen var løfter om gode fortjenester. Den tilbudte timebetaling låg «opptil det dobbelte av de tidligere tarif-festede timelønssatser.»²² Slike betingelser har fått mange til å falle for fristelsen.²³

Disse dagarbeiderne sto altså ofte i et avhengighetsforhold til forsorgsvesenet, noe som naturlig nok har stilt folk under ytterligere press. Nettopp forsorgsvesenets opptreden i forbindelse med streikebryteriet kaster lys over et aktuelt politisk spørsmål i tida. Tidlig kom de første anklagene i arbeiderpressen om at arbeidsløshetsbidrag var blitt *nektet* til dem som avsto å ta streikebryterarbeid. Forsorgsvesenets representanter hadde med andre ord tvunget folk til å ta arbeid i Folldal. Uttalelser fra folk som var blitt vervet, styrker antakelsene om at misbruk hadde skjedd.²⁴ Saken blei tatt opp av Opland Arbeiderparti, og Opland Arbeiderblad skrev om saken på lederplass under oppslaget «Offentlig streikebryterhvervning».²⁵ Forsorgsvesenet avviste (sjølsagt) beskyldningene, men saken rettet et skarpt søkelys både mot de borgerlige politiske partiers og de offentlige myndigheters holdning til arbeiderbevegelsen.

Bedriftsledelsen kunne også utnytte den *uvitenhet* som rådde. Toten var langt fra Folldal. Og gardsarbeiderne her

var neppe klar over at det pågikk konflikt i Folldal. Som streikebryterne sjøl sa: De visste ikke at det pågikk konflikt, selskapet hadde ikke sagt noe om det osv. Mer fundamentalt er sjølsagt den manglende klassetradisjon på landsbygda. Fagbevegelsen og kjennskap til den hadde ennå ikke vunnet innpass her, i motsetning til gravedistriktene i Nord-Østerdalen. På landsbygda eksisterte fremdeles patriarkalske tradisjoner og individualisme som kom i motsetning til fagbevegelsens krav om kollektiv opptreden og solidaritet.²⁶

Kamp mot streikebryteriet

Verket kunne altså spille på den uvitenhet og nød som rådde. For fagbevegelsen blei det en viktig oppgave å få spredt opplysninger om de faktiske forhold. I en rekke artikler og på lederplass brakte Opland Arbeiderblad fyldig stoff om konflikten og bakgrunnen for den. Også Vest-Opland faglige Samorganisasjon blei trukket inn. Høsten 1929 blei flere store møter arrangert i Totendistriktet for å mobilisere til kamp mot «streikebryteruvesenet», men møtene hadde liten effekt. FGF tok også et eget initiativ for å motvirke vervingen. Et enstemmig foreningsmøte ga endel streikebrytere som ønsket å slutte fri heimreise mot at de skulle søke å motvirke videre verving ved agitasjons- og opplysningsvirksomhet om konflikten. De fleste av dem som drog tilbake var tidligere fagorganiserte som sjølsagt kjente til betydningen av å være streikebryter. Ingen av tiltakene hadde noen særlig effekt. Dette understreker ytterligere nøden og uvitenheten (i videste forstand) som forklarende faktorer på streikebryteriet.

Streikebryteriet blei møtt med en klar holdning i Folldal. Gjennom flere foreningsvedtak slo FGF til lyd for kamp mot streikebryteriet. Umiddelbart etter arbeidsnedleggelsen hadde streikekomiteen vært i aktivitet for å få uorganiserte til å slutte, snakket med dem, gjort rede for organisasjonens syn på streikebryteri osv. Slik agitasjon fortsatte også seinere, men i rolige former. Etterhvert endret dette seg. De to grupper blei stående mot hverandre i skarp motsetning. Det skyldtes ikke minst verksledelsens bruk av *tukthusloven*, tillegget til straffelovens § 222. Tukthusloven blei på arbeiderhold oppfattet som en klasselov som ga direkte beskyttelse av streikebryteri ved å fastsette straff for alle slags forsøk på å få streikebrytere til å slutte. Her låg store muligheter til å ramme streikende arbeidere, og loven kom i anvendelse

i Folldalskonflikten «... i en utstrekning som det ikke tidligere er skjedd under noen konflikt.»²⁷ Totalt var det under Folldalskonflikten 14 rettssaker, de fleste etter § 222. Antallet anmeldelser var imidlertid langt høyere. I en og samme rettssak var det 7 anmeldelser mot en enkelt person.

Anmeldelsene blei oppfattet som klare *provokasjoner*. Det er ikke tvil om at de mange anmeldelsene og fellende dommene har vært med på å øke motsetningene til streikebryterne.²⁸ Under rettssakene kom det fram at sjøl om streikebryterne i formen sto som anmeldere, var verksledelsen den drivende kraft bak. Ledelsen hadde skrevet anmeldelsene og fått streikebryterne til å skrive under.²⁹ Opplysningene som kom fram kaster et lite flatterende lys både over verksledelsen og selve tukthusloven som her blei utnyttet maksimalt.

Til å øke motsetningene virket også innkallelsen av *politi*. Verksledelsens ba tidlig myndighetene om å få statspoliti til Folldal. Og statspoliti var permanent stasjonert i Folldal under konflikten, ved sida av det lokale politi. Reaksjonen blant de streikende var entydig. Det eneste som var oppnådd, var «å skape uro og forbitrelse.»³⁰

Utover høsten 1929 blei motsetningsforholdet streikende-streikebrytere stadig skarpere. Streikebryterne viste seg bare flere i følge, og de streikende opprettet en regulær streikevaktordning for å beskytte seg mot streikebryternes «pågående optreden».³¹ To episoder illustrerer hvor intense motsetningene var. Den første gjaldt den store demonstrasjonen høsten 1929, rettet mot streikebryterne og verksledelsen. Samme dag demonstrasjonen skulle avholdes, foreslo tillitsmennene at den skulle innstilles. Lederne fryktet en opptrapping av motsetningene. De hadde i siste liten fått opplysninger om at det var truffet forberedelser for å møte toget. *Hvilke* forberedelser kom først fram etter demonstrasjonen. Det var laget en hel del gummibatonger, og i verkets garasje sto en lastebil klar til utrykning. I gjerdet rundt «saga» var det laget skyteskår. Streikebryterne og verket var åpenbart forberedt på alle eventualiteter.

Da toget nådde verkets grunn, forsøkte politiet og to ingeniører å stoppe det. Det resulterte i regulære sammenstøt, men toget fortsatte til brakkene hvor streikebryterne holdt til. Her kom det ikke til uroligheter. Det blei sagt at streikebryterne var rømt til skogs. Neste dag blei imidlertid formannen i FGF arrestert. Dermed skjerpet demonstrasjonen ytterligere motsetningene.

Videre opptrapping skjedde med «revolverhistorien» i mai 1930. 4 streikebrytere hadde vært nede i bygda, og var som

vanlig blitt møtt av streikende. På tilbakeveien trakk streikebryterne revolvere og fyrte av flere skudd. Ingen blei rammet. Men episoden viste hvor intense motsetningene var og hvor langt verksledelsen var villig til å gå for å beskytte streikebryterne. Det var her snakk om en regulær bevæpning.

Folldalskonflikten over på et nytt plan

Folldalskonflikten blei møtt med stor sympati og støtte fra den øvrige fagbevegelse. Dette engasjementet sprang ut av konflikten sine prinsipielle natur: Den dreide seg om spørsmål hele fagbevegelsen forsto nødvendigheten av å seire i.³²

Konflikten ville bli langvarig, noe erfaringer fra andre arbeidskamper i Folldal tilsa. Økonomisk støtte var nødvendig og desto viktigere fordi det dreide seg om mange streikende over lang tid. Streiken var lovlig. Alle med minst 8 ukers medlemskap før utbruddet hadde rett på regulær understøttelse. Det gjaldt 205 streikende, og bare i ordinær understøttelse blei det utbetalt over 400.000 kr. under konflikten. Folk med for kort medlemskap og uorganiserte falt utafør her. FGF gikk fra starten aktivt inn for at også disse skulle få støtte fordi de sto solidarisk, og fordi foreningen ville hindre at de falt kommunen til byrde og kanskje blei tvunget inn i arbeid igjen. Solidaritet var ekstra viktig fordi verksledelsen hevdet at et mindretall presset fram streiken uten at det var stemning for den. FGF tok flere initiativ for å få utbetalt regulær understøttelse til de med for kort medlemskap.³³ Initiativene førte imidlertid ikke fram. Forbundets hovedstyre avviste med knappst mulig flertall et forslag om regulær understøttelse.³⁴

Støtten til de gruppene som falt utafør måtte altså baseres på frivillige aksjoner. Allerede i juni 1929 sendte FGF ut opprop til andre fagforeninger om økonomisk støtte, og høsten -29 satte Hedmark faglige Samorganisasjon igang en landsinnsamling. Innsamlingene fikk veldig tilsutning, skal en dømme av avisene og likedan ei liste over innkomne bidrag. Her var bidrag fra en rekke fagforeninger rundt om i landet. Stor tilsutning fikk også en aksjon Arbeidsmandsforbundet satte igang blant forbundene tilsluttet LO, en henvendelse LO-sekretariatet hadde gitt «sin varmeste anbefaling.»³⁵

Betydningen av støtteaksjonene må ikke undervurderes. På grunnlag av disse lyktes det å bære konflikten økonomisk. *Fordelingen* av pengene viser også hvilken vekt FGF bevisst

la på å bevare den indre solidaritet. F.eks. gikk pengene fra FGF's og samorganisasjonens innsamlinger i sin helhet til de uten ordinær streikeunderstøttelse.

Det hadde ikke lyktes å hindre streikebryteri, og en ny strategi måtte velges for å presse bedriften til en ordening. Svaret var en storstilt boikottaksjon mot bedriftens sårbare ledd, avsetningen. Folldal verks innenlandske avtakere var Borregård og Lysaker fabrikker. Alt i juni 1929 reiste FGF spørsmålet om å få stanset leveransene dit. Forbundsledelsen erklærte seg enig, og etter beslutning i LO-sekretariatet blei det erklært *betinget sympatistreik* ved bedriftene fra 25. juli. De fagorganiserte her ville gå til streik om bedriftene gjorde forsøk på å bruke kis fra Folldal. Med dette hadde verket mistet sine mest betydningsfulle kunder heime. Dette innledet en spennende fase i konflikten. Verket såg seg om etter nye kunder, og prøvde å få avsatt kis til Moelven Cellulosefabrikk. Men også her trådte betinget sympatistreik iverk. Dermed hadde selskapet i realiteten ikke muligheter til å få avsatt kis i Norge under konflikten.

Boikottaksjonen kom til å strekke seg videre. Samtidig som Moelven var blitt stengt, kom de første meldingene om forsendelser til *Sverige*. FGF ba om å få undersøkt mulighetene for boikott også her, og Arbeidsmandsforbundet understrekte at «så ondartet som denne konflikt er, kan man... ikke undlate noget for å gjøre boikotten så effektiv som mulig.»³⁶ Det lyktes å få blokkert kisen i Sverige. Det svenske Papir- og Tremasseforbundet ga etter anmodning fra Norge alle sine avdelinger pålegg om å nekte å losse og bruke kis fra Folldal.³⁷ Det var dermed oppnådd en veldig effekt av boikotten. Eneste mulighet for bedriften var nå avsetning via båt til Europa.

Allerede i forbindelse med boikotten ved Borregård hadde FGF brakt fram spørsmålet om å få stoppet *transporten* av kisen. Etter iverksettingen av den innenlandske boikotten intensiverte verket transporten av kis til Trondhjem hvor verket hadde lagringsplass for utskipping av kis. Det aktualiserte spørsmålet, men det viste seg vanskelig å få stoppet jernbane-transporten. Jernbaneorganisasjonene konkluderte med at de ikke kunne tilrå iverksettelse av blokade.³⁸ Begrunnelsen var først og fremst den spesielle stillingen jernbanefolkene sto i som statsansatte. Det var umulig å iverksette en lokal blokade fordi betjeningen kunne beordres fra en bane til en annen. For å være effektiv måtte en blokade lede til en *landsomfattende* jernbanestreik. En slik streik var åpenbart ikke fagorganisasjonen innstilt på å ta. Erfaringene fra den tapte

jernbanestreiken i 1920 satt nok i minnet. Jernbanepersonalet var dessuten delt i 3 forbund, hvorav ett sto utafør LO. I tillegg hadde jernbanefolkene 3 måneders oppsigelse, som kunne utstrekkes til 6, slik at virkningene av en blokade ville være tvilsom.

En annen mulighet til å ramme bedriften lå i Trondhjem og lastingen av kis der. Hendingene her kunne gitt stoff til en egen artikkel, og jeg skal bare gå kort gjennom det som skjedde. Etter beslutning i LO-sekretariatet blei det erklært betinget sympatistreik for kislastingen her fra 21. september 1929. Arbeiderne ville nekte å laste kis for Folldal, men ellers utføre det vanlige arbeidet. 4. oktober kom det båt til Trondhjem, og den blei lastet ved hjelp av streikebrytere fra Folldal og studenter fra NTH. Dette streikebryteriet vakte sterke reaksjoner og førte til spontan arbeidsnedleggelse ved endel kommunale virksomheter. Etter henstilling fra kommunearbeiderne blei det også erklært betinget sympatistreik for samtlige kommunearbeidere i byen. Det var dermed lagt sterkt press på de kommunale myndigheter for å få nektet verket adgang til lasteanlegget.

Spørsmålet om å iverksette kommunearbeiderstreiken blei aktuelt i midten av desember. Forhandlinger mellom kommunen og fagorganisasjonen førte ikke fram. Det borgerlige flertall i Trondhjem formannskap besluttet, mot DNA og NKP's stemmer, at kommunen ikke kunne nekte Folldal adgang til anlegget. Arbeidsstans var ikke til å unngå og blei iverksatt fra 17. desember. Da hadde nok en båt vært i Trondhjem og lastet kis under spente forhold. Kaiområdet var avspærret og bevæpnet politi holdt vakt. Det viste seg seinere at streikebryterne fra Folldal som lastet kisen også var bevæpnet.

Sympatistreiken kom inn i en ny fase da formannskapet 23. desember besluttet å ta opp nye forhandlinger. Da hadde LO-sekretariatet i mellomtida besluttet å utvide sympatistreiken til også å omfatte bygningsindustrien i byen. Forhandlingene blei uten resultat, men partene blei enige om å føre videre forhandlinger under Riksmeglingsmannen. Denne og Justisdepartementet ser ut til å ha spilt en betydningsfull rolle i det som ledet fram til en løsning. Riksmeglingsmannen hadde funnet kommunens standpunkt «tvilsomt»³⁹ og hadde henvendt seg til Justisdepartementet som i et telegram erklærte at Trondhjem kommune «under de foreliggende omstendigheter ikke er forpliktet til å la Folldal benyttet losseanlegget under streiken.» Standpunktet betydde i realiteten at den avtale kommunen og Folldal verk hadde påberopt seg, kunne suspenderes.

Denne inngripen fikk betydning fordi «Avholdspartiets» representant nå endret standpunkt. 15. januar 1930 vedtok formannskapet et forslag som avblåste sympatistreiken: Den skulle heves straks mot at kissiloen etter 15. april ikke skulle stilles til disposisjon for Fолldal verk. Med vedtaket var det klart for full stans i verkets utskiping etter 15. april. Verket hadde fått en 3-måneders frist. Men nektet det fremdeles å komme til en ordning, var boikotten fullstendig. Verdt å merke seg her er den sentrale rolle Justisdepartementet og Riksmeglingsmannen hadde spilt i det som ledet opp til denne avklaringen.

Dannelsen av „Foldal verks upolitiske arbeiderforening”

Etter januarvedtaket var spørsmålet om verksledelsen nå ville gi opp, ta opp forhandlinger med fagorganisasjonen og dermed få opphevd blokaden. Det fikk en raskt svar på. Kort etter januar-vedtaket blei det holdt et møte blant streikebryterne i Fолldal hvor direktør Lund orienterte om vedtaket og konsekvensene av det. Møtet valgte en deputasjon som skulle reise til Oslo og ha en samtale med sosialministeren. De brakte også med seg en «petisjon».⁴⁰ Denne inneholdt flere spørsmål til departementet. Men realiteten i den var et krav om samfunnets/det offentliges beskyttelse av, som det het, retten til å arbeide for de som ikke ville underkaste seg det «organiserte fagforeningstyranni». Myndighetene måtte gripe inn overfor boikottaksjonen. Dette var krav i flukt med de som på borgerlig hold blei reist i valgkampen i 1930, bl. a. «forholdsregler mot urettmessig boikott og blokade».⁴¹

Sosialdepartementets svar var ikke særlig imøtekomende. Myndighetene kunne ikke gripe inn mot boikottaksjonen som var lovlig. Av større interesse er at departementet gjorde det klart at det anså at konflikten måtte løses ved at verket kom til en ordning med fagorganisasjonen. Underhånden gjorde departementet en henvendelse til Arbeidsmandsforbundet som stilte seg positivt, men verksledelsen avviste å komme til en ordning.

Departementets standpunkt innebar en faktisk tilsidesettelse av streikebryterne, og i et gjensvar ga de tydelig til kjenne sin misnøye.⁴² Mot denne bakgrunnen ble den «upolitiske arbeiderforeningen» dannet umiddelbart etterpå. Mellom verket og streikebryterforeningen blei det inngått en 4-årig

tariffavtale. I et brev til foreningen gjorde verket det klart at hensikten med tariffavtalen var «lojalt å arbeide sammen med den nuværende arbeidsstokk»,⁴³ noe også langvarigheten understrekte.

Denne foreningsdannelsen var rettet mot fagbevegelsen. Dette ble sterkt framhevet av verkets trofaste våpendrager, Aftenposten. Vi skal kort se på hovedtrekkene ved foreningene.⁴⁴ «Gule» fagforeninger var ikke uvanlig i skogskommunene hvor arbeidsløsheten og nøden gjorde det vanskelig å bygge opp en fagorganisasjon som effektivt kunne fremme lønns- og tariffkrav. I tillegg kom klasseforholdene på landsbygda. Motsetningen arbeid—kapital var ikke så klar, og klassekamp var nytt her. I industrisamfunnet var klasseforholdene klarere definert og fagforeningene trygt etablert. Streikebryterforeninger var mye sjeldnere her.⁴⁵

Det sentrale element for de «gule» fagforeninger var hevdelsen av «arbeidets frihet». I Follaldsforeningens formålsparagraf var det slik formulert: «... i samforståelse med landets lovlige myndigheter at opretholde arbeidernes frihet til fuldt ut at utnytte sin arbeidskraft til samfundets og egen nytte.» Denne tanken gjenspeiles også i foreningenes forhold til arbeidsgiveren. Ofte sto både arbeidsgivere og arbeidere tilsluttet. Foreningene rettet seg mot klassekamptanken. Siktemålet var gjennom samarbeid å avbygge klassemotsetningene og hindre konflikter. Tanken går igjen flere steder i Follaldsforeningens formålsparagraf. Et tredje trekk var at foreningene kalte seg «upolitiske». De var sjølsagt politiske, og fungerte i høy grad slik. Men «upolitisk» blei her satt opp som en motsetning til de politiske holdninger som rådde innafør fagbevegelsen, og som i siste instans tok sikte på en endring i maktforholdene i samfunnet. Follaldsforeningen formulerte dette helt eksplisitt: «Foreningen skal ikke påvirke medlemmenes politiske partistilling. Dog henstilles det til medlemmene ikke å stemme med noe parti som ikke tar offisiell avstand fra anvendelse av ulovlige midler for å tilrive sig landets styre.» De gule fagforeninger var en reaksjon på arbeiderbevegelsens frammarsj, og foreningen i Follidal falt helt inn i dette mønsteret.

Hvordan kom så denne foreningen istand? Var det streikebryterne som hadde tatt initiativet eller sto bedriftsledelsen bak? På arbeiderhold i samtida gikk man ut fra det siste,⁴⁶ og mye tyder på at denne vurderingen er holdbar. Det bygger bl. a. på formuleringene i foreningens lover som vi generelt kan si var helt i direktør Lunds «ånd». Spesielt kan en merke seg foreningens avstemningsregler i forbindelse med tariff-

forhandlinger. Avstemninger skulle foregå skriftlig og «kontrolleres av stedets lensmann eller en av ham opnevnt person.» I tillegg måtte minst $\frac{2}{3}$ av foreningens kvalifiserte stemmetall (ikke bare de på møtet) gå inn for beslutningen for at den skulle være gyldig. Dette hadde tydelig sammenheng med den kritikk direktør Lund hadde reist mot FGF's streikevedtak våren 1929. Vi kan se bestemmelsen som en «sikkerhetsventil» mot at en beslutning om arbeidsstans kunne bli til gjennom et «kupp». Det er igjen verdt å merke seg at verksledelsen sto på linje med samtidige krav om kontroll over fagforeningene og deres virke.⁴⁷

«Overenskomsten» mellom Follidal verk og streikebryterforeningen var i sin helhet en innfrielse av verkets standpunkter. Særlig tydelig er det i denne bestemmelsen: «Foreningen plikter ved en eventuel opsigelse at ledsage denne med en navnefortegnelse over de arbeidere opsigelsen omfatter.» En ser igjen linja tilbake til det store stridsspørsmålet mellom FGF og verket våren 1929. At kravet om navnefortegnelse nå blei eksplisitt formulert, viser klart ledelsens innflytelse ved opprettelsen av overenskomsten. Verket fikk også gjennom sine andre hjertesaker. Overenskomsten var 4-årig med helautomatisk indeksregulering hvert år. Lønnssetningene var de samme som hadde gjeldt etter oktoberreguleringen høsten 1928 mellom FGF og verket.

Konklusjonen skulle gi seg sjøl: Den «upolitiske» foreningen og overenskomsten var i det hele direktør Lunds verk.

Folldalskonflikten blir løst

16. august 1930 innstilte Follidal verk produksjonen, og i desember blei det tatt opp forhandlinger mellom verket og fagorganisasjonen med sikte på en bileggelse av konflikten. 26. januar 1931 blei et meglingsforslag godtatt av begge parter. I juli 1931 blei direktør Lund avsatt som bedriftsleder. En epoke i Follidal verks historie var dermed over. Omslaget skyldtes flere forhold.

For det første forholdet innad blant streikebryterne. I slutten av mars 1930 sluttet 30 av streikebryterne ved verket, noe som innebar en vending i konfliktsituasjonen. 22. mars var FGF's formann blitt oppsøkt av to streikebrytere som ønsket å slutte, og kort etter kom *formannen* i den «upolitiske» foreningen som på vegne av ca. 30 andre ba om en ordning med fagorganisasjonen. Hvis det blei åpnet muligheter for avbikt, ville han ta saken opp i foreningen og oppfordre alle til å gjøre felles sak og slutte.

Det var altså klare tendenser til oppløsning i streikebryter-rekkene. På tross av fagorganisasjonens bestemmelser om ikke å gi avbikt *under* en konflikt, gikk FGF enstemmig inn for å gi avbikt til disse «... med en slik avgang vil forholdene bli så broget for hr. Lund at han sannsynligvis beslutter sig for at legge ned.»⁴⁸ Arbeidsmandsforbundet sluttet seg til denne vurderingen.

28/3 fant et avgjørende møte i den upolitiske foreningen sted. Formannen oppfordret her de andre til å gjøre felles sak. Ca. 30 fulgte oppfordringen, og de blei straks avskjediget. Blant dem som sluttet var både formannen og to styremedlemmer i foreningen.

Oppløsningstendensene synes å ha hatt sammenheng med misnøye med lønns- og arbeidsforholdene. Ifølge avisene var det flere ganger reist krav om bedringer, som var blitt avvist. Det kan ha oppstått misforhold mellom den fortjeneste de var blitt forespeilt under vervingen og det de faktisk kom til å tjene. På akkordarbeid kunne de uvante streikebryterne umulig komme opp på det nivå de vante gruvearbeiderne hadde hatt. Men oppløsningstendensene skyldtes nok ikke bare dette. Utviklingen av boikottaksjonen hadde skapt store vansker for fortsatt streikebryterdrift. Det kan derfor ha vært et ønske blant streikebryterne om å slutte og få ordnet seg med fagorganisasjonen jo før jo heller.

Det bringer oss over til den andre faktoren, virkningen av boikottaksjonen. Som nevnt ville boikottaksjonen etter 15. april være helt effektiv, og det slo til. Kort før utløpet av 3-månedersfristen gikk NSB ut med en erklæring om at Foll-dal verk ikke lenger kunne få laste opp kisivogner for transport til Trondhjem siden vognene bare ville bli stående ulosset. At denne beslutningen var politisk motivert er det neppe tvil om. 31. juli fikk streikebryterne varsel om driftsstans fra 16. august 1930 grunnet «skibningsvanskeligheter for vor produksjon.»⁴⁹ Etter 15. april hadde verket bare produsert for lager. På ettersommeren var også lagerplassene fulle, og produksjonen måtte innstille.

Jeg nevnte at NSB's utspill var politisk motivert. Det leder over til den tredje faktoren jeg vil nevne: statsmyndighetenes opptreden i konflikten. De spilte en avgjørende rolle i forsøkene på å få en løsning. Foll-dalskonflikten grep rett inn til kjernen i spørsmålet om «arbeidets frihet». Direktør Lund hadde ved sin opptreden utfordret selve fagorganisasjonens stilling i arbeidslivet. På den andre sida hadde den betingete sympatistreik vært uttrykk for det som på borgerlig hold blei kalt «fagorganisasjonens tyranni». Etter tradisjonelt bor-

gerlig syn⁵⁰ blei fagorganisasjonens arbeid og voksende maktstilling sett som en trussel mot den direkte forbindelse stat-individ. I tråd med denne tankegangen blei «arbeidets frihet» hevdet. Rundt 1930 kom det av flere grunner sterkere krav om trygging av arbeidets frihet, og hardere tiltak for å kontrollere fagorganisasjonens virksomhet og sjølråderett. Direktør Lund sto som uttrykk for denne «anti-organisasjonslinja»,⁵¹ og det er ikke å undres over at han fikk støtte på borgerlig hold, bl. a. fra Aftenposten. Konflikten var direkte foranledning til en interpellasjon i Stortinget i mai 1930 fra Bondepartiets leder, om hva som kunne gjøres for å trygge «arbeidets frihet». Det var særskilt boikottaksjonen som blei angrepet. Og som vi har sett, stilte det borgerlige flertall i Trondhjem formannsskap seg klart på Lunds side i hans kamp mot fagorganisasjonen.

På slutten av 1920-tallet fantes imidlertid også en annen tendens, representert ved deler av Venstre og enkelte arbeidsgivere. Etter denne «samarbeidslinja», manifestert med Arbeidsfredkomiteen av 1930, blei organisasjonene anerkjent som nyttige organer for å trygge arbeidsfreden. I dette låg både en positiv vurdering og en faktisk anerkjennelse av fagorganisasjonens virksomhet.⁵² Det er særlig denne tendensen som er interessant i forbindelse med Follaldskonflikten. Vi kan se en klar utvikling i statsmyndighetenes opp-treden.

Som nevnt stilte statsmyndighetene politi til rådighet for å beskytte streikebryterarbeidet. Det trenger ikke å ha vært annet enn en automatisk reaksjon med sikte på å opprettholde ro og orden. Samtidig engasjerte statsmyndighetene seg for *frivillig* å få konflikten bilagt. Fylkesmannen i Hedmark og Sosialdepartementet gjorde flere framstøt for frivillig voldgift, men forsøkene strandet på bedriftens avvisende holdning.

Denne linja blei etterhvert avløst av *direkte* inngripen for å fremme en bileggelse. Riksmeglingsmannen spilte en fram-tredende rolle i så måte under sympatistreiken i Trondhjem. Riksmeglingsmannen Voss var en fremtredende representant for «mondismen» og hadde tidlig gått inn for samarbeid i arbeidslivet. Han satt da også som medlem i Arbeidsfredskomiteen. Det var den samme riksmeglingsmann som hadde godtatt den kollektive plassoppgiselsen fra FGF. Det var en naturlig konsekvens av den tankegang «samarbeidslinja» bygde på, og han blei da også anklagd for sin «fagforeningsvennlige optreden» i konflikten.⁵³ Justisdepartementet spilte gjennom sin holdning en tilsvarende fram-tredende rolle under sympatistreiken. Utspillet innebar at Follald verk blei nektet

adgang til kissoen, og var dermed et avgjørende lodd i vektskålen på de streikendes side. Det samme gjaldt Sosialdepartementets avvisning av streikebryterdeputasjonen. I forlengelsen av denne linja lå NSB's vedtak om å stoppe opplastingen av kis til Trondhjem.

Betydningen av utspillene låg i at myndighetene direkte grep inn for å legge forholdene til rette for en beliggelse verket—organisasjonen. At dette var politiske utspill er klart. Det kom til uttrykk i en redegjørelse fra justisministeren i august 1930 der direktør Lund blei kraftig anklaget for å drive en privat, politisk arbeidskamp i strid med samfunnsinteressene. I en dårlig skjult trussel blei det gjort klart at myndighetene hadde muligheter til å frata verket gruvene om driftsstansen blei langvarig, dvs. om verket ikke raskt kom til en ordning med fagorganisasjonen.

Dagbladet sto i nær kontakt med regjeringen. I en rekke lederartikler gikk avisa til angrep på direktør Lunds opptreden i konflikten: «Det er direktør Worm Lunds ideal å vende tilbake til den gamle tid, før alle organisasjoner, da den enkelte arbeidsgiver bare hadde med hver enkelt arbeider å gjøre. Et slikt ideal forneker hele den utvikling og al den fremgang i levevilkår som sammenslutningen har bragt arbeiderne... Vil Foldal Verk ha beskyttelse, får det bruke de midler som samfunnsforholdene anviser og stille sig solidarisk med andre arbeidsgivere.»⁵⁴

Lunds opptreden blei sett som en *outsider*-politikk, som motstand mot den linje forholdene i arbeidslivet bygde på. Det er rimelig å tro at det var på et slikt grunnlag statsmyndighetene engasjerte seg i konflikten.

I forlengelsen av denne linja låg inngrepet fra den engelske direksjonen som førte til at Lund blei avsatt som bedriftsleder i juli 1931. I et brev til Lund hadde direksjonen forlangt en «øieblikkelig slutt på streiken». Hvis ikke, ville «direksjonen være nødt til å ta drastiske skritt». Ultimatumet hadde sammenheng med en erkjennelse av Lunds personlige betydning for konflikten: «Efter gjennomlesningen av Deres tidligere forklaringer, er det fullstendig klart for direksjonen at skjønt De har fått enhver anledning til å ordne saken i mindelighet, har De stadig avslått å gjøre det, tilsynelatende kun ut fra politiske motiver.»⁵⁵

Det er utvilsomt at også betraktninger av reint økonomisk art har spilt inn. Selskapet var brakt til ruinens rand. Det var absolutt nødvendig å få konflikten bilagt og få drifta igang igjen. En bør også minne om utspillet fra justisministeren og antydningen om at selskapet kunne bli fratatt retten

til å drive gruvene om det ikke kom til en ordning med fagorganisasjonen.

Selve forhandlingene

I desember blei det tatt opp forhandlinger om en bileggelse. Omslaget i verksledelsens holdning må sees i sammenheng med den håpløse stillingen verket var kommet i. Ultimatumet fra direksjonen har rimeligvis vært avgjørende når direktør Lund nå personlig ba om å få igang forhandlinger.

Hvilken betydning konflikten hadde fått, og hvor viktig en beliggelse blei sett på, går fram av hvem som deltok i meglingen. Fra fagorganisasjonen deltok både LO's formann, ledelsen i Arbeidsmandsforbundet og tillitsmenn for FGF. Men også direksjonen syntes bestemt på å få en løsning. En representant fra England blei sendt over og deltok sammen med direktør Lund.

Konflikt var blitt en kamp for organisasjonsretten. Det *sentrale* spørsmålet var blitt å få verket til å gå med på opprettelse av tariffavtale. Med anmodningen om forhandlinger var dette i realiteten oppnådd. Vi skal derfor bare ta opp to

*Fra sakene i Arbeidsretten som fulgte etter Follaldskonflikten.
Rettens formann: Paal Berg.*

punkter ved selve forhandlingene. Selve *tariffavtalen* kom det raskt til enighet om. Det sentrale her var indeksreguleringen, dens form. Allerede høsten 1929 hadde FGF lansert et kompromissforslag her, og det var dette som blei lagt til grunn i den nye tariffavtalen. Kjernepunktet var at lønnsutviklingen i Folldal blei gjort *avhengig* av landsoverenskomsten. Om de andre gruvene ved forhandlinger eller konflikt oppnådde gunstigere lønnsatser enn en regulering etter indeks skulle tilsi, skulle dette tilbakeføres satsene i Folldal. Arbeidernes fremste ankepunkt og det som i siste instans hadde ført til forhandlingsbruddet våren 1929, hadde vært at lønnsutviklingen hadde gått i ugunstig retning i forhold til de øvrige gruvearbeidere. Med den nye bestemmelsen var arbeiderne i Folldal sikret mot at det igjen kunne skje.

Det store stridsspørsmålet under meglingen gjaldt forholdet til *streikebryterne*. Fra organisasjonens side blei det krevd klare *garantier* for at *alle* streikende skulle gjeninntas i arbeidet, noe som i realiteten innebar at streikebryterne måtte vekk. FGF avviste et første meglingsforslag fordi det ikke inneholdt klare nok garantier i så måte. Av FGF's behandling av forslaget går det fram at bitterheten mot streikebryteriet var stor. De ville sikre seg mot at verksledelsen kunne bruke streikebryterne som en brekkstang mot organisasjonen og f. eks. kvitte seg med tidligere arbeidere. På foreningsmøte 25. januar 1931 satte FGF opp bestemte minimumskrav for bilegelse. Her var frister for gjeninntak av samtlige streikende spesifisert. Riksmeglingsmannen satte opp en protokoll hvor alle disse kravene var med. Dette blei godtatt av verksledelsen, og på dette grunnlag blei Folldalskonflikten avslåst etter 20 måneder.

Vurderinger og sammenfatning

Ser en på Folldalskonflikten som en rein lønnsaksjon, var utbyttet magert. Det blei ikke oppnådd lønnsbedringer. Lønnsatsene blei de samme som før konfliktutbruddet, dvs. fortsatt lavere enn i den øvrige bergverksindustri. På den andre sida hadde arbeiderne oppnådd at *forholdet* mellom de to overenskomstene ikke skulle forrykkes, noe som var et utvilsomt positivt resultat.

Men det var ikke som lønnsaksjon at konflikten hadde størst betydning. Konflikten kom til å dreie seg om prinsipielle spørsmål: Arbeiderbladet kalte den «en generalprøve på å slå ned fagorganisasjonen ved hjelp av streikebrytere».⁵⁶

Bedriftsledelsen hadde forsøkt å underminere fagorganisasjonens stilling gjennom storstilt bruk av streikebrytere og konsekvent å avvise alle krav om å opprette tariffavtale. I samme perspektiv må en se verksledelsens holdning til den kollektive plassoppsigelsen.

Reslutatet var i så måte klart: Verksledelsen måtte «heretter — som før konflikten — regne med fagorganisasjonen som den avgjørende faktor.»⁵⁷ I dette ligger det viktige ved konflikten. Fagorganisasjonen i Folldal hadde stått mot angrepet, og organisasjonens plass var definitivt anerkjent. Vurdert i perspektiv innebar konflikten avslutningen på en epoke i Folldalsarbeidernes historie, symbolisert ved direktør Lunds avgang som bedriftsleder i juli 1931. Konflikten innebar avslutningen på en periode preget av stadig kamp mellom verksledelsen og arbeiderne, og innledningen til en periode med samarbeid mellom organisasjonen og bedriftsledelsen.

For fagbevegelsen antok konflikten prinsipiell karakter, og alt blei satt inn på å føre den fram til seier. Dette blei gjort gjennom økonomiske støtteaksjoner, boikottaksjoner og tilsist en sympatistreik i Trondhjem, alt for å tvinge verksledelsen i kne. Fagorganisasjonen førte samtidig ei «legalistisk» linje, med vekt på å framstille verksledelsens holdning som en kamp mot utviklingen. Direktør Lund blei framstilt som en reaksjonær type som stilte seg på tvers av utviklingen.

Denne strategien for å isolere verksledelsen synes da også å ha ført fram. Både statsmyndighetene, andre arbeidsgivere og verkets engelske direksjon synes å ha vurdert direktør Lunds linje som en outsiderpolitikk. En kamp rettet mot fagorganisasjonen som sådan såg det borgerlige samfunn seg ikke lenger tjent med.

På den andre sida er det mye som tyder på at andre deler av borgerskapet såg på Lund som en frontfigur i et mer alment angrep på fagbevegelsen. I dette perspektiv var konflikten del av den almene reaksjon i denne perioden.

Noter

1. Arbeidernes leksikon. Artikkel om «Foldalskonflikten». Jmf. også Norsk Arbeidsmandsforbunds (heretter forkortet NAMF) årsberetning 1930, side 46.
2. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, ferdig våren 1977. Nærmere henvisning til kildematerialet finnes der. Jeg nevner her det viktigste: a) møteprotokoller for FGF for åra 1923—1931, og endel utrykt materiale i foreningens arkiv. b) NAMF's arkiv (i Arbeiderbevegelsens arkiv), bl. a. flere mapper utrykt materiale

om Folldalskonflikten. c) Endel utrykt materiale i LO's saksarkiv. d) Endel materiale i Riksmeglingsmannens arkiv — Folldalskonflikten. e) Flere aviser, både typiske lokalaviser og riksaviser. f) Ulike tidsskrifter og fagblader. g) Et par samtaler med deltakere i konflikten. m) Oversiktsverker og annen litteratur.

Jeg viser også til en hovedoppgave i historie ved Universitetet i Trondhjem våren 1976: Viggo Stuedal: Noen trekk ved den organiserte arbeiderbevegelse i Folldal 1906—1950.

3. Bl. a. flere henstillinger fra kommunestyret til statsmyndighetene om tiltak for å avhjelpe arbeidsløsheten. (Arbeidets Rett 10/1-21, 16/3-21.) I april 1921 en stor demonstrasjon av arbeidsløse ved verket. (Arbeidets Rett 13/4 og 15/4-21.)
4. «Foldal verk — set med forholdene for Røros som bakgrunn». Redegjørelse skrevet av direktør Lund. NAMF's arkiv.
5. En rekke numre av Alarm utover i 20-åra: 9/20, 33/21, 34/21, 13/23, 35/23, 37/23, 15/24, 4/25, 23/25, 1/26, og 20 til og med 27/26.
6. Brev av 7/8-28. FGF til NAMF.
7. Rapport fra forhandlingene. Udatert. NAMF's arkiv. Jmf. også brev av 28/9-28. NAMF's formann (som deltok i forhandlingene) til NAMF.
8. FGF. Protokoll. Foreningsmøte 17/2-1929.
9. Brev av 7/2-29. FGF til NAMF.
10. Eksplisitt formulert i Kåre Odlaug: Norsk Arbeidsmandsforbund gjennom 60 år, bind 2, side 566. Underforstått i formuleringer i Gunnar Ousland: Fagorganisasjonen i Norge, side 569. (Bind 3.)
11. Rapport fra forhandlingene, datert 4/4-29 — undertegnet av direktør Lund. NAMF's arkiv.
12. Brev av 10/4 og 15/4-29. Folldal verk til FGF. Og bedriftens representant på meglingsmøte 19/4-29. Utskrift av protokoll fra meglingsmøte hos kretsmeglingsmannen. NAMF's arkiv.
13. Jardar Seim: Hvordan Hovedavtalen av 1935 ble til. Side 42—44, 79—81.
14. Folldal verks anke til Høyesteretts kjøremålsutvalg over Riksmeglingsmannens kjennelse. Sitatene er fra denne anken.
15. Jmf. NAMF's årsberetning 1930, side 23: «Fra det øieblikk Foldals verk reiste striden om dette spørsmål, var konflikten bragt over fra å være en konflikt om lønn til å bli en konflikt om mere prinsipielle spørsmål... Det lar sig ikke gjøre å oppgi retten til kollektiv opsigelse.»
16. Brev av 12/9-1929. FGF til NAMF.
17. Bl. a. Hamar Arbeiderblad 16/11-1929.
18. Stor artikkel i flere arbeideraviser; Arbeiderbladet 15/7, Hamar Arbeiderblad 22/8 og Arbeidets Rett 16/8-1929.
19. Samtaler med et par deltakere hvor bygdas positive holdning og betydningen av den blir holdt fram.
20. Jmf. de mange gruvene: Folldal, Røstvangen, Røros, Killingdal, Kjølvi.
21. Bygger på jordbruksstrukturen og yrkesstrukturen i distriktene, sammenholdt med artikkel i Arbeideren 4/2-1930, flere artikler i Opland Arbeiderblad, og opplysninger fra streikebryterne sjøl til formannen i FGF, videresendt i brev til NAMF.
22. Opland Arbeiderblad 16/7-1929.
23. Jmf. Opland Arbeiderblad 24/7-29. Samtale med noen som hadde latt seg verve, men var dratt tilbake.
24. Særlig Opland Arbeiderblad 30/12-29. Forøvrig også uttalt til

formannen i FGF da streikebryterforeningen gikk i oppløsning våren -30.

25. Opland Arbeiderblad. Leder 8/8-29.
26. Jmf. f. eks. Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie 1/76, side 104, Hans Hendriksen: Mennesker uten makt, side 42 ff. (hovedoppgave i historie) og Hans Fredrik Dahl: Norge mellom krigene, side 93 ff.
27. Foredrag av formannen i FGF i Trøndelag faglige Samorganisasjon 7/12-29, referert i Arbeideravisen og Ny Tid 9/12-29.
28. Brev av 20/7-29. FGF til NAMF. Omtale av anmeldelsene og virkningene.
29. Rettsreferater i avisene 7., 8. og 11/11 29 og 11. og 12/2-30.
30. Artikkel av formannen i FGF i arbeideravisene i slutten av september 1929 om forholdene slik de «for tiden arter sig».
31. Brev av 1/9-29. FGF til NAMF.
32. Arbeideravisen 17/10-29: «Kampen i Foldal er idag ikke lenger en kamp om noen ører mer eller mindre i timelønn. Den har utviklet sig til å bli en kamp om selve organisasjonsretten. Dermed er kampen utvidet til ikke bare å gjelde forholdene i Foldal, men til å bli en kamp som gjelder spørsmålet om fagbevegelsen og arbeiderne skal ha medbestemmelsesrett over lønns- og arbeidsvilkårene.»
33. Bl. a. brev av 8/8-30. FGF til NAMF's hovedstyre.
34. Verdt å merke seg er likevel at såvel NAMF's formann (tidligere arbeider ved Folldal verk) som nestformannen og et hovedstyremedlem som tidligere hadde arbeidet ved Folldal verk, gikk inn for regulær understøttelse, noe som indikerer at det har hersket forståelse for konfliktens spesielle karakter som kunne danne grunnlag for å avvike lovene.
35. Brev av 21/2-30. NAMF til enkeltforbundene tilsluttet LO.
36. Brev av 25/10-29. NAMF til Papirindustriarbeiderforbundet.
37. Brev av 12/11-29. NAMF til FGF.
38. Brev av 14/11-29. Norsk Jernbaneforbund til LO-sekretariatet.
39. Riksmeglingsmannens orientering om sin befattning med sympati-streiken, bl.a. gjengitt i Arbeiderbladet 17/1-30.
40. Petisjonen finnes i NAMF's arkiv. Også gjengitt i Aftenposten 27/1-30 og Arbeidsgiveren 3/30.
41. Jmf. Seim side 42. Høyres og Bondepartiets valgprogrammer.
42. Sosialdepartementets svar og gjensvar, bl. a. i Arbeidsgiveren 3/30.
43. Brev av 10/3-30. Folldal verk til den upolitiske foreningen. Gjengitt i Dommer og kjennelser i Arbeidsretten 1933 side 109—110. (Arbeidsrettssak mellom Folldal verk og den upolitiske forening.)
44. Bygger i det følgende på foreningens lover, og overenskomsten mellom den og Folldal verk. Begge i NAMF's arkiv.
45. En interessant parallell finnes likevel i forbindelse med den nesten samtidige streiken ved A/S Sydvaranger. (Jmf. Hansens artikkel.) Streikebryterforeningen som blei dannet ved Sydvaranger ga i et brev til foreningen i Folldal en orientering om seg sjøl, og foreningen i Folldal brukte i sin tur dette som et prov på at den ikke sto alene.
46. Jmf. Arbeiderbladet 4/3-30: «Direktør Lund organiserer streikebryterne og dikterer dem en tariffavtale.»
47. Jmf. Seim side 79—81.
48. Brev av 31/7-30. Folldal verk til den upolitiske foreningen. Gjengitt i Dommer og kjennelser i Arbeidsretten 1933, side 110.

49. Brev av 31/7-30. Folldal verk til den upolitiske foreningen. Gjengitt i Dommer og kjennelser i Arbeidsretten 1933, side 110.
 50. Bygger her på Seims bok, særlig konklusjonen side 206—208.
 51. Betegnelsen er brukt av Seim.
 52. Jmf. Seim: «Arbeidsfredskomiteens implisitte godtakelse av fagorganisasjonens virke.» (Side 42.)
 53. Stortingstidende 1930 side 1595. Høyres hovedtalsmann under interpellasjonsdebatten i Stortinget i mai 1930.
 54. Dagbladet. Leder 22/4-30: «Foldal.» Liknende synspunkter i flere andre lederartikler, bl. a. 24/4-30: «En privat selvhersker», 28/4-30, 4/11-30, og leder ved avslutningen av konflikten 27/1-31.
 55. Jmf. rettssak mellom Folldal verk og direktør Lund for Oslo byrett i november 1934, referert i Aftenposten og Arbeiderbladet. Rettssaken brakte fram i lyset store motsetningsforhold mellom direksjonen og direktør Lund, forhold som gikk langt tilbake i tid. Det blei referert fra flere brev fra direksjonen til direktør Lund i november/desember 1930.
 56. Arbeiderbladet. Leder 27/1-1931.
 57. Arbeideravisen. Leder 27/1-1931.
-

Tore Arvid Pedersen

Tariffoppgjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten

Storlockouten 1931 er den mest omfattende arbeidskamp i Norge. De offisielle statistikker regner med at gjennomsnittlig 60 000 arbeidere var ute i konflikt de ca. 5 måneder lockouten varte.¹

I denne artikkelen skal jeg ta for meg fagorganisasjonens rolle under konflikten.² Siktemålet er å kaste lys over forholdet mellom ledelsen i LO og fagforbundene og organisasjonens medlemmer. Hvordan reagerte medlemmene på ledelsens politikk? Hvilken virkning fikk deres reaksjon for det videre opplegg fra ledelsens side?

Vi skal først se på de krav partene stilte og på bakgrunnen for disse. Deretter skal vi se på utviklingen i holdningen til disse kravene på de to plan i fagorganisasjonen.

Kravene utformes

Norsk Arbeidsgiverforening besluttet i februar 1931 å si opp alle tariffen som utløp før 1. mai. De stilte som hovedkrav at arbeidernes timelønninger skulle reduseres med 15%.³ Akkordsatsene skulle også senkes. Dette kravet varierte fra fag til fag, men lå f. eks. i jernindustrien på 25%.⁴

Bakgrunnen for disse kravene var den internasjonale økonomiske krisen som slo inn over Norge høsten 1930. For arbeidsgiverne sto bedriftenes lønnsomhet i sentrum. Bøtemidlet mot en krise var fra deres synspunkt det tradisjonelle: «Vi må produsere billigst mulig.»⁵ Produksjonskostnadene måtte ned, og en mulighet til det så de i arbeidernes lønninger.

Av uttalelser fra NAF's direktør, Finn Dahl, går det fram at arbeidsgiverne la kravene på et høyere nivå enn prisfallet til da skulle tilsi. De ville sikre seg et oppgjør med god margin for fortsatt konjunkturedgang.⁶

Også fagorganisasjonen inntok en offensiv utgangsposi-

sjon. Dens fremste krav foran tarifforhandlingene var forkortelse av arbeidstiden til maksimum 42 timer pr. uke (mot 48 timer etter gjeldende tariff). Det ble krevd forbud mot overtidsarbeid. Arbeidernes forhandlere skulle motsette seg ethvert forslag om lønnsreduksjon og i stedet kreve lønnsøkning.⁷

Disse offensive kravene kan synes merkelige i den krisesituasjon landet befant seg i. For å forstå det, må vi ta for oss bakgrunnen for kravene. Vi skal gå tilbake til slutten av 20-årene og se hvilke forhold som lå til grunn for de krav arbeiderne reiste gjennom sine grunnorganisasjoner.

I de siste årene av 20-tallet var landets næringsliv inne i en periode med sterk vekst. Fra 1926 til 1930 steg brutto-nasjonalproduktet med 6,2% pr år.⁸ Dette var et kraftigere oppsving enn i noen annen periode av samme lengde med unntak av perioden 1946—50.⁹ Tallet på arbeidsløse holdt seg likevel høyt. Riktignok var det bedring å spore i løpet av perioden, fra 24,3% arbeidsløse fagorganiserte i 1926 til 15,4% i 1929, men lavere kom tallet aldri.¹⁰ Massearbeidsløsheten var permanent.

Det eksisterte således en iøynefallende kontrast mellom de økonomiske vilkår for næringslivet generelt og sysselsettingsnivået, og dermed levevilkårene, for arbeiderne. Midt i en kraftig oppgangskonjunktur sto mange helt uten arbeid, arbeidet på innskrenket tid, eller følte sin arbeidsplass truet. Det var for å rette på dette misforhold at fagorganisasjonen gikk inn for kortere arbeidstid.

De krav LO-kongressen i februar 1931 vedtok som retningslinjer for fagorganisasjonen under det forestående tariff-oppgjør, hadde sitt utspring i de forslag foreninger og samorganisasjoner hadde sendt inn. I disse forslagene var forkortelse av arbeidstiden det sentrale krav. De fleste krevde arbeidstiden redusert til 42 timer pr. uke, f. eks. Rjukan Arbeiderforening:

«På grunn av rasjonaliseringen og den derav følgende arbeidsløshet, beslutter kongressen at samtlige forbund optar spørsmålet om 42 timers arbeidsuke ved kommende tarifforhandlinger.»¹¹

Kortere arbeidstid for den enkelte ble sett som et middel til å bøte på den store arbeidsløsheten. Tanken bak må ha vært at arbeidsgiverne da for å opprettholde samme produksjon ville bli nødt til å ta inn flere arbeidere.

Vi legger merke til at arbeidsløsheten ble sett som et

resultat av den omfattende rasjonaliseringen som hadde foregått i bedriftene i 20-årene.¹² Dette syn kom til uttrykk i de aller fleste forslag. I et forslag fra Malersvennenes Forening i Oslo het det:

«Under en periode av arbeidsløshet, da industriens produksjonsevne tiltar mens antallet av arbeidere som er beskjeftiget avtar, må kampen helt naturlig føres for en forkortelse av arbeidsdagen.»¹³

Både henvisningen i de to siterte forslagene til rasjonaliseringen og til industriens tiltagende produksjonsevne, viser at det i første rekke var erfaringene fra slutten av 20-årene arbeiderne hadde i tankene da de formet sine forslag.

Foruten sin egen opplevelse av situasjonen, kunne et vedtak i LO's representantskap fra november 1929 virke retningsgivende for de lokale foreningers medlemmer under utformingen av kravene.¹⁴ Vedtaket foreslo virkemidler mot de ulemper rasjonaliseringen i industrien førte med seg for arbeiderne. Hovedkravet var at arbeidstiden måtte reduseres og bruken av overtidsarbeid begrenses for å skaffe arbeid til flere. Dernest ble det krevd at lønningene skulle økes.

Lønnsspørsmålet kom klart i annen rekke i forhold til arbeidstidskravet i medlemmenes forslag. I generelle vendinger ble det likevel krevd at fagorganisasjonen under den kommende tariffrevisjon skulle arbeide for bedring av lønnsvilkårene. Det er imidlertid tydelig at det også for lønnskravets vedkommende var inntrykket fra de foregående års produksjonsutvikling som lå til grunn, når det f. eks. i et forslag fra Drammens og distriktets faglige samorganisasjon het at «en øket produksjon og større lønnsomhet for bedriftene skal komme arbeiderne til gode ved en høiere lønn.»¹⁵ (Min utheving, T. P.).

Hvis vi sammenligner produksjonsøkningen og reallønnsutviklingen for de siste to årene før omslaget i 1930, vil vi finne at den prosentvise økningen av reallønnen lå etter produksjonsøkningen.¹⁶ Det er rimelig at det tar litt tid før man blir seg bevisst en såpass innfløkt sammenligning som forholdet mellom lønns- og produksjonsutvikling. Særlig måtte det gjelde det store flertall av de fagorganiserte som ikke umiddelbart hadde tilgang til opplysninger om dette. I løpet av lockouten i 1931 ble det imidlertid på fagorganisasjonshold gitt tydelig uttrykk for at man hadde noe å ta igjen, og at arbeiderne hadde mye av sin oppmerksomhet rettet mot disse tidligere misforhold:

«I de gode tider blir arbeiderne snytt for sin andel av den økede gevinst... Arbeiderne vet at de er blitt snytt — de opdager det kanskje litt seint og det er det som gjør konflikten så bitter denne gang. Det er gamle synder som gjøres op.»¹⁷

Da de enkelte foreninger høsten 1930 utformet sine krav for tariffrevisjonen, hadde den store verdenskrisen nettopp begynt å gjøre seg gjeldende i Norge. Som vi har sett, var de innsendte forslag imidlertid ikke utformet med en alvorlig økonomisk krise for øye. De tok sikte på å rette opp allerede eksisterende skjevheter som arbeiderne nå var blitt seg bevisst. Nettopp det at tiden så lenge hadde vært preget av for få eller usikre sysselsettingsmuligheter, gjorde det sannsynligvis vanskelig å se muligheten av at man nå skulle stå overfor en enda verre krise. I alle fall er det neppe rimelig å forvente at man på den enkelte arbeidsplass skulle forutse vanskeligheter av den størrelsesorden man nå sto ved begynnelsen til. Tvert imot måtte det for de lokale fagforeningene virke rimelig å reise krav om tiltak for å rette på fortidens skjevheter.

De generelle retningslinjer for fagorganisasjonen som helhet under tariffoppjøret skulle trekkes opp av LO-kongressen, som var samlet i Oslo i tiden 15.—23. februar 1931. På den ordinære dagsorden ble kongressen oppfordret til å gi sin tilslutning til representantskapets 1929-vedtak. Når det gjaldt arbeidstidsspørsmålet spesielt, lovet sekretariatet å komme tilbake til det i en oversikt på kongressen, hvor kravet ville bli «sett i sammenheng med de tariffrevisjoner som man står foran i 1931.»¹⁸

Spørsmålet om forkortelse av arbeidstiden ble altså direkte knyttet til tariffoppjøret. Sekretariatet ga ikke uttrykk for at spørsmålet var kommet i en annen stilling etter at den økonomiske krisen hadde rammet landet. Forslaget sett under ett måtte gi det inntrykk at hovedkravet, forkortelse av arbeidstiden, var aktuell politikk.

Hvorfor fastholdt så sekretariatet foran kongressen det offensive kravet om arbeidstidsforkortelse som stammet fra en annen økonomisk situasjon, og til tross for at de var klar over de dystre økonomiske utsikter for den nærmeste framtid og at arbeidsgiverne ville utnytte situasjonen til et framstøt?

Trolig ligger svaret først og fremst i at medlemmene ventet en offensiv fra fagorganisasjonens side. Dersom de fikk det

inntrykk at den faglige ledelse ikke tok hensyn til deres forslag, kunne det være grunn til å frykte en reaksjon.

I særlig grad kunne det være grunn til å frykte det for de arbeidsløses vedkommende, dvs. for de som forslagene i første rekke tok sikte på å hjelpe. Når man ble gående lenge uten arbeid, kanskje til og med aldri hadde hatt varig arbeid, kunne man bli fristet av grupper som tilbød raske, drastiske forandringer.

Kommunistene var aktive blant de arbeidsløse. Selv om deres stilling var blitt svekket, både faglig og politisk, i løpet av 1930, kunne krisen komme til å bety et vendepunkt for dem.¹⁹ I andre land, framfor alt i Tyskland, fikk kommunistpartiene tilslutning fra krisens «ofre», de arbeidsløse.

På kongressen var det frykten for økt oppslutning om en annen politisk retning som sto i sentrum, nemlig fascismen. Bevegelsen var i oppgang internasjonalt sett og representerte et nytt, tilsynelatende handlekraftig, alternativ. Særlig fryktet man på arbeiderhold at fascistiske bevegelser ville ha appell til de mange arbeidsløse ungdommer. Disse hadde kanskje aldri vært i fast arbeid og ikke fått anledning til å komme med i fagbevegelsen.²⁰

Når den faglige ledelse føyde seg etter medlemmenes ønsker i kravenes ytre utforming, har det også en del av sin forklaring i den taktikk de samtidig ser ut til å ha bygget inn i kongress-vedtakene. På kongressen forelå det et forslag fra sekretariatet på tilleggsdagsorden. Her tok de et klart forbehold når det gjaldt muligheten for å realisere arbeidstidskravet:

«Kongressen uttaler sin tilslutning til at Landsorganisasjonen og forbundene under de forestående tariff-revisjoner *i størst mulig utstrekning* bringer i forgrunnen kravet om forkortelse av arbeidstiden til maksimum 42 timer pr. uke.»²¹ (Min utheving, T. P.).

Ved å sette inn formuleringen «i størst mulig utstrekning» hadde sekretariatet sørget for å ha en rettetmulighet. Det ble gjort til et skjønsspørsmål om kravet kunne gjennomføres.

Denne tolkning styrkes ved at sekretariatet også foreslo en alternativ måte å gjennomføre arbeidstidsforkortelse på, nemlig lovveien.²² Siden arbeiderpartiene ikke hadde flertall på Stortinget, og 1930-valget hadde gitt håpet om det i nær framtid et skudd for baugen, måtte sekretariatet være innforstått med at utsiktene til å vinne fram slik var små.

Det er derfor mulig at et forslag på dette tidspunkt om å gå lovveien, kun var ment å gjøre det lettere å få medlemmene til å akseptere en eventuell løsrivelse av kravet fra det forestående tariffoppgjør.

Også det andre hovedkravet, lønsspørsmålet, var modifisert av sekretariatet i forhold til 1929-vedtaket. Dengang, og på den ordinære dagsorden for fagkongressen, het det at arbeidernes kjøpekraft skulle «styrkes ved fagorganisasjonens bestrebelser for å heve det reelle lønnsnivå, ...»²³ På tilleggsdagsordenen foreslo sekretariatet at det under tariffrevisjonen måtte være fagorganisasjonens fremste oppgave å yte «den mest energiske motstand» mot de ventede reduksjonskrav fra arbeidsgiverne.²⁴

Denne modifisering av lønnskravet og forbeholdene med hensyn til gjennomføringen av arbeidstidsforkortelsen, gjorde det mulig for den faglige ledelse å gå med på å la de offensive kravene bli stående.

Den faglige ledelse hadde foretatt en revurdering av fagorganisasjonens stilling med den økonomiske krisen for øye. I stedet for en offensiv, som de selv hadde lagt opp til i 1929 og som medlemmene hadde fulgt opp i sine forslag, mente ledelsen at fagorganisasjonen under de rådende økonomiske forhold måtte innstille seg på forsvar av det som tidligere var oppnådd:

«Mange ... ventet tider til ny, stor offensiv for arbeiderklassen istedenfor *forsvarsstillingen under den økonomiske depresjon.*» (Min utheving, T. P.).²⁵

Til grunn for motsetningen mellom de innsendte forslag og sekretariatets endelige, lå trolig, i tillegg til utformingen på forskjellige tidspunkter, de forskjellige faglige organers ulike utsiktspunkt. LO-ledelsen hadde bedre mulighet til oversikt enn de lokale fagforeninger og klubber. De kunne således lettere se de sannsynlige virkninger av krisen for organisasjonens stilling.

Under en økonomisk nedgangsperiode vil arbeidsgiverne ha mindre å tape på en arbeidsstans og kan derfor sette mer inn på å få sine krav igjennom. For fagorganisasjonen derimot vil høy arbeidsløshet svekke aksjonskraften. Med stadig synkende produksjon vil arbeidsgivernes behov for arbeidskraft synke. Det vil derfor være vanskeligere å nå fram med krav fra arbeidernes side.

Blant kongressdeltagerne var det imidlertid liten stemning for et forslag som ville gjort arbeidstidskravet lettere å

akseptere for arbeidsgiverne. Forslaget gikk ut på at man, hvis det var nødvendig for å få kravet igjennom, skulle si seg villig til å ta kortere arbeidstid uten samtidig å kreve en oppregulering av timelønnen.²⁶ Den tanke at arbeiderne selv skulle bære omkostningene ved en forbedring, var i strid med tidligere praksis i organisasjonen. Kongressen vedtok således at fagorganisasjonen skulle gå ut i tariffoppgjøret med krav om kortere arbeidstid med full kompensasjon i lønnen.

Forhandlinger og mekling

Med grunnlag i de forbehold ledelsen fikk innarbeidet i kongressvedtakene ser det ut til at fagorganisasjonens forhandlere tok sikte på å nå fram til et kompromiss i tariffoppgjøret. Allerede under de innledende forhandlinger ble det åpnet for ettergivelse av hovedkravet, forkortelse av arbeidstiden. Hensikten ser ut til å ha vært å bruke dette kravet som prutningsmonn for å holde mest mulig igjen overfor arbeidsgivernes reduksjonskrav i lønsspørsmålet.

En av forutsetningene for en slik taktikk må ha vært tro på at det skulle være mulig å prutte med NAF på dette punkt. En slik tro hadde muligens som bakgrunn at Arbeidsgiverforeningen det siste året hadde vist vilje til kompromiss, og kort tid før forhandlingene begynte, viste en arbeidsgivergruppe en holdning som kunne tolkes som ettergivenhet.²⁷

Det ble imidlertid under forhandlingene fort klart at arbeidsgiverne denne gang ikke var innstilt på å fire. På det andre forhandlingsmøtet i jernindustrien, som jeg av kilde-messige årsaker har konsentrert meg om, gjorde arbeidsgiverne det klart at

«der kunne ikke bli spørsmål om å komme til nogen enighet . . ., før arbeiderne var innstillet på å gå reduksjonslinjen.»²⁸

Arbeidernes forslag kunne således ikke danne «noet grunnlag for videre forhandlinger.»²⁹ Arbeidsgiverne ville ha lønningene redusert. De følte seg sterke nok til å kreve øyeblikkelig tilslutning til sitt syn, og var ikke interessert i forhandlinger på annet grunnlag.

Med deres kategoriske erklæring var det satt punktum for en mulig tilnærming mellom partene. Arbeidstidsspørsmålet sto overhodet ikke på dagsordenen for arbeidsgiverne.

Dermed falt også fagorganisasjonens taktikk sammen. Den var avhengig av at arbeidsgiverne var villige til å ta arbeidstidsspørsmålet opp til drøfting. Når de ikke var det, fikk ikke fagorganisasjonens forhandlere anledning til å fire på sitt hovedkrav, og dermed heller ikke til å stille krav om motytelse i lønsspørsmålet, slik de øyensynlig hadde tenkt seg.

I lønsspørsmålet var deres mandat mindre fleksibelt. Arbeidsgiverne forlangte i ultimatumens form full tilslutning til sin prinsipielle linje, reduksjon av lønningene. Arbeidernes forhandlere kunne ikke gå fra det forslag de nettopp hadde lagt fram, og som representerte medlemmenes uttrykte ønsker og behov. De bare gjorde det klart at motpartens reduksjonskrav «var helt uakseptabelt for dem».³⁰ Arbeidsgivernes kompromissløse holdning kunne bare få ett resultat: brudd.

Seinere uttalelser fra fagorganisasjonshold bekrefter at deres taktikk sto og falt med arbeidstidsspørsmålets rolle under forhandlingene. Halvard Olsen uttalte overfor en forsamling av skandinaviske fagorganisasjonsledere i Oslo 9. juni 1931:

«De — (arbeidsgiverne) — ville ikke engang gå med på å diskutere eller utrede spørsmålet om arbeidstidens forkortelse *så det kunne tjene som grunnlag for senere tariffrevisjoner*. Vi er således ikke kommet nogen vei under forhandlingene og meglingene, (...)» (Min uth., T. P.).¹³

LO-formannens uttalelse synes å gi rimelig grunnlag for en tolking av arbeidstidskravets funksjon i forhandlerens taktikk som antydnet ovenfor. Det hadde vært viktig i det minste å få tatt spørsmålet opp til behandling. Da kunne fagorganisasjonen ha sagt seg villig til å utsette arbeidstidskravet til seinere tariffrevisjoner. Til gjengjeld kunne de ha krevd reelle forhandlinger om de andre punktene i overenskomstene, særlig lønsspørsmålet. Arbeidsgivernes uvilje mot å ta arbeidstidskravet opp som tema, hadde ødelagt denne muligheten: «Vi er *således* ikke kommet nogen vei ...» (Min uth., T. P.).

Da det ble klart at arbeidsgiverne heller ikke under meklingen var villige til å forhandle om arbeidstidens lengde, ser det ut til at arbeidernes forhandlere har gitt opp forsøkene på å få tatt spørsmålet opp.³² Dermed sto lønsspørsmålet alene. Etter at deres taktikk således hadde falt sammen, forsøkte forhandlerne å komme arbeidsgiverne delvis i møte.

I et forsøk på å unngå konflikt, aksepterte de arbeidsgivernes prinsipielle krav, lønnsreduksjoner, med det viktige unntak at de krevde at minstelønnsattsene og de laveste timelønnsattsene skulle opprettholdes uforandret. Med denne betingelse satset de så på forhandlinger om hvor stor den generelle reduksjonssats skulle være.³³

I sitt valg av linje hadde LO-ledelsen erfaringer fra Danmark å støtte seg til. Der hadde riksmeklingsmannen satt fram et forslag etter de prinsipper som den norske fagorganisasjon nå slo inn på. («Den danske linje»). Når det hadde lyktes fagorganisasjonen i Danmark å oppnå avtaler etter disse linjer, måtte det gi de norske ledere tro på muligheten for noe tilsvarende i Norge.

NAF ser derimot ut til å ha stått fast på kravet om at alle lønnsattsar skulle reduseres. For å oppnå dette var de klar til å ta i bruk lockout.

Ut fra ledelsens innsikt i styrkeforholdet under en konflikt, synes det rimelig å spørre hvorfor de ikke strakte seg lenger.³⁴ Forklaringen ligger trolig i det inntrykk de menige arbeidere måtte sitte igjen med etter kongressen: at fagorganisasjonen var innstilt på offensiv på grunnlag av deres krav. Dette virket trolig som en bremse på den faglige ledelsens kompromiss-søken. Igjen synes det nødvendig å vise til de indre partipolitiske forhold i fagbevegelsen. Dersom ikke ledelsen tok tilstrekkelig hensyn til medlemmenes krav, kunne det føre til økt oppslutning, og dermed styrket posisjon, for kommunistene. Deres standpunkt til tariffoppjøret var klart og samsvarte med de krav som var reist:

«Ikke en øres lønnsreduksjon. 7 timers dag og 6 timers skift med full lønnskompensasjon.»³⁵

I kommunistpressen ble det under meklingen lagt vekt på å vise at de standpunkter forhandlerne inntok betydde oppgivelse av disse krav og full kapitulasjon overfor arbeidsgiverne.³⁶

Ved å stille som absolutt betingelse for nye avtaler at minstelønnsattsene og laveste timelønnsattsar skulle være uforandret, kunne den faglige ledelse i alle fall i noen grad ha håp om å motvirke inntrykket av «kapitulasjon».

Med den avstand som eksisterte mellom partenes standpunkter, trakk riksmeklingsmannen den konklusjon at det ville være «nytteløst og i strid med meglingens interesser om Riksmeglingsmannen nu hadde fremsatt noget forslag.»³⁷

Lockouten trådte dermed i kraft. Det skjedde i to utbud,

8. og 15. april. Første utbud omfattet de fag og industrier hvor meklingen nettopp var blitt brutt. Annet utbud ble tatt ut i sympatilockout, og skulle også omfatte tariffen med utløp etter 1. mai. I papirindustrien hadde lockout trådt i kraft allerede 15. mars. Fra fagorganisasjonens side ble en del transportarbeidere og typografene ved aviser utenfor Oslo tatt ut i sympatistreik.

Vi har sett hvordan ledelsen i fagorganisasjonen mislyktes i sitt forsøk på å unngå åpen konflikt. Hvordan ville så medlemmene reagere på denne utviklingen og hvilken virkning ville deres reaksjon ha for det videre opplegg fra ledelsen?

Første meklingsforslag

I mai kom det istand ny mekling. Også under denne meklingsrunden ser det ut til at den faglige ledelse gikk inn for avtaler etter den såkalte danske linje.³⁸ Det betydde at fagorganisasjonen i prinsippet godtok reduksjoner av lønningene, men gjorde det til et forhandlings spørsmål hvor stor reduksjonsprosenten skulle være. Sannsynligvis satset ledelsen på at den i alle fall ikke skulle bety en senkning av real-

Arbeiderbladet
1931

Arbeiderbladet

— Social-Demokraten —

E. A. HAMMER %
I
Sjølæs
Druer
Vinduar
1931

nr. 28
Utgitt for det norske arbeiderpart
Dette nummer d. 8. april 1931
Pris for abonnent
48. ØS.

56,000 arbeidere i lockout fra imorgen.

**Vil de store snemengder
Løve til storkjøp?**

Vassdragdirektør Hugo-Sørensen
om økonomien omkring den
forståede utløsning.

Tross den store vår er det fortvilet nok.

Arbeiderpartiet har allerede et stort økonomisk problem. I løpet av vinteren har vi hatt en rekord i snemengder. Dette vil gjøre det svært vanskelig for de store snemengder å bli solgt til fordel for arbeidene. Dette vil gjøre det svært vanskelig for de store snemengder å bli solgt til fordel for arbeidene. Dette vil gjøre det svært vanskelig for de store snemengder å bli solgt til fordel for arbeidene.

**Ikveld kastes 43,500 arbeidere
ut av bedriftene.**

Som tillegg
til de
12,500
lockoutede
papir-
industri-
arbeidere.

•

Blir det
en særskilt
ordning
for
hyttarten?

Marmester Nilsen's
synderegister.

Arbeiderbladets førsteside 8/4-1931.

lønnen. Med det utgangspunkt fagorganisasjonen brukte i sine beregninger, ser det ut til at grensen for de reduksjoner som med denne målsetting kunne godtas, lå omkring 6%.

Riksmeklingsmannen gjorde mot slutten av meklingen partene kjent med hovedinnholdet i det forslag han hadde tenkt seg å sette fram. Han antydet en reduksjon på 7%, altså like over det fagorganisasjonen måtte kreve for å berge reallønnen. I tillegg var det utsikt til ytterligere prisfall som ville ha positiv virkning for arbeidernes reallønn. Riksmeklingsmannen sa seg også villig til å legge det andre hovedprinsippet i den danske linje til grunn for et forslag. Han ville at de laveste lønningene skulle være urørt, og satte grensen ved kr. 1,10 pr. time.³⁹

Til tross for at riksmeklingsmannens påtenkte forslag således lå like oppunder de krav ledelsen nå stilte til et forslag, frarådet sekretariatet på grunnlag av disse informasjoner forbundene å anbefale forslaget.⁴⁰

Forklaringen på sekretariatets nei ligger trolig i dets syn på arbeidsgivernes formål med lockouten, og det hensyn de ut fra det måtte ta til de opprinnelige kravene.

Fra den faglige ledelse ble det gitt uttrykk for at de så lockouten som et angrep på organisasjonen som sådan:

«Storlockouten har en dypere mening enn noen prosent mer eller mindre lønnsreduksjon. (. . .). Nei det er en *maktkamp* som arbeidsgivernes organisasjoner fører i første rekke mot arbeidernes organisasjoner,»⁴¹

Lockouten ble sett som en oppfølging på det faglige området av den borgerlige offensiv ved stortingsvalget høsten 1930.⁴²

Både Høyre og Bondepartiet hadde vinteren 1931 satt fram lovforslag som på arbeiderhold ble oppfattet som «arbeiderfiendtlige» og som ledd i framstøt for å svekke fagorganisasjonen.⁴³

Det kunne i selve bruken av lockout ligge en trussel mot fagorganisasjonen. Et nederlag i lockouten kunne føre til tap av mange medlemmers tillit. En ordning etter de prinsipper ledelsen mente var akseptable, ville utvilsomt av medlemmene bli oppfattet som et nederlag. Etter en så kortvarig kamp kunne det hevdes at fagorganisasjonen ikke hadde satt alt inn i motstanden mot arbeidsgivernes krav. Dermed forelå den mulighet at man kunne få samme frafall av medlemmer som etter storstreiken i 1921.⁴⁴

Frykten for at noe slikt skulle skje i 1931 synes å ha vært framtreddende hos f. eks. LO-formannen Halvard Olsen. Det må ha vært denne parallell han hadde i tankene da han i et intervju med Arbeiderbladet uttalte:

«Fagorganisasjonen har skutt en rask vekst i de senere år. Vi har nu 137 000 medlemmer. Å kunne tilføye oss et nederlag som vilde bevirke frafall i rekkene, vilde selvsagt være kiærkomment for arbeidsgiverne.»⁴⁵

Organisasjonens fortsatte beståen med den styrke som var bygget opp, ser ut til å ha blitt et primært mål. I arbeidet etter denne målsetting ville hensynet til medlemmenes tillit til organisasjonen og den faglige ledelse være avgjørende. Anbefaling av riksmeklingsmannens forslag fra den faglige ledelse ville trolig ikke vært forenlig med å bevare medlemmenes tillit, ut fra den holdning grunnplanet hadde til «sine» krav. Fra lockoutens første fase finnes det flere vitnesbyrd om at medlemmene holdt fast ved de opprinnelige kravene, og i enkelte tilfelle fikk dem oppfylt. Bygningsarbeiderne i Oslo fikk foreløpige avtaler med Oslo kommune og med enkelte private arbeidsgivere om 7 timers arbeidsdag. Ved avstemninger over meklingsforslag i sjøfarten ble forslag om lønnsreduksjoner på 6 og 4% forkastet. Uttalelser fra avdelinger som er bevart i LO's saksarkiv eller gjengitt i Arbeiderbladet, gikk så godt som alle inn for at hele organisasjonens styrke måtte bli satt inn for å få de stilte krav gjennomført.⁴⁶

Ut fra det materialet de ser ut til å ha hatt å bygge på, må det for den faglige ledelse ha fortonet seg sannsynlig at et flertall av medlemmene fortsatt holdt fast ved de opprinnelige krav. Samtidig har vi sett at ledelsen hadde *sitt* syn på hva som var realistisk å kreve i tariffoppgjøret, nemlig den danske linje. Dette var det mål de satte seg for oppjøret. Imidlertid hadde de under den trussel lockouten representerte også en annen målsetting, nemlig å bevare organisasjonen intakt. For å fremme dette mål må det ha synes nødvendig å holde fast ved de opprinnelige krav, da medlemmene kunne reagere på ettergivenhet ved å vende seg mot dem, og eventuelt mot organisasjonen.

Ledelsen ser ut til å ha løst det dilemma de dermed kom i ved å gi de opprinnelige krav en ny funksjon. Ved konsekvent å framheve dem som *berettigede*, ble medlemmene gitt medhold i sin oppfatning av det riktige i å kreve kortere arbeidstid og høyere lønn. Samtidig unnlot imidlertid den

faglige ledelse omhyggelig å si noe forpliktende om muligheten for å realisere disse kravene i det pågående oppgjør. De opprinnelige krav ble nå brukt som «fane» overfor medlemmene, ikke lenger som mål i tariffoppgjøret.

Denne måten å behandle kravene på har f. eks. nedfelt seg i det 1. mai-oppropet DNA og LO i fellesskap offentliggjorde. Det het der at

«lønnsforholdene i de fleste virksomheter her i landet er slik at istedenfor lønnsnedslag er det *berettiget* å kreve forbedring. Enn videre er det *berettiget* å kreve at arbeidstiden forkortes» (Min uth., T. P.).⁴⁷

Gjennomføring av kravene ble imidlertid ikke knyttet til den pågående arbeidskamp. I et generelt utsagn het det bare at «de viktige og brennende spørsmål arbeiderklassen er interessert i må virkeliggjøres.»⁴⁸

Når ledelsens standpunkt, den danske linje, ble omtalt i Arbeiderbladet, ble det aldri framhevet i overskriften eller på annen måte understreket. Opplysningene kom gjerne midt inne i en artikkel. En viktig opplysning som «Fagorganisasjonens ledelse har erklært seg villig til å diskutere muligheten av den danske linjes tillempling etter forholdene i Norge, ... », sto inne i en artikkel som sammenlignet lønningene i Danmark og Norge. Dersom ikke forholdene innad i fagorganisasjonen hadde talt mot det, ville det vært rimelig å forvente en mer iøynefallende behandling av en så viktig opplysning kort tid før den nye meklingsrunden tok til. (Artikkelen sto 5. mai, mens meklingen begynte 8. mai.)

Det må ha vært samme overveining som lå bak da sekretariatet 19. mai frarådet forbundene å anbefale forslag som så ut til å ville ligge nært opp til ledelsens krav. En anbefaling ville tydelig ha demonstrert overfor arbeiderne at avtaler etter den danske linje var den faglige ledelsens virkelige målsetting.

Det endelige forslag fra riksmeklingsmannen ble dårligere enn han først hadde antydnet.⁴⁹ Til tross for at forslaget altså ble dårligere enn det sekretariatet tidligere hadde frarådet anbefaling av, ser det ut til at de gjerne hadde sett forslaget vedtatt. Slik kan den informasjon som gjennom forbundene skulle nå ut til medlemmene, tolkes. Det ble lagt vekt på organisasjonens økonomiske stilling. Bidragene ble nå finansiert ved lån, og medlemmene ble gjort opp-

merksom på at det ville bli krevd ekstrakontingent for å få betalt dem tilbake. Det ble også fra sekretariatets side uttrykt tvil om det ville være mulig å oppnå bedre forslag:

«Sekretariatet kan dog ikke på nuværende tidspunkt tilkjennegi muligheter for en bedre løsning.»⁵⁰

Det er vanskelig å oppfatte denne understrekning av de manglende muligheter for bedre forslag som annet enn et ønske om indirekte å påvirke arbeiderne til å stemme for vedtagelse trass i at forslaget ikke var formelt anbefalt. En slik tolkning blir desto rimeligere hvis vi ser den i sammenheng med de perspektiver ledelsen så konflikten i. Lockouten representerte en trussel gjennom den økonomiske utarming av fagorganisasjonen den kunne medføre, og gjennom de konsekvenser den kunne få for arbeidernes tillit til organisasjonen. På den bakgrunn ville en medlemsbeslutning om en rask avslutning av konflikten være ønskelig, selv med et resultat som i øyeblikket langtfra var tilfredsstillende.

Resultatet av avstemningen ble imidlertid at begge parter forkastet forslagene. Arbeidernes svar var utvetydig: 95% stemte for å forkaste forslagene. Resultatet var også representativt, idet ca. 85% av de lockoutede medlemmer hadde deltatt.⁵¹

Intervjuer Arbeiderbladet foretok tyder på at det var overenskomster etter kongressens vedtak medlemmene fortsatt var innstilt på. Det ble uttalt at lønningene ikke tålte noen ytterligere nedsettelse, fordi «våre daglige erfaringer forteller oss hvordan den økonomiske situasjon er for arbeiderfamiliene.»⁵² Arbeiderne stilte sine krav ut fra egen situasjon. De og deres familie følte på kroppen at forbedringer trengtes.

Ledelsen så også at arbeidernes krav var berettigede, men samtidig hadde de oversikt over styrkeforholdet til NAF og en langvarig lockouts mulige konsekvenser for organisasjonens arbeid på lengre sikt. Med et slikt utgangspunkt hadde ledelsen gått inn for en raskest mulig kompromissløsning, men altså uten å tilkjennegi dette tydelig og uten å vinne gehør for det hos de fagorganiserte.

Konfliktens avslutning

I dette avsnittet skal vi se hvorledes den sentrale LO-ledelse overtok den direkte ledelse av alle forhandlinger og arbeidet for å få til overenskomster etter den danske linje, (generell reduksjon med bevaring av reallønnen, ingen reduksjon av minstelønns- og laveste timelønnsatser).

Forhandlinger og meklinger hadde hittil foregått forbundsvis, med fellesmeklinger i avgjørende faser. Etter at forbundsvise konferanser i juni hadde brutt sammen, innkalte riksmeklingsmannen til ny tvungen meklings fra 13. juli. Sekretariatet mente nå at en samordning av meklings for de forskjellige forbund var nødvendig, og begrunnet dette med Arbeidsgiverforeningens kategoriske krav om samlet oppgjør.⁵³ 6. juli vedtok så sekretariatet å nedsette et fellesutvalg til «på sekretariatets vegne å lede forhandlingene og meklingsene i samråd med forbundene . . .»⁵⁴ Utvalget besto av Halvard Olsen, Elias Volan, Halfdan Jønsson, Konrad Nordahl og Johs. M. P. Ødegaard, alle sentrale tillitsmenn og medlemmer av sekretariatet.

Foruten sekretariatets egen begrunnelse, er det rimelig å sette dette tiltaket i sammenheng med to begivenheter under lockouten kort tid forut.

I Skiensfjord-distriktet hadde kommunistene ført an i aksjonene for å få fjernet streikebrytere som Norsk Hydro benyttet seg av på Menstadkaiene. Etter sammenstøt mellom arbeidere og statspoliti 8. juni, Menstadslaget, og myndighetenes mobilisering av militære styrker, satset den lokale faglige ledelse på å gjenvinne kontrollen i distriktet. Det lyktes dem i løpet av få dager å vinne tilslutning fra de fagorganiserte for sin linje.⁵⁵ Det er ikke urimelig å anta at på den ene siden ønsket om å hindre kommunistene i på nytt å komme i en slik lederposisjon som den de hadde i forbindelse med Menstadkonflikten, og på den annen side den raske suksessen med igjen å skaffe seg kontroll i distriktet, kunne virke som en spore til å stramme tøylene i hele fagbevegelsen. Med de farer for organisasjonen som ledelsen mente lockouten representerte, kan også det store nei-flertallet ved avstemningen, og dermed utsikt til en lang og tærende konflikt, ha virket i samme retning.

Den samordning og sterkere sentrale innflytelse på utformingen av den faglige politikken under lockouten som nå kom i stand, hadde imidlertid dypere røtter. Allerede på kongressen i februar hadde sekretariatet fått gjennom et forslag som åpnet for en slik politikk. Mot kraftig mot-

stand fra grupper som mente seg i stand til å stå på den tradisjonelle tariffpolitiske linje at sterke forbund med støtte fra de øvrige skulle gå i bresjen og søke å oppnå et gjenombrudd for de stilte krav, ble det fattet vedtak som satte hensynet til organisasjonen som helhet i sentrum.⁵⁶

Samordningspolitikken bunnet i det syn at fagorganisasjonen under den økonomiske krisen var på defensiven, og at det ville bli nødvendig til en viss grad å innrette sin taktikk etter motstandernes. Det var denne oppfatning ledelsen nå så det som nødvendig å sette ut i praksis. Slik ledelsen vurderte fagorganisasjonens stilling, kunne den ikke risikere at noen sterke grupper hindret en ordning for andre, svakere grupper.

Etter framlegg fra det sentrale forhandlingsutvalget, ble de opprinnelige krav nå også formelt oppgitt:

«Sekretariatet har etter å ha behandlet situasjonen angående tariffrevisjonen kommet til det resultat at det ikke er mulig ... å fastholde de reiste krav om arbeidstidens forkortelse med full kompensasjon, eller krav om forbedringer i tariffenes nominelle lønnsatser.»⁵⁷

Det skulle nå kun være et spørsmål om hvor store reduksjoner en kunne godta. Forbundene ble bedt om å fatte konkrete beslutninger om hvilke endringer i riksmeklingsmannens første forslag de mente var nødvendige. Det het videre at «forbundenes beslutninger må da inneholde maksimum av den reduksjon som forbundsstyrene mener å kunne anbefale for medlemmene ved avstemning».⁵⁸

Det dreide seg altså om et opplegg fra ledelsens side for å komme fram til forslag med slike reduksjoner at det kunne anbefales vedtatt. Den faglige ledelse hadde under hele tariffoppgjøret vært forberedt på at det ville bli nødvendig å akseptere lønnsreduksjoner. Oppnevningen av det sentrale forhandlingsutvalg og oppgivelsen av de opprinnelige kravene var realisering av det syn ledelsen hele tiden hadde hatt.

Riksmeklingsmannen la fram sitt annet meklingsforslag 31. juli og 1. august. Arbeidstiden var ikke foreslått forkortet. Lønninger ned til kr. 1,02 pr. time skulle reduseres. De foreslåtte reduksjonssatser var noe lavere enn i riksmeklingsmannens første forslag, gjennomsnittlig 6—7% mot 8—9% sist. Til tross for denne forbedring, var det altså arbeidsgivernes prinsipielle linje som lå til grunn for forslaget. Denne gang var også et annet av deres krav tatt med,

nemlig en bestemmelse om helautomatisk indeksregulering i perioden.⁵⁹

Sekretariatet vedtok 2. august en innstilling til representantskapet om anbefaling av forslagene.⁶⁰ Begrunnelsen for anbefaling falt i tre deler. For det første ble nevnt frykt for at flere bedrifter ikke ville komme i gang igjen dersom konflikten fortsatte. Dermed ville arbeidsløsheten øke, noe den faglige ledelse så det som en hovedoppgave å motvirke. Dernest ble det henvist til de forbedringer av forslagene som var oppnådd under siste mekling.

Det tredje punkt, som tydelig ble tillagt størst vekt i sekretariatets innstilling, gjaldt den faglige ledelses bekymringer for organisasjonens rolle i den avsluttede fase av lockoutkampen. Spørsmålet om organisasjonens evne til å opprettholde understøttelsen ble tillagt avgjørende betydning i denne sammenheng. Dersom understøttelsen falt bort, fryktet sekretariatet det ville være «umulig . . . å få en organisasjonsmessig avslutning av kampen,»⁶¹ dvs. at grupper av medlemmene skulle gjenoppta arbeidet på arbeidsgivernes betingelser uten å vente på noe forhandlingsresultat.

Grunnen til at det ble lagt så stor vekt på organisasjonens økonomiske stilling i begrunnelsen for anbefaling på dette tidspunkt, og som trolig også er noe av forklaringen på at sekretariatet overtok ledelsen av forhandlingene, går fram av en redegjørelse LO's kasserer Jens Teigen ga for representantskapet.

Han opplyste at LO hadde en gjeld på over 3 millioner kroner, og at det verken var mulig eller forsvarlig å oppta nye lån. Det var lån fra Sverige og Danmark og enkelte forbund som hadde gjort det mulig å holde understøttelsen oppe så lenge. Nå hadde man 1 million kroner igjen, og det ville rekke til refusjon til forbundene i to og en halv uke, altså til midt i august.⁶²

Representantskapets flertall delte sekretariatets syn på nødvendigheten av at forslagene ble vedtatt og konflikten bilagt. Med 68 mot 17 stemmer (10 fraværende, ble sekretariatets innstilling om å anbefale riksmeklingsmannens forslag vedtatt.⁶³ Debatten i representantskapet gir inntrykk av at opplysningene om organisasjonens økonomiske situasjon var utslagsgivende for flertallet. Typisk er en uttalelse om at det til tross for at forslagene ikke tilfredsstilte de forventninger medlemmene syntes å ha, var det «bedre å ta oppgjøret nå enn å få våre organisasjoner slått sønder og sammen.»⁶⁴

Det ble ansett usannsynlig at medlemmene kunne fortset-

te kampen uten understøttelse. Halfdan Jønsson sa det slik:

«Jeg anskuer det slik at vi nu er kommet til det tidspunkt at det må treffes en avgjørelse. Vi står overfor valget mellom to ting: at fagorganisasjonen søker å medvirke til en ordening — selv om det blir et dårlig kompromiss — *så lenge Arbeidsgiverforeningen er forhandlingsvillig fordi vi ennu kan yde understøttelse* eller å la det drive så langt at det hele bryter sammen.» (Min uth. T. P.).⁶⁵

Så lenge organisasjonen kunne danne en forsvarsmur hvor understøttelsen var «kittet», hadde ikke arbeidsgiverne fritt spillerom til å omsette sin offensiv i tellende resultater.

Trass i anbefalingen ble forslaget forkastet med en overvekt på 3.842 stemmer, 15.251 hadde stemt mot og 11.409 for.⁶⁶

Sammenlignet med resultatet etter første avstemning i juni, da det var ca. 95% neistemmer, hadde det foregått en betydelig utvikling i retning av å godta en avtale som lå langt tilbake for de krav som opprinnelig var stilt. Men selv etter 4 måneders lockout var det altså flertall mot å gi seg.

I sekretariatet var det uenighet om hvordan man skulle stille seg til avstemningsresultatet. Et mindretall på 5 medlemmer foreslo at man skulle anmode representantskapet om å erklære riksmeklingsmannens forslag for vedtatt. Flertallet, 7 medlemmer, mente representantskapet måtte ta avstemningsresultatet til etterretning og meddele riksmeklingsmannen at forslagene var forkastet.⁶⁷

Bege forslag ble forelagt representantskapet, hvor det med 56 mot 32 stemmer ble vedtatt å ta avstemningsresultatet til etterretning.⁶⁸ Når en så stor del av den faglige ledelse var innstilt på å sette medlemmenes stemmegivning til side, vitner det om hvor alvorlig de mente situasjonen var for fagorganisasjonen.

Det ble også vedtatt å utvide konflikten ved å erklære sympatistreik ved enkelte bedrifter.⁶⁹ Dette var stikk i strid med den linje ledelsen hadde fulgt under hele konflikten, nemlig mest mulig å begrense den. Bak dette standpunkt lå den tanke at en streik under en lavkonjunktur ikke hadde så alvorlige økonomiske virkninger for arbeidsgiverne som under en høykonjunktur, og fryktet for at stans av enda flere virksomheter ville redusere arbeidsmulighetene etter konflikten slutt ytterligere. Det virker lite sannsynlig at ledelsen på dette tidspunkt, med dens syn på organisasjonens slag-

kraft, virkelig mente at en utvidelse kunne presse arbeidsgiverne til innrømmelser.⁷⁰ Derimot kunne ledelsen ha grunn til å vedta utvidelse som en indre taktisk manøver. Et flertall av de lockoutede hadde gått mot de anbefalte forslagene og krav om utvidelse hadde hele tiden vært fremmet.⁷¹ Etter det nederlag ledelsen hadde lidd ved avstemningen, hadde de øyensynlig behov for å markere lydhørhet overfor medlemmenes syn. Derfor var det nødvendig å ta avstemningsresultatet til etterretning, selv når økonomiske betraktninger talte mot. På samme måte med utvidelsen: det gjeldt å tilfredsstille de grupper som hele tiden hadde gått mot å opprette nye overenskomster på de vilkår ledelsen hadde anbefalt, og som så utvidelse som et egnet middel til å oppnå noe bedre.

Det synes å styrke teorien om vedtaket om utvidelse som primært en indre taktisk manøver at den faglige ledelse måtte være klar over at det trolig ville være lite å hente hos arbeidsgiverne. Blant NAF's medlemmer hadde det nemlig vært flertall for forslagene. NAF sa seg nå villig til å vedstå seg dette resultatet. Betingelsen var at arbeiderne på sin side vedtok samtlige forslag.⁷² Konfliktens avslutning var derfor avhengig av at det lyktes å komme fram til et grunnlag for ny avstemning blant arbeiderne. Det var dette sekretariatet nå prøvde å få i stand.

Etter et forhandlingsmøte 28. august mellom de to hovedorganisasjonene, vedtok sekretariatet å avholde ny avstemning. Møtet resulterte i noen forandringer i forslagene for jernindustrien og bygningsindustrien, men forandringene i seg selv ser ikke ut til å ha blitt vurdert som særlig betydningsfulle. Forbundsbladet for Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund mente at de oppnådde forandringer ikke rørte ved realiteten i de tidligere forslag.⁷³ Dette ble også innrømmet av sekretariatet:

«Norsk Arbeidsgiverforening har . . . motsat sig enhver forandring av lønssatsene og tariffenes prinsipielle bestemmelser,»⁷⁴

Den faglige ledelse var ikke lenger ute etter prinsipielt bedre forslag. De hadde forlenget akseptert nominelle lønnsreduksjoner og indeksregulering. Forbedringene var tilstrekkelige når de kunne sies å rettferdiggjøre en ny avstemning med det formål å få flertall for å avslutte konflikten.

Denne gang fikk ledelsen flertallet med seg. Med 16.968 mot 8.136 stemmer fikk sekretariatet den fullmakt de hadde

bedt om til å «avslutte konflikten for samtlige fag på grunnlag av Riksmeglingsmannens forslag og de opsatte protokoller», (dvs. forandringene fra de siste forhandlingene).⁷⁵

Hvordan kan dette omsvinget i løpet av drøyt tre ukers tid til oppslutning om ledelsens linje forklares?

En avgjørende faktor har trolig vært de lockoutedes vurdering av sine økonomiske muligheter for videre kamp. Tidligere hadde organisasjonen gjennom sin utbetaling av understøttelse til medlemmene satt dem i stand til å motstå presset fra arbeidsgiverne. De advarslers ledelsen hadde kommet med foran tidligere avstemninger om organisasjonens økonomiske situasjon, var for medlemmene på det tidspunkt kunne en teoretisk mulighet som hørte framtiden til.

Nå fikk de syn for segn. Understøttelsen ble redusert eller opphørte fullstendig.⁷⁶ LO hadde sluttet å utbetale refusjon til forbundene fra 15. august. Omkring 1. september redegjorde forbundene for sin økonomiske situasjon i skriv til sekretariatet. Noen hadde allerede stanset utbetalingene, f. eks. Bygningsarbeiderforbundet:

«Forbundet har gitt sine avdelinger beskjed om at bidrag inntil videre opphører ved utgangen av august måned,»

De fleste forbund kunne ennå i 2 uker utbetale understøttelse, noen opp til 4—5 uker. Men det dreide seg om reduserte satser. Jern- og Metall utbetalte nå fra 8 til 11 kr. pr. uke for helt-betalende medlemmer, samt et tillegg på kr. 1,— for hver forsørget person. Det er ikke opplyst hva normal utbetaling fra forbundet var. Imidlertid går det fram at full understøttelse fra et annet forbund, Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund, var fra 22 til 27 kr. pr. uke for samme kategori medlemmer. Det er ingen grunn til å tro at andre forbund skilte seg vesentlig fra dette.

Ledelsens argumentasjon fikk nå konkret innhold for medlemmene. De kunne selv ut fra sin egen situasjon erfare at det ikke var grunnlag for å føre kampen videre.

Konklusjon

Storlockouten hadde vart i 5 måneder og vært en hard påkjenning for fagorganisasjonen og den enkelte lockoutede arbeider. Tilsammen hadde fagorganisasjonen utbetalt over 16 millioner kroner i understøttelse.⁷⁷ 7,5 millioner arbeidsdager var gått tapt.⁷⁸

En vurdering av resultatet synes å kunne gå i to retninger, alt etter hvilket utgangspunkt man tar. Med utgangspunkt i de krav fagorganisasjonen opprinnelig hadde stilt, må resultatet ses som et nederlag. Arbeidstiden var den samme og de nominelle lønnssetter var redusert.

Hvis resultatet derimot vurderes ut fra hva den faglige ledelse anså som realistiske mål, må det sies å ha ligget nært opp til det de maksimalt hadde forventet. Arbeidstidsforkortelse hadde ikke vært noe realistisk krav ut fra ledelsens synsvinkel. De hadde i første rekke ført kampen som et forsvar for reallønnen, og en gjennomsnittlig reduksjon på 6% lot seg forsvare ut fra en slik målsetting. Det hadde også lyktes, etter mønster fra vårens oppgjør i Danmark, å bevare de laveste lønningene uforandret, selv om nedre grense for reduksjoner lå lavere enn ledelsens krav. Arbeidsgivernes krav om reduksjoner på 15 til 25% var således avvist.

Under hele konflikten hadde medlemmene og den faglige ledelse hatt forskjellige målsettinger. Medlemmenes krav lå bak da kongressen vedtok å gå ut i oppgjøret med de offensive kravene, kortere arbeidstid og bevaring, helst økning, av lønnen. De tok standpunkt i første rekke ut fra sin egen umiddelbare situasjon. Helt fram til det tidspunkt da fagorganisasjonens økonomiske vansker førte til at bidragene falt bort, nektet flertallet av de lockoutede å godta riksmeklingsmannens forslag.

Den faglige ledelse innså at styrkeforholdet i den daværende situasjon gikk i arbeidsgivernes favør, og at fagorganisasjonen ikke hadde muligheter til å tvinge arbeidsgiverne til å påta seg utgiftene i forbindelse med kortere arbeidstid med lønnskompensasjon og høyere reallønn. De la derfor allerede på kongressen forholdene til rette for en eventuell oppgivelse av de offensive kravene. I løpet av konflikten foregikk det en målforskyvning hos den faglige ledelse. De så, og hadde grunnlag for det, lockouten som en trussel mot selve organisasjonen. Ut fra slike perspektiver gikk en stadig sterkere konsentrasjon om det begrensede mål å bevare organisasjonen intakt parallelt med en stadig klarere vilje til kompromiss i tariffoppgjøret.

Når dette kompromiss ble liggende så pass nært opp til det ledelsen maksimalt hadde tenkt seg, synes det på den ene siden å ha vært et resultat av medlemmenes standhaftighet overfor de opprinnelige krav. Uten medlemmenes insistering på disse krav, ville ledelsen trolig ha avsluttet kampen på et tidligere tidspunkt og altså sannsynligvis med et dårligere resultat.

På den annen side kunne fagorganisasjonen uten ledelsens initiativ til å søke et kompromiss for den samlede organisasjon på et kritisk stadium for LO, både ha mistet muligheten til å øve innflytelse på resultatet av tariffoppgjøret og fått en svakere utgangsposisjon for det framtidige arbeid.

Nettopp forskjellen i målsetting mellom ledelse og medlemmer gjorde det mulig å få en avslutning på tariffoppgjøret som både betydde at reallønnen var forsvart og samtidig at organisasjonen fortsatt var intakt.

Noter

1. Historisk statistikk 1968, s. 84: 59 524. Det ser ut til at dette er et gjennomsnittstall for hele lockouten. Når det i enkelte bøker opereres med tallet 86 000, menes trolig det maksimale antall som var rammet av konflikten.
2. Om lockouten og Arbeidsgiverforeningen, se Arne Brovold: «Norsk Arbeidsgiverforening og storlockouten 1931». (Utrykt hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, våren 1972).
3. Brovold, s. 16—17.
4. De Mekaniske Verksteders Landsforening: Forslag til overenskomst i jernindustrien 1931—1933. Riksmeklingsmannens arkiv.
5. Arbeidsgiveren nr. 1, januar 1931, s. 2.
6. For nærmere behandling av dette vises til min hovedoppgave som denne artikkelen bygger på: Tore Arvid Pedersen: «Tariffoppgjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten.» (Utrykt hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, høsten 1975), s. 7—8.
7. LO's kongressprotokoll 1931, s. 224.
8. Økonomisk Utsyn 1900—1950. Samfunnsøkonomiske studier 3. (Oslo 1955), s. 60.
9. Ibid., s. 67—68.
10. Historisk Statistikk 1968, s. 81, tabell 57.
11. LO's kongressprotokoll 1931, s. 189.
12. Emnet behandles av Wenche Bustø: «Bedre kår ved økt produksjon? Fagbevegelsens holdning til rasjonaliseringsspørsmålet i mellomkrigstiden.» (Utrykt hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo, våren 1974).
13. LO's kongressprotokoll 1931, s. 25.
14. Representantskapets vedtak ble sendt uforandret rundt til foreningene som sekretariatets forslag på den ordinære dagsorden for LO-kongressen.
15. LO's kongressprotokoll 1931, s. 193.
16. Ut fra mine beregninger ser det ut til at brutto nasjonalproduktet fra 1928 til 1929 steg med 9% mens reallønnen steg med noe over 5%. Tilsvarende tall for 1929—30 var 7% og noe over 3%. For beregningsmåten, se hovedoppgave «Tariffoppgjøret 1931. ...», s. 13.
17. Meddelelsesbladet, mars—juni 1931, s. 149.
18. LO's kongressprotokoll 1931, s. 29.
19. Kommunistene hadde ikke fått noen mandater ved Stortingsvalget og hadde f. eks. mistet flertallet i Skiensfjorden faglige

Samorganisasjon og i Bergen, steder hvor de tradisjonelt hadde stått sterkt.

For behandling av den taktikk NKP fulgte i sitt faglige arbeid, de såkalte Strassburger-tesene, se hovedoppgave «Tariffoppgjøret 1931. ... », s. 67—68.

20. Tranmæl var en av dem som sterkest framhevet denne faren: «Vi må vokte oss vel for at ikke våre arbeidsløse kamerater i desperasjon blir et bytte for lappobevegelsen.» (Navnet henspiller på den finske fascistisk pregede Lappobevegelsen.) (LO's kongressprotokoll 1931, s. 250).
21. LO's kongressprotokoll 1931, s. 64.
22. Ibid., s. 29.
23. Ibid., s. 27.
24. Ibid., s. 65.
25. Meddelelsesbladet, januar 1931, s. 1.
26. Forslaget ble satt fram av Einar Gerhardsen, og ble støttet av andre ledende DNA-politikere som Tranmæl og Alfred Madsen. Ved at de som hadde arbeid i praktisk handling viste at de var villige til å ofre noe for å bringe de arbeidsløse tilbake til arbeidsplassene, håpet man å knytte dem nærmere til den organiserte arbeiderbevegelse. Tranmæl sa det slik: «Vi må se klassepsykologisk på dette. De arbeidsløse venter på oss.» (LO's kongressprotokoll 1931, s. 250).
27. NAF hadde i januar 1930 frafalt det krav på indeksregulering som de ifølge avtalen hadde krav på. Norges Rederforbund hadde for tariffoppgjøret 1931 krevd 20% reduksjon i hyrene. Nå vedtok forbundet å stille sine medlemmer fritt med hensyn til gjennomføringen av de varslede reduksjoner. (Arbeiderbladet 2. mars 1931). Arbeiderbladet tolket det slik: «De vil ha prutningsmenn. De andre arbeidsgiverne vil sikkert følge den samme taktiske linje.» (Arbeiderbladet 28. februar 1931, leder.)
28. Riksmeklingsmannens arkiv, 1931, mappe 5 A.
29. Ibid.
30. Ibid., forhandlingsprotokoll.
31. LO's saksarkiv, sak 123—1931. Referat fra den skandinaviske konferansen.
32. «Arbeidstidens forkortelse kunde vi ikke komme nogen vei med.» Olav Hindahl, formann i Centralforeningen for Boktrykkere, på forbundets landsmøte 13.—16. april 1931. (Protokoll fra landsmøtet, s. 68.)
33. LO's forhandlere opplyste riksmeklingsmannen om at de «ikke vilde anbefale vedtatt et meglingsforslag, som bygget på nogen- som helst reduksjon av minstelønnssatsene, og de laveste time- lønninger.» (Riksmeklingsmannens arkiv, mappe 5 A, Meklingsprotokoll, meklingsmøte 6. april).
34. Riksmeklingsmannen hadde antydnet et forslag som generelt gikk ut på reduksjoner, men i mindre grad for de laveste lønningene.
35. Arbeideren (hovedorgan for NKP), 27. februar 1931.
36. «Ifølge de meddelelser som siver ut fra meglingsmøtene synes det slik at disse nu utarter til en diskusjon om hvor mange pro- cents lønnsnedslag arbeiderne skal ha. Spørsmålet om forkortelse av arbeidstiden er skjøvet helt i bakgrunnen av de reformistiske forhandlerne. De har øieblikkelig kapitulert for arbeidsgiverne.» (Arbeideren 27. mars 1931).
37. LO's beretning 1931, s. 23.

38. Arbeiderbladet skrev at «fagorganisasjonens ledelse har erklært seg villig til å diskutere muligheten av den danske linjes tillem্পning etter forholdene i Norge, ... » (5. mai 1931).
39. Sekretariatsprotokoll 1931, s. 88.
40. Ibid.
41. Meddelelsesbladet, mars—juni 1931, s. 132.
42. «Valgseieren var bare en halv seier for de borgerlige. Neste angrep måtte være direkte mot fagorganisasjonen.» (Ibid., s. 187).
43. Forslagene gjaldt offentlig kontroll med arbeidernes avstemninger, stemmerett også til uorganiserte og innskrenkninger i anledningen til å ta i bruk aksjonsformene boikott og blokade. (Jfr. Jardar Seim: Hvordan Hovedavtalen av 1935 ble til. Oslo 1972, s. 79 ff).
44. Se Synnøve Aarseths artikkel.
45. Arbeiderbladet 14. april 1931.
46. For nærmere behandling vises til hovedoppgave «Tariffoppgjøret 1931. ...», s. 55—57.
47. Arbeiderbladet 13. april 1931.
48. Ibid.
49. Etter forslaget ville f. eks. også de laveste timelønningene bli redusert.
50. Skriv fra sekretariatet til forbundene av 27. mai. (LO's saksarkiv, sak 123—1931). Det ble også opplyst at de lån LO opptok, måtte være tilbakebetalt innen årets utløp. Faren for voldgift ble også antydnet.
51. LO's beretning 1931, s. 28.
52. Arbeiderbladet 13. juni 1931. Trygve Olsen, sekretær i jern- og metallarbeidernes lockoutkomité i Oslo.
53. Jfr. Meddelelsesbladet, mars—juni 1931, s. 147. Brovold hevder at «den linjen Arbeidsgiverforeningen gjennom hele konflikten holdt mest fast på var kravet om samlet oppgjør.» (Brovold, s. 50).
54. Sekretariatsprotokollen 1931, s. 125.
55. For nærmere behandling av Menstad-konflikten vises til hovedoppgave «Tariffoppgjøret 1931. ... », kap. IV. De direkte aksjonene opphørte. En bredt sammensatt lockoutkomité ble opprettet, og vidtrekkende virkemiddel — landsomfattende, subsidiært lokal, sympatistreik — ble foreslått, men ikke satt i verk.
56. På kongressen var det i første rekke representanter for Bygningsarbeiderforbundet som gikk inn for den tradisjonelle linjen. Tanken var at industrier og bransjer uten særlig utenlandsk konkurranse i mindre grad var rammet av det internasjonale prisfall. Dermed ville deres lønnsomhetssituasjon være bedre enn eksportindustriens, noe som kunne gjøre det lettere for dem å akseptere hovedkravet, redusert arbeidstid med samme lønn. Men skulle det ha noen utsikt til å lykkes, måtte ikke forbundene i disse industrier og bransjer tvinges til å innordne seg helheten hvis de øvrige ble nødt til å gi opp. Tvert imot ønsket de at fagorganisasjonen skulle motsette seg forsøk fra arbeidsgiverne på å gjøre nye avtaler avhengig av at alle grupper på arbeidssiden gikk med i et stort fellesoppgjør. Halvard Olsen ga uttrykk for det andre synet: «Man skal ha rett til å kjempe, men ... man må ha de begrensninger som fellesskapet tilsier». (LO's kongressprotokoll 1931, s. 275).
57. Sirkulære av 20. juli 1931 fra sekretariatet til forbundene. LO's saksarkiv, sak 487—1931.

58. Ibid.
59. LO's beretning 1931, s. 24—28.
60. Protokoll fra representantskapsmøtet 29. juli — 2. august 1931, s. 37—38.
61. Ibid.
62. Ibid., s. 15.
63. Ibid., s. 64.
64. Ibid., s. 55. Albert Karlsen, Sørlandet faglige Samorganisasjon.
65. Ibid., s. 27.
66. Sekretariatsprotokollen 1931, s. 159.
67. Ibid., s. 161, møte 13. august. De fem var Birkeland, Jønsson, Ødegård, Vestad og Sporpind. De syv var H. Olsen, Volan, Hindahl, Nordahl, Forbord, Tranmæl og Børsum.
68. Ibid., s. 168.
69. Det gjaldt de borgerlige aviser som sto utenfor NAF og som ikke allerede var med, Vinmonopolet og bryggeriene, og tobakksfabrikker som ikke tidligere hadde deltatt i konflikten.
70. Arbeiderbladet skrev på lederplass: «Hvis man foretar en nøktern og objektiv vurdering av stillingen, tror vi de aller fleste også må erkjenne at ingen utvidelse vilde ha vært et *avgjørende* slag i saken.» (15. august 1931).
71. Arbeiderbladet skrev at utvidelsen var besluttet for å imøtekomme «sterke henstillinger fra organiserte arbeidere...». (Ibid.) Så seint som 13. august offentliggjorde avisen en resolusjon fra et møte av alle avdelingsstyrer og lockoutkomitéer i bygningsindustrien i Oslo, hvor det ble krevd utvidelse.
72. LO's beretning 1931, s. 32.
73. Fabrikkarbeideren, nr. 9 1931, s. 137.
74. LO's saksarkiv, sak 123—1931.
For jernindustrien kom det med en bestemmelse om verktøygodtgjørelse. Bygningsarbeiderne fikk en forsikring om at de ikke skulle få dårligere overenskomster enn murerne, som man ennå ikke hadde kommet fram til forslag for.
75. LO's saksarkiv, sak 123—1931. Avstemningsresultat forelå 5. september. Arbeidet ble imidlertid ikke satt i gang igjen før det 11. september var oppnådd enighet også i murerfaget.
76. De følgende opplysninger er hentet fra korrespondanse mellom forbundene og sekretariatet. LO's saksarkiv, sak 123—1931.
77. Ousland, bd. 3, tabell 7, s. 737.
78. Ousland, bd. 2, s. 436.

Nils Henrik Fuglestad

Noen synspunkter på norsk fagbevegelses politiske og ideologiske utvikling i mellomkrigstida¹

I Problemet

Mellom 1918 og 1920 ble de gamle sosialdemokrater i arbeiderbevegelsens ledelse trengt til side. Folk fra den militante venstreopposisjonen, «den nye retning»,² besatte de fleste toppverv i organisasjonene. Sjølv oppfatta disse seg som revolusjonære arbeiderpolitikere. Dette lederskiftet og denne sjøloppfatningen har dannet det naturlige utgangspunkt for historikernes framstilling av arbeiderbevegelsens videre utvikling i mellomkrigsperioden.

En dominerende oppfatning har gått ut på at arbeiderbevegelsen hadde en revolusjonær ideologisk profil i 1920-åra. Hele mellomkrigstida rammes da inn i to skarpt avgrensa faser, med en revolusjonær og klassekamporientert arbeiderbevegelse i 20-åra, og et ideologisk skifte til sosialdemokrati og classesamarbeid som skal ha foregått forholdsvis raskt i en periode fra 1930 til 1935. Det var Edvard Bull som først trakk opp denne periodiseringa i sin framstilling i «Arbeiderklassen i norsk historie» fra 1947. Seinere har bl. a. Jorunn Bjørgum og Berge Furre foretatt ei liknende inndeling.³

For formidlingen av norsk arbeiderbevegelses historie impliserer skjemaet at de mange og til dels illegale arbeidskampene, det militante klimaet i arbeiderbevegelsen og de skarpe klassemotsetningene i samfunnet på 20-tallet, identifiseres med den nye ledelsen og denne ledelsens politiske linje fram til 1930. Selve denne slutningen har imidlertid vist seg problematisk.

Historikerne som opererer innafor de skisserte tolkningsrammene, peker gjerne sjølv på at *praksis* ofte svarte dårlig til *parolenes* militante formuleringer.⁴ Og forfattere som Ousland og Kokkvoll har med utgangspunkt i samme obser-

vasjon sluttet at bevegelsen *ikke* var revolusjonær gjennom 20-tallet.⁵ Også Edv. Bull vil i dag nedtone de revolusjonære trekkenes praktiske betydning for 20-åras arbeiderpolitikk: «Fra den tid de revolusjonære besatte sentrene i norsk arbeiderbevegelse, begynte den samme bevegelse å forsvare det kapitalistiske bedriftsliv», skriver han i en knapp, men perspektivrik artikkel i Makt og motiv, Et festskrift til Jens Arup Seip. (S. 232, se også s.s. s. 233.)

Odd Bjørn Fure mener at presis eller inadekvat begrepsbruk kan være en årsak til de sprikende vurderingene i forskningsdebatten. I tråd med en slik hypotese foreslår han å «utvikle nye kategorier og begreper» som den viktigste oppgaven for framtidig forskning.⁶

Det er mitt syn at det kan være like fruktbart å reise *andre* problem enn de forskninga tradisjonelt har vært konsentrert om, først og fremst ved å utvide studiet av arbeiderbevegelsen til andre plan enn toppsjiktet. (Slik også Fure er inne på.) Dette innebærer ikke at ledelsens posisjon blir uinteressant, men det fordrer en problemorientering hvor ledelsen mister sin uavhengige plassering som inkarnasjonen av arbeiderbevegelsen. For det faktum at arbeiderbevegelsen fikk nye ledere omkring 1920, gir ikke noe empirisk belegg verken for de samme ledernes faktiske linje eller for klimaet i arbeiderbevegelsen generelt de *følgende* åra. Og om det kan demonstreres, slik jeg tror, at de nye lederne fulgte en pragmatisk og i avgjørende henseender sosialdemokratisk kurs, gir dette aleine ikke grunnlag for å slutte at arbeiderbevegelsen som sådan var sosialdemokratisk (ikke-revolusjonær, reformistisk). Det kan i alle tilfeller slås fast at det sto bitter *strid* om bevegelsens politiske og ideologiske orientering også etter 1920, og den nye ledelsens linje bare representerer *ei* side i et sammensatt bilde.⁷ Etter min oppfatning må en holdbar karakteristik av *arbeiderbevegelsens* mellomkrigshistorie gi rom for disse ideologiske brytningene. Det er naturligvis mulig at også et prosjekt etter disse linjer vil resultere i nye «kategorier og begreper», men foreløpig mangler det meste av det empiriske underlaget. I så måte gir heller ikke denne artikkelen noe bidrag. Når jeg i det følgende skal presentere noen resultater fra min undersøkelse av fagorganisasjonens politiske og ideologiske utvikling etter 1920, går jeg ikke i denne omgang utover de tradisjonelt opptrukne rammene for såvidt som jeg begrenser meg til å skissere den *offisielle* kursen, slik den ble staka ut av organisasjonens ledelse. Artikkelen kan leses som et direkte innlegg i den aktuelle forskningsdebatten. Her vil jeg da vise

følgende: at *lederskiftet* ikke er en holdbar referanse for det som må ha vært av revolusjonær eller militant arbeiderpolitikk i 20-års fagbevegelse. I positiv forstand mener jeg det er mulig å påvise klare forløpere for 30-tallets samarbeidspolitikk i ledelsens faglige politikk allerede i 20-åra. I så fall må også perspektivet på 30-tallets krisepolitikk forrykkes, og det må åpne for andre årsakssammenhenger enn de som tradisjonelt er anført for denne politikken.

Framstillingen deler jeg i tre. Først skal jeg knytte noen kommentarer til fagkongressen i 1920. Resultatet av denne betegnes gjerne som «den nye retnings» gjennombrudd i fagorganisasjonen. Dernest skal jeg skissere hovedlinjene i ledelsens faglige taktikk fram til 1924. Tilsammen vil disse to avsnitta gi en viss bakgrunn for det tredje hvor jeg skal presentere den faglige ledelsens egne perspektiver for de følgende åra.

II Gjennombruddet

Så seint som til fagkongressen i 1917 mønstra venstrefløyen stadig bare et mindretall blant kongressdeltakerne. Men i løpet av de tre neste åra vokste mindretallet til et nytt flertall i hele arbeiderbevegelsen. Kampstemning mot dyrtid og begeistring for arbeiderrevolusjonen i øst utgjorde rammene for «den nye retnings» etappevise oppmarsj i organisasjonene. Ennå på DNAs landsmøte i 1918 ble det gitt konsesjoner til den gamle ledelsens parlamentariske sosialisme.⁸ Men innen 1920 var bruddet med det borgerlige demokrati definitivt — hva teorien angikk. Nå skulle rådssystem og proletarietets diktatur være veiledende prinsipper i kampen for sosialisme.⁹

Også i fagorganisasjonen fikk «den nye retning» sitt endelige gjennombrudd i 1920. Til fagkongressen det året hadde opposisjonen gjort grundige forberedelser. Bl. a. var det i Trondheim faglige samorganisasjons regi holdt et fellesmøte hvor Fagopposisjonens prinsipp-program var blitt presentert i sin siste form og vedtatt som «vore nærmeste krav».¹⁰ Programmet kan oppsummeres på denne måten: Fagorganisasjonen skulle ha sosialisering som sitt prinsipielle mål. Bedriftsråd på arbeidsplassene og rådsforfatning som samfunnsordning skulle danne grunnlaget for å realisere målet. «Omfattende masseaksjon» skulle være det avgjørende våpenet, og obligatoriske samorganisasjoner var opposisjonens viktigste organisatoriske anvisning.¹¹ De vedtak som ble gjort på fag-

kongressen seinere på året, var skåret etter nettopp denne ideologiske lesten.

Med 108 mot 91 stemmer vedtok fagkongressen opposisjonens framlegg om ny formålsparagraf. Mot 16 og 7 stemmer ble det gjort vedtak om bedriftsråd og sosialisering. Mot bare 31 stemmer ga kongressen tilslutning til det syn at masseaksjoner og politisk rådssystem var nødvendige forutsetninger for å nå målet. Og endelig gjorde den prinsippvedtak om at Landsorganisasjonen skulle bygge på samorganisasjoner i stedet for på forbund.¹²

Håkon Meyer skriver at med vedtaka på DNAs landsmøte i april og på fagkongressen i juni 1920, «var en milepæl nådd i norsk arbeiderbevegelse. Nå stod den helt på den revolusjonære sosialismens grunn, med arbeiderrådene i bedriftene som det nye masseaksjonsorganet som skulle føre sosialiseringen frem og dermed overføre den økonomiske makten direkte til det arbeidende folks forvaltning gjennom et rådssystem, utbygd til klassesdiktatur uttrykt i rådsforfatningen».¹³

Hva fagkongressen angår, var den utvilsomt et uttrykk for «den nye retnings» frammarsj i fagbevegelsen. Jeg skal imidlertid peke på noen trekk ved kongressens vedtak som gir et mer betinget inntrykk av *gjennombrudd* enn Meyers helt uforbeholdne karakteristikker.

For det første skal vi notere at selve lederskiftet var mindre omfattende i fagorganisasjonen enn det hadde vært i partiet to år tidligere. Opposisjonen fikk riktignok et flertall i det nye sekretariatet, men den sterke reformistføreren Ole O. Lian fortsatte i det innflytelsesrike formannsvervet. Dernest viser avstemningsresultata en variasjon som tyder på flytende grenser mellom grupperingene og på politisk sett uklare vedtak. F. eks. er det verdt å understreke at vedtaka om bedriftsråd og sosialisering praktisk talt var enstemmige (mens flertallet for ny formålsparagraf var forholdsvis knapt), og at forslaga var satt fram av det sekretariat som ennå var kontrollert av erklærte reformister. Her finner vi altså sosialdemokrater av ulike avskygninger på samme side som de revolusjonære — i lutter samstemmighet om sentrale spørsmål av åpenbart prinsipiell karakter. Vedtaka representerte m.a.o. *målsettinger* ingen av hovedgrupperingene sa seg uenige i. Dette er et svært godt indisium på at det gas mer enn en tolkningsmulighet av forslaga og at de ikke ga entydige handlingsdirektiv.¹⁴ Dessuten vet vi at heller ikke Fagopposisjonen var ideologisk homogen. Bl. a. i det viktige spørsmålet om rådsdiktaturet formulerte

Tranmæl synspunkter som ikke skilte seg prinsipielt fra *Lians* syn, mens en annen fraksjon i «den nye retning» slutta opp om Lenins teori om proletariatets diktatur.¹⁵

Alt i alt framstår vedtaka på fagkongressen samtidig som en markering av de revolusjonære ideenes sterke stilling i norsk arbeiderbevegelse omkring 1920, og som et uttrykk for gjennombruddets begrensninger i den form det hadde på dette tidspunktet. Vedtaka om bedriftsråd, rådsdiktatur og masseaksjon kunne være plattformen for en «revolusjonær» kurs. I praksis bar vedtaka tydelig preg av kompromiss og ga rom for motstridende fortolkninger. Samtidig unnlot de nye lederne å formulere klare handlingsparoler. Som ideologisk og politisk grunnlag for en *revolusjonær* retning var denne plattformen tufta på utrygg grunn: den hadde åpne dører i de fleste retninger. Den videre utviklinga viser dessuten at vedtaka i 1920 representerte høydepunktet for Fagopposisjonens frammarsj i fagorganisasjonen. «Lenger frem enn til denne merkepelen», skriver også Meyer om vedtaka fra 1920, «rykket ikke bevegelsen på revolusjonært grunnlag».¹⁶

III Noen hovedlinjer 1920—1924

To store arbeidskonflikter, Storstreiken i 1921 og den ulovlige jernstreiken vinteren 1923/24, har satt sitt merke på dette tidsrommet og bidratt vesentlig til inntrykket av en militant arbeiderbevegelse. Den sju måneder lange jernstreiken var dessuten en av de mest oppsiktsvekkende arbeidskampene i hele mellomkrigstida. Denne var også et overbevisende uttrykk for *arbeideres* vilje og evne til å føre kamp mot en aggressiv motpart. Men den demonstrerer også klart hvordan den faglige ledelsen fulgte en taktikk etter andre linjer enn de streikendes.

Inger Bjørnhaug, som har utført et svært omfattende og grundig studium av jernstreiken, konkluderer at den «fullt og helt, og hele veien (var) de streikende jernarbeidernes eget verk».¹⁷ Ledelsen støtta riktignok i teorien arbeidernes krav, men den tok avstand fra deres midler. Allerede fra starten gikk ledelsen inn for å avblåse kampen, og den lyktes i sine anstrengelser for å begrense konflikten til Osloområdet. Det var ledelsens linje å få løst konflikten på mest mulig fredelig vis ved å føre den inn i ordinære faglige former, først ved forsøk på separate forhandlinger, seinere ved å innlemme den i tariffoppgjøret for våren 1924. Det

ble en direkte anklage mot jernstreiken at den kom i veien for og representerte en trussel mot LOs forhandlingsopplegg til våroppgjøret.¹⁸ Denne holdninga hos ledelsen var den praktiske konsekvensen av ei presist utforma faglig linje, som i sin tur bygde på ledelsens oppsummering av de to foregående åras erfaringer. Innafor ledelsens eget perspektiv var det snakk om middelveien mellom kampoppjøret i 1921 og voldgiftsoppgjøret året etter.

I 1921 var det arbeidskjøperne som gikk til offensiv ved å si opp tariffen og kreve lønnsnedslag. Fagorganisasjonen møtte utfordringen med å erklære sympatistreik for sjøfolka som hadde gått til arbeidsnedleggelse fra 8. mai. På det hardeste omfatta konflikten 120 000 arbeidere.

Arbeidskjøperne hadde best tid siden prisene og avsetningsmulighetene stadig var dårlige, og oppgjøret drog ut. Til slutt valgte den faglige ledelsen å heve sympatistreiken for å få i stand forhandlinger. 30. juni var forhandlerne blitt enige om et anbefalt forslag som ga 12 pst. nedslag straks og 5 pst. fra 1. oktober (mens de opprinnelige krava fra arbeidskjøperne hadde gått ut på 33 + 25 pst.).¹⁹ Storstreiken er denne konflikten blitt hetende, og den hadde et veldig omfang. Denne gang spilte også den faglige ledelsen aktivt med fra starten. I realiteten står vi her overfor det eneste eksempelet under hele 20-tallet hvor den nye ledelsen kan tilskrives noe slags initiativ i retning av massemobilisering. Jorunn Bjørgum omtaler streiken som det nærmeste norsk arbeiderbevegelse kom sin parole om «revolusjonær masseaksjon».²⁰ Men av det som er kjent i dag er det lite eller ingenting som tyder på at ledelsen sjøl hadde denne parolen i tankene våren 1921.

I «Social-Demokraten» skreiv Tranmæl at streiken var en «faglig-økonomisk» kamp med et reint defensivt siktemål.²¹ Men heller ikke innafor dette begrensa opplegget ser det ut til at ledelsen hadde noen tro på kampens muligheter i den aktuelle situasjonen. I Bjørnhaug som har gått gjennom LOs saksarkiv fra konflikten, har funnet at ledelsens begrunnelse for mobiliseringa nesten utelukkende gikk på *interne organisasjonsforhold*: ledelsen følte seg i en tvangssituasjon. Lederne frykta at det indre tillitsforholdet i organisasjonen ville bli underminert om de ikke ytte motstand mot arbeidskjøpernes angrep. Det var forventningene til den nye ledelsen og presset fra arbeiderne som gjorde mobiliseringa uomgjengelig, og ikke noe ønske fra ledelsens side om å følge opp plattformen fra 1920.²²

Ledelsen oppfatta Storstreiken som et nederlag — og

ganske særskilt som et nederlag for kamplinja. I all seinere polemikk med den nye opposisjonen som etterhvert vokste fram på venstresida, ble denne konfliktens utgang²³ holdt fram som et avgjørende bevis for hvor umulig det var å følge en militant faglig politikk under de forholda som rådde. Men ledelsens egen begrunnelse for å ta kampen opp i 1921 viser at selve troen på masseaksjonen som våpen var sviktende. Ytterligere en manifestasjon av denne tvilen var det når den faglige ledelsen året etter gikk positivt inn for voldgift. Resultatet av denne oppgjørsformen ble imidlertid enda mindre oppløftende. Voldgiften ga 25—30 pst. lønnsnedslag og ferien ble redusert fra tolv til åtte dager. På dette tidspunkt oppsto behov for alternative framgangslinjer, og slike ble programmatisk presentert på fagkongressen våren 1923 med Lians foredrag om «den faglige situation».

Lian viste til at arbeidskjøperne var på «krisestien» og sa opp alle oppsigelige overenskomster. Hvordan skulle Landsorganisasjonen møte de pågående arbeidskjøperne?

«Det som har stått klart for sekretariatet nu», uttalte Lian, «er, at kampen maa betragtes som en forsvarskamp, og at vi stort sett maa komme til at indta en *defensiv* holdning . . . Det gjelder for arbeiderne om mulig at *stanse* deres offensiv, slik at de arbeidsbetingelser som er oppnaad kan bibeholdes».²⁴ (Uth. av L.) Fra Landsorganisasjonens side ville man gå inn for å «indskrænke kampen», for «mest mulig at begrænse antallet av dem som kommer i konflikt». Denne målsettingen skulle man forsøke å realisere ved å begrense kampfronten til Arbeidsgiverforeningen og ved ikke å føre kamp mot «arbeidsgiverne som saadanne». Fagorganisasjonen skulle ikke vike tilbake for den kamp som arbeidskjøperne *tvang* fram, men linja skulle være å unngå å stoppe arbeidet «for dem som *ikke staar i Arbeidsgiverforeningen*, samtidig som vi skal forsøke at *faa arbeide selv ogsaa*».²⁵

Det var en politikk for *forsvar* av posisjoner som nå ble etablert som fagorganisasjonens offisielle linje. Den taktiske framgangsmåten var å *unngå* storkamper ved å utnytte *meklingsapparatet* så langt mulig for å få oppgjør *i de enkelte industrier*. Det var denne linja forbundsledelsen i Jern- og Metall lojalt fulgte under jernstreiken. Taktikken innebar bl. a. at initiativet til eventuelle konflikter lå i *arbeidskjøpernes* hender. Eller som Lian uttrykte det: «Det er *den anden part* som har utspillet». (Uth. av L.)²⁶

Våren 1921 var første og siste gang den nye ledelsen gikk i spissen for stormønstring av klassen under en arbeidskonflikt — og sjøl ved denne anledningen foregikk det helt uten

entusiasme og revolusjonære vyer. Den videre utviklinga i den offisielle faglige politikken fram til 1924 viser at den nye ledelsen allerede revurderte aktualiteten i det program den var valgt på i 1920. Men inkluderte denne revurderinga også omprøving av de *prinsipper* plattformen bygde på? Et naturlig inntak til dette spørsmålet vil en undersøkelse av ledelsens egne perspektiver på fagorganisasjonens virksomhet og oppgaver gi. Om vi så holder «den nye retnings» programsaker og 1920-plattformen in mente, skulle dette gi en brukbar nøkkel til det ene spørsmålet jeg vil stille: fulgte ledelsen i *teorien* opp de revolusjonære prinsippene den førte med seg inn i organisasjonstoppen omkring 1920? Dette skal jeg etterhvert sammenholde med enkelte, men utvalgte glimt fra den politikk organisasjonen *praktiserte* i åra etter 1924.

IV Teori og praksis 1924—1929

1. *Legalisme og samarbeidsinitiativ.*

«Den nye retnings» plattform *qua* *revolusjonær* forutsatte institusjoner (rådssystem) og aksjonsformer (masseaksjon) som falt utafør og sto i motsetning til de politiske institusjonene og normene i det borgerlige demokrati. I denne forstand avgrensa den fagopposisjonelle retningen seg prinsipielt mot sosialdemokratenes og de gamle ledernes (bla a. Lian) vilje til å akseptere og arbeide innafør det bestående samfunns rammer.²⁷ Men i en signert lederartikkel i «Meddelelsesbladets» oktobernummer for 1924 gjorde LO-formannen uten omsvøp den gamle, reformistiske retningens prinsipielle legalisme til *fagorganisasjonens* hovedlinje i det videre arbeidet.

«All erfaring», skreiv Lian, «og all historie viser at det først var da fagbevegelsen ble «lovlig», at den skjøt fart, ble sterk og fikk betydning som kamporganisasjon». Jo friere og lovligere arbeidskampene kunne føres, «jo lettere har fagorganisationen for aa utfolde hele sin styrke». Lian mente også det *var* frihet stort sett for fagorganisasjonen til å føre kamp for arbeidsvilkår, uten at det var nødvendig å gå på tvers av samfunnets lovverk. Og så lenge dette var tilfelle, fortsatte han, «blir det den legale kamp som blir vaar fagorganisations hovedsaklige virkemidler. Den som vi er instillet paa, som vi planlegger og som saa aa si er vaar *fremgangslinje*». (Uth. av L.).²⁸ Og dette skulle gjelde for alle fagforeningskamper, over ordinære tariffkrav og spørs-

mål om arbeidstid og ferier, og til mer prinsipielle krav om «bestemmelsesret over verkstedenes og industriens ledelse».

Sto så Lians artikkel utelukkende for hans egen rekning, eller reflekterte den holdninger i ledelsen som helhet? Det er flere momenter som kan anføres for at det siste var tilfelle.

Artikkelen var signert. Dermed kunne den naturligvis passere som en personlig meningsytring. Men det var ikke vilken signatur som helst, og artikkelen hadde ingen tilfeldig plassering. Det dreier seg her om en leder i Landsorganisasjonens offisielle eksterne organ, om en opinionsdanner av første rang, presentert under trykk av den dobbelte autoritet som LO's organ og formannens signatur tilsammen representerte. Om det fantes store motsetninger i ledelsen på de spørsmål Lian tok opp i artikkelen, ville det rimeligvis ha kommet til uttrykk utad i form av reaksjoner på lederen — og om ikke før, så i et hvert fall etter Lians død tidlig på året 1925. Dette skjedde imidlertid ikke. Tvert imot kan vi se «Jern- og Metalarbeideren», under den gamle fagopposisjonslederen Halvard Olsens redaksjon, også på lederplass og på omtrent samme tidspunkt, hevde sammenfallende synspunkter.²⁹ Også Lians kjente taktiske «fleksibilitet» taler mot at formannens prinsipielle betraktninger var et soloutspill, på tvers av stemningen ellers i ledelsen. Flere historikere har understreket *enhetstanken* som fundamental for Lians sentristiske posisjon (bl. a. Meyer, Langfeldt og Bjørgum). Når Lian i 1919 og 1920 fulgte den revolusjonære retningen og stemte for såvel masseaksjon som proletariets diktatur, tillegges det hans sterke ønske om å unngå splittelser. Etter denne tolkningen kan Lians stillingstaken i 1919/20 oppfattes som et mål på de revolusjonære ideenes styrke i norsk arbeiderbevegelse på denne tida: Lian måtte gå til venstre for å avverge splittelsen. Men da kan vi med like stor rimelighet gjøre den motsatte antakelse: Når Lian i 1924, i en signert artikkel og med en konsekvens som ikke etterlot tvil, igjen markerte sitt gamle syn på legalitet som retningsgivende prinsipp for fagorganisasjonen, kan dette være et mål på dette synets nye aktualitet eller grunnlag innfor fagorganisasjonen, og særlig innfor ledelsen. Lian kunne tydeligvis stå fram med sine ideer i 1924, uten å risikere alvorlig splittelse. Dessuten viser det seg at Lians programformuleringer har sine klare kontaktpunkter til den faglige politikken organisasjonsledelsen nå presenterte.

Under overskriften «Krisen og dens krav» offentliggjorde «Meddelelsesbladet» i sitt oktobernummer for 1923 en

petisjon fra LOs sekretariat til regjeringa. Henvendelsen uttrykte engstelse for «den svækkelse i landets økonomiske liv som den norske kronas fald gir uttryk for». Den stigende arbeidsledigheten innebar en tæring på «samfundskapitalen, istedet for at de arbeidsløse skarer kunde delta i produktionen, underholde sig selv, og bidra til at reise landets økonomi». Sekretariatet etterlyste en «maalbevidst politik» som kunne gi «fuld utnyttelse av den indenlandske produktionsevne og størst mulig uavhengighet av utenlandsk produktion». Et konkret forslag var importrestriksjoner for å gi «større plads for norsk virksomhet». For å sette fart i arbeidet med å sikre norsk produksjon, oppfordra sekretariatet regjeringa å kalle sammen en «rikskonferanse med repræsentanter for arbeiderne, bønderne, fiskerne, de næringsdrivende og finansene for at faa belyst sakens forskjellige sider».

Dette LO-initiativet er bemerkelsesverdig i sin form såvel som i sitt innhold. Fagorganisasjonens ledelse makte til samling om produksjonsfellesskapets interesser, i det arbeidende folks, den norske industriens og hele samfunnets navn. Det var alle «produktive kræfter» som skulle forenes for å reise *landets* økonomiske liv.

Etter nok en henvendelse fra LO kalte regjeringa sammen en økonomisk rikskonferanse 28.—29. januar 1925. Regjeringa, fagorganisasjonen og næringslivets interesseorganisasjoner var representert.

I sitt innledningsforedrag trakk LOs formann opp hovedlinjene i fagorganisasjonens syn på krisa og veien ut av den. Lian utla først arbeidernes «prinsipale syn» om at bare et «solidaritetssamfund» i motsetning til det bestående «spekulationssamfund» kunne gi noen garantier mot slike kriser som nå trua. Men dette synet blokkerte ikke fagorganisasjonens vilje til å søke botemidler mot dagens problemer («arbeidernes bitre nød i øieblikken»). Snarere tvert imot. For, sa Lian, «vi er selvfølgelig interessert i å få makten i et samfund som er best mulig utbygget. Vårt mål er ikke rykende ruiner og rustne hjul, men best mulig tjenlige driftsmidler». I dette perspektivet var det i fagorganisasjonens umiddelbare interesse å få næringslivet på fote. Landsorganisasjonens formål med konferansen og de fordringer som ble fremma, var «ikke til fordel for nogen enkelt klasse, men til beste for hele samfundet». Samtidig var det tanken på denne måten å «bygge grunnen til å fremskynde en utvikling mot fellesskapets samfund». Hensikten i denne omgang var å få regjeringa med på konkrete tiltak. På

vegne av sekretariatet la Lian fram et forslag i tre punkter.

Punkt 2 tok til orde for en rekke spesifiserte tiltak: valuta-sentral, opphevelse av gulltolltillegget, krav om at norske båter skulle bygges her i landet samt krav om å sløyfe våpenøvelser og om statlig anleggsvirksomhet. Punktene 1 og 3 viste at sekretariatet tenkte å *institusjonalisere* den samvirketanken som lå bak selve initiativet til rikskonferansen. Det første punktet foreslo at «der opprettes straks et økonomisk råd for riket, representerende hele arbeidslivet». Punkt 3 krevde at «de foreliggende forslag til lov om arbeidstagerens medvirkning i driftsledelsen, om tillitsmenn i fiskeri- og fangstnæringen og om sjømanns medvirkning i bedriftsledelsen optas straks til behandling av Regjering og Storting».

Utgangspunktet for LO-ledelsens initiativ var de dårlige økonomiske konjunkturer og arbeidsløsheten. De tiltaka som ble foreslått og de perspektiver disse ble plassert i, gikk imidlertid langt utover den umiddelbare krisebekjempelsen. Det bemerkelsesverdige forslaget om å opprette et økonomisk riksråd, viste at sekretariatet ville gå aktivt og konkret inn i et samarbeid med stat og næringsliv for å bygge ut norsk industri. Såvidt jeg kjenner til var dette første gang Landsorganisasjonen tok til orde for et organisert samarbeid av dette slaget.³⁰ Målsettingen var produksjonsreising, og Lian argumenterte langs to linjer. Et samarbeid var i industriens og hele samfunnets interesser. Men dessuten skulle det tjene arbeiderbevegelsens to formål: å avhjelpe den umiddelbare nøden, og å legge grunnlaget for ei utvikling mot «fellesskapets samfund». En blomstrende økonomi, og ikke «rykende ruiner og rustne hjul», var også i pakt med arbeiderklassens langsiktige interesser.³¹ Selve argumentasjonsramma impliserte den virkelig store koalisjon mellom klassene i samfunnet. Kravet om andel i bedriftsledelsen har sin naturlige plass i denne sammenhengen. Det var forsiktig formulert som ei henstilling til regjering og storting om å behandle lov-forslag: legaliteten satte ramme også for veien framover mot *medinnflytelse* (og ikke *over-takelse*) i produksjonen.

Rikskonferansen fikk ingen umiddelbare praktiske konsekvenser. Muligens var det kravet om andel i bedriftsledelsen som blokkerte samarbeidet i denne omgang. Direktør Dahl i Arbeidsgiverforeningen var i et hvert fall temmelig krass og lite kompromissvillig da han avviste LOs initiativ og istedet presenterte arbeidskjøpernes program for å bringe industrien på beina: forlengelse av arbeidstida, nedsettelse av lønning-

ene, økt arbeidstempo.³² Men for ledelsen i Landsorganisasjonen var i alle tilfelle hovedtrekka i den faglige kursen videre framover nå klare. I forhold til de militante framgangslinjene som assosieres med Fagopposisjonen, dreidde det seg om ei fundamental omlegging. Og det var en kursendring som fordra en annen ideologisk legitimitet enn den Fagopposisjonens tradisjonelle plattform kunne gi.

2 «Grunnlaget».³³

Et bærende prinsipp i det ideologiske grunnlaget til Fagopposisjonen av 1911 var at *fagbevegelsens* fremste oppgave besto i å styrke kapitalismen. Kampen for en sosialistisk samfunnsordning skulle være kjernen i fagorganisasjonens virksomhet. Mot dette hevda den faglige ledelsen den gang et skarpt skille mellom «faglige»/økonomiske og «politiske» kamper og mål. Mens *partiet* skulle ta seg av de politiske perspektiver, var det fagorganisasjonens oppgave å ta seg av arbeidernes umiddelbare økonomiske interesser og krav.³⁴ For å kunne løse fagorganisasjonens oppgaver på en effektiv måte, mente ledelsen det var nødvendig at organisasjonen (dvs. ledelsen) sto fritt til enhver tid til å velge pragmatiske løsninger på aktuelle problem. I polemikken mot Fagopposisjonen ble dette synet et argument mot selve den ideologiske debatten i fagbevegelsen: fagorganisasjonen måtte være fri for «dogmer».³⁵ Det var nettopp disse ideene som ble gitt ny aktualitet i 20-åras ideologiske strid i fagbevegelsen, da *den nye ledelsen* kom til å hevde parallelle standpunkter

Med en programartikkel under overskriften «Grunnlaget» i «Meddelelsesbladets» januarnummer 1925 åpna Landsorganisasjonens ledelse for en ideologisk nyorienteringskampanje. Et initiativ som ble nøye fulgt opp i «Jern- og Metalarbeideren» fra samme tidspunkt. Allerede tre år tidligere var de prinsipielle rammene trukket opp i en annen leder i LOs medlemsblad.³⁶ Denne artikkelen *slo fast* et bestemt syn på fagbevegelsen som var skåret etter de samme linjer som de gamle sosialdemokratenes:

Fagorganisationen er ingen teoretiserende bevægelse. . . . Den er handling — ikke teori . . . Fagorganisationen kan . . . nemlig ikke slæpe omkring med et helt læss av principper og dogmer. Som den handlende og villende bevægelse den er, vilde disse dogmer ret som det er komme i strid med dens ret og pligt til at indrette sig frit i hvert tilfælde og der vilde opstaa uanstelige rivninger.³⁷

Dette synet var det som ble videre utdypet gjennom oppslag i «Meddelelsesbladet» og «Jern- og Metalarbeideren» fra 1925, men nå også i form av en argumentasjon som arta seg som et *direkte oppgjør* med den ideologiske arven fra Fagopposisjonen. I «Meddelelsesbladet» het det at etter ei tid med «eksperimenter ... og vidløftige politiske kannestøperier» var det nå på tide å «forenkle begrepene om fagbevegelsen ... bli klar over selve grunnlaget». ³⁸ Det gjennomgående tema var at dogmene måtte forlattes til fordel for «kjensgjerningene». Fagorganisasjonen var politisk og revolusjonær nok «i sig selv» og hadde ikke behov for «direktiver fra halvborgerlige halvintellektuelle politiske kannestøpere». ³⁹ Det gjaldt om å opptre som «voksne mennesker», «fornuftige mennesker uten å gi sig doktrinene i vold». ⁴⁰ Fagorganisasjonen måtte ikke omgjerde seg med «teoretiske piggrådgerder» som bare førte til indre rivninger («innbyrdes knivkasting»). ⁴¹ I stedet mante «Meddelelsesbladet» til samling om de dagsaktuelle oppgavene, uten hensyn til «politiske teorier». Januarlederens bidrag til å «forenkle begrepene om fagbevegelsen» kretsa om den økonomiske kampen som fagorganisasjonens spesifikke operasjonsområde:

Den hovedide som samlet arbeiderne i felles optreden, som utviklet sig til de nuværende faglige organisasjoner, var den aa beskytte deres lønnsinteresser ... De felles økonomiske hovedinteresser drev arbeiderne sammen til forsvar og angrep. Det var ingen fint uttenkte teorier som foranlediget at arbeiderne organiserte sig faglig ... det er den økonomiske fordel, som enhver arbeider rent instinktivt uten videre forstaar. ⁴²

På dette opptrukne «Grunnlaget» ble den videre praktiske politikken utpensla. Vi skal først se nærmere på Jern- og Metallarbeiderforbundets viktige bidrag.

3. Mondisme

Mondismen var en arbeidsfredsbevegelse som gjorde seg gjeldende i andre halvdel av 20-tallet. Den sikta mot å styrke industriens stilling mot utenlandsk konkurranse, ved arbeidsfred og ved å få i stand reorganisering og rasjonalisering gjennom et organisert samarbeid mellom arbeidskjøperne og arbeidernes organisasjoner. Som begrep var mondismen et engelsk fenomen, med bakgrunn i utviklinga i britisk fagforeningsbevegelse etter den mislykka general-

streiken i 1926.⁴³ Som bevegelse var mondismen imidlertid ikke begrensa til England. Den hadde sine talsmenn i en rekke andre land omtrent på samme tid — også i Norge.

Tidlig på vinteren 1927 hadde riksmeklingsmann Valentin Voss holdt et foredrag i studentersamfunnet i Trondheim om «Arbeidskampene og samfundet». Voss' syn var «at produksjonslivet vil være best tjent med et *samarbeide* mellom alle de for virksomheten nødvendige ledd». (Uth. av V.) Slik som forholda nå var kunne det ikke fortsette, mente han. «Uten *samarbeide* mellom arbeiderne og ledelsen og uten at der skapes et *tillitsforhold* mellom dem, vil det bli mer og mer umulig å holde produksjonslivet oppe, på samme tid som et fortsatt motsetningsforhold også vil skjærpe klassekampen». (Uth. av V.) En viktig hindring så han i «de av arbeidernes politiske ledere for hvem målet er omveltning av samfunnets økonomiske forhold». Imidlertid hadde han tro på at dette ikke gjaldt for fagorganisasjonens ledere: «Innenfor *fagorganisasjonen* forstår man sikkerlig bedre å vurdere de økonomiske faktorer som faktisk er tilstede.» (Uth. av V.) I tråd med denne vurderinga anbefalte han å skille fagorganisasjonen fra «politikken»: «Derfor vil det være til hell for bedriftslivet om politikken skilles fra fagorganisasjonen, således at denne fritt kan arbeide for sine medlemmers faglige interesser. Det vil da etterhånden gå op for arbeiderne, at deres ve og vel i høi grad avhenger av industriens stilling». På disse premissene ga han også sin støtte til fagorganisasjonens krav om andel i bedriftsledelsen. (Kravet ble bl. a. fremma ved tariffoppgjøret, som var under utvikling på det tidspunkt Voss holdt sitt foredrag).

Voss' syn på tillitsfullt samarbeid og produksjonsfelleskap var helt på linje med de mondistiske arbeidsfredsideene. At riksmeklingsmannen hadde et slikt syn og at han ga offentlig uttrykk for det, var knapt oppsiktsvekkende. Derimot er det bemerkelsesverdig at han fikk fremma ideene sine også gjennom *fagorganisasjonens* publikasjoner, og på et tidspunkt da store arbeidergrupper var i lock-out. Sitatene her er henta fra en ukommentert artikkel i «Meddelelsesbladet» for mars 1927. Foredraget ble dessuten presentert i en artikkelserie i «Jern- og Metalarbeideren» (fra nr. 3/27, siste artikkel i nr. 4/28). I det sistnevnte organet ble foredraget trykt fordi det innebar «såvidt mange betydningsfulle ting». Selve presentasjonen i medlemsbladene og den positive introduksjonen i «Jern- og Metalarbeideren» antyder at Voss' ideer hadde en viss gjennomslagskraft i fagorganisasjonen. Så lar de seg også godt forene med initiativet til rikskonfe-

ransen, forslaget om et økonomisk riksråd og kravet om andel i bedriftsledelsen (jfr. Voss' støtte til dette kravet). Men vi skal se at det også fins andre uttrykk for at riksmeklingsmannens samarbeidsideer verken var fremmede eller nye for toppene i fagorganisasjonen.

Under overskriften «Samfundet og industrien» trakk lederen i «Jern- og Metalarbeideren» nr. 1/26 opp retningslinjer og perspektiver for de følgende åras forbundspolitik. Den store arbeidsløsheten var utgangspunktet og bestemte fagorganisasjonens oppgaver:

Det er således idag kun et stort spørsmål i vårt samfund. Og det er: hvordan skal vi skape *øket produksjon*, så de ledige hender kan få arbeide, det store folk få fortjeneste, så virksomhet og omsetning stiger. (Uth. i led.).

Gang på gang understrekte lederen at kriseløsning nummer en var «mere produksjon», «mer industriell virksomhet», at det som trengtes var «å få i stand en øket, ny og levende produksjon ...» Det ble gjort klart at dette målet skulle realiseres uten radikale samfunnsmessige endringer: sosialisering var riktignok stadig et ideal, men helt uten aktualitet i dagens situasjon.⁴⁴ I stedet gikk bladet i brodden for å utforme en *industripolitikk* for landet. Konkret gikk Jern- og Metallarbeiderforbundet inn for å styrke norsk skipsfart og verkstedsindustri og hadde i den forbindelse alvorlige anklager å rette.

Skipsfarten hadde ikke fått den betydning for det norske folk som den kunne hatt, fordi det mangla på «det rette samvirke og den rette samfundsfølelse blandt dem som leder denne store virksomhet». Rederne foretrakk nemlig å bygge sine skip og foreta reparasjoner i utlandet, mens norske verksteder og skipsbyggerier måtte innskrenke p.g.a. mangel på arbeid. Dette var et «sinnsvakt forhold» og rederne gjorde seg skyldige i «skammelig adferd» og «fedrelandsforrederi». Det ville være et langt skritt i retning av økt produksjon om «vår mektige skipsfart foretar sine nybygninger og sine reparasjoner i første rekke i Norge».

Redernes holdning var ett ankepunkt. Et annet gjaldt verkstedsledelsens forsømmelser. Forfallet i skipsbyggingindustrien var, mente forbundsbladet, «vårt lands største økonomiske skandale». Hele bransjen var moden for rasjonaliseringer og modernisering. Som et nødvendig tiltak foreslo forbundet et grunnleggende samarbeid «mellem de øko-

nomiske krefter i vårt land ...» for å gjenreise skipsbyggingindustrien. Og det gikk inn for konsentrasjon av kapital og mobilisering av samvirke og samfunnsfølelse:

Der finnes utvilsomt verksteder som ligger slik an at de i sig selv kan skape et grunnlag for ett eller to virkelig store og moderne skibsbyggerier. Der trenges kapital, der trenges kanskje til å begynne med stor kreditt på rimelige vilkår. Vilde det ikke være en oppgave for et bankkonsortium under samfundets medvirken. Der trenges sikkerhet for bestillinger. Skulde ikke rederne kunne skaffe den. Der trenges en forstandig og dyktig ledelse. Er det umulig å finne en slik her i landet. *Arbeidere* finnes her. Behov for nybygninger og reparasjoner har vi selv. Hvad der mangler er samvirke, samfunnsånd, foretagsomhet og fremsyn til å sette det i gang. (Uth. i led.).

Rasjonalisering og konsentrasjon i industrien, samvirke og samfunnsånd i arbeidslivet om den felles oppgave og interesse å reise produksjon, slik var Jern- og Metallarbeiderforbundets program som i de følgende åra ble gjentatt, presisert og konkretisert gjennom tallrike artikler i forbundsbladet.⁴⁵

Det var i dette samme produksjonsreisings- og samarbeidsperspektivet at kravet om andel i bedriftsledelsen ble plassert. Arbeiderne hadde interesse av at industrien ble brakt på fote, derfor burde de også bli representert i bedriftens styrer. For, som det het, «derved å bringe våre erfaringer og vår innsikt frem til fordel for industrien». I den forbindelse var det et gjentatt tema i «Jern- og Metalarbeideren» disse åra, at den største hindring for å få etablert det nødvendige samarbeidet, var det *arbeidskjøperne* som representerte med si holdning til og politikk overfor arbeiderne.

I en kommentar til tariffrevisjonen i 1927 erklærte forbundsledelsen seg «sørgelig skuffet» i forhåpningene om at arbeidskjøperne nå ville «søke arbeidernes medvirken til å hjelpe industrien op fra sin nødstilstand».⁴⁶

I stedet for å innse hvilke samarbeidsformer som var nødvendige, turte bedriftslederne fram med «krigslyst» og «samfundsfjendtlig politikk».⁴⁷ Mekaniske Verksteders Landsforbunds politikk var en «krigsdans» som ødela industrien. Lock-out og lønnstrykk var ikke den rette måten å gå fram på om man ville fremme industriens interesser, «og det var heller ikke den riktige vei for å skape et godt forhold

mellem arbeidsgivere og arbeidere», noe som var en forutsetning for å få i gang mer produksjon. Tvert imot skapte en slik politikk «et hat og motsetningsforhold som er ødeleggende for bedriftslivet». ⁴⁸ Det ble vist til at jernindustrien i Danmark hadde «sikret sig arbeidsfred i 2 år» og at det i Sverige allerede hadde eksistert arbeidsfred i en rekke år. Også i Norge kunne det bli arbeidsfred, om bare det «hadde vært det minste fredelige tendenser i Arbeidsgiverforeningens ledelse». Derimot hadde fagorganisasjonen, mente man i «Jern- og Metalarbeideren», konkret demonstrert sin vilje til fred med arbeidskjøperne ved å gå inn for *to-årige tariff-fer*. ⁴⁹

4. Mot arbeidsfred

I England ble den tilnærming mellom fagbevegelsen og arbeidskjøperne som mondismen representerte til sist avvist av arbeidskjøperne. Når det kom til stykket var flertallet blant dem ikke rede til å gå med på de konsesjoner i retning av større medinnflytelse som Mond-gruppa hadde vært villig til å yte fagorganisasjonen. ⁵⁰ Også i Norge ser det ut til at det i første omgang var arbeidskjøpernes organisasjoner som avviste nærmere og mer samarbeidsprega forbindelser. «En krigserklæring» kalte «Arbeiderbladet» det kriseprogram Arbeidsgiverforeningen presenterte som svar til LOs tilbud om samarbeid på rikskonferansen i 1925. Og når 1926 og 1927 må reknes til de store konfliktår i arbeiderbevegelsens historie, skyldes ikke det at fagorganisasjonen fulgte ei kamp-linje. Tvert imot var det arbeidskjøperne som ved begge anledninger førte en uforsonlig politikk og stengte bedrifts-portene — og for dette ble de skarpt fordømt av fagorganisasjonens ledelse. Arbeidsgiverforeningens linje ble stempla som samfunnsfiendtlig og ødeleggende for produksjonslivet. I LO mente man at situasjonen tvert imot krevde fred i arbeidslivet og samarbeid om produksjonsreising, i stedet for konflikter og produksjonsstans. Ettersom det ikke er plass for noen detaljert beskrivelse her, skal jeg konsentrere framstillinga om to saker som best kan illustrere hvordan LO-ledelsen ga sine perspektiver en konkret og praktisk form. Den første gjelder ledelsens rolle under den ulovlige bygningsarbeiderstreiken i 1928. Deretter skal vi se hvordan ledelsen fulgte opp med nye initiativ i de s.k. antesiperte forhandlingene høsten samme år.

Tariffene for de grafiske faga og bygningsindustrien ble sagt opp av arbeidskjøperne i februar med krav om lønnsnedslag på opp til 17 pst., og krav om reduksjon i ferien fra

12 til 8 dager. Det kom raskt til brudd i forhandlingene, og NAF sendte ut melding om plassoppsigelser. Riksmeklingsmannen kom ingen vei og regjeringa tok over. I statsråd 30. mars ble det bestemt å anvende voldgift i henhold til en lov av 1927.⁵¹ Dom ble avsagt 2. mai og ga 12 pst. lønnsnedslag.

Allerede 3. mai holdt bygningsarbeiderne i Trondheim et masse møte. Her ble det vedtatt å legge ned arbeidet hos alle arbeidskjøpere som utbetalte lønninger etter dommens satser. Møtet oppnevnte et aksjonsutvalg som skulle ta seg av nødvendig organisering ved en eventuell effektivering av vedtaket. De følgende dagene fulgte bygningsarbeiderne i Bergen og Stavanger opp med liknende vedtak. I Oslo ble streik vedtatt på et møte 9. mai. 11. mai retta voldgiftsrettens formann ei henstilling til arbeidskjøperne om å utsette lønnsreduksjonene «inntil arbeidernes ansvarlige organer hadde fått anledning til å behandle den i de forskjellige byer bebudede aksjon». Dette gikk NAF med på. I sekretariatet utfoldtes nå en hektisk virksomhet for å stanse eller begrense en eventuell streikeaksjon. 21. mai ble det fatta vedtak i ledelsen som tok offentlig avstand fra en streik mot voldgiftsdommen. To dager seinere sendte NAF ut melding om at lønnsreduksjonene skulle iverksettes. 24. mai minte regjeringas talsmenn om hva loven sa om ulovlig arbeidsnedleggelse. 25. mai ble det betalt lønninger etter voldgiftsdommens satser, og 26. mai var arbeidsstansen effektiv hos de organiserte arbeidskjøperne.

22. juni tok NAF ut stevning for Arbeidsretten mot Landsorganisasjonen og Bygningsarbeiderforbundets avdelinger i Trondheim, Bergen, Stavanger, Oslo og Hamar.

Arbeidsretten valgte en høyst uortodoks framgangsmåte ved ikke å ta konflikten opp til doms. I stedet henstilte rettens formann, Pål Berg, til NAF og LO å ta opp nye forhandlinger — for å komme til en «mindelig ordning av saken». Dette måtte nødvendigvis bety utenom voldgiftsrettens avgjørelse.

Under Arbeidsrettens ledelse kom nå nye forhandlinger i stand. Et anbefalt forslag om lønnsreduksjon i to repriser, med 8 pst. straks og 4 pst. i mai året etter,⁵² ble sendt til uravstemming. Dette forslaget ble vedtatt, men flertallet var knapt. I Bergen, Stavanger og Odda ble det nedstemt, mens det var flertall for i Oslo, Trondheim og på Hamar.

I selve konfliktens utvikling, og m.h.p. initiativ og organisering, gjentok mønsteret fra den ulovlige jernstreiken seg. Det var arbeidsfolk på grunnplanet som gjennomførte

aksjonen, og den ble gjennomført i opposisjon til ledelsens linje.⁵³ Derimot skal jeg vise hvordan ledelsen spilte en aktiv rolle i og for konfliktens «mindelige ordning».

Offisielt ble konflikten løst på grunnlag av et forslag fra Arbeidsrettens formann.⁵⁴ Voldgiftsdommens nedslag var på 12 pst., og reknestykket 8 + 4 pst. nedslag var åpenbart et kompromiss. I Arbeidsretten ga dessuten direktør Dahl i NAF en uttalelse som antyda helt bestemte motiver bak forslaget: når arbeidsgiverne gikk med på to re-priser var det «for å lette organisasjonens tillitsmenn å få konflikten hurtig bilagt».⁵⁵ Og i et intervju med «Arbeiderbladet» etter konflikten bekrefta LOs formann, Halvard Olsen, at det «fra første stund» hadde vært sekretariatets linje å finne fram til et avtalegrunnlag som kunne aksepteres av arbeidere og arbeidskjøpere.⁵⁶ Dette innebar i realiteten at Landsorganisasjonens ledelse plasserte seg sjøl i en aktivt formidlende posisjon som fredsmekler. Grunnlaget for kompromisset var blitt lagt gjennom de ordinære forhandlingene om tariffavtale for næringsmiddelfaga. Fra sekretariatets side var disse forhandlingene ført eksplisitt med henblikk på «å finne et grunnlag for løsning av konflikten innen de grafiske og bygningsfagene, og for å vise at det dog er organisasjonene og ikke voldgiftslover som kan løse konflikter mellom partene. (Uth. av H. O.). Under disse forhandlingene var det LO som igjen hadde lansert tanken «om å opprette 2-årige overenskomster».

Foruten det aktive og konsekvente i LO-ledelsens be-strebelsler på å få i stand en avtale, er det særlig to sider ved denne politikken som er interessante i denne sammenheng. For det første forslaget om to-årige overenskomster, og for det andre betoninga av at arbeidskonflikter bare kunne løses av organisasjonene i fellesskap. Dette var to sider som hang nøye sammen i forhold til en ganske bestemt målsetting: å legge et grunnlag for å unngå arbeidskonflikter som bygningsarbeiderstreiken.

Hensikten med å foreslå en to-årig avtale, forklarte H. Olsen til «Arbeiderbladet» (samme intervju), var å unngå en ny anvendelse av voldgiftsloven til neste år. Bak ønsket om å omgå voldgiftsloven lå øyensynlig to motiv. En rolle spilte rimeligvis fagorganisasjonens tradisjonelle og prinsipielt funderte motstand mot «tvangsinngrep». Imidlertid var det ikke dette, men et annet moment som ble framhevd i argumentasjonen mot voldgiftsloven. Det ble innvendt mot loven at den var *konfliktskapende*: «Istedenfor å løse konflikter blir voldgiftslovgivningen et middel til å skape, utdype og gjøre

konflikter bitrere», het det i «Meddelelsesbladets» første lederkommentar etter bygningsarbeiderstreiken.⁵⁷ I Landsorganisasjonens henvendelse til Stortinget da lovens eventuelle forlengelse var til behandling, utgjorde dette selve kjerna i kravet om ikke å fornye lovens gyldighet: «Sådan som erfaringene har lært oss er voldgiftslovgivningen en årsak til kamp istedet for et middel til fred, og vi må derfor kreve at loven ikke blir fornyet når den utløper 1. august 1929».⁵⁸

Den *organisasjonsmessige løsning* representerte annet ledd i argumentasjonen mot voldgift. Dette må oppfattes som LO-ledelsens konstruktive alternativ til en politikk for tvangsmidler og ufred i arbeidslivet. Dette kom bl. a. klart til uttrykk i det tidligere omtalte intervjuet «Arbeiderbladet» hadde med H. Olsen. I «Meddelelsesbladets» første kommentar til oppgjøret ble selve den måten konflikten var løst på gjort til et «lyspunkt»:

Den avsluttede konflikt innebærer bl. a. også det lyspunkt at arbeidsgiverforeningen og de interesserte hovedorganisasjoner har kunnet bli enige om en ordning over hodet på voldgiftsretten. De direkte forhandlinger mellom partene førte frem der hvor meglings- og voldgiftsordningen sviktet og skapte konflikt.⁵⁹

Og i desembernummeret av organisasjonsbladet, som kommenterte bygningskonflikten i noen tids perspektiv, het det bl. a.:

Efter 8 ukers kamp kom man frem til et organisasjonsmessig oppgjør som med rette har vært betegnet som en seier for arbeiderne og fagorganisasjonen, en politisk og organisasjonsmessig seier over de kvakksalvere som tror å kunne ordne alle menneskers ve og vel med denne eller hin lovparagraf.

Men framhevinga av organisasjonens konfliktløsende funksjon i arbeidslivet, ble også gitt en dimensjon langt utover den aktuelle konflikten. Et kuriøst og interessant uttrykk for dette finner vi i en karakteristikk av regjeringa. Det var ei regjering «hvis økonomiske tenkning er like primitiv som fårehyrdenes, en regjering som er blottet for forståelse av de moderne industrielle problemer og av de organiserte arbeideres psykologi.»⁶⁰ Ettersom organisasjon-

ene da tydeligvis var i besittelse av denne nødvendige tosidige forståelse, kunne dette være grunnlaget for et interessefellesskap organisasjonene imellom i forholdet til staten (f. eks. i forb. m. arbeidstvistlovgivning/avtaleverk). Og nettopp et slikt syn ga LO-formannen eksplisitt uttrykk for i intervjuet med «Arbeiderbladet». Her uttalte han at det «organisasjonsmessige oppgjør» ikke bare var en seier for arbeiderne og fagorganisasjonen, slik det seinere sto å lese i «Meddelelsesbladet» (se ovenf.). I intervjuet het det nemlig: «Jeg drister mig til å uttale, at dette oppgjør for ordning av konflikten er en seier for begge hovedorganisasjoner — arbeidsgiverforeningen og landsorganisasjonen — ...», så fulgte ord for ord det som siden ble skrevet i «Meddelelsesbladet», f.o.m. «en politisk og organisasjonsmessig seier...»

Denne oppsummeringa av konfliktens resultat er verd å understreke.

Tidligere (i 1927) var voldgiftsloven konsekvent framstilt som et produkt av arbeidskjøpernes bevisste politikk, og regjering og storting som arbeidskjøpernes villige redskap når loven ble vedtatt. Så seint som 20/7-28 skreiv «Arbeiderbladet» på lederplass at «resultatet er også et nederlag for Arbeidsgiverforeningen». Når det nå het at utgangen på bygningsarbeidernes ulovlige streik mot loven også var en seier for NAF, innebar dette ei oppsiktsvekkende revurdering av forholdet mellom LO og NAF — av forholdet mellom ORGANISASJONENE. Seieren for det organisasjonsmessige oppgjør betydde da at organisasjonene *sammen* hadde fjerna *grunnlaget* for en voldgiftslovgivning etter regjeringas intensjoner.⁶¹ Med tyngden av et argument grunna på det praktiske livs erfaringer, ble det hevda at statens inngrep i arbeidslivet var konfliktskapende og burde frafalles, etter som organisasjonene, overlatt til seg sjøl, evna å løse arbeidskonflikter på fredelig vis. Voldgiftsloven ble avvist som *skadelig* (for produksjonslivet), men også som *unødvendig*, fordi organisasjonene hadde vist at *de* kunne oppfylle lovens intensjoner. Her lå det klare perspektiv for arbeidsfred.

Kommunistene så i bygningsarbeidernes aksjon et vendepunkt, et utgangspunkt for nye og revolusjonære framstøt. Elias Volan⁶² omtalte den som et signal til alle revolusjonære arbeidere om å ta fatt på de politiske forberedelsene til «den avgjørende kamp mot borgerstaten».⁶³ Slike forhåpninger viste seg imidlertid å være dårlig fundert. I stedet ble det følgende året «et av de fredeligste år i Landsorganisasjonens historie».⁶⁴ Grunnlaget for ei slik utvikling ble lagt med de s.k. antesiperte tariff-forhandlingene høsten 1928.⁶⁵

Forhandlingene gjaldt forhåndsordning, eller antesipert behandling, av de tariffier som hadde utløpstid våren 1929. Initiativet kom fra Landsorganisasjonen og var en direkte oppfølging av linja fra bygningskonfliktens avslutning.

Ideen var øyensynlig først drøfta i sekretariatet.⁶⁶ Voldgiftsdommen fra 1927 inneholdt bestemmelser om to indeksreguleringer i perioden, i januar og august 1928. Før indekstallet for august forelå ville sekretariatet sondere mulighetene for en konferanse med Arbeidsgiverforeningen før eventuelle forandringer i lønnsattsene ble foretatt. Et felles hovedstyremøte ble innkalt 4. september for å ta stilling til spørsmålet. På dette møtet ble det ikke foretatt noen votering, men saka ble oversendt de respektive forbund. Det viste seg at av 8 berørte forbund, ga de 6 største sin tilslutning til tanken om forhandlinger. Etter dette sendte sekretariatet en offisiell henvendelse til NAF og ba om en konferanse i fall indekstallet tilsa noen forandringer. En slik konferanse ble holdt da indeksen viste et fall på 2 poeng, noe som skulle tilsi 1.03 pst. lønnsnedslag. LO foreslo prolongasjon av alle tariffier med utløpstid våren 1929 til våren 1930. Forhandlingene førte imidlertid ikke fram denne gang. Arsaken var NAFs krav om ei helautomatisk regulering til våren der også de vel 1 pst. fra augustreguleringa skulle tas med.

I og med at forhandlingene ikke førte fram, ble augustreguleringa gjennomført. Tanken om forhåndsforhandling av overenskomstene ble likevel ikke oppgitt. Bl. a. på Jern- og Metallarbeiderforbundets representantskapsmøte i september var det stemning for å gjøre nye forsøk. Det var imidlertid et initiativ utenfra som «satte ny fart i utviklingen».⁶⁷ Direktør Rygg i Norges Bank sendte henstilling til LO og NAF om å ordne avtaleforholdet i jernindustrien, «da flere redere hadde sagt at de ville bestille båter her hjemme hvis de kunne få garanti for sikker levering».⁶⁸ På et møte mellom de to organisasjonene ble denne henstillinga fra Rygg drøfta, og i løpet av forhandlinger 13., 14. og 15. desember ble man enige om et anbefalt forslag til avtale for tidsrommet 1. april 1929 — 31. mars 1931. 24. desember ble forslaget erklært vedtatt etter at 2782 hadde stemt for mens 640 stemte mot. Etter dette resultatet, skriver Ousland, gikk «tariffrevisjonen i 1929 nokså smertefritt for seg».⁶⁹

På LOs representantskapsmøte i desember 1928 ga Halvard Olsen i sin muntlige beretning ei orientering om prolongasjonsforhandlingene. Han pekte på to momenter som lå bak ledelsens initiativ:

Fra arbeidsgiverhold stilte man sig nærmest kjølig til tanken om en videre prolongasjon, og de viste i det hele liten interesse for spørsmålet. Men vi hadde interesse av å forfølge den seier som var vunnet ved vårkampene, slik at vi ikke skulde komme op i voldgiftsdommer igjen under forhold som vilde stille disse arbeidere vanskelig i det efter den lange arbeidsløsheten de hadde vært utsatt for. Det å få en *organisasjonsmessig avtale* uten å løpe den risiko å bli påført nye forringelser av lønns- og arbeidsvilkårene ved en eventuell voldgiftsavgjørelse, å styrke organisasjonslinjen og bidra til å få mere virksomhet i gang, det var *dette* som lå bak det forsøk som blev gjort av sekretariatet med tilslutning av de interesserte forbund. (Uth. av H. O.).⁷⁰

Ledelsens begrunnelse for de antesiperte forhandlingene var altså tosidig: det gjaldt om å styrke organisasjonslinja/ unngå voldgift, og *Landsorganisasjonen ville bidra til å reise produksjon*. Sammenhengen mellom disse to momentene presiserte Olsen på denne måten:

Overfor den kritikk som fra forskjellig hold er gjort gjeldende, vil jeg gjenta og slå fast at motivet for arbeidernes representanter her var å søke å sette organisasjonen i stand til å føre kampen videre såvel mot voldgiftslovgivningen som mot arbeidsgiversammenslutningene for derigjennem å opnå den forbedring av lønns- og arbeidsvilkårene som arbeiderne er berettiget til. Dertil kom hensynet til de vanskelige forhold som lenge har vært og fremdeles er tilstede på arbeidsmarkedet. Vi kommer ikke bort fra den ting at vi har all mulig interesse av å få *arbeidslivet* i virksomhet, hvorgjennem det gjøres mulig for arbeiderne å bedre sine arbeidsvilkår og derved sine livsvilkår. (Uth. av H. O.).

Det grunnleggende i den politikken LO-formannen her skisserte var å skaffe arbeid ved å få i gang produksjon. Det var i forhold til dette målet at voldgiftsloven representerte en hindring og en trussel. Loven skapte konflikt, mens den viktigste forutsetningen for å reise produksjonslivet var fred i arbeidslivet. Dette går fram av den konkretisering som kan gis av «organisasjonslinjen».

I LOs henvendelse til Stortinget i 1929 ble det vist til at

«de erfaringer som er høstet i den tid vi har hatt voldgiftsloven og voldgiftsdommer skulde ha belært alle om at tvung- en voldgift i arbeidstvister ikke tjener til å skape fred mellom partene eller mildne kampen mellom arbeidere og arbeids- givere, eller være noget middel i samfundets hånd til å be- skytte de almene interesser mot ødeleggende virkninger av en åpen arbeidskamp». I 1928 hadde voldgiftsloven vært den direkte foranledningen til streiken. Og selve loven «svevde over forhandlingene» og gjorde disse verdiløse. Dette var «til stor skade» (for forhandlingene) og «et konfliktelement av avgjørende betydning». På den annen side var det orga- nisasjonene som hadde funnet en løsning på bygningskon- flikten, og som et avgjørende bevis på at voldgiftsloven var overflødig, viste henvendelsen til den enighet som var opp- nådd «ved de forhåndsforhandlinger som har funnet sted helt fra ifjor høst».

Det som nå ble kalt «plattformen» for fagorganisasjonens arbeid sto i nøye samsvar med denne argumentasjonen mot voldgiftsloven, for alternativet til voldgift var «organisa- sjonsmessige oppgjør», og disse skulle legge grunnlag for fredelige oppgjør. Målet var *produksjon*:

Det det gjelder nu i første rekke er å få bedriftene i gang, så arbeidsløsheten kan avta. Nødsarbeide og forsorgsvesen skaper ikke grunnlag for arbeiderne og fagorganisasjonen til å fremme arbeidernes interesser. Det gjelder å skape ny virksomhet og tillit til norsk arbeide. Derved skapes også nytt mot blandt arbei- derne til å fremme de krav som de er berettiget til å stille, såvel til arbeidsgiverne som samfundet. Og det må være plattformen og utgangspunktet for fagor- ganisasjonens videre arbeide i det år som kommer.⁷¹

Det er et poeng i seg sjøl at de ideene vi finner i dette utdraget, i løpet av kort tid ble presentert i tre ulike for- bindelser.⁷² Til dels var det snakk om hele avsnitt eller formuleringer som praktisk talt ord for ord var identiske. Når de først ble presentert i en leder i «Meddelelsesbladet», og deretter inngikk i LO-formannens beretning (og i be- grunnelsen for de antesiperte forhandlingene), og til sist ble gjentatt i et intervju med Halvard Olsen i «Meddelelses- bladet» på forsommeren 1929, framstår dette som *essensen* i Landsorganisasjonens politikk 1928—29.

Utgangspunktet for denne politikken var bestemmelsen av fagorganisasjonens oppgave til den å ivareta arbeidernes

lønns- og livsinteresser. I den faglige ledelsens vurdering av-
hang selve organisasjonens *mulighet* til å fremme disse in-
teressene av produksjon. Først måtte det skapes «ny virk-
somhet og tillit til norsk arbeide». Derigjennom ble det
materielle grunnlaget skapt for «berettigede krav». Mellom
denne målsettingen og ledelsens organisasjonslinje var det en
logisk sammenheng. Selve omfanget av de problemer ar-
beiderbevegelsen sto overfor (særlig arbeidsløsheten) fordra
sterke organisasjoner. Organisasjonslinja skulle nettopp
styrke organisasjonen og øke dens innflytelse. Da var det
to hensyn som spilte en rolle for ledelsen. For det første å
hevde «organisasjonsmessige oppgjør». Dernest å øke orga-
nisasjonsprosenten. Det første betydde øyensynlig avtaler.
Forhandlinger og avtaler i arbeidslivet var organisasjonenes
alternativ til regjeringas tvangs- og konflikt-politikk. Men
både det første og det andre forutsatte arbeidsplasser, etter-
som det var arbeidere i arbeid organisasjonen førte for-
handlinger for. Og når organisasjonen ikke kunne føre
tariff-forhandlinger på vegne av arbeidsløse, og slike for-
handlinger skulle være den sentrale arbeidsform, ble pro-
duksjonsreising en nødvendig betingelse, både for de krav
som kunne stilles og for å styrke organisasjonen for nye
framstøt. Av H. Olsen ble dette formulert på følgende måte:

Efterhvert som bedriftene kommer i gang, blir det
større muligheter for å forbedre arbeidernes kår. Det
blir også da lettere å få organisert de tusener som ennu
står utenfor organisasjonen. Og efterhvert som disse
organiseres, økes organisasjonens kraft. Men derved
forbedres også chansene for nye landevinninger for
arbeiderklassen. Det er en vekselvirkning her som
ingen fornuftige mennesker kan se bort fra, når man
skal forme de saker som fagorganisasjonen arbeider
med.⁷³

V Sammenfatning

Jeg skal her forsøke å nøste sammen enkelte tråder. Noen
fullstendig syntese tenker jeg ikke å gi — det er eventuelt et
prosjekt som åpenbart vil kreve grundigere undersøkelser enn
det jeg har gjort så langt. Det skulle imidlertid være et visst
grunnlag for å peke på noen *hovedlinjer* i den faglige politik-
ken i 20-åra.

I alle tilfelle vil jeg slå fast at fagbevegelsens nye ledere

verken talte for eller tok i bruk militante kamplinjer i Fagopposisjonens forstand. Selve programmet fagopposisjonsfolka var valgt inn i ledelsen på i 1920, ble raskt oppgitt som uaktuelt for den politiske og økonomiske situasjon som forelå. Men også de prinsipper, og selve diskusjonen om de prinsipper for faglig kamp som Fagopposisjonen av 1911 førte inn i norsk arbeiderbevegelse ble avvist, ikke bare som uaktuelle, men som direkte skadelige for fagorganisasjonens videre framgang. Ideologisk legitimitet for krisepolitikken som ble utforma, søkte den faglige ledelsen snarere i den gamle sosialdemokratiske retningens idegrunnlag. Bl. a. da det ble prinsipielt fastslått at fagorganisasjonens oppgave var å fremme og kjempe for dagskrav. Krisepolitikken fagorganisasjonen slo offisielt inn på mellom 1923 og 1925 var også i pakt med det legalitetsprinsipp den gamle retningen alltid hevda, og som Lian igjen i oktober 1924 markerte som retningsgivende for fagorganisasjonens virksomhet. Denne politikken framsto ikke, og ble heller ikke begrunna som et taktisk tilbaketog fra «den nye retnings» program i en ugunstige politisk og økonomisk situasjon. Den representerte ikke bare et praktisk, men også et *teoretisk* brudd med de spesifikt *revolusjonære* elementene i Fagopposisjonens ideologi. Forslaget om et institusjonalisert samarbeid mellom stat og arbeidslivsorganisasjonene, kravet om arbeiderrepresentasjon i bedriftsledelsen — fremma gjennom regjering og storting, seinere ved forhandlinger med arbeidsskjøperne, samarbeidslinja i jernindustrien, den faglige ledelsens linje under bygningskonflikten og initiativet til de antesiperte tarifforhandlingene, gir tilsammen mange nok biter i et bilde som viser både at den aktuelle krisa skulle bekjempes innafor og på det bestående samfunns premisser, og at *marsjen framover* skulle gå gjennom økt *medinnflytelse* i dette samfunnets institusjoner, og ikke på tvers av dem. Allerede initiativet til den økonomiske rikskonferansen vitner om denne tosidige motivasjonen for krisepolitikken. På den ene sida gjaldt det om å finne praktiske tiltak mot «arbeidernes bitre nød i øieblikket», men samtidig ble dette søkt oppnådd ved å sikre fagorganisasjonen økt innflytelse i produksjonen. Etterhvert ble disse elementene klarere utpensla i den faglige politikken ledelsen sjøl karakteriserte som *organisasjonslinja*.

I praksis innebar denne at organisasjonene i arbeidslivet skulle gå sammen om å skape arbeidsplasser og styrke industriens konkurransevne overfor utlandet. Ved *forhandlinger* og *avtaler* mellom Landsorganisasjonen og Norsk Arbeidsgiverforening skulle det legges grunnlag for arbeidsfred. Slike

avtaler skulle også gi sikring mot inngrep i organisasjonsfriheten i form av voldgift. I dette perspektivet hadde ORGANISASJONENE tatt klassenes plass, og forhandlingskontakt og samarbeid tatt klassekampens. En konkret demonstrasjon av perspektivforrykkinga gir den karakteristiske holdningsendringa i forholdet til arbeidsskjøpernes organisasjon: i hensynet til arbeidsfreden og organisasjonsfriheten ble NAF og LO gitt et *felles interessegrunnlag*, mot *statens* innblandingspolitikk (i.e. Venstre-regjeringas voldgiftspolitik).

Forklaringer må i denne omgang bli reint forsøksvise. Jeg skal nøye meg med å peke på to forhold som jeg mener har betydning for den faglige kursen ledelsen trakk opp etter 1920.

Det første er åpenbart og gjelder den økonomiske situasjonen etter 1920. Den faglige ledelsen refererer sjøl til *konjunktur*-omslaget høsten 1920 som utslagsgivende for at de oppga alle samfunnsomstyrtende perspektiver. Men selve denne analysen av den aktuelle situasjonens muligheter, med de politiske konsekvenser som ble trukket, kan trolig også knyttes til sentrale elementer i Fagopposisjonens eget idegrunnlag.

O. B. Fure har vist at «den nye retning» var ei uensarta gruppering hvor viktige ideologiske og politiske spørsmål var uavklart. Han har skissert to hovedretninger. Den ene med basis i partiets (DNAs) ungdomsforbund og studentforeninga. Den andre med Fagopposisjonen av 1911 i fagbevegelsen som organisatorisk bakgrunn. De viktigste ideologiske uoverensstemmelsene har Fure oppsummert slik:

Mens det i Ungdomsforbundets og Studentforeningens program var de politiske kamper og aksjonsformer som sto i forgrunnen, er det de faglige og økonomiske aksjonsformer som inntar den dominerende plass i Fagopposisjonens revolusjonsteori. Disse kampene inngikk i en strategi som ikke i første omgang var rettet mot statsmaktene, men tok sikte på direkte strukturendringer ved kontroll og senere overtagelse av produksjon og omsetning. Den sosiale revolusjon var ifølge denne strategi ikke betinget av en foregående politisk revolusjon.⁷⁴

Denne vurderinga har Fure ført videre og anvendt på en analyse av den ideologiske utviklinga i DNA mellom 1921 og 1923, som endte med at en venstrefløy skiltes ut og gikk

sammen i Norges Kommunistiske Parti. På grunnlag av komparative undersøkelser trekker han bl. a. den slutning at det i viktige henseender ikke var noen «fundamental motsetning mellom sosialdemokratenes politiske teori og Tranmæls fortolkninger av DNAs programmer, mens den sto i langt krassere motsetning til det meningsinnhold f. eks. Scheflo og Stang la i sentrale begreper i DNAs ideologi».⁷⁵ Det var motstridende syn på sentrale spørsmål som væpning av arbeiderklassen, partiets organisatoriske oppbygning og partiets rolle i kampen for sosialisme og på tesen om proletariatets diktatur. I siste instans dreidde det seg om *ufor- enlige makterobringsstrategier*. I denne sammenheng er det særlig *Tranmælretningens* syn på forholdet mellom økonomi og politikk som har interesse. Teorien gikk ut på at staten og de politiske institusjonene var mer eller mindre direkte avspeilinger av maktforholda i den økonomiske strukturen. Endringer i maktforholda i den økonomiske basis ville da mer og mindre automatisk resultere i tilsvarende endringer på det politiske plan. Av dette grunnsynet fulgte for det første den avgjørende vekt som ble lagt på *fagbevegelsens* rolle i kampen for arbeiderklassens frigjøring. Men hos Tranmæl hadde dette «mekanisk-materialistiske» (Fure) grunnsynet også en annen implikasjon. Han tenkte seg en gradvis utvidelse av arbeiderkontroll på produksjonsplanet gjennom bedriftsråda. Han tenkte seg også at denne prosessen innebar ei underminering av kapitalismen, en reell maktfor- skyving fra eiendomsbesitterne til produsentene. Til slutt ville samfunnets politiske overbygg enten falle sammen, eller bli «knust av de økonomiske kræfter som kjempemæs- sig vokser frem fra arbeidspladsene».⁷⁶ Teorien forutsatte m.a.o. at det var mulig å gjennomføre store (avgjørende) endringer i samfunnets økonomiske struktur *innafor det eksisterende politiske systemet*.⁷⁷ Det skulle være klart at Tranmæls strategi rommet like mye et evolusjonistisk som et revolusjonært element.⁷⁸ Men nettopp slike framgangs- linjer for en gradvis utvidelse av arbeidernes sjølråderett på produksjonsplanet og for strukturendringer via direkte ak- sjoner på arbeidsplassene, må ha fortont seg utopiske og ugjennomførbare i ei tid hvor bedrifter stengte portene og ti-tusener arbeidere ble satt *utafor* arbeidsplassene. Det var en uomgjengelig forutsetning i tranmællittenes strategi at in- dustrien produserte og arbeiderne var i arbeid.⁷⁹ Muligens kan da produksjonsreising og organisasjonslinja framstå som en konkret anpassning av vesentlig samme strategi til en endra materiell situasjon, hvor det nærmeste målet ikke

ble makterobring, men å gjenskape *betingelsene* for videre framstøt: arbeid og produksjon. Men samtidig la denne politikken et solid fundament for en allianse med sosialdemokratene som satte seg de samme mål. Og ved at fagorganisasjonens oppgaver ble stilt i et begrensa dagsperspektiv og verken metoder eller mål i overskuelig framtid gikk utover rammene for det borgerlige samfunn, var den i vesentlige henseender også *identisk* med tradisjonelle sosialdemokratiske framgangslinjer.

NOEN FORKORTELSER

I tekst og noter blir bl. a. disse forkortelser brukt:

A.bl. for Arbeiderbladet

JMA for Jern- og Metalarbeideren (forbundsblad/jern og met.)

Mbl. for Meddelelsesbladet (LOs medlemsblad)

LO for Landsorganisasjonen

NAF for Norsk Arbeidsgiverforening

Noter

1. Artikkelen er en bearbeiding av min hovedoppgave i historie, Politiske motsetninger i norsk fagbevegelse i 1920-åra. Oslo 1975. i art. er temaet vesentlig innsnevra og framstillingen er konsentrert om organisasjonens ledelse. Det har vært nødvendig å prioritere, og jeg har funnet det naturlig i denne omgang å ta utgangspunkt i den samme premiss som ligger til grunn for forskningsdebatten innafor dette området, nemlig *lederskiftets* konsekvenser. Medlemsblad og kongressprotokoller utgjør det viktigste kildeunderlaget for undersøkelsen. I tillegg til sekretariatets politikk har jeg forsøkt å følge Jern- og Metallarbeiderforbundets utvikling (fra 1924). Forbundets blotte størrelse og dessuten dets stilling i en helt sentral sektor i landets økonomiske liv, gjør at dets faglige politikk er av interesse for fagorganisasjonen som helhet. Dessuten ble dette forbundet sterkt ramma av alle de problem som sto i fokus for den faglige ledelsens oppmerksomhet gjennom mesteparten av 20-tallet (bedriftsinnskrenkninger, massearbeidsløshet, medlemsfrfall). Dermed er det også grunn til å anta at forbundets faglige linje ville være viktig for sekretariatet, og det har da også vært mulig å konstatere et nøye samsvar mellom forbundspolitikken og sekretariatets linje. (K. Nordahl skriver at Melgaard, som overtok formannsvervet i Jern og Metall etter Halvard Olsen, da denne i 1925 ble valgt til LO-formann, «ble sterkt avhengig av Halvard Olsen, og det ble sagt at i realiteten var det han som fremdeles ledet forbundet». K. Nordahl, Minner og meninger, s. 140. Noen begrepsdiskusjon har jeg heller ikke funnet plass til, men ettersom det stadig er premissene fra hovedoppgaven som gjelder, viser jeg til denne, kap. I og noe B s. 134.
2. «Den nye retning» er den vanlige samlebetegnelse på den opposisjonelle bevegelsen. Den omfatter både Fagopposisjonen av 1911 og venstreopposisjonen i DNA fram til 1918. Noen

hovedtrekk i Fagopposisjonens ideologi har jeg skissert i oppgava s. 19—22. Se også J. Bjørgums artikkel i nr. 1 av dette tidsskriftet.

3. Se Fuglestad, s. 2—3.
4. F. eks. når Furre skriver at «dei revolusjonære parolane vart underleg innhaldslause når kravet om konkretisering kom», Norsk Historie 1905—1940 s. 156.
5. Ousland tidfester ei *nyorientering* til 1923/24. Se Ousland, Fagorganisasjonen i Norge, bd. 2 s. 109. Kokkvoll later til å mene at det aldri ble snakk om store *skiftninger*: «Fagopposisjonen førte til en intens og på mange måter konstruktiv debatt om fagbevegelsens organisasjonsformer og plass i norsk arbeiderbevegelse. Men i praksis var det den gamle linje — Ole O. Lians centralistiske linje — som fortsatte... Det som her er sagt om den radikale opposisjons ideer når det gjelder struktur og metoder i fagbevegelsen, har sin parallell når det gjelder utviklingen i den politiske arbeiderbevegelsen. Skeptikerne av parlamentarisk reformarbeid kom selv i praksis til å bli bærere og utøvere av den samme reformpolitikken. Det var de gamle velprøvde socialdemokratiske metoder som seiret». Kokkvoll i Martin Tranmæl, i Norsk Biografisk Leksikon. En grundigere historiografisk oversikt har O. F. Fure gitt i Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie nr. 1/76. Han konkluderer bl. a.: Denne gjennomgåelse av tidligere synspunkter på problemet om omfanget og arten av kursendringen i 1918 viser at det finnes et bredt spekter av ulike og motstridende oppfatninger. Dette spenner fra påstanden om at DNA var et revolusjonært parti, at det hadde en revolusjonær ideologi, en uklar strategi kombinert med en reformistisk praksis til en kategorisk påstand om at verken partiet eller dets ideologi var revolusjonær (s. 35).
6. Fure, Tidsskrift for arb. bev. hist./nr. 1 s. 41. Det er begrepspar som kommunisme/sosialdemokrati og revolusjonær/reformistisk Fure mener viser seg uegna til å gripe virkeligheten med. Det må da bemerkes at han her eksplisitt behandler debatten om *DNA's* utvikling mellom 1918 og 1933 og at det (for meg) er noe uklart hvor generelt han vil gjøre sin hypotese gjeldende. Imidlertid bestemmer han sjøl sitt tema på denne måten: Synspunkter og historieteoretiske tendenser i forskningen om *den norske arbeiderklasse og -bevegelse* i den radikale fase 1919—1933 (min uthevelse, nhf).
7. Materialet er spredt og ufullstendig ettersom det her dreier seg om et praktisk talt urørt forskningsfelt. Jeg kan vise til Inger Bjørnhaugs hovedoppgave, Jernstreiken og arbeiderbevegelsen, Oslo/75, og min egen skissering av 20-års fagopposisjonelle strømninger i hovedoppg.
8. Se Per Maurseth, Fra Moskvateser til Kristianiaforlik, s. 23.
9. Ibid., s. 24.
10. Programmet ble presentert av Alfred Madsen i ei brosjyre: Fagkongressen 1920. Vore nærmeste krav.
11. Programmet har jeg gjennomgått i hovedoppgava, s. 29—31.
12. Se protokoll for fagkongressen i 1920.
13. Meyer, Det norske Arbeiderpartis historie, bd. 2 s. 247—248.
14. Se Fuglestad, s. 33.
15. Ibid., s. 34—36.

Når *Lian* i 1920 slutta opp om parolen for proletariatets diktatur

var det på helt bestemte premisser. I hans tolkning skulle diktaturet være et *nødmiddel* i en kort overgangsperiode. (Se Meyer, s. 240 og prot. for fagkongr. i 1920 s. 62). Det er klart at dette ikke var leninistenes syn. De oppfatta diktaturet som omveltningens sine qua non — som selve formen for organiseringa av arbeiderklassen som herskende klasse. Tranmæls syn var i prinsippet det samme som Lians. I ei brosjyre fra 1920 skreiv han dette om diktaturet: «Dette spørsmål er ... kommet langt sterkere i forgrunden end det fortjener. Ingen socialist er tilhønger av et diktatur i og for sig. Det er derfor heller ingen som ønsker et arbeiderdiktatur. Og aller mindst Det norske Arbeiderparti. Men partiets landsmøte sa at et diktatur kan bli en nødvendighet som en overgangsform ... Men det blev ogsaa lagt til, at dette diktatur i tilfælde maatte bygge på fællesinteresserne, altsaa repræsentere det store brede lag og søke sin umiddelbare sanktion hos folket selv ... Nogen vei væk fra det virkelige demokrati er ikke dette. Tvertimot. Man har bare villet gjøre arbeiderklassen opmerksom paa de vanskeligheter som kan mælde sig i en overgangstid og at der for at bringe orden og system i produktion og omsætning kan bli paakrævet at gaa til en saa drastisk forholdsregel som et midlertidig diktatur». Tranmæl, Socialismen og de socialistiske fremgangslinjer, s. 26—27.

16. Meyer, s. 248.
17. Inger Bjørnhaug, Jernstreiken og arbeiderbevegelsen, s. 263.
18. Ibid., s. 105—111. Også Fuglestad, s. 74/note 123.
19. Se Maurseth s. 44 og s. 43.
20. Jorunn Bjørgum, Christer Bogefeldt, Jorma Kalela, Krisen og arbeiderbevegelsen, i Kriser og krisepolitikk i Norden under mellankrigstiden, s. 249.
21. Etter Ousland, bd. 2 s. 44.
22. I. Bjørnhaug.
23. Lønnsnedslaget ble riktignok halvert i forhold til arbeidskjøpernes opprinnelige krav, men var likevel stort nok til å bli utlagt som et argument mot «masseaksjoner». Viktigere var medlemsfrafallet fra organisasjonene på denne tida. Etter ledelsens syn skyldtes dette at mislykka masseaksjoner undergravde tilliten til organisasjonene. Fra en voksende opposisjon på venstresida ble det omvendt hevda at frafallet skyldtes at den nye ledelsen ikke hadde vist seg tilliten verdig ved å gjennomføre en virkelig masseaksjon. Fra ungdomsforbundet var det allerede lansert krav om nye ledere. Se Fuglestad, s. 44—45.
24. Se prot. for fagkongr. i 1923, s. 202.
25. Ibid., s. 204—205.
26. Ibid., s. 205.
27. Et eksempel fra fagkongressen i 1917 kan illustrere hvordan disse prinsipielt motsatte holdningene kom til uttrykk i et aktuelt politisk spørsmål — fagorganisasjonens holdning til arbeidstvistlovgivningen og voldgift. Fagopposisjonens talsmenn krevde at organisasjonen skulle «ta et avgjort standpunkt mot al lovgivning, som kan gripe ind i fagorganisationens virksomhet». (Prot. s. 10). Tranmæl hevda den gang at arbeidstvistlovgivningen ville gjøre fagforeningene til «et led i det nuværende samfundssystem», og foreslo å bekjempe den med generalstreik (ibid., s. 188). «Kneblingslover» mente opposisjonen måtte bekjempes på tvers av lovverket. Mot dette argumenterte

- den gang Lian for å protestere mot slike lover, samtidig som organisasjonen innretta seg etter dem (f. eks. ved å møte fram ved voldgiftsforhandlinger). I særlig grove tilfeller mente også Lian det kunne bli aktuelt med arbeidsnedleggelse, men prinsipielt gikk han inn for økt satsing på partiets valgkamper, for å endre sammensetninga i den lovgivende forsamlinga til arbeiderbevegelsens fordel (ibid., s. 183).
28. Mens Berge Furre gir denne karakteristikken: «Men på 20-talet gjekk arbeiderørsla til kamp mot det politiske systemet, mot institusjonane, mot sjølve spelereglane». Furre, op. cit., s. 243.
 29. JMA for november 1924. Lederen polemiserte skarpt mot «dem som gjør ulovligheten til prinsipp og en verdimåler for organisasjonens revolusjonære innhold og kamp»: «Arbeiderklassen krever ikke denne golde demonstrasjonspolitik som gir Arbeidsgiverforeningen og Berges reaksjon vind i seilene. Arbeiderklassen krever en positiv politikk som er i pakt med fremtiden og arbeidernes interesser. Det er derfor de arbeider for at skape sig en sterk fagorganisasjon, og det er derfor de har valgt sine representanter til Stortinget». Jeg kommer nedenfor tilbake til Jern- og Metallarbeiderforbundets bidrag til en slik positiv politikk.
 30. Siste gang ble det i alle tilfelle ikke. Det dukka opp igjen i 1931 da Alfred Madsen (i trontaledebatten på tinget) lanserte tanken om et økonomisk landsråd. Altfor dristig skulle det vel heller ikke være å føre linja videre til etterkrigstidas økonomiske Samordningsråd og Skånlandsutvalget.
 31. Dette var et sosialdemokratisk standpunkt av klassisk merke. Det var Bernsteins argument mot kriseteoretikerne i 2. Internasjonale at overgangen til sosialisme *forutsatte* en godt fungerende økonomi. Se Bo Gustafsson, *Marxism och revisionism*, s. 117.
 32. Etter A.bl. og Norges Kommunistblad for 30/1—25.
 33. Dette var overskriften for Mbl.s leder i nr. 1/25.
 34. Se Fuglestad, s. 19—22.
 35. Jfr. debatten på fagkongressen i 1917 om den s.k. 15-mannskomiteens innstilling. Se Fuglestad s. 24—25.
 36. Mbl. nr. 1—2/22.
 37. Jamfør dette sitatet med følgende fra sekretariatets anførsel til Fagopposisjonens innstilling i 15-mannskomiteen i 1917: «Den norske fagorganisation har *ikke* lagt an paa at dogmatisere eller skematisere sin virksomhet (uth. av sekr.). Fagforbundenes og landsorganisationens love er kemisk ren for dogmer. Det er fagoppositionen som har ført dogmerne og striden om disse ind i den faglige diskussion, idet der settes op et specielt program for fagorganisationens virksomhet og optages en heftig agitation for at faa dette program anerkendt som bindende for den hele fagorganisation». Prot. s. 91.
 38. I JMA nr. 5—6/25 gjorde signaturen Spectator denne oppsummeringa av Fagopposisjonens betydning (manglende sådan) for fagbevegelsen: «Ingen fagorganisasjon har vært saa redet av prinsippdebatter som den norske. Først i fagopposisjonens dager hvor vi fra morgen til kveld i en 10-aars tid overdænget hverandre med debat om retningslinjer og selvhjelpskasser og kampmidler og tariffer, saan at vi til sidst hverken visste ut eller ind — og alt blev ved det gamle».
 39. JMA nr. 3/25, leder.
 40. Ibid., nr. 1/25.

41. Mbl. nr. 1/26.
42. Kampen for dagskrav ble utlagt som det spesifikke ved norsk fagbevegelse overfor teorier av utenlands opprinnelse. Dagskampen satte grensene for ideologien til en norsk fagforeningsbevegelse i pakt med sin egen virkelighet. I Mbl. nr. 1/27 het det bl. a.: «Det som har preget klassekampen her i landet, er de faglige kamper — kampen for forbedring av lønns- og arbeidsvilkårene. Det er gjennom disse kamper våre organisasjoner har fått sin ideologi og sitt innhold. Visstnok har også ideer utenfra hatt sin betydning. Men vesentlig er det våre egne kamper som har vært bestemmende for organisasjonens innhold og former». Når det gjelder selve plattformen fra 1920 ble det etter 1924 bare referert til denne i negativ form. Følgende fra samme nummer er typisk: «Har vi ikke lenge nok kastet hverandre blå i øinene med teoretiske spissfindigheter og latt arbeiderklassens aktuelle interessedrømme spørsmål forsømme? Eller er det noen som for alvor kan påstå at masseaksjon, diktaturet, arbeiderklassens bevegelse o.s.v. er aktuelle politiske spørsmål i Norge? I en tid hvor reaksjonen herjer med kneblingslover, hvor bedriftene stenger portene, og hvor brødbiten for dagen for 100 000 arbeidere med hustru og barn er dagens største problem»? Vi skal imidlertid merke oss at dette ikke innebar at all politikk var utelukket fra fagorganisasjonsperspektiver: Våren 1927 ble fagorganisasjonens midler (økonomi/propaganda) satt inn i *DNA's valgkamp*.
43. Det var den engelske fagorganisasjonen som etter dette slo inn på ei linje for «industrial peace». (Se Cole, *Communism and Social Democracy*, s. 447 og s. 678). I sin åpningstale på fagkongressen i 1927 tok formannen, George Hicks, til orde for «at man istedenfor de stadige streiker skulde forsøke på å komme til forståelse med industrien og se til å få den på fote igjen.» (Etter Mbl. 1928 s. 36). Cole mener dette synet for en del hang sammen med ledende industrikapitalisters holdning til fagbevegelsen i tida etter generalstreiken. Istedenfor å sette i verk et frontalangrep, for å knekke fagbevegelsen mens den etter alt å dømme ikke kunne tåle en åpen konflikt, gikk disse inn for en tilnæringspolitikk for å få etablert et samarbeid i arbeidslivet, særlig for å styrke «de britiske industriers konkurransevne på verdensmarkedet» (etter brev til generalrådet for de britiske fagforeninger, desember/27. Brevet er gjengitt i Mbl. 1928 s. 36–37). En foregangsmann for denne tilnæringspolitikken var sjefen for kjemitrusten, Imperial Chemical Industries, Sir Alfred Mond, derav også navnet mondisme.
44. «Men i dag er vi ikke rullet så langt at vi i Norge eller noget andet land har fått flertall i befolkningen for en så radikal omlegning av det økonomiske system (i.e. sosialisering, nhf.) ... Derfor er det ikke de store fremtidsteorier som er dagens strenge, praktiske oppgave for arbeiderklassen. Arbeidsstoffet ligger langt nærmere. Det er kampen mot den herskende fryktelige krise og det er veier ut av den vi må forsøke å lage».
45. Se bl. a. JMA nr. 3, 4 og 10/26, nr. 1, 2, 4, 6, 8, 11/27, nr. 7 og 13/28, og nr. 1 og 3/29.
46. JMA nr. 1/27.
47. Se leder i JMA nr. 2/27. Lederen viste til at diskusjonen med sikte på å gjenreise skipsbyggingsindustrien hadde vakt «interesse og forståelse hos flere av våre skibsredere». Men alt dette

- ble nå ødelagt med den lock-out bl. a. Mekaniske Verksteders Landsforbund hadde ansvaret for.
48. Ibid.
 49. Se leder i JMA nr. 4/27 om forbundets krav om to-årige tariffier. I lys av dette kunne t.o.m. voldgiftsdommen det året oppsummeres som en slags seier for fagorganisasjonens linje: «Vi skal ikke ved denne anledning opholde os noget større ved det at det er arbeidernes krav om en to-årig overenskomst som på tross av arbeidsgivernes motstand har slått gjennom. Det er hovedsaken at der handles, og handles raskt». På samlingskongressen mellom DNA og NSA på nyåret 1927 holdt Alfred Madsen et foredrag om «Den økonomiske krise og arbeidsløsheten». I dette foredraget finner vi igjen linjene fra Jern- og Metalls forbundspolitik (like inn til terminologien og de konkrete forslagene). Se Fuglestad, s. 73—76.
 50. Se Cole, s. 678.
 51. Selve voldgiften var midlertidig (2 års gyldighet), men i løpet av forsommeren og sommeren 1927 ble det vedtatt eller lagt fram forslag til en rekke lover som gjorde vidtrekkende inngrep i fagorganisasjonens handlefrihet. Endringer i arbeidstvistloven medførte bl. a. at fagorganisasjonen nå ble pålagt bevisbyrden i tilfelle tariffstridige aksjoner. Etter de nye straffebestemmelsene kunne alle som hadde vært med å vedta ulovlig streik, eller bidratt til å sette slike vedtak ut i livet, ilegges bøter fra 5 til 25 000 kroner og/eller til fengsel i inntil 3 måneder. Det ble også straffbart å støtte ulovlig arbeidsstans, eller oppfordre til iverksettelse eller fortsettelse av ulovlig arbeidsnedleggelse. Loven ble tatt i bruk mot bygningsarbeiderne i 1928, men ble ikke forlenga utover 1929 (med DNAs og Høyres stemmer).
 52. Dette siste nedslaget ble det ikke noe av p.g.a. ny konjunktur- oppgang.
 53. Se Fuglestad, s. 106 ff.
 54. Se Mbl. nr. 5—7/28 s. 209.
 55. Sitert i A.bl. LO/7.
 56. A.bl. 28/7.
 57. Mbl. nr. 5—7/28.
 58. Henvendelsen er bl. a. gjengitt hos Halvard Olsen og Trygve Lie, De arbeiderfiendtlige lover og kampen mot dem, s. 44—47.
 59. Mbl. nr. 5—7/28.
 60. Ibid.
 61. I Landsorganisasjonens henvendelse til Stortinget i 1929 ble det samme sagt på denne måten: «I 1928 var det voldgiftslovens tilstedeværelse og dens anvendelse for bygningsfagene og de grafiske fag som nettopp forårsaket åpen kamp. Denne konflikt er vel den alvorligste som nogensinne har foreligget for organisasjonene. Men det var ikke de statsmakter som hadde fremtvunget konflikten, som kunde evne å løse den. Det var organisasjonene på begge sider som måtte finne frem til en løsning, og på et grunnlag som med rette er betegnet som en dom over voldgiftsdommene og voldgiftslovgivningen».
 62. Volan var en gammel fagopposisjonsleder. Han ble valgt inn i NKPs første sentralstyre, var Bygningsarbeiderforbundets første formann (inntil 1927) og medlem av sekretariatet i 20-åra. (Sammen med partifellen Aas, utgjorde han «opposisjonen» i ledelsen).
 63. Etter Volan, Kampen mot voldgifts- og tukthusloven. Bygningsarbeiderstreiken i 1928, s. 59.

64. Ousland, bd. 2 s. 378.
65. Jorunn Bjørgum omtaler de antesiperte forhandlingene i boka Norsk Kjemisk Industriarbeiderforbund 50 år s. 174, note 37. Mens J. B. mener hovedhensikten med disse forhandlingene var å unngå et nytt voldgiftsoppgjør i 1929, spilte etter det jeg har funnet også et annet motiv en avgjørende rolle i ledelsens overlegninger: ønsket om arbeidsfred og produksjonsreising. (Se nedenfor).
66. Se JMA nr. 13 1929.
Arvid Hansen hevder at tanken om antesiperte forhandlinger for alle industrier og fag hvor avtaler eller voldgiftsdommer utløp høsten 1928 eller våren 1929, ble antydnet «på et tidlig tidspunkt av bygningsarbeiderstreiken». Også bygningsarbeidernes oppgjør skulle da tas med i et slikt fellesoppgjør. A. G. Hansen, Fra Lassalle til Lenin, en historikk over den norske arbeiderbevegelse og Norges Kommunistiske Parti, s. 185—186.
67. Se Thorud, Jubileumsskrift for Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, s. 456.
68. Ibid.
69. Ousland, bd. 2 s. 378.
70. Etter Mbl. nr. 1/29 s. 26.
71. Mbl. nr. 11—12/28, leder.
72. Foruten lederen i Mbl. nr. 11—12/28, gjelder det LO-formannens beretning på representantskapsmøtet i desember, og et intervju med H. Olsen i Mbl. nr. 5—6/29 s. 225—227.
73. Mbl. nr. 5—6/29.
74. O. B. Fure, Parlamentarisk eller revolusjonær strategi? Kontrast nr. 3/73.
75. Fure, Ideologiske hovedtendenser innen norsk, svensk og tysk arbeiderbevegelse, s. 20.
76. Sitert etter Fure, Ideologiske ..., s. 28.
77. Klare uttrykk for Tranmæls makterobringsstrategi som prosess, kan vi finne i brosjyra Socialismen og de socialistiske fremgangslinjer. F. eks. følgende utdrag: «Fagforeninger som har tilkjæmpet sig medbestemmelsesret over arbeidsvilkårene gaar videre og sætter sig som maal at faa fuld og hel bestemmelsesret over arbeidsforholdene. Kapitalistene trænges efterhaanden ut. Fagforeninger tar deres plads og gaar over fra kamporganisationer til produksjonsfaktorer. Alle som er beskæftiget ved vedkommende bedrift, blir medlemmer av den fælles sammenslutning. Det gamle motsætningsforhold mellem arbeidere og driftsledelse bortfalder. Alle blir lige interessert i den fælles opgave: at producere mest og best mulig» (s. 11). Merk terminologien. Kapitalistene skulle «trænges ut» «efterhaanden». I samme tempo skulle fagforeningene «ta deres plads», og klasse-motsætningene *falle bort*, og fagforeningene gå over til produksjonsorganer. Noe skarpt brudd fra det ene stadiet til det andre tenkte Tranmæl seg tydeligvis ikke. Det var snakk om en kontinuerlig utvidelse av fagforeningens sjølråderett på produksjonsplanet. Og graden av kontroll ville bestemme tidspunktet for når arbeiderklassen «var sterk nok» til å *proklamere* revolusjon: «Naar arbeiderne føler sig sterke nok, proklamerer de den sociale revolution, sprænger rammen av det nuværende samfund og etablere socialismen» (ibid., s. 17).
78. Fure mener det er grunnlag for å spørre om ikke historikerne har hatt en tendens til å gjøre Tranmæl mer revolusjonær enn

han egentlig var. Man har referert hans uttrykksformer/måter, «uten at det har vært gjort forsøk på å trenge inn til kjernen i hans politiske tenkning». Fure, Ideologiske... s. 28 note 83.

Et tilsvarende syn har Kokkvoll gitt uttrykk for i artikkelen om Martin Tranmæl, Norsk Biografisk Leksikon.

79. I denne forstand kan Edv. Bull ha rett når han skriver: «Det viste seg altså at Fagopposisjonens program hadde vært altfor sterkt konjunkturbestemt», som ei forklaring på at det «tilsynelatende ble svært små resultater av at den revolusjonære retning vant flertall i fagorganisasjonen». (Bull, Norsk fagbevegelse, s. 102 og 101). Dvs. han kan ha rett i at *Tranmælretningens* offensive karakter var et høykonjunkturfenomen. I så fall var den også et *tilfeldig* trekk ved denne ideologien.

Einhart Lorenz

Marxistiske teorier om fagbevegelsen

Fagbevegelsen hos Marx og Engels

Marx og Engels behandlet ikke spørsmålet om fagbevegelsens betydning for det kapitalistiske systemet som et eget problem. Dette skyldes at fagbevegelsen i Den første internasjonales periode, d.v.s. mellom 1864 og 1876, bare var i sin vorden og organiserte bare en brøkdel av arbeiderne. På grunn av den overordentlig store industrielle reservearmé (arbeidsløse) var dens makt og påvirkningsmulighet sterkt begrenset, og fagbevegelsen var ikke i stand til å forstyrre den kapitalistiske akkumulasjonsprosessen. Av større betydning var bare de britiske Trade Unions, som utgjorde en vesentlig del av Internasjonalen. Internasjonals programatiske utsagn om faglige spørsmål, som for en stor del var formulert av Marx, og som ikke bare gjaldt Trade Unions, men også spirene av fagbevegelsen på kontinentet, inneholder likevel viktige ytringer om og for fagbevegelsen.

For Marx og Engels var fagorganisasjonene lønnsarbeidernes egne interesseorganisasjoner. Som kamp- og klasseorganisasjoner for proletariatet oppsto de som følge av antagonismen i den kapitalistiske produksjonsmåten. Men mens liberale teoretikere som Brentano anså faglig sammenslutninger som et korrektiv til kapitalismen, fikk de i den marxistiske teorien en annen funksjon: De ble til kamporganisasjoner mot det kapitalistiske systemet, mot kapitalens vold.

På samme måte som borgerskapets bykommuner i feudalsamfunnet bidro til å konstituere borgerskapet som en klasse for seg, bidrar fagbevegelsen til å konstituere proletariatet som en klasse for seg. Hos borgerskapet var imidlertid umiddelbare og objektive klasseinteresser identiske. Situasjonen for proletariatet er annerledes: Kapitalens herredømme har skapt en felles interesse for proletariatets store mas-

ser. Proletariatet er på den måten blitt en klasse i forhold til kapitalen, men ikke overfor seg selv. I arbeidernes økonomiske kamp utvikler det seg en proletarisk klassebevissthet. I kampen mellom kapital og arbeid erkjenner arbeiderne at de har felles interesser overfor kapitalen. Innsikten i klassestrukturen og klassemotsetningene bidrar til en kollektiv læringsprosess og innøver solidarisk og felles opptreden og handling. Denne prosessen er en forutsetning for at lønnskampen skal bli en kamp mot selve lønssystemet.¹

Men for å oppfylle arbeiderbevegelsens «historiske misjon», d.v.s. oppnå arbeiderklassens sosiale frigjøring ved å avskaffe lønssystemet, må den bli en politisk bevegelse som kan sette seg i besittelse av statsmakten.² Hvordan fagbevegelsen kunne utvikle seg videre til å bli en politisk bevegelse og (flere) politiske organisasjoner for proletariatet, er ikke entydig hos Marx og Engels. I tidlige tekster som «Filosofiens elendighet» og «Det kommunistiske manifest», heter det at en utvidelse av de økonomiske kamper fører til at den økonomiske bevegelse blir til en politisk bevegelse.³

På bakgrunn av erfaringene innen Internasjonalen med de britiske Trade Unions, får overgangen fra økonomisk til politisk klassekamp imidlertid to nye aspekter. For det første blir det gjort en forskjell mellom mål og innhold, mellom politisk og økonomisk kamp. For det andre blir politiske kamper ført mer bevisst og mer internasjonalt og blir dermed mindre spontane enn økonomiske kamper. Politiske kamper retter seg mer målbevisst mot staten med dens byråkrati, politi, domstoler osv.

En begrensning av arbeidsdagen blir en betingelse for alle forsøk på forbedringer og frigjøring. Dette kravet blir på samme måte som kravet om almen stemmerett et gjennomgangstrinn i proletariatets frigjøringsprosess. Men for å kunne være gjennomgangstrinn måtte slike bevegelser imidlertid *bevisst* ta sikte på arbeiderklassens fullstendige frigjøring. Fagbevegelsen blir stadig konfrontert med det kapitalistiske systems objektive grenser, men den kan likevel forfeile sin historiske misjon. I «Lønn, pris og profitt» har Marx gjort oppmerksom på faremomentene: Fagforeningene «viser seg i enkelte tilfeller uskicket på grunn av uforstandig bruk av sin makt. De forfeiler i alminnelighet sitt formål ved at de *begrenser* seg til en geriljakrig mot virkningene av det nåværende system, istedenfor *samtidig* å arbeide for dets forandring og bruke sin organiserte kraft som en løftestang for arbeiderklassens endelige frigjøring, d.v.s. den endelige avskaffelse av lønssystemet.»⁴

Ved sin frigjøring må proletariatet avskaffe samfunnets klassekarakter. Derfor faller proletariatets umiddelbare interesser ikke sammen med det endelige målet.

I Internasjonalens stiftelsesadresse betegnet Marx erobringen av den politiske makt som arbeiderklassens store plikt.⁵ Samtidig rettet han sin oppmerksomhet innen Internasjonalen mot arbeiderklassens økonomiske organisasjoner, og i en resolusjon for Internasjonalens kongress i Genève i 1866 karakteriserte han fagbevegelsen som den egentlige bærer av den proletariske klasseorganisasjon.⁶ I Internasjonalen henviste han ved forskjellige anledninger til nødvendigheten av den åpne kampen som måtte føres med politiske mål.

Den økte interessen for arbeiderbevegelsens egne organisasjoner var et uttrykk for Marx' og Engels' nyvurdering etter revolusjonen i 1848 og de forandrede politiske forhold etter 1850. Den politiske koalisjonen fra 1848 mellom arbeiderne, bøndene og deler av borgerskapet og småborgerskapet var uaktuell etter den borgerlige fraksjonens svikt. Samtidig hadde klasseforholdene utviklet seg videre slik at motsetningene mellom kapital og arbeid var blitt den sentrale samfunnsmessige motsigelsen. I denne perioden som er kjennetegnet av kapitalismens ekspansjon med et sterkt voksende industriproletariat, faller Marx' intensive økonomiske studier. Revolusjonsteorien til Marx og Engels mister etter 1850 sine voluntaristiske elementer og istedet retter de nå sin interesse mot «arbeiderklassens virkelige bevegelser.»⁷ Skillet mellom proletariat og borgerlige eller småborgerlige bevegelser innebærer at arbeiderne må føre en uavhengig proletarisk politikk. Dersom proletariatet knyttes seg fortsatt til de gamle partier, som ikke er interessert i proletariatets frigjøring, så ville det bli til kasteball for den herskende klasses politikk.⁸

I denne situasjonen får de rent proletariske organisasjonene, fagorganisasjonene, stor betydning for Marx' og Engels' tenkning. De ser i dem spiren til arbeiderpartiene.

Fagbevegelsens muligheter

I motsetning til Proudhon, Lassalle o.a. understreket Marx at det var mulig for fagbevegelsen å påvirke lønnsnivået og arbeidsdagens lengde.

Arbeiderne er nødt til å selge sin arbeidskraft som en vare til arbeidskjøperne. For denne varen arbeidskraft får de en bestemt arbeidslønn. Den må være tilstrekkelig til å

oppretholde arbeidskraften, slik at arbeiderne holder seg i live og sørger for nye arbeidergenerasjoner (reproduksjon av arbeidskraft). Arbeidskraftens verdi blir bestemt av to elementer. For det første arbeidernes *fysiske eksistensminimum* som nederste grense, og for det andre *historiske og samfunnsmessige bestanddeler*, d.v.s. den tradisjonelle levestandard som øverste grense.

Lønnen må garantere at livsnødvendige matvarer kan skaffes. Synker prisen for arbeidskraften under dette minimumsbeløpet, så er en fornyelse av livsprosessen ikke lenger mulig: «Når prisen for arbeidskraften synker under dette minimum, synker den under dens verdi, for da kan den bare bevares og utvikles i forkrøblet form.»⁹ Til en fullstendig reproduksjon må prisen for arbeidskraften garanteres at bestemte behov med utspring i de samfunnsmessige forhold tilfredsstilles.

I motsetning til det fysiske eksistensminimumet danner det historiske og samfunnsmessige moment en elastisk størrelse som varierer fra land til land og over tid. «Dette historiske eller samfunnsmessige element som påvirker arbeidets verdi, kan utvides eller innskrenkes, eller utviskes så fullstendig at det ikke blir noe annet tilbake enn selve den fysiske grensen.»¹⁰ Dens høyde er avhengig av styrkeforholdet mellom kapital og arbeid. På den ene side bestemmes dette styrkeforholdet av graden av arbeidsløsheten (størrelsen av den industrielle reservearmé), og dermed av konkurransen om arbeidsplassene mellom arbeiderne. Jo høyere tallet på arbeidsløse er, desto større er tilbudet av varen arbeidskraft. En slik situasjon hvor mange arbeidere konkurrerer om få arbeidsplasser, gir arbeidskjøperne mulighet til å presse lønnen ned. Den omvendte situasjon, altså økt etterspørsel etter arbeidskraft, tvinger arbeidskjøperne til lønnsøkninger.¹¹

På den annen side begrenser de faglige organisasjoners styrke denne konkurransen. Sterke organisasjoner kan gjennom en høy organisasjonsgrad redusere konkurransen om arbeidsplassene. En høy kampberedskap blant medlemmene kan gi deres krav og trusler politisk vekt og styrke forhandlingsposisjonen overfor arbeidskjøperne. Virkningen av arbeidskjøpernes splittelsesforsøk og trusler om oppsigelse kan dermed bli redusert.

For å forsvare den tradisjonelle levestandarden er det fagbevegelsens oppgave

a) å motvirke tendensen til å presse lønnene ned (en tendens som er en bestanddel av kapitalismen),

b) å kjempe mot lønnsreduksjoner i nedgangstider og for lønnsøkninger i oppgangstider, for å oppnå en realisering av den fulle verdien under hele perioden med svingninger, og

3) kreve kompensasjoner for en hurtigere ødeleggelse av arbeidskraften som oppstår på grunn av lengre arbeidstid eller større arbeidsintensitet.¹²

Når det gjelder økningen av arbeidsproduktiviteten, så får fagorganisasjonene hos Marx en mer offensiv funksjon. I denne sammenheng overtar han Riccardos begrep relativ arbeidslønn.¹³ Fører økt produktivitet til en prisnedgang av livsmidlene, så blir det nødvendige arbeidet redusert, og arbeidskraftens verdi minsker. Dermed øker merverdiraten uten at reallønnen må forandre seg. Profitten blir større mens arbeidslønnen blir uforandret. Selv om arbeidernes absolutte levestandard blir den samme som før, synker deres *relative* arbeidslønn.

Marx anså en økning av reallønnen ved produktivtetsøkninger som mulig. Han begrunnet dette ikke med den økte arbeidsintensiteten, men med den inntrådte forverringen av lønnsarbeidernes samfunnsmessige stilling overfor kapitalisten.¹⁴ En slik økning av reallønnen innebærer at prisen for arbeidskraften enten ligger over sin nye verdi eller at sammensettingen av arbeidskraftens verdi forandres, d.v.s. at den historiske og samfunnsmessige del av reproduksjonskostnadene blir større. Med grunnlag i økt arbeidsproduktivitet kan fagorganisasjonene — selv ved arbeidskraftens synkende verdi — oppnå en økning av arbeidernes levestandard.¹⁵ Arbeidernes andel av den almene rikdommen har imidlertid sine grenser. Arbeidslønnen vil ikke stige i samme forhold som arbeidets produktivitet,¹⁶ fordi dette vil innebære at merverdiraten ikke kan øke, og at muligheten til å skape relativ merverdi dermed utelukkes. Til tross for alle forbedringer som vil bli oppnådd gjennom fagbevegelsens arbeid, arbeidervernlovgivningen o.l., vil avstanden mellom lønnsarbeiderne og kapitalistene stadig bli større.¹⁷

Marx så mulighetene for stigende reallønner imidlertid bare i økonomiske oppgangstider eller i bestemte akkumulasjonsperioder.¹⁸ Den kapitalistiske produksjonens almene tendens innebærer imidlertid en nedgang av gjennomsnittslønnen.¹⁹ På grunn av en tiltakende organisk sammensetting av kapitalen ville profitttraten falle, kapitalismens krisesykluser forsterkes og den industrielle reservearmé øke: «Jo større den samfunnsmessige rikdom, (...) desto større den industrielle reservearmé.»²⁰

Forholdet parti—fagbevegelse

Den organisatoriske dualismen, d.v.s. to-delingen i partier og fagbevegelse som vi kjenner i vårt århundre, fantes ikke i Den første internasjonales periode, og den finnes derfor ikke i Marx' teori om fagbevegelsen. Marx så proletariatets politiske organisering som en prosess: ut fra de økonomiske kampene ville klassebevisstheten utvikle seg slik at kampene ble politiske. Det ville ikke komme til organisatoriske omstruktureringer eller dannelse av nye organisasjoner, men de eksisterende organisasjonene ville skille seg fra borger-skapets og småborgerskapets politiske organisasjoner og overta sosialistiske målsettinger. Bare ved å samle seg som et eget politisk parti kunne proletariatet handle som klasse. I denne prosessen ville fagforeningene danne det proletariske partiets grunnlag. I et vedtak fra Internasjonals konferanse i London i 1871 het det: «Foreningen av enkeltkreftene som arbeiderklassen allerede har oppnådd i en viss grad gjennom sine økonomiske kamper, må også tjene som løftestang i dets kamp mot utbyrternes politiske makt.»²¹

Marx' syn var preget av den organisatoriske utviklingen og den klassebevegelse som preget Den første internasjonales tid. Derfor var medlemsskapet i Internasjonelen også åpent for alle organisasjoner som hadde arbeiderklassens vern, framskritt og virkelige frigjøring som mål.²² Dette innebar at fagforeninger, partier og andre arbeiderorganisasjoner kunne bli medlemmer.

Antydninger fra Marx' side om den senere arbeidsdelingen mellom fagbevegelsen og partiet finnes like så lite som en diskusjon om masseorganisasjon og eliteparti. Politisk og økonomisk (faglig) arbeid var uatskillelig knyttet til hverandre.

Funksjonsdifferensieringen mellom fagbevegelsen og arbeiderpartiet i slutten av 19. århundre viste at fagorganisasjonene ikke løste seg opp da de politiske partiene ble stiftet. De smeltet heller ikke sammen med partiene. Likevel hersket den oppfatning at partiet var den høyeste formen for proletarisk organisering, og at den økonomiske kampen derfor måtte underordnes den politiske.²³

At partier og fagorganisasjoner eksisterte parallelt, ble innen Den andre internasjonale framstilt som en *arbeidsdeling*. Mens partiet førte reformpolitikken i parlamentene for så å forbedre sosial- og arbeidervernlovgivningen, tok fagbevegelsens økonomiske reformarbeid sikte på å forbedre lønns- og arbeidsbetingelsene. Mens fagbevegelsen rettet sine krav til

arbeidskjøperne som avtalepartnere og prøvde å oppnå forbedringer (eller forsvare oppnådde resultater) for sine medlemmer, siktet partiet via lovgivningen mot en forbedring av alle arbeideres sosiale situasjon. Denne form for arbeidsdeling så fagbevegelsen som et politisk supplement til partiets parlamentariske arbeid, og reiste ut fra dette kravet om likestilling mellom de to organisasjonene.

Fra partienes side ble det derimot hevdet at de ikke bare representerte de umiddelbare aktuelle interessene, men også de framtidige, at de videre ikke bare ivaretok gruppeinteresser, men arbeiderklassens samlede interesser. Ut fra dette gjorde partiene krav på å lede arbeiderbevegelsens politikk. Fra ledende sosialdemokratisk hold ble derfor fagorganisasjonene betraktet som partiets «rekruttskoler» (tyskeren August Bebel), eller «socialdemokratiets forskoler» (holenderen Anton Pannekoek). Mens de for Marx liksom befant seg på vei mot partiet, ble de nå — fordi partiet eksisterte — et reservoar for partiet. Den faglige kamp skulle formidle innsikt i samfunnets klasseforhold og bidra til at de mest bevisstgjorte fagorganiserte sluttet seg til partiet.

Massestreik-debatten²⁴ i begynnelsen av vårt århundre viste imidlertid at fagorganisasjonene greide å avvise dette kravet om underordning fra partiene. Debatten berørte ikke bare det ytre organisatoriske forhold mellom parti og fagbevegelse, men førte også til en videreutvikling av de marxistiske teorier om fagbevegelsen. Hoveddeltakerne i denne debatten var Karl Kautsky som representant for den ortodokse marxismen, og Rosa Luxemburg og Anton Pannekoek for venstresida innen arbeiderbevegelsen. Omfattende streiker i en rekke europeiske land (Sverige, Holland, Italia, Tyskland og framfor alt Russland) hadde ført til en omfattende diskusjon om betydningen av streikevåpen i kampen for sosialismen.

For Kautsky ble massestreiken en storstreik som kunne benyttes som et forsvarsvåpen mot kuppforsøk og angrep på oppnådde rettigheter som f. eks. stemmeretten. Denne fortolkningen innebar at massestreiken skulle brukes som et ledd i den parlamentariske makterobringen gjennom det sosialistiske parti. En massestreik kunne bare proklameres i en umiddelbart revolusjonær situasjon.

Luxemburg og Pannekoek så massestreiken som et nødvendig supplement til det parlamentariske arbeidet. I *Massestreik, parti og fagbevegelsen* (1906)²⁵ ble massestreiken av Luxemburg framstilt som en spontan handling i en revo-

lusjonær situasjon full av sosiale og politiske konflikter. Den var dermed relativt uavhengig av de faglige lederes avgjørelser og av organisasjonsgraden i fagbevegelsen. Streiken var ikke båret fram av en liten kjerne av allerede fagorganiserte, men hadde også bred deltakelse av ikke-organiserte. Streiken i Russland i 1905 hadde hatt en organiserende virkning, samtidig som de hadde vist at proletariatets laveste lag bare lot seg organisere gjennom klassekamper. Videre hadde streiken vist at skillet mellom politisk og økonomisk kamp var blitt opphevet. De hadde dessuten bidratt til vidtgående skolering av de uorganiserte og økt deres politiske modenhet i løpet av kort tid. Streikene utvikler ifølge Luxemburg sin egen dynamikk: de stopper ikke opp når de opprinnelig oppsatte kravene er innfridd, men bidrar til å skjerpe klasse-motsetningene og skaper dermed nye konflikter. Å definere dem som forsvarsvåpen var derfor meningsløst. Endelig ville de i imperialismens og militarismens periode tre istedenfor gate- og barrikaderevolusjoner og bli til «den allmenne formen for proletarisk klassekamp» hvor kampen om de aktuelle oppgavene og det endelige målet blir ett.

Rosa Luxemburgs kritikk rettet seg videre mot partiets og fagbevegelsens organisasjonsoppfatning. Det russiske proletariatet med sin lave skolering hadde oppnådd større resultater enn det velorganiserte vesteuropeiske proletariatet.²⁶ Dette kunne etter Luxemburgs mening bare skje fordi verken parti eller fagbevegelse hadde maktet å vise arbeiderklassen at klassekampen var historisk nødvendig. Isteden hadde en utviklet kvantitativt-formelle forestillinger om forholdet mellom organisering og revolusjon. Reformistene og sentristene innen arbeiderbevegelsen hadde stilt opp følgende mekaniske rekkefølge: først måtte hele arbeiderklassen organiseres (og dette måtte skje uten revolusjonær agitasjon for ikke å skremme mulige medlemmer bort), og deretter kunne det egentlige oppgjøret mellom borgerskapet og proletariatet begynne. Her lå faren for en feilvurdering, idet organisasjonsgraden ble tatt som en garanti for kampberedskapet i en revolusjonær situasjon. Organisasjon var for henne altså ikke den formelle organisering av medlemmer, men praktisk erfaring og teoretisk skolering.

Skillet mellom parti og fagbevegelse innebar faren for at en mistet det endelige mål av syne og isteden bare drev ren faglig politikk på den ene side, og på den annen bare konsentrerte seg om parlamentarismen. For henne fikk faglige kamper og parlamentarisk reformarbeid først sin sosialistiske dimensjon gjennom sitt forhold til det endelige

målet – nemlig erobringen av den politiske makt. Dette målet var etter hennes syn gitt opp av reformistene og revisjonistene innen den faglige og politiske arbeiderbevegelse. Hvis en bare begrenset seg til sosialt reformarbeid, kunne enheten mellom dagskamp og det endelige målet ikke oppnås. Her dreide det seg om sisyfosarbeid. Enheten kunne bare oppnås ved å forberede proletariatet på en sosialistisk omveltning, og ved å skjerpe motsetningene i det kapitalistiske systemet.

Gjennom faglige og politiske kamper ble det skapt en klassesolidaritet hos proletariatet slik at klassebevisstheten tok form. Slike betingelser for klassekampen ble skapt gjennom

— arbeiderklassens materielle konsolidering (det faglige sisyfosarbeidet mot lønnsnedslag og forbedring av arbeiderklassens materielle og kulturelle nivå),

— solidarisk organisering (tariffavtalene ville bidra til å fjerne skillene mellom ulike yrkesgrupper, og fellestrekk i klassenes interesser ville tre tydeligere fram),

— opplysningsarbeid (reformpolitikken grenser ville bli tydelige gjennom faglige og politiske kamper, og proletariatet ville erkjenne at erobringen av den politiske makt måtte tre istedenfor reformismen).

I forskjellen mellom revolusjonær og reformistisk taktikk så Rosa Luxemburg muligheten til å skjerpe klassekampen eller å mildne den ved reformarbeid. Luxemburg og andre kritikere på venstresida så at revisjonismen hadde en langt bedre grobunn i fagbevegelsen enn i partiet. Etter deres mening kunne en ikke lenger vente at den faglige ledelsen ville forberede proletariatet på framtidige oppgaver, enn si at den var interessert i å skjerpe klassekampen. Når fagbevegelsen ikke lenger anerkjente partiets forrang og heller ikke var i stand til eller villig til å formulere egne revolusjonære mål, måtte en spørre seg hvilken rolle den egentlig skulle spille i arbeiderbevegelsens frigjøringskamp.

Anton Pannekoek mente at den kapitalistiske akkumulasjonsprosessen og kapitalismens periodiske kriser ville øke arbeidskjøpernes motstand mot fagbevegelsens krav og samtidig føre til lønnsnedslag og arbeidsløshet. Skulle fagbevegelsen makte å forsvare de oppnådde resultater, måtte den kjempe mot selve lønnssystemet. Arbeiderne ville i sin kamp om lønningene og arbeidsbetingelsene få «praktisk elementærundervisning i klassekampen»²⁷ og utvikle klassebevissthet (gjennom økt innsikt i kapitalismens vesen) og klassesolidaritet (gjennom proletarisk disiplin). Arbeidernes

spontane masseaksjoner mot kapitalismens krisetendenser ville foregå uavhengig av den reformistiske faglige taktikk. Aksjonene ville rive fagbevegelsen med seg.

Pannekoek understreket videre at proletariatets kampformer måtte tilpasses den samfunnsmessige situasjonen. I imperialismens tidsalder og i et militaristisk klassesamfunn var proletariatets masseaksjoner den eneste riktige kampform, fordi slike aksjoner ville trekke stadig større grupper av uorganiserte proletarer inn i kampen. Når det gjaldt aksjonenes organisatoriske aspekter het det hos Pannekoek at aksjonene forutsatte en stor maktbevissthet hos proletariatet, og at de bare var mulige på et høyt trinn i utviklingen. «De stiller nemlig krav til arbeidernes åndelige og moralske kvaliteter, til deres kunnskap og disiplin, som bare kan være frukt av lange politiske og faglige kamper. Skulle masseaksjoner være vellykte, så måtte arbeiderne rå over så stor politisk og samfunnsmessig innsikt at de selv kunne vurdere forutsetningene, virkningene av og faren ved slike kamper, og vite når de skulle startes og når de skulle avsluttes.»²⁸ På samme vis som Kautsky understreker Pannekoek proletariatets organisering som en forutsetning for masseaksjonen, men hos ham er organiseringen ikke bare en ren tallmessig organisering, men utviklingen av klassebevissthet.

Felles for Luxemburg og Pannekoek var deres kritikk av fagbevegelsens teoriløshet og passivitet i klassekampen. Mens de faglige ledere så sin hovedoppgave i å gjennomorganisere arbeiderne og å bevege seg innen legalitetens rammer, ville Pannekoek og Luxemburg trekke de fagorganiserte og dermed fagbevegelsen inn i de revolusjonære kampene. Fagbevegelsen måtte altså ikke bli til en ordensmakt innen arbeidslivet, men en aktiv del av arbeiderbevegelsen, hvis endelige mål var en revolusjonær omveltning.

Lenins faglige teori²⁹

Luxemburgs og Pannekoeks kritikk av skillet mellom faglig og politisk kamp og deres understrekning av spontaniteten i arbeiderkampene vokste fram på bakgrunn av den reformistiske utvikling innen Den andre internasjonale. De mente kapitalismen ville komme i en håpløs situasjon. Lenin trakk derimot andre slutninger. Han trodde ikke at kapitalismen ville komme i en tilstand hvor det ikke lenger fantes økonomiske løsninger, heller ikke delte han Luxemburgs og Pannekoeks oppfatning av at spontane massebevegelser ville

bidra til økt klassebevissthet. Motsatt Marx ser han ikke den politiske bevegelse vokse fram av den økonomiske. De russiske erfaringene hadde lært ham at politisk og økonomisk bevegelse utviklet seg uavhengig av hverandre. Den sterke undertrykkelsen i Russland og nødvendigheten av hemmelig organisering for å unngå forfølgelse hadde fremmet utviklingen av den politiske bevegelse sterkere enn den økonomiske, som bare hadde opplevd en kort blomstringsperiode etter 1905.

Fagbevegelsen kunne ifølge Lenin verken bli bærer av klassebevisstheten eller bli utgangspunkt for proletariatets politiske organisering. Streiker var riktignok en kime til klassekamp, men her kunne bare «trade-unionistisk bevissthet» utvikle seg, ikke klassebevissthet. «Alle lands historie er vitnesbyrd om at arbeiderklassen, når den utelukkende holder seg til sine egne krefter, bare er i stand til å utforme en 'trade-unionistisk' bevissthet, dvs. overbevisningen om det nødvendige i å slutte seg sammen i fagforeninger, føre kamp mot arbeidsgiverne, få regjeringen til å utstede de eller de lover som er nødvendige for arbeiderne osv. (...) Politisk klassebevissthet kan bare bibringes arbeiderne utenfra, d.v.s. fra områder som ligger utenfor den økonomiske kamp, utenfor sfæren av forholdet mellom arbeider og arbeidsgiver.»³⁰ I motsetning til Marx var Lenin heller ikke av den oppfatning at fagbevegelsens *politiske* aksjoner var en høyere form for klassekamp.³¹

Den kapitalistiske utviklingen vil heller ikke bidra til å utjevne situasjonen for forskjellige lag av proletariatet, men bidra til en økonomisk differensiering innen arbeiderklassen (jfr. den senere tese om arbeideraristokratiet). Fagbevegelsen som *masseorganisasjon* måtte dessuten i sterkere grad enn et kaderparti ta hensyn til heterogene deler av arbeiderklassen. De kunne derfor heller ikke være i stand til å underordne del- og dagsinteresser under hele arbeiderklassens omfattende og langsiktige interesser.

Ut fra denne bedømmelsen av fagbevegelsen tilkommer det partiet en ledende funksjon som er langt mer omfattende enn det kravet om en ledende posisjon overfor fagbevegelsen som det tyske SPD hadde. En fagbevegelse som var løstrevet fra det sosialdemokratiske partiet ville miste sin politiske selvstendighet, bli haleheng til andre partier, forråde sitt utgangspunkt og bli borgerlig. Arbeiderklassens befrielse som dens eget verk forutsatte politisk klassebevissthet som ikke kunne utvikles i økonomiske kamper, men som måtte komme *utenfra* inn i arbeiderklassen. Det kunne bare

bæres inn i klassen gjennom den revolusjonære avantgarden — partiet. «Partiet må på enhver måte forsøke å oppdra de fagorganiserte arbeidere til vidtgående forståelse for klassekampen og for proletariatets sosialistiske oppgaver, videre å erobre den faktisk ledende rolle i fagbevegelsen gjennom sitt arbeid og endelig oppnå at fagforeningene sluttet seg direkte til partiet under bestemte betingelser.»³²

Lenins syn på fagbevegelsen og partiet preget også Den tredje internasjonales vurdering av fagbevegelsens rolle og muligheter. I Kominterns teser om det kommunistiske partis rolle i den proletariske revolusjon, som ble vedtatt på kongressen i 1920, ble partiets ledende rolle uttrykkelig fastslått og dermed gjort til det forpliktende syn for medlemspartiene.³³ Likestillingen mellom fagbevegelsen og partiet, som var karakteristisk for Den andre internasjonale etter århundreskiftet, forsvant dermed innen den kommunistiske arbeiderbevegelse.³⁴ Opprettelsen av Den tredje internasjonale betydde ikke bare at partiets førende rolle overfor fagbevegelsen igjen ble fastslått, men også at fagbevegelsen igjen skulle bli et ledd i kampen mot det kapitalistiske system. Førte de kommunistiske partiene en revolusjonær politikk, så måtte også deres representanter innen fagbevegelsen gå inn for denne politikken og se til at den ble ført av fagbevegelsen. Det daglige organisasjonsarbeidet, tariffpolitikken osv. måtte underordnes det langsiktige revolusjonære perspektivet. I stedet for en ordensfunksjon innen arbeidslivet ble fagbevegelsen dermed tilvist en forstyrrende funksjon. Den skulle ikke være ordensmakt, men motmakt.

Noter

Artikkelen er delvis en presentasjon av synspunkter som Walther Müller-Jentsch har lagt fram i *Gesellschaft. Beiträge zur Marxschen Theorie*, 3, Frankfurt am Main 1975. En oversikt over Marx' og Engels' sentrale utsagn om fagbevegelsen finnes i Karl Marx/Friedrich Engels, *Über die Gewerkschaften*, Berlin (DDR) 1971.

1. Marx-Engels-Werke (i det følgende forkortet MEW), Berlin (DDR) 1956 ff., bd. 4, s. 180 f. *Elend der Philosophie*.
2. Etter erfaringene fra Pariserkommunen i 1871 het det i tillegg at det borgerlige statsmaskineriet måtte slås i stykker.
3. Jfr. MEW 4, s. 471; Karl Marx, *Verker i utvalg*, Oslo 1970, bd. 4, s. 70: «Og det er nettopp en slik forbindelse som trenges for å samle alle disse lokale kampene, som overalt er av samme karakter, til en nasjonal kamp, til en klassekamp. Men enhver klassekamp er en politisk kamp.»
4. MEW 16, s. 152. *Lohn, Preis und Profit*.

5. MEW 16, s. 12. *Inauguraladresse der IAA; Verker i utvalg*, bd. 4, s. 138.
6. MEW 16, s. 196. *Instruktion für die Delegierten des Generalrats*.
7. MEW 33, s. 329. *Marx an Bolte*, 23.11.1871.
8. MEW 17, s. 288. *An den Spanischen Föderalrat der IAA*.
9. MEW 23, s. 187. *Kapital 1, 4. Kap.; Verker i utvalg*, bd. 5, Oslo 1976, s. 126.
10. MEW 16, s. 148. *Lohn, Preis und Profit*.
11. Den lave arbeidsløsheten en har hatt etter den andre verdenskrig er et forholdsvis nytt fenomen. I 1920-åra var arbeidsløsheten høy i de ledende industrinasjoner og massearbeidsløsheten brakte arbeidskjøperne i en meget gunstig posisjon ved lønnsforhandlinger.
Likevel kan en høy arbeidsløshet på lengre sikt ikke tilfredsstillende arbeidskjøpernes interesser. For dem har den to vesentlige ulemper. For det første kan fabrikkene og maskinene ubenyttede produksjonskapasitet ikke utnyttes profittgivende. For det andre fører en permanent forbigåelse av arbeidernes interesser til økt motstand mot det kapitalistiske systemet. Den økonomiske verdenskrisen i slutten av 1920-åra innebar en sterk trusel mot selve systemet. I 1930-åra førte denne erkjennelsen til en nyvurdering av de økonomiske og politiske styringsmekanismer, som innebar at massenes lojalitet skulle sikres gjennom full sysselsetting, og at det statlige engasjementet innen økonomien økte. Da full sysselsetting på arbeidsmarkedet skapte en gunstig situasjon for fagbevegelsen, tok arbeidskjøperne i bruk en ny strategi: for å forsvare sine profitttrater prøvde de å vinne tilbake gjennom prisøkninger det som de hadde tapt gjennom lønnsøkninger. Denne inflatoriske prispolitikk møtte arbeiderne og fagbevegelsen med krav om høyere lønninger. Det er likevel ikke riktig i denne sammenheng å snakke om en lønn-pris-spiral. Arbeiderkravene innebærer et forsøk på å forbedre en underpriviligert stilling. P.g.a. framskritt i produktiviteten eller/og utbyttebegrensning, behøver kravene ikke føre til prisøkninger.
Arbeidskjøpernes inflatoriske prispolitikk erstatter dermed den funksjon som den industrielle reservearmé tidligere har hatt, nemlig å presse lønningene ned. På samme måte som arbeidsløsheten tidligere, kan heller ikke den inflatoriske prispolitikken anvendes ubegrenset. Ved et for høyt prisnivå kan arbeidskjøperne miste sine markeder. Når prisøkninger ikke lenger er mulige, reduseres investeringene, og med trusler om økonomisk nedgang og arbeidsløshet søker en å svekke arbeidernes/fagbevegelsens lønnskrav.
Arbeidskjøpernes pris- og investeringspolitikk representerer i dag et alvorlig dilemma for staten. Prispolitikken fører til økt inflasjon, mens investeringspolitikken setter full sysselsetting i fare, og øker dermed faren for politisk og sosial uro. På denne bakgrunn er det en må se den statlige lønnspolitikken fra slutten av 1960-åra.
12. Selv om dette innebærer en økning av reallønnen, kan dette fortolkes som en kompensasjon for økte fysiske reproduksjonskostnader.
13. Jfr. bl. a. MEW 6, s. 413. *Lohnarbeit und Kapital*; MEW 16, s. 141 f. *Lohn, Preis und Profit*; MEW 23, s. 545 f. *Kapital 1*.
14. MEW 16, s. 142. *Lohn, Preis und Profit*.
15. MEW 26, 3, s. 306. *Theorien über den Mehrwert*.

16. MEW 23, s. 631. *Kapital 1*.
17. MEW 22, s. 96. *In Sachen Brentano contra Marx*.
18. Jfr. Kapitalens første bind, kap. 23, 1. avsnitt i MEW 23, s. 641; K.M., *Verker i utvalg*, bd. 6, s. 43: «Siden kapitalen hvert år produserer en merverdi hvorav en del hvert år legges til kapitalen, siden selve dette tillegget øker hvert år i takt med størrelsen av den kapital som allerede er i funksjon, og siden endelig — som følge av spesielle impulser for berikelsestrangen, som f. eks. åpning av nye markeder, nye sfærer for kapitalinvestering som følge av nye samfunnsmessige behov osv. — *akkumulasjonens skala* plutselig kan utvides bare gjennom en *endret oppdeling av merverdien eller merproduktet i kapital og inntekt*, kan kapitalens akkumulasjonsbehov overstige økningen av arbeidskraften eller arbeiderantallet; det vil si at etterspørselen etter arbeidere kan overstige tilgangen på arbeidere, og arbeidslønnen kan gå opp. Til syvende og sist må dette til og med være tilfellet om ovennevnte forutsetning vedvarer. Siden det hvert år blir satt flere arbeidere i arbeid enn året før, må man før eller senere komme til det punkt hvor akkumulasjonens behov begynner å øke ut over den vanlige tilgang på arbeid, hvor det altså foregår en lønnsøkning.»
19. MEW 16, s. 152. *Lohn, Preis und Profit*.
20. MEW 23, s. 673. *Kapital 1; Verker i utvalg*, bd. 6, s. 71.
21. MEW 17, s. 422. *Beschlüsse der Londoner Delegiertenkonferenz*.
22. MEW 16, s. 15. *Provisorische Statuten der IAA*.
23. Dette kom bl. a. til uttrykk i at en anerkjennelse av politiske aksjoner ble gjort til en avgjørende betingelse for medlemskap i Internasjonales og i utelukkelsen av anarkistene.
24. Jfr. Antonia Grunenberg (Hrsg.), *Die Massenstreikdebatte*, Frankfurt 1970. Boka inneholder en rekke viktige bidrag av Parvus, Kautsky, Luxemburg og Pannekoek, dessuten taler og vedtak fra Den andre internasjonales kongresser, SPD-landsmøter og den tyske LOS fagkongresser. Det mangler imidlertid Luxemburgs artikkel (*Was weiter?*) som utløste debatten med Kautsky (se Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, bd. 2, Berlin (DDR) 1972, s. 289 ff.). Pannekoeks artikler «Masseaksjon og revolusjon» og «Marxistisk teori og revolusjonær taktikk» foreligger på norsk i Anton Pannekoek, *Parti, råd, revolusjon*, Oslo 1975.
25. Rosa Luxemburg, *Gesammelte Werke*, bd. 2, s. 91 ff; R. L., *Skrifter i utvalg*, bd. 1, s. 112 ff.
26. Jfr. «Die zwei Methoden der Gewerkschaftspolitik» i R. L. *Gesammelte Werke*, bd. 2, s. 182 ff.
27. Anton Pannekoek, *Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung*, Hamburg 1909, s. 92.
28. A. P., *Parti, råd, revolusjon*, s. 48.
29. Til Lenins viktigste utsagn om fagbevegelsen jfr. V. I. Lenin, *Über die Gewerkschaftsbewegung*, Berlin (DDR) 1970.
30. Lenin, *Hva må gjøres* (foreligger i forskjellige norske utgaver); V. I. Lenin, *Ausgewählte Werke in 6 Bänden*, Berlin (DDR), bd. 1, s. 364 f.
31. S.st., s. 398 ff.
32. Lenin, *Über die Gewerkschaftsbewegung*, bd. 1, s. 301.
33. Jfr. Det kommunistiske partis oppgaver, i: *Moskvatesene. Retningslinjer for Den kommunistiske Internasjonales*, Kristiania 1920, s. 3 ff.
34. At mange kommunistiske fagorganiserte i praksis ikke fulgte

direktivene, er en annen sak. Så måtte bl. a. NKP-formann Furubotn i 1929 innskjerpe: «Man må løse sig ut fra den gamle fagforeningsideologi og nå frem til erkjennelse av at det kommunistiske parti er en høiere form for klassemessig organisasjon en fagorganisasjonen.» (Landsmøteprotokoll, s. 55.)

Utvalgt litteratur:

- Marx, K.: *Lohn, Preis und Profit* (MEW 16); foreligger også i flere norske utgaver.
- Marx, K.: *Das Kapital* (MEW 23—25). Forkortet norsk utgave: *Verker i utvalg*, bd. 5—7.
- Marx, K.; Engels, F.: *Über die Gewerkschaften*. Berlin (DDR) 1971.
- Auerbach, N.: *Marx und die Gewerkschaften*, Berlin (West) 1972, første utgave: 1922.
- Luxemburg, R.: *Massenstreik, Partei und Gewerkschaften* (på norsk i *Skrifter i utvalg*, bd. 1, Oslo 1973).
- Pannekoek, A.: *Die taktischen Differenzen in der Arbeiterbewegung*. Hamburg 1909.
- Grunenberg, A.: *Die Massenstreikdebatte*. Frankfurt am Main 1970.
- Lenin, V. I.: *Was tun?*; på norsk: *Hva må gjøres?* (flere utgaver).
- Lenin, V. I.: *Über die Gewerkschaftsbewegung*. Berlin (DDR) 1970.
- Losowski, A. S.: *Das Aktionsprogramm der Roten Gewerkschaftsinternationale*. Hamburg 1921.
- Sorbonski: *Zehn Jahre Rote Gewerkschaftsinternationale*. Moskau 1930.
- Enderle, A.; Schreiner, H.; Walcher, J.; Weckerle, E.: *Das rote Gewerkschaftsbuch*, Berlin 1932.
- Webb, S. and B.: *History of Trade Unionism*. London 1920.
- Heyde, L.: *Internationales Handwörterbuch des Gewerkschaftswesens*. Berlin 1932.
- Crusius, R.; Wilke, M.: *Elemente einer Theorie der Gewerkschaften im Spätkapitalismus*. Berlin (West) 1971.
- Bergmann, J.; Jacobi, O.; Müller-Jentsch, W.: *Gewerkschaften in der Bundesrepublik*. Frankfurt — Köln 1975.
- Müller-Jentsch, W.: *Materialen zur Gewerkschaftstheorie, i: Gesellschaft. Beiträge zur Marxschen Theorie, 3*, Frankfurt am Main 1975.

Debatt

William M. Lafferty

Industrialisering og radikalisme: En kort kommentar

I forbindelse med det første nummeret av Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie, som behandlet et tema som jeg tidligere har vært sterkt opptatt av, har redaksjonsutvalget bedt meg komme med noen kommentarer. I og med at jeg både har gått over til andre faglige sysler og befinner meg i utlandet når dette skrives (borte fra alt kildemateriale), skal jeg begrense mine bemerkninger til bare å gjelde de ting som direkte berører mitt tidligere arbeid. Som vi skal se er selv denne begrensede oppgaven verken liten eller lett å føre i pennen. Det dreier seg om artiklene til Jorunn Bjørgum og Odd-Bjørn Furre. (Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie nr. 1, 1976).

1. Bjørgum har påpekt (s. 116) at jeg tar feil i min første bok når jeg sier at alle ny-organiserte arbeidere i perioden 1905—1916 hadde stemmerett i både LO og DNA. Hun har selvfølgelig rett. Problemet her er en litt for kjapp stil på min side. Setningen det er snakk om, leses slik: «This represented an influx to the labor movement of an average of 9.000 workers per year (between 1905 and 1919); 9.000 workers with representation and voting rights in both the Federation of Labor and the Labor Party» (1971:227). Jeg mente ikke å si at *alle* de gjennomsnittlige 9.000 hadde anledning til å stemme på DNA's avdelingsmøter, men det kan kanskje tolkes slik. Selve partimedlemskapet økte med «bare» ca. 6.300 medlemmer pr. år (gjennomsnittlig) for samme perioden. Hovedpoenget — at det var en eksplosjon i organiseringsvirksomheten som hadde bestemte konsekvenser for maktskiftet i partiet — står fast.

2. Det neste problemet har med Martin Tranmæl og Trøndelag å gjøre. Det er tatt opp i Bjørgums fotnote nr. 29, som strekker seg over tre sider, men jeg skjønner ikke helt at det er verdt det — Martin Tranmæl eller ei. Spør-

målet er om Trøndelag var et radikalt distrikt, og i så fall, hva Martin Tranmæl hadde med saken å gjøre. Utgangspunktet for fotnoten er Bjørgums bemerkning (s. 72) om at Edvard Bull d.y. har kommet til at radikalisme i Trøndelag hovedsakelig skyldes Martin Tranmæls «personlige inn-sats», og at jeg er uenig i dette. Hun snakker om min «kritikk» av Bull d.y., men mener selv at jeg ikke har «rokket» hans «teori».

Saken er ikke nær så alvorlig. Alt jeg har sagt både i min bok og i artikkelen Bjørgum henviser til, er at Bull d.y. *muligens* har gitt farens tese litt for lite vekt: at Tranmæls betydning kanskje var så stor fordi han kunne bruke sin tale- og organisasjonsevne i et miljø som tilsvarte den eldre Bulls tese mer enn det den yngre Bull trodde. At dette faktisk var tilfelle, er noe som jeg mener jeg har dekning for både i min første og andre bok, men det er liten vits i å gå inn på dette her fordi: (a) jeg har selv akseptert Tranmæls enorme betydning og søkte bare etter supplerende forklaringer, og (b) Bjørgum er ikke uenig i min «kritikk» på grunn av at jeg ikke klarer å motbevise Bull d.y., men fordi hun mener at min problemstilling ikke er den samme som hans. Det er det siste hun prøver å bevise i den lange fotnoten.

Til dette kan jeg bare si at ingen problemstillinger er *helt* like. Men Bjørgum selv siterer Bulls utsagn om «hvad var årsakene til at akkurat Trøndelag kom til å spille så stor en rolle», og selvfølgelig var dette *aspektet* ved Bulls analyse som var mest likt min egen problemstilling, som var — og det vet Bjørgum — å prøve å forklare hvorfor representantene fra Trøndelag spilte så stor rolle i de to avstemninger som «radikaliserte» partiet i 1918—19. Å si at det «later til» å være dette som jeg var interessert i, og å si at min bruk av «radikalisme» i denne sammenheng er «upresis» er bare villedende.

3. Men disse problemer er bagateller sammenlignet med Bjørgums hovedkritikk av mitt arbeid, som går ut på at jeg verken har forstått Bulls teori eller bevist det som jeg ikke har forstått (s. 128—129 og 114). Det dreier seg om to aspekter i Bull d.e.'s artikkel: det som Bjørgum kaller hans «normløshetsteori», og spørsmålet om hva slags «industrialisering» han egentlig var opptatt av. Siden der er snakk om tolkning av tekster her (i god gammel bibelsk stil) er jeg nødt til å gjengi hele det avsnittet fra Bull som Bjørgum er opptatt av, sammen med alle hennes kritiske bemerkninger.

Først har vi Bull:

Etter å ha snakket ganske generelt om industrien i Sverige og Danmark, sier han følgende:

I Norge spiller vistnok ogsaa den til skogen og bergverkene knyttede industri en betydelig rolle, ved siden av hermetikk-industrien som forarbeider utbyttet av de store fiskerier; men det karakteristiske for industrien her er dog den pludselige og vældige fremvekst, fra omkring 1905 av, av den industri som utnytter landets kjempemessige fossekræfter. Utviklingen har her gaat med en fart som langt overgaar tempoet i de andre land; her er i løpet av en halv menneskealder skapt en ny industriarbeiderklasse, uten klassetradition, og disse nye arbeidermasserne staar overfor svære, kapitalsterke selskaper. De store fosseutbygningene har ført til at anlægsarbeiderne, folk som ikke er faglært og heller ikke stedbundet, som flytter fra anlæg til anlæg og som derfor er langt uavhengigere av hensyn til hus, hjem og familie end de fleste andre arbeidere, spiller en stor rolle. Den pludselige oprykking av et gammelt bondesamfund, nydannelsen av industricentreer ved de elektriske kraft-anlæggene har frembragt en arbeiderklasse aapnere for revolutionær tankegang end de ældre, langsommere voksende arbeiderklasserne i nabolandene.

Og så har vi Bjørgums kritikk:

A. *Bulls* «normløshetsteori»: Bjørgum kritiserer meg (sammen med Rokkan og Valen) for å misforstå *Bulls* «normløshetsteori» på to punkter (s. 127—128):

- (a) «Mens Bull tilskriver arbeidernes disposisjon for radikalisme, dvs. åpenheten for et revolusjonært budskap, deres oppbrudd fra et tilvant miljø og dets normer med derav følgende normløshet hos de aktuelle personer, leser Rokkan/Valen [og Lafferty] inn i teorien deres bakgrunnsmiljøes art (landsbygd, bondesamfunn/kultur) som forklaringsfaktor».
- (b) «Mens Bull snakker om normløse mennesker p.g.a. oppbruddet fra deres gamle miljø, gjengir Lafferty ham ved å applisere normløshet på selve de nye miljøer der 'radikalismen' fant grobunn og snakker om sosial oppløsning ('social disruption') av eller i disse miljøer».

Denne misforståelsen oppstår (etter Bjørgums mening) allerede i min oversettelse av Bull, som hun gjengir i fotnoten sammen med den opprinnelige teksten. Hun påpeker at jeg har utelatt en setning (den som begynner med «De store fosseutbygningene...» og som handler om anleggsarbeidere) og fortsetter:

- (c) «Den utelatte setning er nettopp den som viser at 'disruption/opprykking' går tilbake på personer, på 'anlægsarbeiderne', og ikke på samfunnet og på engelsk ville det vel være mest korrekt å bruke uttrykket 'disruption from', ('dis-

ruption' er vel forresten heller ikke det beste uttrykket her). Lafferty er ikke klar på dette punkt, men synes å forutsette en (årsaks-?)-sammenheng mellom kollisjon mellom de nye industrisamfunn og de bygdemiljøer disse ble anlagt i, oppløsning av disse bygdemiljøer og 'radikalisme' i det aktuelle område.
... Dette er imidlertid ikke Bulls teori. Heller ikke kan jeg se at Lafferty har godtgjort noen slik sammenheng.» (S. 128—129).

B. Industrialisering: Bjørgum påstår videre at jeg har misforstått essensen i hele Bulls industrialiseringshypotese:

- (d) «Som konklusjon . . . vil jeg hevde at den norske arbeider-radikalismen i begynnelsen av århundret slik den ga seg utslag i tilslutning til fagopposisjonen må forklares ikke av arbeidernes egen status- eller yrkestilhørighet, f. eks. faglært/ufaglært, men av *arten* av deres arbeidsplass. I forlengelsen av dette synes det rimelig å tro at ikke industrialiserings tempo, men dens form og innhold spilte den avgjørende rollen for den «radikalisering» som fant sted innen arbeiderbevegelsen*. At industrialiserings form og innhold bl. a. hadde sammenheng med det tempo den foregikk i er selvsagt, men er altså i seg selv ikke poenget. I den forbindelse kan det også være grunn til å hevde at den rimeligste måten å lese Bull (d.e.)s teori om dette på nettopp er slik. Dvs. det er neppe rimelig å forstå ham dit hen at han med sin tempo-teori siktet til industrialiseringen av Norge i sin alminnelighet, slik Lafferty later til å ha gjort når han starter med en sammenlikning mellom totalindustrialiseringens tempo i de tre nordiske land. Bull derimot henviser uttrykkelig til «den pludselige og vældige fremvekst, fra omkring 1905 av, *den* industri som utnytter landets kjempemessige fossekræfter. Utviklingen har her gått med en fart som langt overgår tempoet i andre land». Bull sikter med andre ord til utviklingen og tempoet i forbindelse med den konkrete fosseutbyggingen og at tempoet *her* var eksepsjonelt høyt står vel urokket, mens Lafferty gjengir ham slik: «The development in Norway has progressed with a speed much faster than in the other two countries». Dvs. han gjengir Bulls utsagn til å gjelde industrialiseringsprosessen i Norge i sin alminnelighet. At dette vel må være å misopfatte eller feiltolke Bull framgår av Bulls videre tekst der han snakker om «en ny industriarbeiderklasse» i klar tilknytning nettopp til *fosseutbyggingen* og uttrykkelig definerer den nye klasse som *anleggsarbeidere* – som vi altså har sett utgjorde hovedtyngden i fagopposisjonen og hvis *situasjon* er tilstrekkelig til å forklare deres tilslutning til denne»* (s. 113—114).
(Alle uthevelsene er Bjørgums. De to stjernene (*) markerer fotnoter hvor Bjørgum henviser til deler av mitt arbeid som hun mener støtter hennes påstander.)

Til dette har jeg følgende kommentarer:

A. Bulls «normløshetsteori»:

(I) Bulls artikkel var skrevet i 1922 som et forsøk på å forklare den «iøinefaldende forskjellighet» mellom de tre nordiske lands arbeiderbevegelser når det gjaldt stillingen til «venstresocialismen». Som jeg (og Odd-Bjørn Fure) har påpekt, opererte Bull med to typer indikatorer på venstresocialismen i Norge: programideologi og internasjonal tilknytning. For meg var Bulls ideer en *velformulert versjon* av den mer generelle problemstilling som jeg var interessert i, nemlig forholdet mellom økonomisk vekst/industrialisering på den ene siden, og arbeiderbevegelsens ideologi på den annen. Bjørgums problemstilling er å forklare opprinnelsen til, og oppslutningen om fagorganisasjonen av 1911, som var, som hun selv innrømmer (s. 98), bare «en del» av den mer radikale «nye retning» som overtok partiet i 1918. Det er m.a.o. en klar forskjell mellom Bulls, Bjørgums og Lafertys problemstillinger, i og med at jeg forsøker å forklare noe mer enn Bull, mens Bjørgum forsøker å forklare noe mindre. Det skulle derfor allerede fra utgangspunktet være klart at alle forsøk på å oppnå enighet mellom de tre er nødt til å bli litt vanskelige — for ikke å si unødvendige.

(II) Ordene «norm» eller «normløshet» finnes overhodet ikke i Bulls artikler, og jeg tviler sterkt på om han noensinne har brukt dem (vi vet at han leste Marx — men Durkheim?). Hvis noen har skylden for en bullistisk normløshetsteori, må det være meg (*mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa*).

(III) Hvorfor skulle Rokkan, Valen og jeg bebreides for å «lese inn i teorien» bakgrunnsmiljøets art (landsbygd, bondesamfunn/kultur), når Bull selv sier — og Bjørgum *uthever* — «den pludselige oprykking av et gammelt bondesamfund?» Tror Bjørgum at en teori om normløshet kan ha noen betydning *uten* å ta i betraktning arten av den normative bakgrunn som er oppløst? I så fall, hvorfor snakker hun da selv (s. 104) om «anleggsarbeidernes bakgrunn i landsbygda med dette miljøets manglende kjennskap til og forståelse for fagbevegelsen» som en forklaringsfaktor i deres radikalisme?

(IV) På samme måte, tror ikke Bjørgum at når et større antall «normløse mennesker» er samlet i et nytt miljø, det er rimelig å karakterisere miljøet selv som normløst? Eller mener kanskje Bjørgum at de nye industrisentra (Notodden, Rjukan, Odda) *ikke* var preget av sosial oppløsning? Eller at Bull ikke var klar over dette? Hva slags atomistisk, «freischwebende» normløshetsteori er det som ikke tar i betraktning verken den gamle eller den nye handlingskontekst?

(V) Setningen om anleggsarbeiderne var utelatt fra min oversettelse fordi (som allerede nevnt) Bull fungerte for meg (i begge bøker) bare som den mest relevante skandinaviske instans for mer allmenne teorier. I denne sammenheng var iakttagelsen om at anleggsarbeiderne spilte en «stor rolle» i den norske situasjonen av mindre generell betydning.

(VI) Bjørgums påstand om at bisetningen «Den pludselige opprykking av et gammelt bondesamfund . . .» fører tilbake til setningen om anleggsarbeiderne, er uholdbar. Hvis dette var Bulls mening, ville han klart å uttrykke seg mer tydelig i denne retning. Så dårlig en stilist var han ikke at han ville begynne en setning med en bisetning som har mer å gjøre med setningen foran enn med den som den faktisk innleder. Det samme gjelder forslaget om at «opprykking av» egentlig betyr «opprykking *fra*». Tror Bjørgum virkelig at Bull mente å si at anleggsarbeiderne var opprykket *av* et gammelt bondesamfund? Hvorfor ville han ikke ha brukt «*fra*» hvis det var det han mente? Og hva er forresten Bjørgums forslag til oversettelsen av «oprykking»? Det eneste forslag i Haugens ordbok er «promotion». Skulle jeg ha sagt at anleggsarbeiderne var «promoted from a traditional peasant society»? Nepe. Jeg bladde heller frem til «rykke», hvor den første betydning som er oppgitt er «jerk, pull, tug», og hvor det første eksempl på bruk av «rykke opp med roten — pull up by the roots». I denne sammenheng syntes «dis-rupt» å være en ganske treffende gjengivelse av Bulls «opprykke».

(VII) Når alt dette er sagt, tør jeg foreslå at «anleggsarbeiderne» *ikke* var så normløse? Er «renhårig slusk» en norm? — en identitet? Det eneste Bull sier om disse arbeiderne er at de ikke var faglærte, stedbundne, eller avhengige av hus, hjem og familie. Er dette normløshet?

(VIII) At *jeg* ikke er klar over den normløshetsteori som Bjørgum har overtatt fra meg og pålagt Bull, er en påstand som etter min mening ikke trenger noen videre klargjøring. Jeg står ved min tolkning og mine resultater.

B. Industrialisering:

(I) Påstanden om at jeg (og Rokkan og Valen) har misforstått Bull ved å tro at han snakket om industrialiseringen av Norge i sin alminnelighet, når det egentlig bare var «utviklingen og tempoet i forbindelse med den konkrete fosseutbyggingen» han snakket om, er også helt uholdbar. Selvfølgelig viste Bull fosseutbyggingen spesiell oppmerksomhet, men det var fordi det var fosseutbyggingen som ga norsk industri den kraft som var nødvendig til industrialisering i større målestokk. Uten disse nye kraftkilder, ville norsk indu-

stri aldri ha blitt mer enn den skogs-, bergverks- og hermetikkindustri som Bull ellers snakker om. Det han sier er at «det karakteristiske for industrien her (i Norge) er dog den pludselige og vældige fremvekst, fra omkring 1905 av, av den industri som utnytter landets kjempemessige fossekrefter» (mine uthevelser). Det Bull sikter til, er de nye svære elektrokjemiske og elektrometallurgiske bedrifter, samt utvidelser i de etablerte grener, f. eks. cellulose og sement, som de nye kraftmidler var impetus til. Det er dette han snakker om når han senere i artikkelen nevner «den store industrialiseringsperioden fra 1905 av» (et utsagn som Bjørgum tydeligvis ikke er klar over). Bjørgum prøver å redusere dette til bare fosseutbyggingen, og later til å tro at det fantes en annen «alminnelig» industrialiseringsprosess som foregikk parallelt med den Bull snakker om. Tror Bjørgum virkelig at når Bull sier «utviklingen her har gått med en fart som langt overgår tempoet i de andre land» at han bare sikter til fosseutbyggingen? (Den danske fosseutbyggingen?).

(II) Men Bjørgum mener å finne støtte for sin tolkning i påstanden om at Bull «snakker om 'en ny industriarbeiderklasse' i klar tilknytning nettopp til fosseutbyggingen», og at han «uttrykkelig definerer den nye klasse som anleggsarbeiderne» (hennes uthevelser). Unnskyld at jeg sier det, men om Bull hadde levd idag, ville han (*pace Gerald Ford*) ha snudd seg i graven. At anleggsarbeiderne var de «nye arbeidermasserne» som sto overfor «svære, kapitalsterke selskaper»? At sammenligningen med «arbeiderklassene i nabolandene» også var en henvisning til svenske og danske anleggsarbeidere? Er Bjørgum klar over at det fantes ca. 3.500 anleggsarbeidere (i tilknytning til kraftutbygging) i Norge i 1915; at disse utgjorde ca. 2 prosent av alle industriarbeidere; og at tallet sannsynligvis gikk nedover etter dette året? I så fall har hun en ganske spesiell forståelse av ordet «masserne». Nei, det Bull «uttrykkelig» har sagt er at anleggsarbeiderne spilte en «stor rolle», og til dette har jeg, i mitt eget arbeid, uttrykkelig svart «amen». Å gjøre mer ut av det enn dette, er å forvrengte Bulls stilling fullstendig, og hvorfor skulle Bjørgum gjøre det?

(III) Såvidt jeg kan se er det fordi bestemmelsen om at anleggsarbeiderne var den normløse, nye arbeiderklasse som «utgjorde hovedtyngden i fagopposisjonen» er gjort på basis av meget begrensede empiriske data, og Bjørgum trenger litt «teoretisk» støtte. Dette kommer klart frem fra en nøye lesning av delen om «oppslutning» — den delen som konklusjonen ovenfor avslutter. Det finnes her intet klart bevis

for påstanden om anleggsarbeidernes avgjørende betydning for fagopposisjonen. Det som kanskje ligger nærmest et slikt bevis er det faktum at representanter for Arbeidsmandsforbundet utgjorde ca. 40 prosent av det radikale mindretallets stemmer på LO-kongressen i 1917, men det er helt på det rene at mesteparten av disse representantene ikke var fra anleggene. Det vi finner ellers i denne delen er en lang diskusjon om hvorfor det *kunne tenkes* at anleggsarbeiderne ville støtte opp om fagopposisjonen, men dette sier ingenting om hvor betydningsfull deres støtte om deltagelse faktisk var. Bull trekkes derfor inn som et forsøk på å legitimere hele påstanden, men det går bare ikke. Bull snakket om en ny *industriarbeiderklasse* – ikke om renhårig slusk med flaske på lomma og ei ny jente i hver bygd.

Når det gjelder Odd-Bjørn Fures artikkel, er mine kommentarer begrenset til bare ett punkt: den status som tillegges Bulls «teori» og mitt forhold til denne status. Fures artikkel — som ellers er et meget viktig bidrag til hele problemet — er litt misvisende på dette punkt. Fure påstår at ideene i Bulls artikkel utgjør en «teoretisk totalitet» (et «omfattende system») som er preget både av «en helhetskonsep- sjon som inkorporerer trekk både ved økonomiske, sosiale og politiske formasjoner» og en «dialektisk oppfatning» av forholdet mellom disse formasjoner. Videre mener han at «senere forskere» stort sett har gått glipp av denne helheten og har bidratt til en «atomisering» av Bulls «teori». (Det kan påpekes at både Jorunn Bjørgum og Berge Furre deler dette synet.) Når det gjelder mitt forhold til Bull, sier Fure at jeg er klar over «kompleksiteten» i Bulls artikkel, men at jeg har begrenset min interesse til forholdet mellom industrialisering og arbeiderbevegelsens ideologi (s. 60).

Denne fremstillingen er misvisende på tre måter: for det første, har jeg tydelig *ikke* begrenset min interesse til bare industrialiseringsspørsmålet; for det andre, har jeg ikke bare vært «klar over kompleksiteten» i Bulls artikkel, men har lagt ned et stort arbeid for å belyse den *mulige* sammenheng mellom de *forskjellige typer forklaringer* som Bull har satt frem; og for det tredje, finnes det, etter min mening, ingen helhetlig dialektisk «teori» i Bulls artikkel.

1. Å si at jeg har begrenset min interesse til industrialiseringsspørsmålet, er en forvrengning av innholdet både i min første og andre bok. Jeg har i disse arbeider analysert en hel rekke forskjellige faktorer, slik som den totale økonomiske utvikling (kontra bare industrialisering), den historiske utvikling i de tre skandinaviske arbeiderpartier, de polit-

iske forhold i de tre land, sentrum-periferi forhold, DNA's representasjonssystem, lokale, religiøse og kulturelle trekk, lokalsamfunnets sosioøkonomiske strukturer og interne motsetninger, forholdet mellom den norske bevegelsen og internasjonal sosialisme, og yrkessammensetningen til den norske arbeidereliten. Odd-Bjørn Fure vet dette, og bruken av den ene setning som er tatt ut av konteksten fra mitt arbeid. (s. 60) er uforsvarlig.

2. Det samme kan sies om antydningen om at jeg har bidratt til «atomiseringen» av Bulls «teori». Jeg vil heller si det slik: det er Bulls artikkel som er atomisert, og jeg har prøvd å lage en helhetlig ramme for studere sammenhengen mellom de *typer* forklaringer («tre slags» årsaker i Bulls ord) som Bull har satt frem. At jeg har lyktes i dette, kommer klart frem fra Fures gjengivelse av Bull (s. 41—47), som etter min mening ligner mer på min egen analytiske fremstilling av Bulls ideer enn det gjør på Bulls artikkel. Det finnes for eksempel ikke ett ord i Bulls artikkel om «nivåer» eller «dialektiske forhold», mens begge ideer er elementer i min «multi-level data structure». Her igjen har vi en situasjon (tilsvarende Bjørgums «normløshetsteori») hvor Bull er pålagt begrep som han selv ikke har gitt uttrykk for, men som finnes i mitt arbeid. Det hele er kanskje litt smigrende, men når jeg leser at arbeiderbevegelsens historieforskning i de senere år har vært preget av en «påfallende problem- og teorifattigdom», og at det står i kontrast til Bulls artikkel (Fure s. 52), er jeg ikke så sikker på det.

3. Grunnen til Fures sammenblanding av disse to punkter er at han — som Bjørgum — tydeligvis er sterkt interessert i å redde, beskytte og restaurere Bulls «teoretiske» renhet. Mitt syn her er at det er allright å ha helter, men ikke på bekostning av de faktiske forhold. Jeg ber leseren om å bla gjennom Bulls artikkel en gang til, og så overveie den oppsummering Fure kommer med:

«De konstituerende trekk ved den konsepsjon som kommer til uttrykk i teorien er en ramme som fanger inn samfunnet som totalitet, en dialektisk oppfatning av forholdet mellom de formasjoner som utgjorde denne totalitet og hvor det økonomiske nivå utgjorde den dominerende instans og oppfatningen av samfunnet som en sammensatt og kompleks formasjon — en oppfatning som griper det dynamiske forhold mellom strukturer, situasjoner og begivenheter» (s. 46—47).

Og så må jeg spørre: Hva består denne «rammen» som Fure snakker om av? Hvilke tilfeller av «dialektiske oppfat-

ninger» kan han nevne i Bulls artikkel? Hvor sier Bull at «det økonomiske nivå» er den «dominerende instans»? Dominerende i forhold til hva?

Og på et litt mer generelt plan: Hva mener Fure egentlig med begrep som «teori» og «dialektikk»? Det sies at Bulls artikkel er et eksempel på «historisk materialisme», men det sies også at Bulls dialektiske tilnærming er annerledes enn Bukharins, som har skrevet et massivt teoretisk arbeid med tittelen «Historical Materialism». Forskjellen, blir vi fortalt, er at Bull tilegner det «politiske nivå» en relativ autonomi i forhold til «det sosio-økonomiske nivå», mens Bukharin betrakter dette forholdet på en «mekanisk», «materialistisk» eller «udialektisk» måte. Dette siste poenget er underbygget ved hjelp av én løsrevet, oppstykket setning fra Bukharin som, for de som har lest hans arbeider, nesten må betraktes som en vits. Mener Fure virkelig å si at Bulls artikkel er på samme nivå som Bukharins bok som dialektisk teori? Hva slags «historisk materialisme» er det som overhodet ikke diskuterer motsetninger i produksjons- eller klasseforholdene, og som ikke anvender begrep som «utbytting», «klassekonflikt», «falsk bevissthet», eller «fremmedgjøring» i en studie av arbeiderideologi?

Nei, jeg må bare si at jeg ikke skjønner poenget med det hele. Hvorfor skulle Bulls ganske enkle, men fantasifulle artikkel, som først og fremst var ment som en orientering til andre europeiske sosialister om skandinaviske forhold — hvorfor skulle dette stykket utropes til «et allment paradigma» med en «unik plass i forskningen om den norske arbeiderklassen og den norske arbeiderbevegelses historie» (s.47)? Jeg kan godt skjønne at historikerne trenger en debatt om paradigmaer, og jeg kan til og med skjønne at enkelte historikere kanskje *trenger* et slikt paradigma. Men *må* det være et *norskt* paradigma?

Dokumentasjon

Ole Lians tale på den skandinaviske arbeiderkongressen i 1912

LO-formannen Ole Lian innledet til debatt om arbeiderbevegelsens organisasjonsformer og taktikk på den skandinaviske arbeiderkongressen i Stockholm 2.—5. september 1912. Arbeiderkongressen besto av 313 representanter fra politiske og faglige foreninger og forbund fra de fire nordiske land. Et resolusjonsforslag i tilknytning til Lians foredrag ble vedtatt mot 29 stemmer etter at et forslag fra Martin Tranmæl var forkastet mot 8 stemmer. Lians tale er en god innfallsport både til «den gamle retning» i norsk arbeiderbevegelse og til sosialdemokratiet alment i Den 2. internasjonales epoke.

Talen er hentet fra Attonde skandinaviska arbetarkongressen. Kongressens protokoll och berättelser, Stockholm 1913, s. 44—71, debatt og avstemning s. 113—119.

8. skandinaviska arbetarkongressen i Stockholm 2.—5. sept. 1912 (Stockholm 1913)

Det foreliggende emne er ikke bare overordentlig omfattende, men ogsaa av den allerstørste betydning for arbeiderklassens videre fremmarsch mot det nye samfund.

I et inledningsforedrag er det ikke muligt en gang tilnærmelsesvis at fremstille saken i den utstrækning som ønskelig kunde være. Jeg maa nøies med de store *hovedlinjer* og tar derfor straks det forbehold, at en række interessante enkeltheter helt maa sløifes.

Det er den *faglige* arbeiderbevegelses form og taktik, som her skal drøftes. Og det er derfor nødvendig i korte træk at skissere.

Den nordiske fagorganisations utvikling.

Den er — med enkelte avvikelser — nogenlunde ens. Det begyndte med at socialismens idéer befrugtende strøk opover mot nord og vakte tillive de

hendøende rester av laugstidens foreninger, vakte arbeiderne til samling under det nye feltrop: *Arbeidere i alle lande, forener eder!*

Først stiftedes foreninger i de fremmeligste haandverksfag, og disse fik snart — bevist eller ubevist — den tredobbelte opgave: At føre kampen med arbeidsgiverne om bedre arbeidsvilkkaar, at svække virkningerne av arbeidsledighet, sygdom, invaliditet etc. — ved fælleshjælp formidlet av foreningerne — og at paavirke samfundslivets utvikling i den riktige retning.

Stillet foran disse opgaver, som man vel neppe hadde noget klart begrep om, men dog anet omridset av, er det klart, at det blev opgavens *vanskelighet* og foreningernes *svakhed*, som blev den alt dominerende følelse hos medlemmerne. Derfor søkte man straks efter styrkemidler. De kunde ikke faaes av samfundet og staten. Det var *arbeiderklassen selv* man maatte henvende sig til. Spørsmålet blev da, hvordan

solidariteten kunde utvikles, utvides, befæstes og understøttes, slik at organisationen kunde bli en magt i samfundet og løse sine opgaver.

Den enkleste form for solidaritet er den som opstaar paa verkstedet, naar arbeiderne der slutter sig sammen mot arbeidsgiveren. Men man lærte snart, at dette ikke var nok. Alle verksteders arbeidere i byen maatte staa sammen i en forening. Det var en *utvidelse* av solidariteten, som forutsatte en viss kultur og forstaaelse, nemlig den, at det enkelte verksteds interesser ikke maatte være det avgjørende. Men heller ikke dette var nok. Den første utvidelse førte en ny utvidelse av solidariteten med sig, nemlig den, at alle fagets foreninger landet over sluttedes sammen i et *forbund*. Denne nye utvidelse krævede atter et stykke mere kultur og forstaaelse. Nu blev ikke lenger den enkelte *forenings* interesser avgjørende. Hensynet til forbundet som helhet traadte i forgrunden. Jevnsides med denne utvidelse av solidariteten gik en anden, idet forbundene ikke utviklet sig jevnt og saaledes ikke kunde fylde kravene. I mange byer fandtes det slet ikke foreninger, mens der i andre — særlig de største — var en adskillig utviklet fagorganisation. Fagforeningerne i disse siste byer sluttede sig sammen til saakaldte «samvirkende fagforeninger», der spillede en rolle ogsaa paa lønskampens omraade indtil forbundsformen blev mere almindelig og utviklet.

I denne tid var det, at den skandinaviske arbeiderkongres opfordret til en ny utvidelse av solidariteten — nemlig en *landsorganisation*, bygget paa landsomfattende fag- og industriforbund. Ved at forbundsformen var slaat igjennem for

alvor kunde nemlig de stedlige samvirkende fagforeninger ikke lenger fylde sin opgave. Solidariteten maatte faa sin naturlige utvidelse bygget paa den indtil da mest utvidede organisationsform: *landsforbundene*.

Saa søgte man da at danne *landsorganisationer* — eller *samvirkende fagforbund*. Dette satte atter et nyt og sterkt krav til arbeidernes kultur og forstaaelse. Nu blev ikke lenger *forbundet* det avgjørende. Nu var det hensynet til den samlede organiserte arbeiderklasse i landet, som maatte gjælde.

Den siste utvidelse — den avsluttende, om man saa vil — er forbundet *landsorganisationerne* imellem: *det store verdensforbund* av fagorganiserte, som netop nu i disse tider er under utvikling.

Ved siden av denne utvikling av *formerne* er ogsaa foregaaet en *indre* utvikling. Man opdaget straks, at solidariteten maatte understøttes *materielt* under kampene for at ikke den fysiske utmattelse og nød skulde ødelægge samholdet.

Jo bredere basis dette understøttelsesystem blev lagt paa, jo mere effektivt blev det naturligvis. Og her blev da netop forbunds- og landsorganisationsformen av den største betydning.

Den *internationale solidaritet* har hittil hat sit væsentlige materielle utslag gjennom forbundenes gjensidige forbindelser. Særlig er denne utviklet mellom de *skandinaviske* fagforbund. International støtte *landsorganisationerne* imellem er i utvikling og vil forhaapentlig snart kunde gjennomføres i faste former. Herfor taler den siste beslutning paa den internationale faglige konferanse i Budapest.

Ogsaa paa andre omraader

utviklet fagorganisationen sig. *Arbeidsledighetsproblemet* var et av de viktigste spørsmål ved siden av lønskampen. Her gikk man to veie. Paa den ene side krævet man *samfundsforanstaltninger* og paa den anden side oprettede fagorganisationen selv *reise- og arbeidsledighetskasser* samt *arbeidsanvisning*. Alt for at motvirke og regulere arbeidsledigheten samt minske dens farlige følger saavel for individet som selve arbeiderklassen.

Alle disse bestræbelser stod i den nøieste forbindelse med selve lønskampen og supplerte denne. Og ogsaa paa dette omraade viste saavel forbundsformen som landsorganisationen sig som vel skikkede apparater — den siste som statistiksamlar og talerør overfor samfundet.

Øvrige understøttelser i sygdom, invaliditet, død osv. har alle sin betydning som midler til at styrke arbeiderklassens økonomiske uavhengighet og bevare et stabilt organisationsforhold. Det er væsentlig gjennom *forbundene* at disse institutioner har utviklet sig.

Kravet om samfundsforanstaltninger paa dette omraade har ikke av den grund avtat — tvertimot, det har aldrig været sterkere end nu.

Som motsætning til *fagorganisationen* har ogsaa

arbeidsgiverorganisationen

utviklet sig sterkt i de nordiske lande. Overfor den enkelte forening stod i de første dage som regel kun den enkelte arbeidsgiver. Da vi var rullet frem til forbundsformen hadde vi alt en række *mesterforeninger* i haandverksfagene. Og nogenlunde samtidig med landsorganisationerne fik vi de egentlige arbeidsgiverforening-

er, som paa sit vis kan sammenlignes med vore landsorganisationer. Gjennem arbeidsgiverforeningerne er vore motstandere gaat over til positivt at bekjempe arbeiderklassen uten at avvente vore angrep, som i tidligere dage. Vistnok har aanden altid været den samme, men magtufoldelsen er nu blit større. Naar de enkelte arbeidsgivere i gamle dage avskediget fagforeningsmedlemmer og stængte sin fabrikk for disse farlige mennesker, var det i virkeligheten lockout reel nok. Den fik blot paa grund av manglende organisation et begrenset omfang.

Men med arbeidsgiverorganisationens sterke vekst er den positive kamp mot arbeiderklassen blit planmessig og beregnende. Arbeidsgiverne sætter op sine programmer og principer for arbeidsforholdet. Og de utnytter organisationens makt paa en overordentlig hensynsløs maate. De enkelte arbeidsgivere tvinges til at være med i den mest brutale undertrykkelseskrig mot sine arbeidere paa grund av arbeidsgiverforeningens principer og beslutninger. Som regel er det storkapitalens representanter, som faar ledelsen inden arbeidsgiverforeningerne, og disse blir derfor kulturfiendtlige institutioner, som søker med de krasseste magtmidler at hindre arbeiderklassens materielle fremskritt.

For at øke sin magt er netop arbeidsgiverforeningerne i de nordiske lande nu ivrig beskæftiget med at utbygge sin streikforsikring. Og naar vi drøfter arbeiderklassens kampmidler her i dag, saa vil i denne samme maaned den norske arbeidsgiverforening samles i Drammen, for at vedta en obligatorisk streikforsikring og et garantifond paa 3 ½ million kroner for at

kunde holde lockouter og streiker gaende længe nok til at utsulte den norske arbeiderklasse. De svenske arbeidsgiverforeninger er jo delvis gaat foran paa dette omraade. Den finske har sin streikeforsikring iorden og den danske arbeider med saken.

Arbeidsgiverforeningernes opgave er at stimulere den enkelte arbeidsgiver til motstand mot arbeidernes krav, at faa tariffene præget efter arbeidsgivernes opfatning, ved lockouter eller erstatning under streiker at slaa arbeidernes angrep tilbake eller overfalde arbeiderne, utsulte dem og lamme deres organisationer. Samtidig øver de sin indflydelse i samfundslivet til fremme av arbeiderfiendtlige love og energisk motstand mot al moderne arbeiderlovgivning.

En slik organisation, som samler al den kapitalmagt, som er nedlagt i de produktive bedrifter og med den indflydelse som den kan øve i finansverdenen og i den borgerlige stat forøvrig er naturligvis en frygtelig motstander for fagorganisationen. Og de siste tiders faglige kampe er da ogsaa i høi grad præget av arbeidsgiverorganisationernes hensynsløse færd. Av arbeidskampene er det nu *lockouterne* som kræver de største ofre i alle tre lande — og den fagorganisation, hvis gjæster vi er i dag, har vel været haardst utsat i den retning.

Arbeidsgiverorganisationerne pleier et meget intimt skandinavisk samarbeide og er likeledes internasjonalt forbundne.

Vor taktik

har under vor utvikling været avpasset efter forholdene og de krav vi vilde fremme.

I begyndelsen var jo kampen

for *organisationsretten* det alt overveiende, og det var ikke saa meget positivt i retning av forbedringer i arbeidsforholdet, som blev oppnaaet.

Men ved utholdende agitation — blokade og streik hos vrangvillige arbeidsgivere — lykkedes det stort set ialfald at skape den fornødne respekt for organisationen, saa den blev anerkjendt som magt i arbeidsforholdet.

Saa begyndte da det positive arbeide. *Arbeidstiden* maatte reguleres — forkortes — og lønnen høines — mindsteløn fastsættes. Desuten en hel række mindre krav. Dette arbeide maatte føres i stadig forbitret kamp med arbeidsgiverne. Men ikke nok hermed. Ogsaa *arbeiderne selv* gjaldt det om at sætte bestemmelser for, saa de ikke av nød, profitbegjær, uforstand og svakhet overfor arbeidsgiveren motarbeidet sine egne interesser ved at tilby sin arbeidskraft paa daarligere vilkaar end de øvrige. Det store antal uorganiserte stod jo altid som en trusel paa dette omraade.

Derfor gjaldt det at faa opprettet *tarifavtaler*, som bandt arbeidsgiverne til en viss minimalløn og maksimalarbeidsdag, som ikke skulde overskrides, selv om der skulde findes arbeidere som tilbød sig paa ringere vilkaar.

Tarifoverenskomsterne blev som en regulerende lov i arbeidsforholdet. De hitførte orden og system, hvor der før var anarki. Produktionen blev til en viss grad bunden av tariffene. Den nye magt — fagorganisationen — hadde med et fast grep hugget til sig en medbestemmelsesret i arbeidsforholdet, som bragte arbeiderne stadig nye fordele.

Efterhvert som *fagorganisationen* vokste og samtidig arbeidsgiverforeningerne utviklet

sig begyndte den store *dragkamp* om tariffene, som fremdeles paagaar.

Arbeidsgiverne opdaget at fagorganisationen gjennom tariffarbeidet begyndte at lægge produktionen under sin egen lovgivning. Og da det var umulig for dem længer at stampe mot tariffprincippet slog de om og satte nu al kraft ind paa at faa tariffene slik som de selv vilde ha dem.

De nøiedes ikke længer med at avvise vore krav. Nei, de opsatte motkrav. De formet sine prinsipper og fordringer til tariffene og forsøkte at drive disse igjennem. — Dette var naturligvis en langt klogere taktik end den tidligere. Og naar den virksomt kunde understøttes ved lockouter og paa anden mate, er det klart at arbeidsgiverne evnet at sætte ogsaa *sit* stempel paa tariffarbeidet.

Hvad de i hovedsak har villet er længst mulige tariffperioder, intet indgrep i bedriftsledelsen, beskyttelse av adgangen til at benytte uorganiserte og streikebrytere etc. Naturligvis har dette været forbundet med motstand mot alle lønsforhøielser.

For at kunde anvende sin magt med størst fordel har arbeidsgiverforeningerne ogsaa været interessert i at faa tariffene omfattende et stort antal arbeidere til samtidig utløp. Hvor ikke det er lykkedes, har de dog ikke tat i betænkning at lockoute tariffbundne arbeidere for derved at forsøke at tvinge organisationen til at slaa av paa sine krav i en bestemt lønsskamp inden andre arbeidergrupper.

Vor taktik har ganske naturlig maattet ta hensyn til alt dette. Hver liten konflikt bærer i sig muligheten for en stor kamp og angaar derfor hele arbeiderklassen. Hvert krav

maa, for at kunde fremsættes, være godkjendt av baade afdeling, forbundsstyre og landsorganisationens sekretariat. Der lægges sterk vekt paa gjennom *forhandling* med arbeidsgiverne at opnaa et antageligt resultat, og først naar dette er umulig gaar man til aapen kamp, som da eventuelt understøttes av den samlede arbeiderklasse ved den re-assurance, som er skapt gjennom landsorganisationen.

Intet kan ske planløst og tilfældigt. Alt maa indpasses som led i den store kamp mellem de to organiserte klasser og bedømmes i henhold til det styrkeforhold, som raader dem imellem. Det er dette *store magtspørsmål*, som sammen med konjunkturerne avgjør, hvorvidt vi skal faa store eller smaa resultater ut av vort tariffarbeide. Idet stillingen selv for det mindste fags vedkommende paavirkes av kampstillingen mellem de to samlede hære.

Efter dette flygtige omrids av fagorganisationens utvikling og situationen idag skal jeg søke at skissere de forskjellige forslag til

Omlægning av organisationsformer og taktik,

som i de siste aar har været fremme i diskussionen i de nordiske lande.

Der er i det senere ført en tildels ganske heftig kritik over den nuværende fagorganisation. Jeg taler ikke her om den som føres fra overklassen. Men den som kommer fra vore egne klassefæller. Og det er denne kritik vi maa ta op til behandling, for at se hvad den indeholder og om den har nogen berettigelse.

Kritiken er mangeartet og peker paa saa forskjellige bote-

midler, at det er vanskelig at faa trukket frem bestemte hovedlinjer. Jeg vil dog gjøre et forsøk paa en inndeling i fire grupper, nemlig:

1. De egentlige syndikalister, som forneget den parlamentariske aktion og mener, at den saakaldte «revolutionære fagbevægelse» er arbeiderklassens eneste effektive vaaben i kampen mot det nuværende samfund.

2. De «parlamentariske syndikalister», som jeg vil kalde dem. De anerkjender den parlamentariske fremgangslinje og ser hele arbeiderbevægelsen, den politiske og faglige, som en enhet. De holder ogsaa paa den faglige centralisation, men foregter en «revolutionær» taktik med anerkjendelse av de egentlige syndikalistiske kampmidler.

3. De «landsorganisationsfiendtlige», som vil ophæve landsorganisationerne eller reducere dem til fællesorganer paa det statistiske og samfundsmæssige omraade uten avgjørende indflydelse paa lønskampen, som skal føres av forbundene med international forbundsvis støtte.

4. Den industriforbundsretning, som i det væsentlige bygger paa de nuværende hovedformer og vil en effektiv landsorganisation baade til forsvar og angrep samt en industrivis organisation av forbundene med internasjonale forbindelser, saavel for disse som for landsorganisationerne.

Indenfor hver av disse grupper forekommer der adskillige avskygninger, likesom argumenterne og agitationen er noget forskjellig i de tre lande.

Gruppe 1 er sterkt paavirket av den franske fagbevægelses principer, som fremstillet av begavede teoretikere er forkyndt som en fornyelse av socialismen og fremholdt som

den eneste redning for arbeiderklassen fra baade kapitalisterne og det av parlamentarismen korruperte socialdemokratiet.

Parlamentarismen forfusker klassekampen, mener syndikalisterne. Den fører til allianser og kompromisser med de borgerlige. Den gjør arbeiderklassen medansvarlig for de raadende misforhold. Den binder aksionskraften hos proletariatet, som stadig gjennom revolutionerende bevægelser skal undergrave det bestaaende samfund og enten skræmme borgerskapet til at indføre reformer eller hidføre en snarlig katastrofe med fald for den regjerende klasse.

Det er fagbevægelsen, som skal være denne revolutionerende kraft. Og da maa den ikke være bundet av tariffer, ikke staa med store formuer og fonds, som den kan være bange for at miste, ikke være centralisert, saa aksionsfriheten selv for den mindste forening i nogen grad indskrænkes.

Selv om fagorganisationen paa den maate ikke kan samle det store flertal, saa skal den lille radikale gruppe rive de andre med sig og stolende paa det proletariske klasseinstinkt føre bevægelsen til seier.

Da den almindelige streik kræver understøttelse ofte i lang tid maa andre kampmidler anvendes. Saaledes boykot, obstruktion og sabotage, hvorved arbeidsgiverne tilføies skade uten at arbeiderne lider det økonomiske tap som ved streiken.

Ingen overenskomster med fienden — arbeidsgiverne. Heller ingen forhandling. Arbeiderklassens revolutionærfiendtlige holdning overfor kapitalisterne og borgersamfundet skal ikke svækkes ved nogen slags gjensidig overenskomst. Der skal alltid være aapen

kamp indtil det nuværende samfund er ødelagt.

Enkelte syndikalister anerkjender en viss centralisation paa det faglige omraade; men ikke i den form, som er gennemført hos os.

I Sverige har syndikalisterne stiftet sin egen fagorganisation, saa de svenske arbejdere av den grund paa flere steder staar splittet i to forskjelligartede organisationer.

Gruppe 2 anerkjender parlamentarismen. Men deler iøvrigt for en stor del syndikalisternes syn paa fagbevægelsens taktik og kampmidler. I Norge har denne retning sat op saadant program:

«Den faglige situation kræver nu, at organisationsarbeidet lægges paa et mere revolutionært grundlag end før. I henhold hertil opsættes som nærliggende program:

A. 1) De skriftlige bindende overenskomster avskaffes. 2) Forsikringsvæsenet sløifes.

B. Som kampmidler benyttes i første række: 1) streik; 2) sympatistreik; 3) boykot; 4) obstruktion; 5) sabotage; 6) kooperation.

C. Organisationsformerne ændres derhen: 1) At landsorganisationen gøres til det centrale, fællesnævneren. 2) Denne inddeles i departementer svarende til de store industrier, altsaa industriforbund. 3) Der oprettes lokale samorganisationer, som bl. a. overtar den lokale agitation og gis indflydelse paa fastsættelse av arbeidsvilkaarene.»

Her foreligger der altsaa et forholdsvis detaljert program. Hos os synes det som den ypperste fløi — ogsaa de rene syndikalister — samles herom.

Tar man bort av programmet det som ogsaa staar paa den nuværende fagorganisations program, saa blir der tilbake kravene om at tarifoverens-

komsterne skal afskaffes, forsikringsvæsenet sløifes. Obstruktion og sabotage skal bli programmæssige kampmidler, forbundene skal kun bli industridepartementer inden landsorganisationen, og lokale samorganisationer skal faa indflydelse paa fastsættelse av arbeidsvilkaarene.

Som man vil se, gaar alt dette — med undtagelse av sentraliseringen — i retning av det rent syndikalistiske organisationsformer og kampmidler. Ved siden av disse krav til formerne og midlerne indeholder indledningen — og den under diskussionen om saken førte argumentation — kravet om en mere aggressiv kamp mot arbeidsgiverne. Helst ingen forhandling, men aapen kamp, hvis arbeidernes fordringer ikke indrømmes. Slagordet har været at fagorganisationen skal være *revolutionær og socialistisk i sine ytringsformer*, og de krævede ændringer i organisationsformerne tilsiger at bane veien for at lette en saadan revolutionær taktik.

De, som hos os — i Norge — har staaet i spidsen for denne gruppe, anerkjender som nævnt parlamentarismen, omend der er mange av deres tilhængere som fornægter den. De sætter dog ikke den parlamentariske aktion særlig høit; men mener, at selv om man ikke tror der kan utrettes syndertilig positivt i kommune og storting, saa er de prægtige agitationstribunaler for socialismen, og valgene har likeledes sin væsentligste betydning deri, at man under disse har let for at utbrede den socialistiske agitation.

Nu er der imidlertid inden denne gruppe mange avskyninger.

Der er saaledes dem, som holder paa *forsikringsvæsenet*, som de mener styrker fagorga-

nisationen og gjør de organiserte mere kampdygtige.

Atter andre er enige i de foreslaaede kampmidler, men tar avstand fra den saakaldte *voldsabotage* — terroristiske midler.

Andre igjen holder paa *forbundsformen* kontra den sterke landsorganisations centralisation.

Det nævnte program har dog i sin helhet faat tilslutning av mange fagorganiserte i vort land.

Agitationen for programmet har været ført *inden* organisationerne uten at der har været gjort forsøk paa at stifte sprængorganisationer paa det nye grundlag. Der er kun paa et par steder stiftet saakaldte «lokale samorganisationer», som har uttalt sin tilslutning til det nye program.

Meningen er at idéerne skal kjæmpes frem inden den nuværende organisation til de eventuelt faar flertal paa de besluttede kongresser.

Gruppe 3 — de landsorganisationsfiendtlige — synes at ha gjort sig sterkeste gjældende i Danmark. Men ogsaa i Norge har vi en lignende retning, særlig inden enkelte forbund.

Det fremhæves her, at landsorganisationen byr den svakhet, at arbeidsgiverne gjennom den til enhver tid kan lockoute saa mange medlemmer, at ethvert krav, om ikke helt stanses saa dog hæmmes. Og derved ophæves den gode virkning av sammenslutningen. De organiserte, som skulde understøtte de streikende, kommer selv i lockout og trenger understøttelse. De gjør da kun stillingen værre for dem, som er i streik.

Derimot fremhæver de, at forbundene gjennom sine internasjonale forbindelser staar langt sterkere, da det ikke er muligt for arbeidsgiverne at

iverksætte internasjonale lockouter.

Videre paastaes det, at medlemmerne ogsaa nationalt set maa kunde understøtte streikende i andre forbund ved frivillige bidrag uten at lockouter av den grund kan bringes i anvendelse.

Hos os har denne retning delvis git sig utslag i forslag inden forbundene om utmeldelse av landsorganisationen og delvis i rent teoretisk diskussion med det formaal at hitføre en opløsning av landsorganisationen i sin nuværende form — fællesinstitution for lønskampen.

Der kræves ogsaa ved siden av fra samme retning større frihet for forbundene inden landsorganisationen m. h. t. aapning og avslutning av konflikter.

I Danmark synes denne retning at være mere ondartet end i Norge, hvor den endnu ikke har ført til at noget forbund har meldt sig ut. Tvertimot er ethvert saadant forslag nedvortet med overvældende majoritet. Og landsorganisationen i Norge omfatter nu *alle* fagforbund, med undtagelse av det skandinaviske sadelmaker- og tapetsererforbunds norske avdelning.

I Sverige har jo denne retning git sig utslag i de foreliggende forslag til den svenske landsorganisations kongress, likesom flere svenske fagforbund staar utenfor landsorganisationen.

Gruppe 4 — industriforbundsretningen — er vel den, som skiller sig mindst ut fra de nuværende former, der jo ifølge utviklingens eget medfør har gaat i retning av *industriforbund*. Der er naturligvis ogsaa inden denne gruppe avskygninger, som ikke er helt enige om i hvilket *tempo* utviklingen skal gaa, nemlig om

den fælles organisation ved et magtsprog skal skabe industriforbund eller det hele skal gaa successivt.

Industriforbunds-tilhængerne vil som regel ogsaa en videre udvikling av landsorganisationen, men med opretholdelse av forbundenes stilling som de store faglige enheter, som ikke *flyter sammen* i landsorganisationen, men staaer tilsluttet denne under bevarelse av sin selvstændighet i de saker, som ikke angaar den fælles lønskamp.

*

Naar jeg nu ganske kort skal belyse de forskjellige kritiske retningers berettigelse er det nødvendigt at nævne hvad det er, som har medvirket til, at den mere akademiske diskussion, som altid i enhver bevægelse vil bli ført om former og taktik, har antat en slik heftighet inden fagorganisationen i den senere tid og avstedkommet saa stor bevægelse.

Det er væsentlig den ting, at arbeidsgiverne gjennom sine mægtige organisationer har kundet holde en mere haardnakket stand mot vore angrep end før og ogsaa har tilføiet vore organisationer store saar ved sine lockoututfald. Man har trodd, at den voksende fagorganisation skulde kunde skaffe forholdsvis større resultater ut av enhver bevægelse nu end før. Og naar man saa ser, at der er vokset frem en motstander, som til en viss grad hindrer denne utvikling, saa spør man uvilkaarlig: Er der ikke nye veie at gaa, saa vi kan komme forbi denne hindring? Kan der ikke anvendes andre organisationsformer, kampmidler og taktik, saa arbeidsgiverorganisationens motstand lettere kan brytes?

Naar under en saadan situation nye og uprøvede veie fore-

slaes og fremholdes med begeistring og kraft samtidig med at den nuværende situation og de opnaadde resultater males med de mørkeste farver og fremstilles paa den mest ynkelige maate — da er det ikke til at undres over, at mange tiljubler det nye sit bifald uten nærmere overveielse.

Fagorganisationen er imidlertid et altfor kostbart og for arbeiderklassen dyrebart apparat til at kunde utsættes for tvilsomme eksperimenter i retning av nye former, taktik og kampmaate. Ethvert forslag av den art maa derfor drøftes paa den mest omhyggelige maate før det tiltrædes. Ti det er let at ødelægge en fagorganisation; men uhyre vanskelig at bygge den op igjen, naar den er faldt i grus.

Fagorganisationen staaer som den vældige dæmning mot privatkapitalismens rasende strøm. Ethvert forsøk paa at løsne noget i dens sammensætning rummer den uhyre fare, at vandet sprænger hele dæmningen. Og hvem bygger den saa op igjen?

Er der imidlertid svake punkter? Javel, saa faar disse utbedres og de nødvendige nyarbeider foretas. Men det gjør vi ikke uten grundige undersøkelser og beregninger.

Lad mig først vende mig til *gruppe 1*.

De antiparlamentariske syndikalister.

Bevægelsen er indført fra Frankrig, og de mest yderliggaaende franske agitatorers ekssesfyldte sprog er med al sin fortættede haan gydt ut over den parlamentariske socialisme.

Det merkelige er imidlertid, at mens syndikalisterne herhjemme fortsætter sin propaganda med usvækket heftighet,

saa synes de franske syndikalister mere at forsone sig med parlamentarismen; og den franske fagorganisation begynder at nærme sig socialdemokratiet.

Det er her som saa ofte ellers, at man har lavet sig sit eget surrogat og utgir det for egte vare. Det er de franske syndikalisters yderste antiparlamentariske fløi, hvis slagord svirrer i luften herhjemme og utgis for egte fransk syndikalisme længe efter at ordene har tapt sin kraft i hjemlandet, og efter at syndikalisterne der er kommet ind paa nye baner.

Hvad er det parlamentariske socialistiske arbeide andet end arbeiderklassens anstrængelser for at erobre samfundets organisation for socialismen? Og vi har jo alle efter de senere tiders kampe — specielt i dette land — erfaring for, at samfundets organisation er en ganske sterk og mægtig indretning, som arbeiderklassen maa ha erobret, før vi kan tænke paa den endelige befrielse fra kapitalistaaket.

De *andre* benytter samfundets organisation mot os. De har tat den i sin besiddelse og formet den efter sin opfatning. Det er et *faatal*, som paa denne maate regjerer over det store flertal. De benytter denne sin indflydelse i samfundsorganisationen til at skade vor faglige og kooperative bevægelse, vort oplysningsarbeide og vor agitation.

Og hadde ikke socialdemokratene gjennom sit parlamentariske arbeide staat med sine mænd i kommuner og storting, saa er der ingen som kan vite hvilke attentater der hadde været gjort mot arbeiderbevægelsen selv i de nordiske lande.

Men syndikalisterne vil at arbeiderne skal overlate hele samfundsorganisationen til bor-

gerpartierne for at de skal kunne bruke dens vældige magt mot arbeiderklassens fremrykning.

Det synes likesaa ufornuftig som naar en angripende hær ikke vil benytte anledningen at sende tropper ind i den beleirede fæstning, men foretrækker at bli utenfor murene, hvorfra fienden vel beskyttet kan sende sine dødbringende skud. For ethvert fornuftig menneske vil det jo staa klart, at fæstningen maatte bringes til langt hurtigere fald ved at angriperne kom indenfor murene og striden ogsaa blev ført indenfor fæstningsomraadet.

Ja, men da blir klassekampens rene linjer forfusket og socialdemokratiet korrumpert.

Nei, langt fra. Vi sender ikke vore tropper ind i fæstningen for at de skal forene sig med fienden og skyte paa os. Men for at de *derinde* skal opta kampen, slik at beleirerne derute kan gjøre sterkere fremskridt og for at de skal bryte murene ned ogsaa indenfra.

Al tale om korrupsion, forfuskning etc. vidner bare om en utilladelig mistilid overfor arbeiderklassens evne til at føre den parlamentariske kamp uten at ta skade paa sin sjæl. Al erfaring viser dog, at det snarere er motstanderne som smittes av vor opfatning end omvendt. Og det er naturligt, for vi har de sterke principper og det program som viser vei fremad. De andre klynger sig til det bestaaende, som mere og mere smuldrer hen mellem deres hender.

Var vi ikke i pagt med fremtiden, med sandheten og retfærdigheten — var det *vi*, som førte en fortvivlet kamp for gamle ubillige privilegier, ja saa kunde der være noget i at vi krampagtig avviste alt parlamentarisk arbeide, og bare viste tænder mot alt nyt. Men

det er jo vi som bærer seiren i vort skjød. Vi er i pagt med den materielle og aandelige utvikling. Derfor møter vi saa trygt frem med vore representanter i kommune og parlament. Er vore mænd ikke altid saa dygtige, som vore motstandere, saa bærer de til gjengjæld frem de seirende idéer, og det gjør dem sterke og uovervindelige.

Det nævnes, at arbeiderklassen øder saa megen kraft paa det parlamentariske arbeide, som bedre kunde ha været inden fagorganisationen.

Men hvad anvendes denne arbeidskraft og disse penge til? Jo, til en agitation og en virksomhet, som i første række er til gagn for fagorganisationen. Hvad har ikke den socialistiske valgagitation utrettet i retning av at berede veien for fagorganisationen? Det har været en agitation for *arbeiderklassens frigjørelse*, som har ført den store masse nærmere hen til fagorganisationen, lært dem solidaritetens og klassekampens principer. Og efter valget! Hvordan har ikke de socialdemokratiske representanter alltid staaet i brechen for fagorganisationen? Det er jo somoftest ogsaa fagorganisationens egne mænd, som er sat ind i de repræsentative forsamlinger.

Overalt, hvor arbeiderklassen er sat utenfor det parlamentariske arbeide, føres der den hidsigste kamp for at erobre dette vaapen i klassekampen. Men da er det jo selvmotsigende, at i de lande, hvor arbeiderklassen har erholdt vaapenet, reises der en agitation for at det *ikke skal benyttes*. Antiparlamentarismen begynte som en reaktion mot den overvurdering av den parlamentariske aktion, som hadde fundet sted i enkelte lande. Og under saadanne omstæn-

digheter har den en mission at utføre. Men naar den gaar videre og vil forkaste den parlamentariske aktion, da har den dømt sig selv.

Den opfordrer da arbeiderklassen til at opgi en av sine bedste frontstillinger, saaledes at fienden kan falde os i ryggen og vinde en let seier. Jeg tvivler ikke om, at denne agitation bæres oppe av ærlig overbevisning. Men allikevel er den en skjæbnsvanger hindring for arbeiderklassens enige fremmarsch, en kile slaat ind i vore rækker, som gjør vor stilling svakere end den ellers vilde ha været.

Træffende er det sagt, at den faglige og politiske bevægelse er som to aarer, hvormed arbeiderklassen ror sin baat frem mot strømmen. Det er farlig at kaste den ene aare og bare ro med den anden, selv om man da kan ta fat i den ene med begge hender. For baaten vil gaa i ring og ikke komme frem.

Da *gruppe 1 og 2* med hensyn til faglige midler og taktikk er saa nær beslægtet vil jeg faa lov til at behandle dem under ét, bortset fra de første bemerkninger om antiparlamentarismen. Jeg skal gjennemgaa de forskjellige ankepunkter og krav.

Forsikringsvæsenet sløifes

heter en av dem. Det begrundes bl. a. med, at forsikringsvæsenet ikke er i overensstemmelse med socialismen, idet vi, som kræver *samfundsmæssige* foranstaltninger, ikke skal overta samfundsforsorgen gjennom vore fagforeninger.

Og heller ikke bør vi anerkjende *forsikringssystemet*, som vi bekjæmper i samfundspolitikken.

Videre fører forsikringsvæsenet til at fagforeningerne ikke

betragtes som kamporganisationer først og fremst, men som selvhjælpsinstitutioner.

Det store økonomiske ansvar ved forsikringskasserne lammer organisationens handlekraft og gjør den altfor forsiktig i sine bevægelser.

Forsikringsinstitutionerne danner skillemur mellom forbundene og vanskeliggjør derved overgangen til nye og mere tidsmessige organisationsformer.

Det centrale i fagorganisationens forsikringsvirksomhet er *arbeidsledighetskasserne*. Omkring denne forsikring grupperer sig sykekasser, som nu mere gaar over til at bli offentlige, uten direkte forbindelse med fagorganisationen. Videre findes der begravelser-, invalide- og andre kasser.

Arbeidsledighetskassen danner et ganske naturlig supplement til streikekassen. Den forhindrer, at arbeiderne under nedadgaende konjunkturer virker som lønstrykkere, og den styrker arbeidernes motstandskraft, naar arbeidsgiverne under trusler om avskedigelse vil faa arbeiderne til at acceptere daarlignere arbeidsvilkår. Forøvrig er jo al forsikring inden fagorganisationen utsprunget av *solidaritetsfølelsen*. Det er saa at si en *materialiseret* solidaritet. Og det kan da umulig svække fagorganisationens indflydelse over arbeiderne, at de faar det materielle bevis paa solidariteten, som ligger i den fælles hjelp under arbeidsledighet, sykdom etc.

Det er utvilsomt, at derved bindes *familierne* sterkere til organisationen og flere medlemmer vindes og et stabilere medlemsforhold opstaar.

Det som paa denne maate styrker fagforeningen maa ogsaa naturlig være til gagn i lønskampen. Saaledes blir forsikringsvæsenet indirekte av stor

betydning for selve klassekampen.

Alt hvad der bidrar til at gjøre arbeiderklassen mest mulig økonomisk tryg og uavhengig fører den samtidig hurtigere fremad til befrielsen.

Og inden vort lille samfund — fagorganisationen — er det jo netop en *socialisering* vi gjennom forsikringsvæsenet har foretat paa disse omraader. Obligatorisk forsikring inden fagorganisationen vil overført paa samfundet bety den forskjellige forsorg overført i beskatningen.

Disse ting staar derfor ikke som nogen motsætning til socialismen.

Erfaringen viser ogsaa, at det saa langt fra er tilfældet at samfundet er mere uinteressert i den sociale forsorg der, hvor fagorganisationen har drevet med forsikringsvæsenet, at snarere det motsatte er tilfældet. Jo længere fagorganisationen er kommet, jo længere er som regel ogsaa det offentlige kommet paa dette omraade.

Fagorganisationen har jo nemlig altid med styrke fremholdt kravet om samfundets pligt i saa henseende.

Vi ser da ogsaa, at litt efter litt begynder nationerne at løse disse spørsmåal ad offentlig vei — ikke altid efter vort ønske, men dog ligger der social utvikling deri.

Fagforeningernes forsikringsvæsens overgang til offentlig forsorg maa derfor være løsenet og ikke *forsikringsvæsenets sløifning*, hvorved de organiserte arbeidere vilde staa økonomisk svakere end før og derfor i høiere grad bli taknemmelige objekter for utbytning-en.

Hermed er det dog ikke sagt, at ikke forsikringsvæsenet kan *overdrives*. Det maa være vel økonomisk fundert, og man

maa altid huske paa, at lønskampen er fagorganisationens hovedopgave, og forsikringsvæsenet maa ordnes saaledes, at det understøtter dette arbejde.

I overensstemmelse hermed blir det da nærmest *arbeidsledighetsforsikringen* som der maa lægges vegt paa, og som maa anbefales til alle fagorganisationer.

De skriftlige bindende tariffers avskaffelse

er et andet og mere væsentlig krav.

Herunder anføres, at efter at kampen om tariffprincippet var gjennomført til seir for fagorganisationen, har arbeidsgiverforeningene utnyttet disse og præget dem saa sterkt efter sin vilje, at de nu er til mere gagn for *arbeidsgiverne* end for arbeiderne.

Deres varighet er saaledes altfor lang. 5 aar er efter arbeidsgivernes krav normaltiden. De faar stadig nye bestemmelser, som binder arbeiderne i tariffperioden uten at der til gjengjæld sikres dem tilsvarende fordele. Det er ikke stemmende med socialismen at indgaa saadanne overenskomster med kapitalisterne. Der skal stadig være et kampforhold mellom arbeiderklassen og utbytterne. De lange tariffperioder sløver arbeiderne og lammer fagorganisationen. Til erstatning for tariffene anbefales «*anerkjendte arbeidsvilkår*», som væsentlig skulde bestaa i enkelte av fagorganisationen vedtagne regler for arbeidsforholdet, som saa arbeidsgiverne maatte akseptere, uten at det blev git i skriftlig bindende form.

Hertil er at bemerke, at tariffene er et uttrykk for styrkeforholdet mellom de to orga-

nisationer. Er fagorganisationen svak og arbeidsgiverforeningen sterk, saa blir det en daarlig tarif. Er det omvendte tilfældet saa blir tariffen god. Det er ikke *tarifsystemets* skyld at vi ikke rækker lenger med vore lønskampe end vi gjør. Det er fordi en endnu ikke har magtet at skape os en fagorganisation, som er vore motstandere — arbeidsgiverne — fullstændig overlegen.

Det synes derfor hensigtsløst at opta en prinsipiell kamp med arbeidsgiverne om tariffernes avskaffelse. Vi vilde øde vore kræfter paa et helt uprodyktivt arbejde. Den riktige vei er at styrke vor position, saa vi kan faa gjennomført gode tariffere.

At tariffiden ikke maa bli for lang og at 5 aar er for meget bør vi være enige om. Men med det store antal organisationer, som vi nu har, orker fagorganisationen ikke at ha tariffbevægelse inden alle fag f. eks. en gang aarlig. Arbeiderne selv vilde ikke klare de økonomiske ofre, som var forbundne med saa hyppige kampe. Og med mindstelønsprincippet gjennomførelse følger ogsaa at tariffen maa ha en utviklingstid før den atter fornyes. Det letter nemlig lønstigningen. Men denne utviklingstid maa ikke bli for lang, til da virker den mot sin hensigt.

At tariffene har betydning ikke bare overfor arbeidsgiverne, men ogsaa for den gjensidige konkurransen arbeiderne imellem er jo klart. Og saa længe vi har et saa stort antal uorganiserte synes det ganske utænkelig, at vi skulde kunde undvære tariffgarantien i saa henseende.

Tariffen skaffer arbeidsgiveren «*arbeidsro*», sier tariffstormerne. Javel, men ogsaa arbeiderne trenger arbeidsro

for at samle kræfter til et nyt slag. Og mellemtiden behøver aldeles ikke at gaa tapt. Et energisk arbeide av avdelinger og klubber for at faa medlemmerne til individuelt at utnytte tariffens bestemmelser, vil som regel kunde føre til det resultat, at tariffen blir som et trappetrin, hvorfra man i perioden løfter foten op for at sætte den lettere paa næste tariftrin et passe stykke høiere op paa lønssstigen.

Agitationen i tarifperioden er maaske vanskeligere, men til gjengjæld av større varig værd, end den som sker under en konflikt, fordi den sætter et fast systematisk oplysningsarbeide igang, som lærer arbeiderne at bygge planmessigt og utrættelig uten den stimulation, som ligger i en konfliktsituation.

Der er neppe nogen uenighet om, at tariffene mest mulig maa renses for bestemmelser der gjør ubillige indgrep i arbeidernes frihet. Men paa den anden side er det overensstemmende med tariffsystemet, at f. eks. tvist om tariffens forstaaelse avgjøres ved *voldgift*.

Det er en altfor primitiv opfatning av klassekampen at tro, at det forandrer arbeiderklassens forhold til utbytterne, om vi gjennom vor organisations magt paatvinger arbeidsgiverne regler i arbeidsforholdet, som gjælder en viss tid.

Klassekampen bestaar jo ikke i, at vi gaar omkring i en permanent krigstilstand. Den bestaar i en *omformning av samfundet* gjennom *arbeiderklassens* samlede optræden, og da vælger vi som intelligente mennesker de klokeste veie uten hensyn til om det ser mere eller mindre *kampmessig ut*.

Selve *tariffsystemet* kan saaledes ikke sies at staa hindrende i veien for oppnaelsen av

gode resultater for fagbevægelsen. Kampen føres mellem arbeidsgiver- og arbeiderorganisationen, og tariffene blir gode og daarlige eftersom kampstillingen er.

Vore bestræbelser maa gaa ut paa at undgaa altfor lange tarifoverenskomster samt formeget juristeri i tariffene. Enkle, greie bestemmelser om arbeidsvilkåarene er det, som de bør indeholde.

Kampmidler.

Under diskussionen herom maa vi alltid huske paa, at vi alene ikke er herrer over kampmidlerne. Arbeidsgiverne kan nemlig gjøre mottræk, hvorved situationen forandres.

Hvor ofte har vi ikke hørt, at det gamle vaaben *streiken* var sløvet og ubrukelig, og at nye kampmidler derfor maatte forsøkes, nemlig *obstruktion* og *sabotage*. Efter at disse nu i sit hjemland, Frankrig, ikke har svaret til forventningerne, er tonen noget forandret. Nu heter det fra oppositionen, at *ved siden av streiken* maa ogsaa de nye midler anvendes. Det er saaledes ikke lenger nogen *ny vei* til *forskjel* fra *den gamle*, som skal betrædes. Det er kun en utvidelse av veien eller m. a. o. et *supplement* til de tidligere kampmidler.

Streiken er jo den naturlige form for faglig kamp. Naar der er uenighet om betingelserne for arbeidskraftens salg, holdes denne tilbake, og man stoler paa at behovet efter arbeidskraften er saa sterkt, at de opsatte betingelser skal maatte aksepteres.

Men streikens virkning er svækket ved arbeidsgivernes kontratræk, *lockouten*, svares der. Det er uengetelig. Men det samme gjælder *alle* kampmidler. Ti overfor ethvert saa-

dant kan lockouten bringes i anvendelse for at fremtvinge et resultat. Det gjælder obstruktion og sabotage i like høi grad som streik og boykot. Vi slipper ikke utenom arbeidsgiverforeningen. Vi maa regne med den under *alle* forhold.

Og da er spørsmålet: Hvilke kampmidler er de mest effektive og for arbeiderklassen mest anbefalelsesverdige?

Den faglige kamp bør helst ha en opdragende og samlende virkning ved siden av at den skal fremtvinge et resultat. Arbeidsgiveren skal føle sig skadelidende under konflikten, men det er ikke likegyldig for arbeiderklassen paa hvilken maate det sker.

Gaar samtlige arbeidere ut i streik og de vender tilbake med et tilfredsstillende resultat og ubrutte rækker, saa er det ikke bare de vundne fordele som betegner resultatet. Selve *kampen* har øket deres solidaritet, deres tillid til hinanden, deres tro paa sig selv, deres uavhengighetsfølelse og mot.

At alle øvrige organiserte arbeidere i landet har været med om at understøtte dem fordeler denne følelse til hele arbeiderklassen.

Anderledes med *obstruktion* og *sabotage*. Kan arbeidsgiverne ved disse kampmidler skades saa sterkt at et resultat opnaaes, saa har vistnok vedk. arbeidere bevisstheten om en seier; men den er ikke vundet paa det aapne solidaritetens grundlag som ved streiken.

Det forekommer mig forøvrig ganske klart, at obstruktionen og sabotagen enten vil bli fuldstændig virkningsløs eller ogsaa gaa over til lockout.

Bli arbeidet *sent* eller *daarlig* utført for derved at fremtvinge et eller andet resultat, saa vil arbeidsgiverorganisationen straks dekretere *lockout*,

hvis den ikke paa anden maate kan avværge skaden. Og da vil situationen bli akkurat den samme som under den regulære streik.

Der vil tiltrænges understøttelse, og man er avhengig av alle de faktorer, som de nye veies mænd anfører mot streiken.

De nævnte kampmidler har ogsaa den farlige side, at de ikke kan kontrolleres saaledes som streiken. Ethvert individ kan praktisere dem efter eget skjønn. Det vil paa den ene side føre til usolidaritet og strid arbeiderne imellem, fordi enkelte undlot at «kjæmpe». Og paa den anden side vil enkelte gaa for vidt og skeie ut i voldsabotage av den art, som desværre er forekommet i utlandet.

De nævnte kampmidler synes saaledes ikke at ha nogen syndertilige fordele fremfor de gamle og er desuten beheftet med saa store skavanker, at de ikke er av dem som man sætter op paa programmet.

De maa anses som *nødværgemidler*. Det er forstaaelig og kan være berettiget, naar en arbeidsstok overfor en vrangvillig arbeidsgiver svarer med trøgt, uvillig og daarlig arbeide, og at *funktionærer*, hvis streikeret er gjort illusorisk, f. eks. benytter reglementets bestemmelser til at gjennomføre et arbeidstempo, som praktisk talt virker som en streik.

Men alle disse forhold er ikke av den art, at de berettiger fagorganisationen som helhet til at opta som programsak at faa bragt obstruktion og sabotage i anvendelse som kampmidler.

Jeg betrakter dem paa ingen maate som førsteklasses eller særlig effektive kampmidler. De er av den slags som man maa tilraade anvendt med den

største forsigtighet og som har sin store begrænsning. Jeg gaar selvsagt ut fra at voldsabotage helt fordømmes.

Av andre kampmidler har jo tidligere skand. kongresser nævnt baade *sympatistreik* og *boikot*. Til disse er kun at bemerke, at de kræver en vel oparbeidet organisation og utviklet solidaritetsfølelse. De maa ikke anvendes i blinde eller altfor hyppig. Det viser bl. a. de siste engelske streiker. Der maa være aarsaker tilstede for slike særlige kampmidler. Men da kan de ogsaa anvendes med held.

Overfor *sympatistreiken* skal der yderligere bemerkes, at den kun blir effektiv, naar man kan trække ind et sterkt organisert fag, som øver virkning paa arbeidsgiverorganisationen. Man maa nemlig huske paa, at man samtidig trækker en ny motstander ind i kampen ved siden av den nye forbunds-fælle. Og det vil da kun bli en svækkelse for den oprindelige kampsituation om den sympatistreikende organisation skulde komme i vanskeligheter.

Lad os derfor fastslaa *streik* og *blokade* som de almindelige kampmidler. *Sympatistreik* og *boikot* som de mere usedvanlige. Mens vi fraraader *obstruktion* og *sabotage* uten i særlige tilfælder som rene nødvergemidler.

Taktiken.

Her møter vi en række ankepunkter. Taktik er jo som regel av de ting, som man vanskelig kan bli enige om. Her er ikke tale om taktiken i detalj, ti den maa rette sig efter hver enkel kampsituation, men det er *hovedlinjerne* for den almindelige taktik det gjælder.

Den maa være mere *revo-*

lutionær, lyder kravet. Der *forhandles* formeget og kjæmpes forlitet. Fagorganisationen viker unda for de aggressive arbeidsgivere og blir mer og mer nøisom.

Der skal helst slet ikke *forhandles*.

Det er imidlertid vanskelig at forstaa, hvordan et resultat skal kunde opnaes uten ved en skriftlig eller mundtlig *forhandling*.

Et tarifforslag kan naturligvis oversendes som et ultimatum og streik iverksettes uten *forhandling*. Men saa kommer der for eks. et tilbud fra arbeidsgiveren, som der maa svares paa, og straks er der *forhandling* igang.

Saalænge vi ikke har omformet produktionen — saa den ledes av de produserende selv — og vi saaledes maa finde os i at sælge vor arbeidskraft til den private arbeidskjøper, eksisterer der allerede et *gjensidighetsforhold*, som er av den art, at en organisationsmæssig *forhandling* om arbeidsvilkaarene blir en *selvfølge*.

Men bak *forhandlingerne* staar jo organisationens magt. Det er ingen *tryglen* om at erholde naadesmuler. Det er *magtutfoldelse* i stilfærdige men dog like retlinjede former som den *hidsigste* konflikt.

En bataljon, som skyter med *røkfrit* krutt, synes for den *uindviede* ganske ufarlig. Men *virkningerne* av et saadant bombardement er større end der, hvor røken vælter tyk og sort frem.

Det ryker og buldrer vistnok ikke saa sterkt av *tarifforhandlingerne*. Men fagorganisationens mægtige *eksplosionskraft* har dog drevet projektilerne frem paa denne *røkfrie* maate ofte langt effektivere end ved den *voldsomme* kamp.

Men husk paa *kampens agi-*

tatoriske betydning, sies der.

Den faglige kamp er altid et tveægget sverd. Og derfor tilsier al erfaring os, at den ikke maa begyndes i *utide*. En kamp skal kun iverksættes, hvis man tror at kunde vinde reele fordele, eller der er prinsipspørsmål at kjæmpe for som man ikke kan la falde.

Streik for agitationens skyld er aldeles forkastelig. Ti er der intet reelt at streike for, saa blir der heller ikke nogen agitation ut av kampen.

Der kan naturligvis ha været tilfælder, da man burde ha gaat til streik uten at man har gjort det; men til gjengjæld har vi sikkert saa mange mindre vel funderte streiker at peke paa, at det paa ingensomhelst maate kan sies, at fagbevægelsen i altfor høi grad undgaar den aapne kamp.

Der øves tryk paa arbeiderne forat faa dem til at vedta forhandlingsresultaterne, invendes der.

Noget andet tryk end det rent moralske, som kan øves av forhandlere og eventuelt styremedlemmer ved deres mundtlige eller skriftlige indlæg er der jo aldrig tale om i en fagforening.

Og jeg forstaar ikke andet end at det er forhandlernes og styernes pligt at si sin mening om en sak av saa stor vigtighet som konfliktsspørsmål.

Det hænder at forbund og landsorganisation vedtar en *tarif* mot angjældende arbeideres vilje, anføres der.

Ja, det kommer ganske naturlig derav, at der kan opstaa situationer, da hensynet til den samlede fagorganisation maa gaa foran hensynet til den enkelte gruppe. Men det er jo rene undtagelsestilfælder, og enhver ledelse gaar nødvendig og kun i alleryderste tilfælde til et saadant skritt.

Vor taktik er baseret paa den grundbetragtning, at det gjælder at opnaa størst mulige resultater for mindst mulige ofre. Men samtidig er vi altid rede til at sætte alt ind paa en kamp, der hvor et antagelig forlig ikke kan opnaaes. Fagorganisationen er en handlekraftig bevægelse, som ikke graver sit pund ned i jorden, men saa at si til stadighet vover livet for at vinde nye seire for arbeiderklassen.

Men de organiserte arbeidere staar idag ikke længer som de «der intet har at tape men alt at vinde». De har gjennom fagorganisationen tilkjæmpet sig adskillige fordele, som kan tapes igjen ved uklok taktik. Derfor maa man ogsaa altid ha for øie at det vundne skal bevares samtidig som at nyt land skal indvindes.

Organisationsformen.

Under dette punkt kan vi omtale alle de tidligere nævnte grupper.

Gruppe 3 og 4 befatter sig nemlig væsentlig med forandring i *organisationsformen*.

Gruppe 1 — syndikalisterne — vil *decentralisation*. De enkelte stedlige avdelinger skal staa mest mulig frit. De av dem som anerkjender en centralisation vil at den ialfald ikke skal ha nogen avgjørende indflydelse paa aapning, ledelse og avslutning av konflikter.

Dette henger sammen med den syndikalistiske *taktik*. Ved smaa, lynsnare og eksplosive overrumplinger skal kravene drives igjennem verkstedvis uten at arbeidsgiveren skal faa anledning til at ramme nogen- somhelst fællesorganisation, idet en saadan ikke eksisterer.

Da ingen tarif binder kan foreningerne vælge tidspunktet

for aktionen naarsomhelst. De kan gjerne idag beslutte at streike imorgen. Gaar det ikke bra, kan man søke at faa andre foreninger paa stedet med for at øve tryk paa arbeidsgiverne eller myndighetene. Gaar heller ikke dette anvendes sabotage i stadig sterkere form.

Der stoles ikke paa reservekasser. Understøttelsen faar indsamles under aktionen. Man har saaledes ikke bruk for forbundsformen i dette øiemed heller.

Decentralisationen er i enhver form stridende mot arbeiderklassens interesser. Og den absolut syndikalistiske decentralisation er det i allerhøieste grad.

Istedetfor at de *fagorganiserte forenes, splittes* de paa denne maate i smaagrupper med hver sin taktik. Bevægelserne kommer paatverke av hinanden og volder misnøie. En enkelt gruppe ødelegger resultatet for en anden. Den ustabile organisation med de hyppige smaakonflikter evner ikke at samle det store flertal om sig. Det blir nærmest kun en mindre del ultraradikale elementer. Derved svækkes fagorganisationens magt, og der maa søkes efter fortvilede kampmidler, da den samlede fællesoptræden uteblir.

I Frankrig har man denslags bitre erfaringer fra denne organisationsform. Og den skulde derfor ikke indby til efterligninger, selv om den forsvars med al fransk dialektisk dygtighet av begeistrede tilhængere.

Ogsaa selve den industrielle og kapitalistiske utvikling taler mot faglig decentralisation. Hvad skal stedlige organisationer kunde utrette mot en trust med fabrikker i mange byer? Den enkelte fabrik kan jo ganske rolig lukke. De andre klarer produktionen. Det sam-

me blir tilfældet overfor de sterkt organiserte arbeidsgiverfag — ringene.

Gruppe 2 — de parlamentariske syndikalister — vil ikke decentralisere. *Landsorganisationen* skal gjøres til det centrale — fællesnævneren. Det er saaledes den sterkeste centralitation, som anbefales. Forbundene bortfalder som selvstændige organisationer. De blir kun industridepartementer under landsorganisationerne — som en praktisk arbeidsordning.

Til gjengjæld for centralisationen skal de lokale samorganisationer faa indflydelse over lønskampen.

Herved skal medlemmerne kunde faa mere direkte indflydelse paa sakerne samtidig som fordelene med centralisationen bibeholdes — paastaaes der.

Ser vi paa den industrielle utvikling, saa vil vi snart merke, at den mer og mer fører til at hele industrier i et land danner en enhet gjennom en trust — en sterk ring — eller en godt organisert arbeidsgiverforening.

Overfor dette staar *forbundsformen* som den mest naturlige, praktiske og effektive.

En organisationsform bygget paa lokale samorganisationer i direkte tilslutning til landsorganisationen vil føre til at praktisk talt alle lønsbevegelser blev ført direkte av landsorganisationen. Ti de allerfleste vil ikke vedkomme bare en lokal samorganisation, men strække sig over flere steder.

Den impulsive, ukontrollerte stedlige kampmaate er under centralisationen utelukket. Ti her staar man i et fælles ansvar for alle konflikter. Og konsekvenserne av selv den mindste konflikt kan svulme op til kolossale dimensioner. Derfor maa alle lønsbevegelser under centralisationen godkjendes av den

fælles faglige ledelse og kunne avsluttes under hensyntagen til den fælles situation.

Jeg forstaar heller ikke at medlemmerne kan faa nogen mere direkte indflydelse ved at de lokale samorganisationer overtar ledelsen av lønsbevægelserne i første instans.

Paa de allerfleste steder vil dette maatte ske ved et *repræsentantskap*. Og dettes beslutninger vil staa i samme forhold til medlemmerne som nu forbundsstyrets. Kanske det vilde falde endnu vanskeligere for arbeiderne at forstaa og respektere et repræsentantskaps beslutning, fattet av de forskjellige fags repræsentanter, end det forbundsstyres, som dog kun omfatter vedk. fag eller industri — og saaledes staa sine egne medlemmer noget nærmere end et fællesrepræsentantskap.

Skulde de lokale samorganisasjoner fylde forbundenes opgaver paa lønsbevægelsernes omraade, saa maatte de jo ogsaa danne de *økonomiske* enheter inden landsorganisationen. Med kontingentindbetaling, ret til at utligne ekstrakontingent etc.

Men en slik omlægning av de økonomiske forhold inden fagorganisationen vil næppe være til gagn for det samlede fremskridt.

Den foreslaaede forandring strider saaledes mot den industrielle og økonomiske utvikling, byr ikke paa de omtalte fordele i retning av mere direkte indflydelse for medlemmerne, snarere tvertimot. Den er upraktisk og mindre betryggende for en heldig ledelse av lønskampen end forbundsformen og kan derfor ikke tilraades.

Gruppe 2 vil ha *forbundsformer*, men ikke *landsorganisation*.

Denne siste byr nemlig efter deres opfatning ikke fornøden

beskyttelse i forhold til den økede risiko ved angrep fra arbeidsgiverforeningen.

Gjennem landsorganisationen kan nemlig arbeidsgiverforeningen med lethed utvide enhver strid, tømme vore kasser, lamme vore bevægelser og gjøre den fælles hjelp illusorisk for den organisation, som oprindeligg er i konflikt.

Disse argumenter kan høres bestikkende ut og har i virkeligheten støtte i de siste aars foreteelser. Men de gjælder kun saalænge landsorganisatioonerne ikke byr den tilsvarende garanti for resikoen.

Ogsaa forbundene byr en større angrepsflate for arbeidsgiverforeningen end den enkelte forening — likesaa med foreningen kontra medlemmet. Men forbundsmændene vil ikke av den grund oppløse forbundene, likesaalitt som de rene syndikalister vil oppløse de enkelte foreninger. Alle bygger hver for sig paa *organisationsprincippet*.

Og hvorfor vil de ikke oppløse forbundene? Jo, de mener, at den enkelte forening til gjengjæld for resikoen erholder en styrkelse, som meget mer end opveier denne.

Det skulde da ligge nær at overføre det samme syn paa den større sammenslutning — landsorganisationen. Istedetfor at oppløse den og stanse ved *forbundsformen* bør den utbredes og styrkes slik, at den kan yde en motstand som mer end opveier den angrepsflate den byr arbeidsgiverne. Og det skal væsentlig ske paa samme maate som det er skeet inden forbundene.

Ved en effektiv kontingent skal landsorganisationen sættes istand til at kunde tilbakeslaa lockouterne enten ved det passive forsvar eller ved aggressive mottræk. Men skal det kunde ske, maa der inden alle fag og

industrier staa vel oparbeidede organisasjoner.

Likesom et forbund med lav kontingent og flere daarlig organiserte avdelinger ikke byr stor fordel for den enkelte vel situerte forening inden sammenslutningen, saa er landsorganisationen ogsaa svak, saalænge den ikke er forsynet med de nødvendige økonomiske midler til angrep- og forsvarskamp paa den bredeste front og saalænge ikke de tilsluttede organisasjoner er nogenlunde jevnt sterke.

Istedenfor at flygte fra fællesansvaret ved at gaa tilbake til de enkelte fritstaaende forbund, maa det blive en livsopgave for os at gjøre landsorganisationerne sterke, saasant det gjælder for os at vareta *arbeiderklassens* interesser og ikke bare det enkelte fags.

Landsorganisationerne skal ogsaa i likhet med forbundene styrkes ved *internationale* faste forbindelser, saa der kan gjøres virkelige bestemte beregninger om gjennomførelsen av selv de største angreps- og forsvarskampe.

Dette er endnu ikke paalagt nær gjennomført. Og vi staa derfor landsorganisationsmessig set paa det samme standpunkt som forbundene, da de ikke hadde faste internationale forbindelser. Da var de ogsaa svake.

Men skand. og internasjonale konferenser har været fuldt opmerksom paa dette forhold. Og utviklingen henimot en betryggende international streikeforsikring landsorganisationerne imellem er under opseiling. Det som vanskeliggjør den er landsorganisationernes forskjelligartede karakter i de forskjellige lande.

Mot dem som vil avskaffe *landsorganisationerne* som fællesinstitution paa lønskampens omraade reiser vi kravet om

at gjøre den netop saa effektiv som mulig, saa den kan yde den samme styrkelse til forbundene, som disse har kundet yde avdelingene. Vi vil beholde den internationale forbindelse forbundene imellem, men den dag kan komme at det internationale samarbeide landsorganisationerne imellem er saa utviklet, at man anser det for mest praktisk og riktig at al international støtte formidles gjennom landsorganisationerne.

Tidligere skandinaviske kongresser har uttalt sig for en utvikling henimot *industriforbund*. Og de samme grunde som dengang forelaa er fremdeles tilstede om mulig i endnu høiere grad. Denne side av saken vil vel herr *Lindqvist* spesielt uttale sig om, da der foreligger en omfattende utredning i Sverige netop i dette emne.

Jeg skal kun uttale saameget, at der ogsaa hos os arbeides i retning av industriforbund, omend utviklingen gaar smaat og ujevnt. Det viser sig nemlig altid vanskeligst at røre ved de bestaaende former.

Hvor strengt industriforbundsformen skal gjennomføres er naturligvis et skjønnsspørsmål. Der vil altid vedbli at være endel blandede forbund, idet skillelinjerne ikke kan bli helt klare.

Nogen øieblikkelig revolution paa dette omraade kan ikke ansees paakrævet. Under lønskampe indtrær nemlig som regel fællesskap industrivis, trods arbeiderne er delt i flere forbund. Dette medfører vanskeligheter og misnøie ved avstemningerne. Men det har dog kundet la sig gjennomføre.

En hovedkuls forandring vil sikkerlig medføre en svækkelse som vilde bli farlig for organisationen.

Men nu vil man antagelig

spørre hvilke *fremtidsutsigter* fagorganisationen har under den nuværende situation, hvilke hovedlinjer der skal befølges og hvordan den sociale kamp skal føres med utsigt til seir.

Jeg skal forsøke at svare herpaa ved i korte træk at ridse op hovedlinjerne for

den faglige bevægelses fremgangslinjer.

Det er en absolut betingelse for at faa det rette syn paa *fagorganisationen* at man ser arbeiderbevægelsen som en stor enhet, hvorav den faglige bevægelse kun er et enkelt led.

Det er sagt før, men det maa gjentas, at arbeiderklassen vil omskape samfundet ved de tre bevægelser: Den *faglige*, den *politiske* og den *kooperative*. De skal virke gjensidig. Udfylde hinanden, støtte hinanden og tilsammen være det verktøi, som i den solidarisk sammensluttede arbeiderklassens haand skal fuldføre det store verk.

Som den der skal faa et overblik over den vei han har tilbakelagt og den marschlinje han har foran sig maa gaa op paa en utsigthøide, saa maa vi ogsaa se den *faglige* bevægelse fra et saa høit utsigtspunkt, at vi samtidig kan iagttå den *politiske* og *kooperative*.

Fra dette standpunkt ser vi, at det som er allermost nødvendig, det er at faa arbeidermasserne *i drift*. Faa dem frem i marschtakt. Det andet likesaa nødvendige er at holde veien aapen saa ikke fienden skal spærre den. Det tredje er at holde den rette linje frem uten at komme ind paa krogveie. Og det fjerde er at forsyne hæren med proviant saa den ikke utmattes paa veien.

Alt dette skal utrettes gjennem den faglige, politiske og

kooperative bevægelse. Derfor maa de ikke adskilles, de maa virke sammen, ti ellers er det ikke mulig at føre vor sak til seir.

River man en av disse bevægelser ut av sin sammenheng og forsøker alene ved *dens* hjelp at omskape samfundet, da sprænger man dens naturlige ramme. Den strækker ikke til overfor et saadant eksperiment og blir derfor skakkjørt.

Det samme indtræffer paa en anden maate hvis man vil at en av disse bevægelser *ikke* skal brukes i det sociale omskappingsarbeide. Da *indsnævrrer* man dens virkemaate, den blir forkjøblet og taper endel av sin værdi for arbeiderklassen.

Det er disse to feil som den *franske* fagbevægelse paa den ene side og den *engelske* fagbevægelse paa den anden side har gjort.

Derfor er det ikke sagt, at vi ikke skulde ha noget at lære av disse to bevægelser.

Vi beundrer den *franske* syndikalismes brændende proletariske instinkt, dens heftighet i kampen mot det uretfærdige klassesamfund. Og vi har lært av den at parlamentarismen ikke maa overvurderes og at fagorganisationen ogsaa direkte overfor samfundet kan være en magt av politisk omskapende betydning.

Og av den *engelske* har vi lært, at bevægelsen maa hvile paa *økonomisk sterke organisationer*, uten hvilke fagorganisationen blir en hob vrede ord og gebærder uten den fornødne handling bak.

Vi vil benytte disse lærdomme i vort fagforeningsarbeide.

Hvilken betydning har saa den politiske og kooperative bevægelse for de faglige fremgangslinjer?

Gjennem den *politiske* ar-

beiderbevægelse erobrer arbejderklassen position i stat og kommune. Derved kan vi, selv om vi endnu ikke er i flertal, vanskeliggjøre vedtagelse av love mot fagorganisationen, og efterhvert som vort representantantal vokser, kan vi anvende statens og kommunernes indflydelse paa *vor side* i kampen mot utbytterne.

Særlig i vor tid, da arbeidsgiverklassen gjennom sin organisation søker ved gigantiske lockouter at lamme fagbevægelsen, er det av den største betydning, at kommunen og staten stiller sig paa arbeidernes side. Ti arbeidsgiverne blir under saadanne omstændigheter det antisociale og samfundsfiendtlige element, som kommer til at drive selve socialismen frem til virkelighet tidligere end ellers. Det har vi eksempel paa ved den engelske kulgrubestreik.

Den politiske bevægelse skal holde veien aapen for fagbevægelsens fremmarsch, samtidig som socialismen realiseres i samfundet. Vi staar netop nu ved begynnelsen av denne utviklingsface. Den politiske arbeiderbevægelse har først nu faat nogen indflydelse av *betydning* i stat og kommune. Men for hvert aar som gaar blir arbeiderbevægelsens stilling fordelagtigere, hvis dens mægtige treenighet kan bevares. Og det er utvilsomt at det parlamentariske socialdemokrati snart er blit saa sterkt, at det kan yde sin kampfælle fagorganisationen de største tjenester.

Det er gjennom *klassekampen*, at det gamle samfund skal revolutioneres. Men da arbejderklassen er saa talrik, utgjør den saa at si *samfundet*. *Vor* klassekamp blir *samfundspolitik* mot de andre særklassers *klassepolitikk*. Det er dette faktum som gjør, at efterhvert som

vore idéer og representanter trænger ind i samfundsinstitutionerne, vil disse maatte anvendes mot de klasser, som i virkeligheten optræder mot samfundsinteresserne.

Hver stor streik, hver gigantisk lockout vil tvinge den sociale utvikling et stykke fremover, naar den først er kommet ind paa dette plan.

Og det er netop i dette leie vi skal lægge fagorganisationens virksomhet, for at vi kan drives frem av selve motstandens tryk til det maal vi har sat os.

Kooperationen gjør den faglige bevægelse tjenester paa anden vis men dog saaledes at det virker i samme retning.

Eftersom arbeiderne selv paa den ene side og samfundet paa den anden side overtar handel og produktion, blir hver omfattende konflikt en lammelse av den private bedrift.

Ti under konflikten vil f. eks. den kooperative bedrift erobre nyt marked, eller den vil støtte arbeiderne i deres kamp ved at forsyne dem med levnetsmidler.

Den vil især virke dræbende for lockouterne og det vil paa-skynde den sociale utvikling i den rigtige retning.

Endnu staar vi ikke med en kooperation, som paa dette omraade kan utrette saa store ting. Men utviklingen gaar den rette vei i alle nordiske lande. Agitationen er levende. Den kooperative bevægelses betydning for klassekampen blir mere og mere klar og dermed er ogsaa bevægelsens utbredelse og effektivitet kun et tidsspørsmål.

Vor oppgave er at rykke mot utbytterne fra disse tre hold, hvorved vi stiller os med utviklingens sterke vind i ryggen og tvinger motstanden tilbake til det døende systems passive motstand.

Naar vi er klar over disse to mægtige allierede bevægelser, som skal supplere fagorganisationens kamp, saa er der ingen grund til at se stort paa situationen, selv om vi nu ved arbeidsgiverorganisationens raske vekst er stillet vanskeligere i det end for nogen aar siden.

Ingen maa tro, at vi ved at decentralisere os eller ved en mere fiffig taktik slipper utenom eller kan overrumple arbeidsgiverorganisationen. Den blir staaende der mægtig og farlig, indtil vi i kraft av den sociale utvikling, som vi skaper ved vor tredobbelte fremrykning, vinder overtaket.

Vi maa derfor opta kampen med arbeidsgiverorganisationen paa den bredeste basis, idet vi forener de forskjellige fløie av arbeiderbevægelsens hær til et mægtigt samvirkende hele, der ikke levner rum til flugt utenom, men ustanselig tvinger utviklingen den rette vei.

Et slikt arbeide kan synes herkulesagtig. Men vi maa se sandheten i øinene og forstaa, at der gives ikke nogen anden vei, skal vi opnaa arbeiderklassens endelige befrielse.

Som man vil forstaa herav mener jeg at fagorganisationen har betydning ikke bare for den daglige kamp for at vinde bedre arbeidsvilkaar og høine arbeiderklassens materielle liv. Den forbereder det nye samfund. Direkte ved at den skyver produksjonen over i mere regulerte og tilsist i samfundsmæssige former, og indirekte ved at arbeiderklassen gjennom fagorganisationen oplæres til gode arbeidere, bygningsmænd og administratorer i det nye samfund. Vi indpoder solidaritetens og fællesprincippernes aand i arbeiderklassen. Og det er dette som er en hovedbetingelse for at det socialistiske samfund skal kunde gjennomføres.

Og saa gaar vi tilbake til det faglige program.

Organisationsformerne skal fra det nederste trin og opad bygges paa erkjendelsen av saavel den historiske utvikling, det industrielle og økonomiske system som arbeiderklassens enhet og vor store samlende opgave.

Vi begynder derfor naturlig med foreninger blandt industrielt beslægtede arbeidere, hvis faglige fællesinteresse binder dem sammen og letter organisationen. Vi fortsætter med landsomfattende forbund av disse beslægtede foreninger og vi fortsætter med en fællesorganisation for samtlige forbund i vedkommende land — atter forenet i et stort verdensforbund — det faglige internasjonale.

Herved opnaar vi, at vi samler arbeiderne efter de naturlige industrielle og faglige linjer. Vi benytter os av den historiske tradition, som forbinder arbeiderne efter fag og industri.

Det gjælder nemlig at faa arbeiderklassen med i organisationerne. Uten det henger alt vort arbeide i luften. Selv om vi inden et fag kunde gjennemføre reelle forbedringer uten at der var synderlig organisation, saa har det ikke paa langt nær den reelle betydning for arbeiderne som bare det faktum, at de er kommet med i marschtakt, er kommet ind under organisationskulturen.

Forbundene blir de økonomiske enheter og maa som saadanne i første række ha ansvaret og ledelsen av alt organisationsarbeide.

De styrkes ved internasjonale forbindelser, og de indgaar den nationale forbindelse — *landsorganisationen*, som ikke bare skal være en reassuranse, men en virkelig *fællesorganisation*, hvorigjennem fagorganisation-

ens samlede kraft skal kunde ledes til angrep og forsvar.

Derfor maa den styrkes ved tilslutning av *alle* landets fagorganisationer og det nødvendige økonomiske bidrag fra disse. Den maa desuten ha fast betryggende international forbindelse med alle de øvrige landsorganisationer, saa den staa sterk nok til at besvare arbeidsgivernes angrep paa den maate som situationen kræver.

En slik organisationsform kan gjennomstrømmes av solidaritetsfølelsen fra roten til toppen. Den er elastisk nok under enhver situation og samtidig sammentømret slik at enheten er betrygget.

Den kan indrettes til aggressiv eller forsiktig taktik eftersom situationen kræver det. Den gir anledning til medlemmers direkte indflydelse i den utstrækning, som det under hensyntagen til organisationens størrelse er praktisk mulig. Og den byr ogsaa garanti for at enhver bevægelse sker i overensstemmelse med den samlede arbeiderklassens interesser og efter de programmer og de hovedlinjer, som er fastsat av de besluttede forsamlinger.

Kampmidlerne blir *streiken* og *blokaden*. Eftersom organisationen og solidariteten utvikles *sympatistreik* og *boycot*, som allerede nu er anerkjendt og vil bli effektiv naar forholdene tillater det. *Obstruktion* og *sabotage* stilles i sit rette lys som nødvergemidler, der har sin begrænsning og som ikke maa misbrukes.

Taktikken indrettes efter styrkeforholdet, konjunkturerne m. m.

Vi vil ikke gjøre klassekampen *primitiv* ved at nære skræk for forhandling og tariffier. Den skal netop føres saa intelligent og dygtig som mulig, saa vi utnytter alle de fordele vi kan erhverve uten de ofre, som en

mere aapen kamp medfører, men slik at vi samtidig ikke viker tilbake for de største ofre naar det er nødvendig.

Vi benytter videre *forsikringsvæsenet* inden fagorganisationen til støtte for vor lønskamp — ved gjennom dette at gjøre medlemmerne mere økonomisk uavhengige og derved mere rakryggede, selvbeviste og kampdygtige. Vi arbeider herunder av alle kræfter for den samfundsmæssige forsorg paa dette omraade.

Agitations- og opplysningsarbeidet maa dernæst gjennomtrænge vore organisationer i langt høiere grad end før.

Vi har desværre i de senere aar en agitation, som bestaar i at redusere og ynkeliggjøre den nuværende fagbevægelse for derved at hente motiver til anbefaling av nye midler og veie. Denne agitation har ofte hensynsløst tat fat i de forskjellige tariffbevægelser resultater uten at det har været mulig for fagorganisationens ledelse helt ut offentlig at gjendrive den. Ti vi kan ikke altid offentlig fremstille de ting, som gjør at et resultat ikke svarer til forventningerne. Vi staa nemlig daglig i kamp med arbeidsgiverne og ønsker ikke at lægge frem alle vore svake punkter til enhver tid.

Under den store *lockout* i Norge 1911 ropte man saaledes fra enkelte hold paa mottræk. Transportarbeiderne, sjømændene og jernbanefunktionærene skulde kastes ut. Det var imidlertid umulig paa grund av organisationsforholdene inden disse fag. Men den ting ønsket man naturligvis ikke at fortælle under konfliktsituationen, og agitationen med sterke utfald mot ledelsen fik da fortsætte.

Men al denne agitation avsetter spor av mistrøstighet, mistanke og tvil. Den stjæler

arbeidsglæden fra de aktive arbeidere inden fagorganisationen, og den kan let komme til at stagnere bevægelsen.

Den fører ogsaa til andre farlige konsekvenser, nemlig at disciplinen inden fagorganisationen slappes, saa der opstaar konflikter uten organisationsmæssig godkjendelse, paa en maate som gjør arbeidet utrygt og nedbryter respekten for organisationen.

Imot al denne nedbrytende agitation — hvortil jeg ikke regner en saklig drøftelse inden organisationen av nye veie og midler — maa vi sætte et planmæssig og dygtigt oplysningsarbeide. Og særlig maa vi lægge an paa at faa ledelsen og medlemmerne i nøie kontakt med hinanden, saa motiverne til enhver handling fra ledelsens side blir forstaat og vurdert paa rette maate.

Ethvert nogenlunde utviklet forbund maa ha en tilidsmand, som kan besøke alle avdelinger mindst en gang om aaret og overfor medlemmerne fremlægge og forklare ledelsens dispositioner og fra medlemmernes side høre deres opfatninger og meninger, som han saa kan fremføre overfor styret. Mange misforstaaelser vilde paa den maate været opklart.

Likeledes er et godt redigeret fagblad, som ikke utkommer altfor sjelden, av stor betydning.

Hyppige repræsentantmøter, hvor de faglige spørsmal undergis saklig og indgaaende drøftelse, er nødvendig — specielt i denne tid.

Kurser for fagforeningsfolk med foredrag om den moderne arbeiderbevægelses organisationsformer og taktik og dens historiske utvikling vil ogsaa være av stor betydning.

Vi maa ikke være blind for, at der er en sterk gjæring blandt en stor del av vore

medlemmer. Det er for arbeiderbevægelsens fortsatte fremgang en livsbetingelse, at de gjærende kræfter samles til positivt arbeide i den rigtige retning. Det opnaaes ikke bare ved styre- eller kongresbeslutninger. Det opnaaes kun ved et oplysningsarbeide, som med overbevisningens sterke magt fastslår de fremgangslinjer, som fagbevægelsen maa og skal følge, saa der kommer en fast og sterk strømning ind i bevægelsen, som river de tvilende og mistrøstige med sig indtil de kommer ut av de mange forvirrede forslags kratskog og ser den aapne vei foran sig og tar fat paa marschen fremad.

Endnu er vi ikke kommet længer end at *agitations-* og *oplysningsarbeidet* er det første og største for arbeiderklassen. Alt positivt arbeide, al heldig fremgang er avhengig av med hvilken intensitet og i hvilket omfang vi driver førstnævnte virksomhet.

Her har ogsaa stedlige samorganisationer sin store opgave og berettigelse.

*

Som *resumé* av denne oversigt — der er blit lang, men som jeg har troet nødvendig for den videre diskussion — kunde jeg uttale:

Et planmæssig og omfattende *agitations-* og *oplysningsarbeide* — saavel indad inden organisationen som utad overfor de uorganiserte — er nødvendig og paakrævet.

De nuværende organisationsformer — avdeling, landsforbund, landsorganisation, international sammenslutning — bør bibeholdes og utvikles saaledes, at landsorganisationen styrkes ved tilslutning av alle organisationer i landet, ved tilstrækkelig kontingent og ved

faste internationale gjensidighetsbestemmelser.

Forbundsformen utvikles henimot industriforbund.

Stedlige samorganisasjoner opprettes som organ for agitations- og opplysningsarbeidet m. v.

Streik og blokade anvendes i den utstrækning som organisationens styrke tilsier, og naar et tilfredsstillende resultat ved forhandling ikke kan opnaaes. Organisationen maa styrkes og solidariteten utvikles, saa sympatistreik og bojkot kan anvendes i nødvendig utstrækning forat tilbakeslaa arbeidsgivernes angrep og støtte vor egen fremrykning.

Obstruktion og sabotage stilles i sit rette lys som nødvergemidler, der har sin store begrænsning og let kan misbrukes. Der maa tas bestemt avstand fra al voldshandling.

Taktikken maa anlægges efter det grundsyn, at den faglige kamp skal føres med bred front — og at den er et led i den store arbeiderbevægelse.

Tarifprincippet anerkjendes, og arbeidet skal føres for at faa tariffene saa gavnlige for arbeiderklassen som mulig. Særlig hensyn tas til arbeidstidens forkortelse og enkle og greie bestemmelser for arbeidsforholdet.

Av fagorganisationens *forsikringsvæsen* anbefales oprettelse av *arbeidsledighetskasser*. Arbeidet maa som hidtil gaa ut paa at faa den samfundsmæssige forsorg til at overta det understøttelsesvæsen, som fagorganisationen har begyndt.

Fagorganisationen danner et led i den fælles arbeiderbevægelse, hvis faglige, politiske og kooperative hovedled maa samarbeide til gjensidig utfylning og støtte for hinanden. Kun paa den maate kan arbeidsgiverne og den hele kapitalmagts sammensværgelse

mot arbeiderklassen overvindes.

Al splittelse inden arbeiderklassen maa paa det sterkeste fordømmes. Og en sterk misbilligelse uttales overfor den agitation, som søker at redusere fagorganisationens mægtige arbeide til arbeiderklassens gagn istedetfor paa saklig maate at indbringe de nye retninger til diskussion.

*

Som de vældige vandmasser føres i kanaler og turbinrør, saa deres kraft kan bli virksom og nyttig. Så skal fagorganisationen samle arbeidermasserne og føre deres solidariske tryk gjennom sine turbinrør ned der, hvor den økonomiske hjulakse dreier.

Fra hele nedslagsdistriktet samler vi dem. Regulerer hver liten elv, saa den driver sin kvern. Samler elvene til store strømme med større anlegg, indtil de alle samles i den store flod, som tar fat i selve samfundshjulets akse.

Vandmasserne tordner ikke længer utover fjeldene og anretter ødeleggelser i flomtider og svinder væk i tørken.

Gjennem organisationen er dæmninger og reguleringer gjennomført, saa det vældige tryk altid er tilstede.

Det er langt vældigere end den tordnende fos, netop fordi det gjør sin gjerning saa stilt og dog med slik uimotstaelig kraft.

Socialismens sol skinner over fjeldene, løsner de bundne kræfter i folket, smelter is og sne saa der blir vand i alle elve.

Den faglige, politiske og kooperative bevægelse fører denne vældige kraft ind i samfundsmekanismen, saa alle de smaa og store hjul en vakker

dag snurrer i den takt vi vil ha dem.

Før bare kanalene sammen, saa det hele nedslagsdistrikt ind

i vore bassenger, og kraften skal være stor nok til at drive hele verdensmaskineriet.

Jernarbeidernes revolusjonære fagforeningsprogram

Jernstreiken i Oslo 1923—24, da nærmere 4.800 arbeidere streiket i 7 måneder, var tariffstridig og ble ført utenom og i motsetning til den ordinære faglige ledelse. I spissen for streiken sto et aksjonsutvalg på 120 mann valgt fra arbeidsplassene. Da streiken ble avblåst i mai 1924, fortsatte aksjonsutvalget å bestå, dels på grunn av de konflikter som fulgte om gjeninntagelse av de streikende og utkastning av streikebryterne, dels for å danne kjernen i en opposisjon mot den forsiktige og defensive politikk som den faglige ledelsen fulgte. 1. juli 1924 offentliggjorde aksjonsutvalget «Det revolusjonære fagforeningsprogram» som plattform for opposisjonsbevegelsen. Senere i samme måned vedtok Den Røde Faglige Internasjonale på sin kongress i Moskva retningslinjer for sine tilhengere i Norge som i ordvalg og innhold er så beslektet med aksjonsutvalgets program at en felles opprinnelse er utvilsom. NKP og NKU sluttet seg til programmet og forpliktet sine medlemmer til å arbeide etter det. Det ble også vedtatt i en rekke fagforeninger rundt i landet. LO's representantskap gjorde samme høst vedtak rettet mot at de politiske arbeiderpartier «ved fraksjoner, aksjonsutvalg, celler eller grupper innen fagorganisasjonen griper forstyrrende inn og opptrer i strid med organisasjonens lover, lovlig valgte organer og fattede beslutninger.» Etter dette opphørte jernarbeidernes aksjonsutvalg med offentlig virksomhet. Programmet har betydning som uttrykk for de skjerpede motsetninger innen fagbevegelsen som fulgte etter partisplittelsen i 1923 og de store faglige kamper i 1923—24. Det gjengis her etter NKP's beretning for 1923—25. Programmet er utførlig behandlet i Inger Bjørnhaug, Jernstreiken og arbeiderbevegelsen (utrykt hovedoppgave i historie, Oslo 1975).

Det revolusjonære fagforeningsprogram.

I

Innledning.

Den norske arbeiderklasse står idag mer enn nogensinne tidligere overfor en hensynsløs og profittthungrig kapitalistklasse, som ikke viker tilbake for noget middel til å øke utbytningen av arbeiderklassen. Særlig under de siste langvarige kamper er det blitt åpenlyst at arbeidskjøpernes organisasjoner og den borgerlige stat står ubrytelig sammen for å slå ned den organiserte arbeiderklasse. De brutale angrep som arbeiderne har vært utsatt for under de siste kamper, har tydelig vist arbeiderklassen at den borgerlige utslugerstat bruker alle maktmidler, politi, militær og klassejustis for å undertrykke arbeiderne. Denne voldsomt revolusjonære tilspissing av klassekampen mellom de utbytete og utbytterne i Norge har sin dype årsak i selve kapitalismens internasjonale forfall. I alle kapitalistiske land fører den forenede kapitalistklasse den heftigste offensiv for å gjenreise det kapitalistiske utbytningssystem på arbeiderklassens bekostning.

Krigstidens og etterkrigstidens ville spekulasjonsorgier, jobbingen og nikkelsvindleriene med støtte av den norske kapitaliststat har i vårt land fremkalt en dyp økonomisk krise som blandt annet kommer til uttrykk i de mange bankkrak, den voksende oppløsningen av Statens finanser og kronens stadig synkende verdi og kjøpeevne. Med den kapitalistiske utbytterstats støtte forsøker nu den norske kapitalistklasse å velte hele elendigheten over på arbeiderklassen gjen-

nem en hensynsløs utplyndring av den arbeidende befolkning, i første rekke industriarbeiderne: på den ene side økning av direkte skatter, gulltoll og varefordyrelse i en hittil ukjent grad, på den annen side lønnsreduksjoner og forlengelse av arbeidstiden, delvis gjennom strengere feriebestemmelser og ferieinnskrenkning. På denne måte forsøker det kapitalistiske borgerskap å holde sig skadesløs og oprettholde sitt politiske og økonomiske herredømme over den arbeidende befolkning.

II

Revolusjonær fagbevegelse.

Under jernstreiken og den påfølgende storkonflikt i vinter, har den norske arbeiderklasse opplevet den første store forpostkamp med arbeidskjøperne. Arbeiderklassen stod sammen-sveiset i ubrytelig solidaritet. De avgjørende og mest klassebevisste deler av den norske arbeiderklasse var gjennom-syret av en kampånd og en kampvilje som er absolutt enestående i den norske arbeiderklassens historie. Men til tross for dette lyktes det ikke arbeiderne å bryte arbeidskjøpernes front og slå deres angrep tilbake. Feigheten, undfallenheten og den ideologiske korrupsjon blandt de reformistiske fagforeningsledere var så stor, at de faktisk frivillig vek tilbake for å føre kampen for arbeiderklassens livsinteresser.

Istedenfor som arbeidernes ansvarlige tillitsmenn å støtte sig til de kjempende arbeidere, førte de en splendig reformistisk og diplomatisk forhandlingspolitikk med arbeidskjøperne bak kulissene, og bidro derved til å splitte og likvidere arbeidernes åpne kamp for sin eksistens. De underordnet den

mektige fagorganisasjon under borgerstaten og borgerskapets lover, istedenfor å underordne fagorganisasjonen under de klassebevisste arbeideres interesser.

En uundgåelig følge av denne reformistiske fagforeningspolitikk er at fagorganisasjonen trues av stagnasjon og forfall. Misnøien med og mistilliten til fagorganisasjonen brer sig blandt selv de beste organiserte arbeidere. Det har endog hendt at fagforeninger har fattet beslutning om utmeldelse av Landsorganisasjonen. Det er ubestridelig at det faglige byråkrati og den laugsmessige, småborgerlige enøiethet i virkeligheten er en av de største farer som truer arbeiderklassen idag.

Skal ikke de norske arbeidere forvandles til en klasse av vergeløse lønsslaver, skal det lykkes arbeiderklassen å forsvare sig mot de umettelige, profittgriske arbeidskjøpere, er det absolutt nødvendig at fagorganisasjonen oppgir enhver passiv holdning. Det er en bydende nødvendighet i hele arbeiderklassens interesse at fagorganisasjonen blir en aktiv kamporganisasjon. Fagorganisasjonen må endelig forlate den reformistiske forhandlingspolitikk med arbeidskjøperne som bare fører til forsmadelige kompromisser. Fagorganisasjonen må som helhet, i all sin virksomhet innstilles på kamp mot utbytterne: Den må føre virkelig revolusjonær klassepolitikk. Ikke ved reformistisk uvirksomhet og diplomati, men bare gjennom besluttsom kamp kan fagorganisasjonen bevare sin dyrebare enhet, samle de store masser av lønnsarbeidere inn i sine rekker og bli proletariatets organiserte brekkstang i den revolusjonære kamp mot den brutale kapitalistiske utbytterstat.

I kampen mot arbeidskjøperne og det reaksjonære borgerskap er fagorganisasjonen arbeiderklassens største og sterkeste våpen. Fagorganisasjonen er i vesen og innhold revolusjonær. Den omfatter tusener og atter tusener av lønnsarbeidere av den klasse i samfundet som er revolusjonær både på grunn av sin stilling i produksjonsprosessen og fordi den er den mest utbyttede og undertrykte klasse i det kapitalistiske utbyttersamfund. Bare ved at fagorganisasjonen forvandles til et virkelig kamporgan i arbeiderklassens interesser kan den samle, styrke og opdra massene og derved skape selve forutsetningen for hele arbeiderklassens kamp for erobringen av den politiske og økonomiske makt i samfundet under proletariatets diktatur.

III

Revolusjonære bedriftsråd.

For at fagorganisasjonen idag skal kunne fylle sin oppgave og utvikles til et kraftig våpen i arbeiderklassens kamp, er det nødvendig at fagorganisasjonen befestes blandt de store arbeidermasser i bedriftene gjennom de revolusjonære bedriftsråd. De revolusjonære bedriftsråd adskiller sig fra de av kapitalistene anerkjente og legaliserte reformistiske bedriftsråd deri, at de samler de arbeidende masser i bedriftene og forener dem med den revolusjonære fagbevegelse. De revolusjonære bedriftsråd er de bredeste arbeiderorganer. Den første betingelse for å bevare fagorganisasjonens enhet og utvikle og styrke dens revolusjonære kampevne er at fagorganisasjonen støtter sig til og samarbeider med de revolusjonære bedriftsråd.

I nøie sammenheng med bedriftsrådene spiller arbeidergardene en særlig viktig rolle under de store streiker og under blokade og boikott av arbeidskjøpernes bedrifter for å hindre et hvert streikebryterarbeide. En planmessig organisasjon av arbeidergarder over hele landet gjennom de revolusjonære bedriftsråd og fagorganisasjonen, er absolutt nødvendig for å tilintetgjøre det statsbeskyttede og legaliserte streikebryteri og slå borgerskapets hvite garder tilbake.

Ved hver bedrift og industri må der over alt i landet organiseres arbeidergarder som kan forsvare arbeiderklassen mot borgerskapets hvitegarder.

IV

De nærmeste krav.

I henhold til punkt 1 og 2 og under henvisning til de erfaringer man har høstet under jernbanestreiken 1920, storstreiken 1921 og storkonflikten nu i 1924, opfordres alle arbeidere til å opta et energisk arbeide for fagorganisasjonens utvikling til en virkelig revolusjonær klassekamporganisasjon som støtter sig til de revolusjonære bedriftsråd. Likeledes opfordres alle klassebevisste arbeidere til å samle sig om følgende:

1. Å opta en energisk kamp for å bevare fagbevegelsens enhet på revolusjonært grunnlag.
2. En systematisk bekjempelse av den faglige reformisme og de byråkratiske forfall innen fagorganisasjonen.
3. Avskaffelse av den hemmelige diplomatiske for-

handlingspolitikk og den reformistiske likvidering av arbeidernes kamp.

4. Reduksjon av de høie funksjonærlønninger i fagorganisasjonen og full utnyttelse av fagorganisasjonens pengemidler i arbeidernes kamp.
5. Gjennomførelse av det bredeste arbeidsdemokrati og medlemmenes direkte kontroll med fagorganisasjonens ledelse.

V

Aksjonsprogram.

Foruten de rent organisasjonsmessige krav opfordres de organiserte arbeidere å samle sig om følgende:

1. Felles kamp for å høine lønningene og bedre arbeidsvilkårene.
2. Felles kamp for å beskytte og slå tilbake et hvert angrep på 8 timers dagen, og gjennomførelse av minst 14 dagers ferie med full lønn.
3. Felles kamp mot den reaksjonære borgerlige bedriftslovgivning og opprettelse av revolusjonære bedriftsråd.
4. Felles kamp mot de reaksjonære borgerlige melings- og voldgiftsinstitusjoner.
5. Felles kamp for gjennomførelse av arbeiderkontroll over bedriftenes tekniske og økonomiske ledelse gjennom de revolusjonære bedriftsråd.
6. Felles kamp for å organisere og beskytte de arbeidsløse, som skal sikres arbeide eller full lønn.
7. Felles kamp for opprettelse av arbeidergarder ved alle

bedrifter og industrier over hele landet.

Jernarbeidernes aksjonsutvalg som i virkeligheten er begynnelsen til det første revolusjonære bedriftsråd her i landet, oppfordrer alle klassebevisste arbeidere over det hele land, de lokale samorganisasjoner, de lokale fagforeninger og verkstedklubbene å opta disse krav til drøftelse.

Da det er nødvendig at arbeidet med fagorganisasjonens revolusjonering, dannelsen av revolusjonære bedriftsråd og arbeidergarder blir mest mulig påskyndet, anmodes det om at disse krav blir snarest optatt til behandling og at resul-

tatet av behandlingen vedlagt eventuelle forslag og krav oversendes Jernarbeidernes Aksjonsutvalg, formann Thoralf Kristiansen, adr. Maridalsveien 54 III, Kristiania.

På grunnlag av de innkomne forslag og krav vil Jernarbeidernes aksjonsutvalg foreta de videre skritt for å utarbeide lovforslag og innkalle til konstituerende møte.

Der velges op til 3 representanter for hver bedrift i henhold til bedriftens størrelse.

Forslag, navn og adresse på de valgte innsendes snarest under ovenstående adresse.

Jernarbeidernes aksjonsutvalg.

Strasburgertesene

Strasburgertesene ble vedtatt på en konferanse som Den Røde Fagforenings Internasjonale holdt 20. januar 1929 i den franske byen Strasbourg. Konferansens beslutninger bar preg av at man ventet en revolusjonær streikebølge og et oppsving for venstrekreftene. Tesene ble retningsgivende for de kommunistiske partiers faglige politikk i slutten av 1920-åra og første delen av 1930-åra.

I Norge ble tesene først kjent gjennom DNA-pressen. NKPs sentralorgan «Arbeideren» begynte å offentliggjøre dem den 19.12. 1929. NKP publiserte dem også som brosjyre under tittelen De økonomiske kampers lærdommer. Strasburgerkonferansens resolusjon i anledning streiketaktikken i den nuværende periode. Tesene gjengis etter denne brosjyren.

Innledning.

De store økonomiske sammenstøt og kamper som har funnet sted siden R. F. I.s IV. kongress i flere land, således i Tyskland, Polen, Frankrike, Grekenland osv., og som har omfattet hundretusener av ar-

beidere, har gitt en helt utvilsom bekreftelse på riktigheten av den økonomiske og politiske analyse som kongressen foretok og likeledes på den streiketaktikk og strategi som den trakk op.

Helt fra begynnelsen av og i enkelte tilfeller også i deres

videre utviklingsforløp har disse streikekamper og lockouter for det første hatt en utpreget massekarakter og politisk karakter, og for det annet utvilsomt inneholdt elementer av angrep og motangrep fra arbeidermassenes side.

Det er ingen som helst tvil om at vi i forbindelse med den fremadskridende nasjonalisering, kapitalens offensiv og arbeidermassenes tiltagende aktivitet står ved begynnelsen av en stigende bølge av politiske og økonomiske sammenstøt mellom arbeide og kapital, og at bare en virkelig revolusjonær ledelse av disse kamper kan hjelpe oss frem til seiren. Den omstendighet forplikter tilhengerne av R. F. I. til å sette alt inn på å rive kampledelsen ut av hendene på de reformistiske forrædere og overta den selvstendige ledelse av de økonomiske kamper.

Blandt de utallige store og kompliserte vanskeligheter som de revolusjonære fagforeninger og R. F. I.-tilhengere innenfor de reformistiske forbund har å overvinne, er de opportunistiske avvikelser og tendenser som følge av reformismens påvirkning på de minst standhaftige elementer innenfor våre egne rekker, utvilsomt de alvorligste. De opportunistiske avvikelser og tendenser er: Den faglige legalisme (frykten for overtredelse av bestemmelsene i statuttene, underkastelse under det reformistiske fagforeningsbyråkratis forskjellige disposisjoner osv.), etterblivenhet etter massene, undervurdering av deres kampevner og manglende forståelse for sammenhengen med de økonomiske og politiske kamper. Særlig krasst trer disse opportunistiske feil frem i dagen under de store økonomiske kamper. Disse kamper krever kampanspendelse, megen utholdenhet, el-

astisitet og forståelse for å omsette den revolusjonære bevegelses taktikk som den IV. kongress har fastslått i handling. Alle avvikelser og all vasking i våre rekker må kraftig og energisk overvinnes alt i den nærmeste fremtid.

En av de største svakheter i de revolusjonære fagforeningers og faglige opposisjoners arbeid er et utilstrekkelig studium av erfaringene fra tidligere kamper. Streikebølgen selv bare fra de aller siste måneder leverer et rikholdig materiale som må nyttiggjøres i de kommende kamper.

Kampen om den selvstendige ledelse av de økonomiske kamper som ledsages av et systematisk streikbryteri fra det reformistiske fagforeningsapparats side blir for hver dag som går et stadig mer enn almindelig fenomen, men formene og metodene for denne kamp veksler fra land til land etter særegenheten innenfor den industri som det gjelder, efter maktforholdet innenfor arbeiderklassen osv. Hvorledes skal kampen føres? Hvilke organer skal skapes til forberedelse og gjennomførelse av kampen? Hvorledes skal arbeidskjøpernes og reformistenes fremstøt i kampens forløp avverges? Hvorledes skal man trekke de uorganiserte, kvinnene og ungdommen til? Hvorledes skal man mobilisere den samlede arbeiderklasse til understøttelse av de grupper som står i kamp? Det er de spørsmål som enhver deltager og enhver leder av moderne økonomiske konflikter ser sig stillet like overfor. Og her er erfaringene fra Lodz av stor nytte for Tyskland og Frankrike, erfaringene fra de franske kamper kan nyttiggjøres i Tyskland, de tyske arbeideres erfaringer i andre land. De revolusjonære fagforeninger og opposisjoner bekymrer sig alt

for lite om det arbeide som er blitt utført i de økonomiske kamper, og hvordan dette arbeide er blitt utført. De arbeider ofte efter et skjema og improviserer selv i slike tilfeller hvor man allerede har erfaringer å støtte sig til som beviser fordelene ved den ene eller annen kampmetode.

Tilhengerne av R. F. I. har den oppgave å studere enhver økonomisk konflikt inngående, og konstatere de vanskeligheter som dukker op, og å finne veien til å overvinne dem. Alle svakhetene og mangler som oppstår må fordømsfritt tas i betraktning. Bare på grunnlag av et inngående studium av de positive og negative erfaringer i tidligere økonomiske kamper kan det opnåes virkelige alvorlige fremskritt i dyktiggjørelsen av våre egne rekker og i forberedelsen av den samlede arbeiderklasse til klassekamper mellom kapital og arbeide.

1. Forberedelsen av massene til streikene og lockoutene.

Erfaringene fra de siste streiker i Frankrike, Tyskland og Polen har vist at forberedelsene har vært utilstrekkelige. For at arbeiderne ikke skal bli overrumplet, må de faglige opposisjoner og de selvstendige revolusjonære forbund drive sitt arbeide i følgende retning:

1) De revolusjonære forbunds og faglige opposisjoners daglige arbeide i hver enkelt produksjonsgren har til oppgave å forberede arbeiderne på de forestående sammenstøt mellom arbeide og kapital.

2) Ved det første tegn på stigende utilfredshet blandt arbeiderne eller aggressive hensikter fra arbeidskjøpernes side mot arbeiderne, må man gjøre klart for arbeiderne på de an-

gjeldende bedrifter, at et sammenstøt nærmer sig.

3) Det agitatoriske og organisatoriske forarbeide må føres under parolene: «Vent dere ingenting fra de reformistiske førere, de vil forråde dere», «Ta saken i egne hender», «Forbered dere til kamp ellers blir dere slått». I forbindelse med denne agitasjon må man utnytte alle konkrete tilfeller av forræderi fra det faglige byråkratis side under de økonomiske kamper.

4) Alt under denne forberedelsesperiode er det nødvendig under møter og gjennom muntlig samtale og påvirkning å tiltrekke slike elementer blandt partiløse, anarkosyndikalister, reformistiske eller andre arbeidere som kan bringes til deltagelse i kampen mot arbeidskjøperne på grunnlag av vår selvstendige taktikk, uavhengig av det faglige byråkrati, og som sammen med de revolusjonære arbeidere kan trekkes inn i organene for forberedelsen og ledelsen av kampen.

5) De økonomiske krav må oppstilles og utformes slik at massene forstår dem, de må springe ut av den konkrete situasjon som foreligger, må overveies av samtlige interesserte arbeidere, for at kravene skal kunne vinne flertallet av arbeiderne for sig og danne grunnlaget for enhetsfront nedenna og for en enhetlig aksjon.

6) Av stor betydning blir ofte i forberedelsesperioden konferanser av representanter for bedriftene eller av bedriftsrådene, dog under forutsetning av at disse ikke står under reformistenes innflytelse og ikke er organer for samarbeidet mellom klassene.

7) De revolusjonære forbund og faglige opposisjoner må stadig på det omhyggeligste

passer på at alle deres organer arbeide foregår i nær kontakt med arbeidermassene på bedriftene og i særdeleshet på det mest energiske bekjempe alle tilløp til byråkratisme, løsrivelse fra massene, hvilket vil være en hindring mot å kunne reagere hurtig på det som foregår blandt massene.

8) De revolusjonære forbund og opposisjoner må drive hele sitt forarbeide slik at kravet om nødvendigheten av å skape kamporganer til ledelse av kampen utgår fra de menige arbeidere selv og blir gjort til gjenstand for diskusjon i samtlige bedrifter.

9) Truer det med lockout må man utsende parolen om å skape *kampløst* til å bekjempe lockouten og gjennomføre arbeidernes krav. Det må kreves at disse kampløst skal velges på bedriftene av samtlige arbeidere uten hensyn til parti- og fagforeningsmedlemsskap, enten de er organisert eller uorganisert.

10) I tilfelle av at det foreligger en situasjon som er gunstig for streik og det er kampstemning blandt massene, må man rykke i forgrunnen kravet om dannelsen av *streikeledelse* som velges av samtlige arbeidere (selv om streiken ledes av en revolusjonær fagforening). Ved disse valg skal arbeidere av alle retninger delta, og likeledes både organiserte og uorganiserte.

11) Samtidig må det blandt massene drives en forbitret agitasjon og propaganda mot *innsettelse av streikeledelse ovenfra* og mot forsøk fra det faglige byråkrati på å legge ledelsen av konflikten i hendene på slike komiteer.

12) Forberedelsen av arbeidermassene til kamp må skje både muntlig og gjennom pressen. I denne henseende påhviler det den daglige presse

og partipressen en særlig viktig oppgave. Ønskelig er også utgivelsen av flyveskrifter, spesialnumre av de forskjellige presseorganer, bedriftsavisar osv. som særlig befatter sig med den truende konflikt.

13) Det farligste ved økonomiske kamper er enhver form for improvisering og streikeoppfordring under inntrykk av følelsen og ikke av en kjølig beregning. Av lederne må det kreves at de ikke bare nøie kjenner vedkommende industriegren, men de må i særdeleshet være godt informert om det som foregår blandt massene. Opgaven består i ikke å gripe inn for sent, ikke å traske etter massene, å sammenfatte massenes kampvilje, men på den annen side heller ikke å lage streik gjennom dekret uten først alvorlig å ha forberedt massene til kamp.

14) Av spesiell betydning er det å velge det riktige tidspunkt for proklamering av streiken. I denne henseende (det heldige valg av tidspunktet) må man ubetinget nyttiggjøre sig erfaringene fra Lodz. Valget av et uheldig tidspunkt kan på forhånd dømme konflikten til en uheldig utgang. Derfor må streiken begynnes på et tidspunkt som er gunstig for arbeiderne, og som må bestemmes etter situasjonen (den økonomiske og politiske situasjon), efter de lokale forhold og årstiden, efter maktforholdene, efter arbeidskjøpernes politikk osv.

15) I forberedelsesperioden må man reise spørsmålet om fonds for de streikende og lockoutede, særlig i slike land og fagforeninger, hvor det ikke finnes egne streikekasser. Om det er uriktig å tro at arbeiderne ved hjelp av pengene i fagforeningskassene kan beseire arbeidskjøperne, så er det også uriktig å tenke på hjelp til de

streikende og lockoutede når kampen alt er i gang. (Frankrike).

II. Kamporganenes former, deres natur og funksjoner.

Hele forarbeidet har til opgave å klargjøre for de brede masser som er interessert, nødvendigheten av at kampen blir organisatorisk forberedt. Dette betyr så meget at vi må reise blandt massene spørsmålet om utvalg for å bekjempe lockouten, streikeledelse og særlige kommisjoner til ledelse av kampen. I tilfelle av en truende lockout er det nødvendig å gå til valg av utvalg til bekjempelse av lockouten, og når det gjelder streiker velge streikeledelser flere dager før streiken proklameres.

Valget av streikeledelse, henholdsvis kampledelse mot lockouten, må foretas flere dager før lockouten, respektive streiken begynner. Hvis lockouten blir erklært plutselig, eller hvis streiken bryter ut uventet, og der således ikke kan velges utvalg og ledelser i god tid på forhånd, må man straks allerede ved streikens eller lockoutens begynnelse, og før arbeiderne ennå har forlatt bedriften sammenkalle bedriftsmøter (møter på bedriftens avdelinger), hvor man etter forutgående agitasjon foreslår valgt en ledelse og samtidig fremlegger en på forhånd oppstilt liste av revolusjonære, anarkosyndikalistiske, reformistiske, kristelige og partiløse arbeidere.

Når det gjelder *sammensetningen av streikeledelsene* er det av ganske særlig betydning at disse streikeledelser blir valgt på bedriftene eller endog særskilt for avdelinger på bedriftene, for at de kan skaffe en omfattende representasjon av alle grupper av arbeidere,

som f. eks. *fabrikkdelegasjonene i Lodz*.

Valgmåten avhenger av konflikten og bedriftens størrelse. Jo større streikeledelsen blir, desto lettere vil det være for den å lede alle arbeidere.

I mindre bedrifter kan der velges et medlem av streikeledelsen for hver 25—50 arbeidere, i større bedrifter for hvert 100—200. I storbedrifter hvor det arbeider titusener av arbeidere må streikeledelsen bestå av 2—300 personer for at de gjennom de valgte medlemmer kan stå i direkte forbindelse med alle avdelinger på bedriften.

En slik stor streikeledelse må velge et eget utøvende organ, hvis oppgave vil bestå i regelmessig å sammenkalle alle komiteens medlemmer, avlegge regnskap for den, informere den og gjennom den opprettholde forbindelsen med de streikende, hvorunder det er av betydning at det blir pålagt hvert enkelt medlem av streikeledelsen bestemte forpliktelser. Hva angår streikeledelsens funksjoner og oppgaver, må man tilstrebe følgende:

1) Streikeledelsen har til opgave med alle midler å føre kampen for virkeliggjørelsen av de krav arbeiderne har stillet. Kampens utfall vil avhenge av hvorvidt det lykkes for streikeledelsen å fortrenge de reformistiske fagforeningsapparaters innflytelse fra bedriften og tilrive sig den fullstendige ledelse av streiken.

2) Streikeledelsen må lede kampen, føre mulige forhandlinger, undertegne den eventuelle overenskomst, hvorunder det allerede på forhånd må meddeles at alle avtaler som det reformistiske byråkrati avslutter bak ryggen på de kjempende arbeidere ikke er forpliktende for arbeiderne.

3) Streikeledelsen må op-

merksomt forfølge det faglige byråkratis virksomhet, i tilfelle av forhandlinger og manøvrer bak kulissene må den foranstalte demonstrasjoner foran forbundskontoret, innkalle møter av organiserte og uorganiserte, forlange at det reaksjonære faglige byråkrati blir avsett, innsamle penger som skal komme alle streikende til hjelp, og systematisk undergrave tilliten til det reformistiske, henholdsvis kristelige fagforeningsapparat, særlig blandt de socialdemokratiske og kristelige arbeidere.

4) Streikeledelsen må bli et mektige våben i den faglige opposisjons hender til å fjerne alle kapitalens agenter og arbeidskjøpernes forbundsfeller fra forbundene.

5) Streikeledelsen må trekke bedriftsrådene til deltagelse i kampen. Men hvis disse følger det faglige byråkrati, må det føres en likeså forbitret kamp mot dem som mot fagforeningsbyråkratiet.

6) Streikeledelsen har til hovedoppgave ikke bare å konsentrere massenes oppmerksomhet på de paroler som blir oppstillet under vår kamp, men også — *hvilket er særlig viktig* — å fullstendigjøre og utvide de opprinnelige paroler og utsende nye også politiske paroler alt efter den situasjon som opstår og under hensyntagen til de forandrede forhold, uten noen sinde å la initiativet gli ut av hendene på sig.

7) En streikeledelse kan og skal ikke stille sig på standpunktet «alt eller intet». Streikeledelsen må i kampens forløp vurdere krefteforholdene riktig og forstå å manøvrere (naturligvis ikke i den forstand at de lager intrigemakeri med spissene). Manglende elastisitet vilde stride mot de samlede erfaringer fra den revolusjonære klassekamp.

8) For en riktig ledelse av en streik eller lockout er det nødvendig å lockoututvalgene eller streikeledelsene forener alle de arbeidere som rammes av konflikten. I tilfelle større lockouter eller streiker, som omfatter en hel rekke av bedrifter innenfor et større distrikt eller en hel industrigren, må der skapes en central streikeledelse gjennom representanter fra de lokale streikeledelser.

En slik demokratisk valgt streikeledelse respektive lockoutledelse må for å gjennomføre kampen med held innføre den strengeste indre disiplin.

10) Blir det valgt kampløser mot lockout, streikeledelser eller andre kamporganer til en forestående kamp, må man søke å oppnå at det blir vedtatt en spesiell beslutning om rett til å trekke tilbake slike medlemmer av disse organer som ikke etterkommer de oppgaver som er pålagt dem i retning av en energisk gjennomførelse av kampen, og som således handler mot sine velgeres vilje.

Kampløserne mot lockouten, streikeledelser og andre kamporganer må ikke bare sørge for en regelmessig registrering av alle arbeidere som rammes av konflikten, men må også sørge for at kontrollstedene arbeider regelmessig, slik at forbindelsene blir befestet og det størst mulige antall arbeidere trekkes aktivt med i kampen.

12) Streikeledelsene må opprettholde en intim forbindelse mellom de streikende arbeidere og de arbeidsløses masser, for å forebygge muligheten av at de arbeidsløse blir brukt til å slå den økonomiske kamp ned.

III. Vår taktikk i de demokratisk valgte streikeledelser.

Da streikeledelsen er et organ som velges av samtlige arbeidere, består den nødvendigvis av arbeidere av forskjellige retninger. I kampens begynnelsesstadium kan tilhengerne av R. F. I. også være i mindretall. I slike tilfeller må de revolusjonære arbeidere legge for dagen den største omtanke, takt og forståelse for å vinne flertallet for den revolusjonære taktikk. Fremforalt må R. F. I.-tilhengerne være de mest disiplinerte medlemmer av alle streikeledelser. I alle streikeledelsens møter må de kritisere ubesluttomhet, vakling og tilbøieligheter til å gi efter, og avsløre de reformistiske og kristelige representanters manipulasjoner. Hvis det viser sig tegn til vakling innenfor streikeledelsen, skal R. F. I.-tilhengerne forlange at spørsmålet om kampens fortsettelse blir forelagt masseforsamlinger av arbeiderne til avgjørelse. Bli dette krav avslått, må man blandt massene reise krav om valg på ny streikeledelse og valg på mer beslutsomme og utholdende ledere. Trer det revolusjonære mindretall ut av en streikeledelse som er kommet under reformistenes innflytelse, appellerer mindretallet til massene og organiserer valg på ny streikeledelse for å føre kampen videre. I ytterste fall kan og må den revolusjonære fløi tre ut av streikeledelsen, nemlig hvis flertallet ligger under for reformistenes innflytelse og arbeider for en avblåsning av streiken, mens massene i overveiende grad er rede til å føre kampen videre. R. F. I.-tilhengerne må sørge for at massene har kontroll over streikeledelsens virksomhet og optreden og med all besluttomhet kjempe mot at

streikeledelsen blir degradert til å være et hjelpeorgan for forbundene. Det er R. F. I.-tilhengerens viktigste oppgave å sørge for at deres beste og mest energiske tillitsmenn på demokratisk måte blir innvalgt i streikeledelsen og gjennom sitt energiske, mønstergyldige og klassebevisste arbeide vinner en ledende stilling innenfor den. De må innenfor utvalgene og ledelsene alltid opptre organisert, men samtidig uten et øieblikk å miste forbindelsen med de masser som har valgt dem, stadig støtte sig til massenes tillit, og rive arbeidere av alle retninger med sig. Det er R. F. I.-tilhengerens oppgave å befeste massenes tillit til deres kampforganer, og faktisk lede massene gjennom de partiløse streikeledelser og kampledelser mot lockoutene.

IV. Lede, men ikke kommandere!

En streik eller en lockout, som setter de brede masser i bevegelse, skaper en gunstig situasjon for å utvide den revolusjonære fløi av arbeiderbevegelsen. Men denne innflytelse kan bare tilta hvis de ledende elementer holder en særlig god føling med massene og skaper sunde forhold mellom streikeledelsen og de streikende. Streikeledelsen må forstå ikke et eneste øieblikk å tape forbindelsen med massene, den må legge vekt på stadig å holde massene underrettet om hvad den gjør, og sørge for å supplere sine medlemmer gjennom nye, virkelystne og energiske personer, og i det hele på enhver måte drive sitt arbeide slik at enhver arbeider kan kontrollere det. Særlig farlig er det i slike tilfeller hvor streikeledelsen slår an en kommandotone like overfor de

streikende, hvis de prøver å avgjøre viktige spørsmål ut fra egen maktfullkommenhet, eller endog går så langt som å opgi visse krav eller endog avblåser streiken. Systemet med befalinger og hemmelig diplomati må drives ut av streikeledelsens praksis. Deres rolle og betydning vil bare vokse, såfremt streikeledelsen står under massenes kontroll og tar stilling til alle viktige spørsmål i streikekampen sammen med dem. Massenes kontroll over streikeledelsens virksomhet og streikeledelsens kontakt med massen utelukker naturligvis ikke at streikeledelsene hvor det er nødvendig i en fart fatter selvstendige beslutninger når situasjonen krever det og gir massene rapport om hvad de har gjort. I denne henseende må lærdommene fra de siste streiker studeres omhyggelig, og der må øves en streng kritikk i alle tilfeller hvor streikeledelsene har forfalt til kommandering.

V. Forholdet mellem streikeledelsene og det reformistiske fagforeningsapparat.

Enten utnevner reformistene streikeledelsen selv, eller også prøver de å gjennomføre at de blir representert i den. De erfaringer man gjorde i Lodz viste at det er ensbetydende med begynnelsen til nederlaget hvis man slipper representanter for de reformistiske forbund inn i streikeledelsene. Derfor er det nødvendig å legge ganske særlig vekt på at streikeledelsene blir beskyttet mot påvirkning fra socialdemokratiet og det reformistiske fagforeningsbyråkrati, hvorunder man særlig energisk må opta kampen mot at det blir optatt offisielle representanter for de reformistiske forbund i streikeledelsene. Man skal overhodet ikke opta representanter for de

reformistiske forbund i streikeledelsene. Alle reformistenes forsøk på å trengre inn i streikeledelsene må av R. F. I.-tilhengerne møtes med krav om at samtlige medlemmer av streikeledelsen skal velges av samtlige beskjeftigede arbeidere på bedriften såvel organiserte som uorganiserte. Likeledes må reformistenes forsøk på å la valgene på streikeledelsene bli foretatt av forbundsmedlemmer bekjempes. *Blir streiken formelt ledet av det reformistiske forbund, så kan man gå med på å innta en eller to representanter for forbundet med rådgivende stemme for at de skal kunne avgi rapport om hvad forbundsledelsen foretar sig.* Alle forsøk på å mildne kampen mot fagforeningsbyråkratiet under streiken under påskudd av at det står i spissen for streiken må tilbakevises på det mest energiske. Nettopp når en streik pågår, gjelder det å tidoble energien for å avsløre de reformistiske fagforeningsbyråkrater, deres metoder for å undertrykke streiken, deres manøvrer, deres underhåndsintriger med borgerskapet og den borgerlige stat osv. Denne avsløringspolitikk må ikke bare skje gjennom partipressen, men også i særdeleshet gjennom streikeledelsene. For bare derved at streikeledelsene blir stillet i motsetning til fagforeningsapparatet som reformistene behersker kan man gjennomføre en virkelig selvstendig ledelse av de økonomiske kamper. Selv den minste ideologiske og organisatoriske avhengighet av det reformistiske fagforeningsapparat, selv den minste svekkelse av kampen mot det kan føre til et nederlag i streiken og til svekkelse av den faglige opposisjons autoritet, dermed også en svekkelse av de streikeledelser som er skapt på deres initiativ.

VI. Problemet om enhetsfronten under streiker og lockouter.

Ophisselsen blandt massene som følge av den truende konflikt er gunstig for dannelsen av en enhetsfront nedenfra. Foran kampens begynnelse gjelder det å gå over fra agitasjon og propaganda for enhetsfronten til organisatoriske forholdsregler. I denne henseende er følgende nødvendig:

1) I samtlige valgte organer må det innvelges de beste og mest kompetente arbeidere av alle retninger, kommunistiske, sosialdemokratiske, kristne, uorganiserte osv.

2) Streikeledelsen må gi grupper av arbeidere i oppdrag å avlegge rapport om det arbeide som er utført, for på denne måte å frata sosialdemokratene monopolet på rapportavleggelse blandt de kristne og de kristelige forbund og blandt de sosialdemokratiske arbeidere.

3) De må sørge for at de forskjellige funksjoner i streikeledelsen blir overlatt til partiløse og reformistiske arbeidere, slik at disse blir trukket med i umiddelbart medarbeiderskap og direkte deltagelse i kampen.

4) Hvis partiløse, kristne eller sosialdemokratiske arbeidere avlegger rapport om streikeledelsens virksomhet, så må de sørge for å gjennomføre at disse rapporter blir offentliggjort i deres egen presse.

5) Av ganske særlig betydning er det under streiker og lockouter å sørge for å få innkalt spesielle brede konferanser av organiserte og uorganiserte arbeidere, arbeidere og unge arbeidere, for at ledende kamptillinger kan bli overgitt til de beste og mest energiske blandt dem.

6) Ganske særlig oppmerk-

somhet må det ved streiker og lockouter anvendes på å sørge for at alle manipulasjoner mellom spissene og dannelsen av en enhetsfront ovenfra mellom førerne blir bekjempet.

7) En særlig skarp fordømmelse fortjener de tilhengere av den røde fagforeningsinternasjonale som treffer avtaler med de reformistiske ledere om til gjensidig beskyttelse under streiker å gi avkall på gjensidighetskritikk o.l. Det er ingen enhetsfront, men en slem karikatur av enhetsfronten.

8) Enhetsfronten under en streik eller lockout har til oppgave å øke massenes kampvilje, ikke å være gjensidig forsikringsforanstaltning for lederne. Av denne grunn må vår kurs i retning av en intim enhetsfront med arbeiderne i de reformistiske organisasjoner gå hånd i hånd med en forbitret kamp mot de reformistiske foreningskamper.

9) En av de virksomste metoder for enhetsfronten som sveiser de streikendes rekker sammen, er organiseringen av massedemonstrasjoner og tog gjennom gatene under ledelse av de valgte kamporganer mot det borgerlige og sosialdemokratiske politi, mot de borgerlige og sosialdemokratiske kommunemyndigheter osv.

10) den enhetsfront som under kampens forløp blir gjennomført nedenfra må etter dens avslutning utnyttes til å sammenknytte R. F. I.-tilhengerne med massene med faste bånd. De former hvorunder dette skjer retter sig etter forholdene i vedkommende land, efter industrigrenene, efter maktforholdene innenfor arbeiderklassen osv. De opnåede resultater må ubetinget utnyttes og forankres.

VII. Streikevakter av arbeidere og selvbeskyttelseskolonner.

Utfallet av en streik avhenger i mange tilfeller av hvorledes streikevakten er organisert, og om de streikende forstår å avverge og slå tilbake anslagene fra de kjøpte arbeidskjøperbander og streikebryterne. I sammenheng dermed får organiseringen av streikevaktene og selvbeskyttelsesorganisasjonene en særlig stor betydning. På dette område har kamporganene følgende oppgaver:

1) Som streikevakter må ubetinget anvendes arbeidere av alle retninger, og streikevaktkolonnene må organiseres slik at også uorganiserte arbeidere, sosialdemokrater og kristne virker sammen med erfarne kampkamerater.

2) Streikevaktene må velges omhyggelig ut. Man må til dette arbeide ikke bare anvende ungdommer, men også eldre arbeidere og arbeidere, særlig også arbeiderhustruer.

3) Man må sørge for å trekke brede kretser av arbeiderne med i streikevakten (masserposter) for å beskjefte det størst mulige antall arbeidere aktivt under streiken.

4) Av stor betydning er det å foranstalte særlige demonstrasjoner av arbeiderkvinner og arbeiderbarn mot streikebryterne og de politifolk som forsvarer dem.

5) Det må gjøres til plikt for alle streikende å stå streikevakt. Ingen arbeider må undra sig å utføre bestemte plikter under konflikten.

6) I land hvor det hersker fascisme og hvit terror (Italia, Polen, Rumænien, Bulgaria) eller i land hvor streikebryteriet er organisert av arbeidsgiverne og reformistene i fellesskap, må man allerede fra streikens første øieblikk av legge grunn-

nen til selvbeskyttelsesorganisasjoner og trekke de aktiveste arbeiderkadrer med i disse.

7) Særlig er det ønskelig til streikevakter og selvbeskyttelsesorganisasjoner å anvende medlemmer av idrettsorganisasjonene og proletariske kvinneorganisasjoner som kan spille en meget stor rolle under en streik.

8) Gjennom sammenstøtene mellom streikevaktene og statsmaktens organer skal ikke bare streikevaktene selv, men hele massen av de streikende bli belært om den elementære sannhet av samarbeidet mellom arbeidskjøperne og den borgerlige stat.

9) Det må vies særlig oppmerksomhet til kampen mot de forskjellige politi- og private spionorganisasjoner (bedriftspoliti, pinkerton, bedriftsspioner, brandmannskap som bestanddel av bedriftspolitiet osv.).

VIII. Ville eller uoffisielle streiker.

Den internasjonale reformismes politikk som tar sikte på en «fredelig» bileggelse av alle økonomiske kamper gjennom tvungen voldgift, systematisk sabotasje og bekjempelse av arbeidernes krav gjennom det reformistiske forbundsapparat, stiller foran de brede arbeidermasser problemet om kampen for de aller mest elementære krav uten hensyn til eller mot det reformistiske fagforeningsbyråkratis vilje. De såkalte ville eller uoffisielle streiker, dvs. slike streiker som blir proklamert av arbeiderne uten vedkommende forbunds godkjenning eller mot de offisielle centralorganers vilje, streiker som nu og da bryter sig vei gjennom fagforeningsstatuttene, danner nu

den eneste vei for å ta kampen opp mot den stigende utbytning og det voksende trykk fra arbeidskjøpernes side. Streiker uten forbundenes godkjennelse og mot deres vilje blir stadig hyppigere. De er alt blitt et massefenomen, og vil i fremtiden bli det i ennu høyere grad. Derav oppstår den oppgave å anerkjenne de såkalte ville eller uoffisielle streiker mens fagforeningsbyråkratiet styrer kursen mot å gi avkall på streikerkampene. Streiker som forløper uten eller mot det reformistiske forbunds vilje, især i de land hvor fagforeningsbyråkratiet ennu er sterkt (Tyskland, England) krever ganske alvorlige forberedelser og anspendelser av kreftene fra R. F. I.-tilhengernes side. Fremforalt gjelder det å overvinne underverderingen av det reformistiske fagforeningsapparats krefter og frykten for selvstendige aksjoner fra arbeidernes side uten eller mot fagforeningsbyråkratiets side i våre egne rekker. Dag ut og dag inn må man drive propaganda og agitasjon blandt massene, og derunder må det legges vekt på at arbeiderne intet har å vente sig av det reformistiske forbundsapparat, da dette bare er en hemsko for arbeidernes kamp for sine elementære krav. Utbryter det en såkalt vill eller uoffisiell streik, så er det særlig nødvendig å vekke tillive massenes initiativ og handlekraft, for bare hvis man kan spore de brede masser til aktiv deltagelse i kampen lykkes det å gjennombytte enhetsfronten mellom arbeidskjøperne, den borgerlige stat og det reformistiske byråkrati.

IX. Utvidelsen av kampfeltet, problemet om reservene.

I den nuværende situasjon,

under kapitalens fortrøstning og konsentrasjon, blir arbeiderklassen i enhver økonomisk konflikt foran problemet om reservene. Like overfor de mektige arbeidskjøperorganisasjoner som forføier over uutømmelige pengeskilder og kan støtte sig på den samlede makt hos den borgerlige stat og de reformistiske organisasjoner, får enhver større økonomisk konflikt betydning for den samlede arbeiderklasse, og derigjennem får problemet *om kampens utvidelse*, tiltrekningen av nye lag og fremskaffelsen av reserver særlig stor betydning for forløpet og utgangen av den påbegynte kamp.

Kampens utvidelse kan foregå på en «vertikal» og «horisontal» linje, d.v.s. den kan omfatte alle eller en betraktelig del av arbeiderne innenfor vedkommende industrigren, eller også samtlige arbeidere innenfor hele distriktet. Såvel i det ene som i det annet tilfelle er utvidelsen av kampen bare mulig efter at det er foretatt et alvorlig forarbeide og et intenst arbeide blandt disse grupper av arbeidere før kampens begynnelse og i særdeleshet under dens forløp. Spørsmålet om hvilke grupper av arbeidere som skal mobiliseres til hjelp, avhenger av hvor de arbeidskjøpere som berøres av konflikten best kan rammes. Fremforalt kommer i betraktning alle bedrifter som henger sammen med vedkommende trust og er underlagt den, videre må oppmerksomheten rettes mot slike bedrifter som leverer råstoffer eller forarbeider de frembragte produkter. Man må gjøre regning med at arbeidskjøperne i tilfelle gir leveringskontraktene annetsteds hen og skaffer sig manglende varer fra andre distrikter eller fra utlandet m. v. Men et meget virksomt våben er å trekke

inn i konflikten land- og sjøtransport, likesom almenyttige foretagender som elektrisitets- og gassverker osv.

I alle disse tilfeller må man ta den almindelige konstellasjon i betraktning og ikke bare vårt ønske om å utvide kampen, men også grensene for vår innflytelse, i hvilken grad massene er forberedt og den beredvillighet som er tilstede hos dem om å slutte sig til kampen av solidaritetsgrunner. Derav følger at man under kampens forberedelse og i dens forløp må være stadig oppmerksom på at en isolering av bevegelsen fra de brede arbeidermasser i andre industrigrener fører alvorlige farer med sig.

*X. Fortsettelse av kampen
etter at reformistene har
avblåst den.*

Erfaringen fra de siste streiker i Nord-Frankrike, i Ruhr-området, i Lodz osv. har vist at hvis reformistene ikke klarer å kverke bevegelsen alt i begynnelsen, vil de i kampens forløp søke sig et beleilig tidspunkt for streikebryteri, for å falle de kjempende arbeidere i ryggen. Reformistene benytter sig av sin innflytelse over visse lag av arbeiderne, for de mest passive elementer vil alltid låne øre til dem som endog under socialismens fane foreslår å innstille kampen og ødelegger systematisk den ene massebevegelse etter den annen. Det pleier da å gå slik at bevegelsen blir kverket gjennom forhandlinger bak kulissene uten arbeidernes vidende og vilje. Av denne grunn må R. F. I.-tilhengerne føre konflikten og mens den pågår reise en forbitret kamp for at de streikende arbeidere selv på sine møter skal fatte avgjørelse om kampens avblåsning. Under alle de siste streiker har refor-

mistenes streikebrytertaktikk ført til at flertallet av arbeiderne igjen optok arbeidet, og for R. F. I.-tilhengerne opstod da i sin fulle bredde spørsmålet om man kunde og skulde fortsette kampen i de bedrifter og distrikter hvor R. F. I.-tilhengerne har den avgjørende innflytelse.

Fortsettelsen av kampen i Widsows bedrifter i Helluin etter at den almindelige kamp var kvalt, i Lodz og i Nord-Frankrike, var både politisk og taktisk helt riktig.

Naturligvis blir kampen under slike omstendigheter ytterst vanskelig. For arbeidernes krefter er allerede brutt og det tilbaketog som er blitt fremkalt gjennom socialdemokratiets og amsterdammernes streikebrytertaktikk utøver en demoraliserende virkning på de streikende. Ikke desto mindre er en fortsettelse av kampen i visse tilfeller ubetinget nødvendig, ellers vilde alle streiker også i fremtiden bli kverket som følge av reformistenes systematiske streikebryterpolitikk. En fortsettelse av kampen etter frafall av flertallet av arbeiderne krever en uhyre utholdenhet, særlig høi grad av beslutsomhet, en høit utviklet målbevissthet og en kolossal energi fra alle de arbeidere som blir på sin post. For bare under disse betingelser kan man ikke bare holde stand men også vinne denne del av slaget. Av den omstendighet at flere slike streiker (f. eks. den hos Widsow) har lidt nederlag, kan man ikke trekke den slutning at denne kampmetode er falsk, men derimot må man slutte at R. F. I.-tilhengerne i slike tilfeller må øke sine anstrengelser for å organisere og mobilisere massene i hele landet for å hjelpe de arbeidere som kjemper på dette ene avsnitt av den sociale front.

XI. Hvorledes kan man forhindre kampens undertrykkelse?

Det reformistiske fagforeningsapparats systematiske streikebrytertaktikk opkaster i dets fulle bredde spørsmålet om hvorledes man kan avverge kampens undertrykkelse. Her står R. F. I.-tilhengerne foran innviklede og særegne oppgaver. Arbeidermassene kan bare beskyttes fullt ut mot undertrykkelse av bevegelsen hvis det lykkes helt å utrydde reformistenes innflytelse på massene. Jo mere klassekampen tilspisser sig desto hensynsløse må vi bekjempe kapitalens reformistiske agenter blant arbeiderne. Løsningen av disse oppgaver vil kreve mange års anspendt organisatorisk-politisk, agitatorisk-politisk og agitatorisk-propagandistisk arbeid for å slutte de brede masser sammen på klassekampens grunn. Alt avhenger her av vår egen dyktighet, vår handlekraft, konsekvens, utholdenhet, av at vi kan vise den høyeste grad av iherdighet og elastisitet og — hvilket er særlig viktig — av det tempo hvori vår politiske innflytelse utvides. Til gjennomførelsen av disse kompliserte oppgaver finnes retningslinjer utarbeidet i alle enkeltheter av Kominterns og R. F. I.s kongresser.

Anderledes forholder det sig med de særlige oppgaver som står for R. F. I.-tilhengerne under de indre konkrete forhold i den nuværende periode av vekst i de økonomiske kamper. Her oppstår en rekke konkrete oppgaver hvis systematiske gjennomførelse er forutsetningen for en gunstig avslutning av den påbegynte kamp på det bestemte frontsnitt.

Et heldig utfall av kampen forutsetter følgende:

1) Kampen mot alle kapi-

talens forbundsfeller må skjerpes, hvorunder arbeiderklassen foran utbruddet og særlig under konflikten må advares om at fienden finnes innenfor deres egne rekker.

2) Ved valget av lockoutvalg, streikeledelser og andre kamporganer må alle personer som har med socialdemokratiet og fagforeningsbyråkratiet å gjøre vises tilbake som streikebrytere.

3) Man må bestrebe sig for at bare slike folk blir innvalgt i kampløst som alle-rede har bevist, at de kjemper for arbeiderklassens sak.

4) Under konflikten må kampen mot voldgiftsvesenet og andre borgerlig-reformistiske metoder for likvidering av kampen økes.

5) Man må systematisk undergrave tilliten til det reformistiske fagforeningsapparat og dets klassesamarbeidstaktikk.

6) I streikens forløp må det reageres mot ethvert fordekt skritt fra de reformistiske fagforeningslederers side, og ikke bare i pressen men i første rekke på streikemøtene, gjennom vedtagelse av resolusjonene som fordømmer kapitalasjonspolitikken, sjakringen bak kulissene og streikebrytervesenet.

7) Det må føres en energisk kamp mot de faglige organer (styrer, representantskaper osv.) som egenmektig treffer den endelige avgjørelse om kampens avblåsning. Disse spørsmål må avgjøres av samtlige arbeidere, organiserte som uorganiserte, og av de kamporganer som er valgt av samtlige arbeidere. Man må ikke glemme at det organiserte streikebrytervesenet bare kan overvinnes gjennom en jernhård og beslutsom organisasjon. Derfor er det før kampen og ganske særlig mens den pågår nødvendig å befeste fraksjonen (de revolusjonære fagforeninger) utvide og styrke

den faglige opposisjon, idet vi skritt for skritt organisatorisk befester vår voksende politiske innflytelse. Nettop i tider hvor det foregår store kamper, må alle partiets, den faglige opposisjons og de revolusjonære forbunds organer arbeide med den største intensitet og trekke stadig nye lag av arbeiderklassen inn i den aktive kamp mot det reformistiske streikebrytervesen.

Således vil bare et iherdig, systematisk, anspendt arbeide for befestelse og sammensveining av våre rekker gi oss mulighet for å bryte streikebrytervesenet og skaffe et gunstig utfall av konflikten tross arbeidskjøpernes, den borgerlige stats og det reformistiske forbundsapparats enhetsfront.

XII. Streiker i land hvor fagbevegelsen er splittet.

De revolusjonære forbund i land hvor fagbevegelsen er splittet (Frankrike, Tsjekkoslovakiet, Grekenland, Japan osv.) anvender visstnok de internasjonale politiske og taktiske erfaringer i de økonomiske kamper, men har allikevel samtidig en hel rekke særlige oppgaver, som i særdeleshet blir aktuelle når en massebevegelse oppstår. Hvis kampen om ledelsen av massen i land som Tyskland og England utspilles mellom de offisielle fagforeningsorganer og opposisjoner, så foregår kampen om innflytelsen over massene og om ledelsen av bevegelsene i land hvor fagbevegelsen er splittet mellom to organisasjoner. I en slik situasjon er det en av de revolusjonære forbunds viktigste oppgave å utnytte enhver økonomisk kamp for å styrke sine posisjoner gjennom utvidelse av rammen for de revolusjonære forbund idet det hverves nye

medlemmer blandt de uorganiserte på de reformistiske forbunds bekostning. Mens kampen pågår og umiddelbart efter dens avslutning må man sette alt inn på å likvidere den tilsvarende reformistiske organisasjon, derigjennem at alle dens medlemmer eller det overveiende flertal av dem går over i de revolusjonære forbunds rekker (se resolusjonen fra R. F. I.s IV. kongress til punkt 1 på dagsordenen). I denne henseende fortjener det forsøk som blev gjort i Bordeaux under havnearbeiderstreiken et alvorlig studium og efterfølgelse. Her blev det reformistiske forbund fullstendig oprevet, mens dets medlemmer trådte over i Unitære Forbund.

Hvad angår de reformistiske forbund hvor i streikens forløp eller umiddelbart efter den bare en del av medlemmene er blitt erobret av oss, må det treffes alle forholdsregler for å befeste vår politiske og organisatoriske innflytelse innenfor disse forbund for å vinne flertallet av medlemmene og herigjennem tilrettelegge forutsetningen for å slå også disse reformistiske organisasjoner i stykker.

På den annen side krever tilstedeværelsen av to parallelle organisasjoner et ganske særlig godt kjenskap til stemningen blandt massene fra det revolusjonære forbunds side, og likeledes kamp mot de reformistiske ledes demagogi, idet disse alltid vil være rede til å hykle kampberedskap for ikke å tape sin innflytelse over medlemsmassen. I disse land er det ganske særlig farlig for R. F. I.-tilhengerne å la initiativet gli ut av hendene på sig, å la sig lure av de reformistiske ledes venstrephraser og tro at reformistene faktisk har lyst og evne til å kjempe mot borgerskapet. Dette vil

være den sikreste vei til tilintetgjørelsen av den revolusjonære fagbevegelse. Fører en lokalavdeling som tilhører den reformistiske centralorganisasjon virkelig kamp mot arbeidskjøperne, er det naturligvis det revolusjonære forbunds oppgave å slutte enhetsfront med den, mens det må treffes forholdsregler mot mulige kapitulasjonslyster, særlig i kampens avgjørende øieblikker. Det revolusjonære forbund må rive hele massen av arbeidere med sig, og det såvel de som er organisert i de forskjellige forbund som også i særdeleshet de uorganiserte, og i praksis bevise at bare det revolusjonære forbund går konsekvent inn for arbeidermassenes interesser. Derfor er det nødvendig at de revolusjonære organisasjoner støtter sig på de valgte streikekomiteer og tilveiebringer det intimest mulige samarbeide med dem. Bare en riktig politikk under ledelsen av de økonomiske kamper vil kunne heve de revolusjonære forbunds autoritet i massenes øine, befeste dem politisk og organisatorisk, og forvandle dem til organisasjoner som omfatter arbeiderklassens flertall.

XIII. Streiker i land hvor det er fascisme og hvit terror.

I land med fascisme og hvit terror forløper streikene i det overveiende antall tilfeller nu for tiden med elementær kraft. Dette betyr at R. F. I.-tilhengerne i disse land ikke har forstått å trenge inn i bedriftene på en slik måte at de tross repressalier kan øve innflytelse på streikens begynnelse, på de krav som oppstilles og på dens utgang. Herav følger at i disse land er arbeidet umiddelbart i bedriftene av særlig betydning, idet det bare er ut fra disse

at det kan foretas økonomiske og politiske utfall. I land hvor allerede opstillingen av økonomiske krav blir behandlet som en forbrytelse, består tross alt oppgaven i å trekke de størst mulige masser av arbeidere med i utarbeidelsen av de økonomiske krav. Utarbeidelsen av kravene bør finne sted i fabrikkens avdelinger, overrekkelsen av kravene av en stor representasjon bestående av 100-tall personer. Dette må på ingen måte opfattes som en fast obligatorisk enhetlig regel for alle land. Etter forholdene i hvert enkelt av de land hvor den hvite terror og fascisme råder, må man foreta hensiktsmessige tilpasninger, hvorunder man under alle omstendigheter må sørge for å sammenfatte de valgte representasjoner slik at man ikke utsetter alle aktive fagforeningsfolk for repressalier og terror. Valg på delegerte kan og bør man foreta i forbindelse selv med de aller minste spørsmål som henger umiddelbart sammen med arbeidernes interesser. I disse land er det av ganske særlig betydning å velge en dyktig streikeledelse. Når valgene av streikeledelse foretas, må man ha sig for øie de mulige forhold og repressalier, og samtidig utvelge blandt medlemmene av den store streikeledelse en liten ledende gruppe som i tilfelle av forhandlinger og forfølgelser kan fortsette streikens ledelse. I disse land blir informasjon og forbindelse av ganske stor betydning, men hertil trenger man et illegalt apparat. Av stor betydning er i disse land den umiddelbare beskyttelse av de streikende mot fascistiske bander, og det må i den anledning særlig organiseres forsvarsorganisasjoner. Hovedsaken er i disse land under enhver streik hårdnakket å bestrebe sig på at man skal

kunne gå åpent frem og benytte selv den minste anledning til i streikens forløp å tre frem fra sine underjordiske skjulesteder.

I betraktning av den stadig hyppigere omdannelse i fascistisk retning av fagbevegelsen i alle land med fascistisk diktatur stiller enhver økonomisk kamp den revolusjonære fagbevegelse og massene foran nødvendigheten av å stille hele det fascistiske fagforeningssystem like overfor revolusjonære faglige organisasjoner. Således foreligger i Polen og Ungarn den oppgave å skape revolusjonære fagforeninger, i Bulgaria og Rumenia å befeste dem og bygge dem ut til masseorganisasjoner, i Italia og Jugoslavia den oppgave å organisere arbeiderne i illegale revolusjonære fagforeninger, overalt i den nærmeste tilknytning til kampen for de proletariske klassemessige fagforeningers åpne eksistens, mot regjeringen og dens agents terror, mot det fascistiske diktatur.

XIV. Metodene for å gi streiken politisk innhold.

I forbindelse med kapitalens konsentrasjon og borgerskapets og reformismens tendens til å erstatte streikekampen med voldgiftssystemet får enhver streik politisk karakter. Men dette betyr ennå ikke at alle arbeidere forstår den politiske, d.v.s. den klassemessige betydning av de økonomiske kamper som utfolder sig. Under disse omstendigheter er det R. F. I.-tilhengernes oppgave å bibringe massene politisk forståelse på grunnlag av erfaringene fra de daglige kamper. D.v.s. det er nødvendig — med utgangspunkt i de krav som oppstilles og uten noen sinne å tape dem av sikte — ved

hver gitt etappe i kampen å utsende paroler som hever kampen til et høiere trinn. Å utvikle streiker til politiske streiker betyr ikke at man skal tale om politikk i sin brede almindelighet, men det betyr å bringe de umiddelbare krav i sammenheng med krav av almen natur. Således utsettes de fleste streiker for repressalier, de bringer en i forbindelse med myndighetenes beskyttelse av streikebryterne, lærer en å kjenne voldgiftsretten osv. Dermed er det klart at disse spørsmål må bli til et kampspørsmål under enhver streik. Hovedsaken er at enhver arbeider av kampens erfaringer lærer at staten beskytter arbeidskjøperne mot arbeiderne, at rettsvesenet, pressen, kirken osv. som «står over klassene» i virkeligheten står i arbeidskjøpernes tjeneste, at enhver større økonomisk konflikt oppruller problemet om kampen klasse mot klasse. Det er av betydning ikke altfor mange paroler på en gang, og alltid holde sig i minne at den politiske parole gjør mest nytte som er nærmest sammenknyttet med vedkommende konflikts forløp og med den situasjon som er opstått gjennom den.

Derigjennom kan de politiske kampparoler (krav) som sammenknyttes med vedkommende masseaksjon fra proletariatets side i sin helhet danne en enhetlig politisk plattform som arbeidere av alle politiske retninger, også de partiløse, forener sig om.

Massenes opvåknelse under streiker må man utnytte til forsterkelse av kampanjen omkring krigsfaren mot Sovjet-Unionen. Enhver arbeider må forstå den nære forbindelse som består mellom krigsforberedelsene mot den proletariske stat og forsterkningen av alle former for utbytning, press og

terror, hvormed kapitalistene i den kapitalistiske stabiliserings navn undertrykker arbeiderne. Mens streikene pågår henleder den revolusjonære fagbevegelse spesielt oppmerksomheten på massenes mobilisering i de bedrifter som er mest innstillet på krigen, og på jernbanefolkene. Blandt dem må man popularisere parolen om generalstreiken, massestreiken og innstilling av all transport under krigen. I forbindelse med kampen mot den imperialistiske krig må man kjempe mot alle former for militarisering og militære organisasjoner i bedriftene.

XV. Formene og metodene for mobilisering av den faglige opposisjon i hele landet.

Erfaringene fra de siste streiker i Frankrike, Tyskland og Polen har vist at lokalorganisasjonene i streiketider ikke får den tilstrekkelige hjelp og understøttelse fra hele partiets side, fra den revolusjonære faglige central og fra den faglige opposisjon. Imidlertid er en aktiv ledelse av en alvorlig økonomisk kamp fra de revolusjonære forbunds og faglige opposisjoners side bare mulig i tilfelle av at det lykkes oss å mobilisere alle de krefter som står til vår rådighet. Derfor består de revolusjonære forbunds og opposisjoners viktigste oppgave i følgende:

1) Så snart det trekker op til konflikt i en eller annen industrigren må de beste krefter dirigeres til kampcentret.

2) Den samlede agitasjon og propaganda må tilrettelegges ovenstemmende med konflikten varighet og betydning.

3) I pressen må det innrømmes de pågående kamper en bred plass som de har bruk for. Streikens deltagere må

selv trekkes med som medarbeidere.

4) Hele det revolusjonære forbunds og faglige opposisjoners arbeide må stilles til streikens tjeneste. Hele det løpende arbeide må innstilles på en slik måte at det i størst mulig grad understøtter streikekampen.

5) Det må føres streng kontroll med enhver kamerats virksomhet som har fått sig overdratt en bestemt arbeidsoppgave.

6) Av særlig betydning er det å passe på at under streikekamper nye krefter blandt arbeiderne, arbeiderskene og de unge arbeidere innenfor vedkommende industrigren blir trukket med i ledende arbeider. Her vil man kunne finne hundreder og tusener av personer som frivillig vil utføre et veldig arbeide.

7) Det må tilveiebringes en levende forbindelse mellom det ledende organ for kampen og den centrale ledelse for den revolusjonære fagbevegelse.

8) For at alle krefter skal bli mobilisert til understøttelse av kampen må de fagforeningsfolk som har med den umiddelbare ledelse av konflikten å gjøre fremstille stillingen slik som den er, uten noen utsmykkende omskrivninger.

XVI. Arbeidet blandt arbeiderskene og arbeiderhustruene.

I betraktning av industriens rasjonalisering og den utstrakte anvendelse av kvinnelige arbeidere blir det av særlig stor betydning å trekke arbeiderskene med til deltagelse i streiken. Erfaringene viser at arbeiderskene og arbeiderhustruene spiller en meget stor rolle under streiker og lockouter. Derfor er følgende nødvendig:

1) Allerede under forberedelsesarbeidet må man vie særskilt oppmerksomhet på organiseringen av arbeidernes og på oppstillingen av særlige krav som berører arbeidernes interesser.

2) Under streiker må arbeidernes og arbeiderhustruene trekkes med til aktivt medarbeiderskap og de må overlates de forskjelligste funksjoner med hensyn til agitasjon, organisasjon, hjelpearbeider osv., i hvilken anledning det må nedsettes særlige utvalg av arbeiderhustruer.

3) Det må dannes særlige flyvende kolonner av arbeidere for bearbeidelsen av arbeidernes.

4) Ved valget på lockoututvalg henholdsvis streikekomiteer må det sørges for at det blir innvalgt en betydelig prosent arbeidere. I bedrifter som i overveiende grad arbeider med kvinnelig arbeidskraft skal flertallet av streikeledelsen bestå av arbeidere.

5) Blandt de delegerte som oppnevnes for å opprettholde forbindelsen med andre distrikter og andre industrigrener må det ubetinget medtas arbeidere.

6) Berører en streik eller en lockout et betydelig antall arbeidere, må det innkalles særlige konferanser av arbeidere som har til oppgave å organisere forberedelsen av arbeidernes og kreve at representanter for de mest aktive arbeidere blir optatt i streikeledelsen. Men dette skal på ingen måte utelukke at arbeidernes deltar i felles konferanser med de mannlige kolleger.

7) Da reformistene i sine manøvrer omkring likvideringen av en konflikt meget hyppig forsøker å treffe avtaler på bekostning av de svakest deler av proletariatet (arbeidernes og de unge arbeidere),

må man ved avslutningen av en konflikt være særlig oppmerksom på at disse arbeidergruppers interesser blir ivarettatt.

XVII. Formene og metodene for å trekke ungdommen inn i de aktive kamper.

Under de økonomiske konflikter må det vises særlig oppmerksomhet til beskyttelsen av ungdommens interesser og for å trekke ungdommen med i den aktive kamp. Ved utarbeidelsen av kravene må det ubetinget medtas særlige punkter som tar hensyn til de unge arbeidere, og ved valgene på kamporganer må ungdommen tas i betraktning på samme måte som de voksne arbeidere. Særlig viktig rolle kan ungdommen spille når det gjelder streikevakter, i forsvarsorganisasjonene, ved opprettholdelsen av forbindelsene, ved kontrollen med gjennomførelsen av de beslutninger som de ledende organer har fattet, ved spredningen av streikekomiteens skrifter osv. Man må opta en avgjort kamp mot den socialdemokratiske tradisjon som består i at man betrakter ungdommen som en gruppe som ikke fortjener noen oppmerksomhet. R. F. I-tilhengerne må legge sig på sinne at aktiviseringen av hele bevegelsen i høi grad avhenger av hvorvidt det lykkes å trekke de unge arbeidere med til aktiv deltagelse i kampen.

I streikeledelsen må det anbefales å danne ungdomskommisjoner til utførelse av særlig arbeide blandt ungdommen, for å knytte alle unge arbeidere og lærlinger fast med streikefronten.

XVIII. Organiseringen av understøttelse.

Spørsmålet om understøttelse under en streik spiller en meget stor rolle. Da de reformistiske forbund saboterer bevegelsen og ofte erklærer en utbrutt streik ulovlig for ikke å behøve å yde de streikende noen understøttelse, og da de uorganiserte blir ringeaktet av reformistene og støtt vekk samtidig med at man nekter dem enhver hjelp, består den faglige opposisjons og streikeledelsens oppgave i å samle den størst mulige mengde av midler for å yde hjelp til de streikende og lockoutede arbeidere.

I den anledning er det nødvendig:

1) Å forlange av forbundet at det skal betale understøttelse til enhver som streiker eller som er med i streik eller lock-out.

2) Å forlange av forbundet at det stiller en bestemt sum til rådighet for understøttelse av de uorganiserte.

3) Det må foranstaltes særlige pengeinnsamlinger blandt arbeidere over hele landet for å understøtte såvel de organiserte som de uorganiserte.

4) Til dette arbeide må man trekke til den Internasjonale Arbeiderhjelp som under økonomiske kamper skal fungere som hjelpeorganisasjon. I land med selvstendig revolusjonær fagbevegelse er det de revolusjonære forbunds oppgave å understøtte de streikende. Ved gjennomførelsen av denne oppgave skal man også ta til hjelp de lokale organisasjoner I. A. H.

5) Særlig oppmerksomhet må vies til anvendelsen av kooperasjonen under økonomiske konflikter. I den forbindelse er det dog nødvendig å bryte motstanden fra de kooperative byråkraters side som mener at

lockouter og streiker er noe som ikke angår dem.

6) I kommunene og parlamentene må det reises krav om understøttelse til de arbeidere som deltar i kampen (lockout eller streik) og til deres familier. Disse krav må på den virksomst mulige måte understøttes gjennom delegasjoner og demonstrasjoner av de kjempende.

XIX. Informasjon og forbindelse.

En av de viktigste oppgaver under en streik eller lockout består i å sette de valgte organer i forbindelse med samtlige arbeidere som deltar i kampen og holde den store masse underrettet om alle begivenheter som angår kampen.

I den anledning er nødvendig:

1) Regelmessig å innkalle streikekomiteene og regelmessig å gi de kjempende rapporter om deres møter.

2) Hurtig og fortløpende rapportvirksomhet i pressen om kampens forløp og alle viktige begivenheter.

3) Utgivelse av særlige aviser eller flyveskrifter på grunnlag av den enhetlige plattform som er satt gjennom kampen. Disse utgis av streikeledelsene. Organene skal bringe regelmessige beretninger om kampens forløp, om kampløpene og gjennomførelsen av understøttelsesforholdsregler osv.

4) Man må følge systematisk og omhyggelig med i alt som den borgerlige og reformistiske presse skriver om kampene og det må sørges for nødvendige tilsvarende i arbeiderpressen og streikeledelsens bulletin.

5) Til informasjon og forbindelse må man utnytte ar-

beideridrettsklubber som sykkelklubber osv. Idrettsøvelser kan og skal under streiker benyttes til å tilveiebringe og opprettholde forbindelsen mellom de kjempende på de forskjellige bedrifter eller forskjellige distrikter.

XX. Forbindelsene med broderorganisasjonene i andre land.

Til tross for at tekstilarbeidernes store kamper i Nord-Frankrike, i München-Gladbach og i Lodz fant sted samtidig var det ingen som helst slags forbindelse mellom de streikende. Men en slik forbindelse vilde under disse streiker ha vært av stor betydning. Av denne grunn er det nødvendig for fremtiden å gjøre følgende:

- 1) Opprette forbindelse mellom arbeiderne i andre distrikter og industrigrener gjennom valg av særlige delegasjoner.
- 2) I tilfelle av større konflikter er det ønskelig at streikeledelsene henvender sig til arbeiderne i andre land.
- 3) Det må sendes til offentliggjørelse i den internasjonale presse fortløpende og tilstrekkelige informasjonen om streikens forløp og kampmetodene.
- 4) Den røde Fagforenings-Internasjonale og Komintern må systematisk informeres om alle enkeltheter i kampens utvikling.
- 5) De reformistiske forbund

og internasjonaler må til stadiighet avsløres på grunn av sin uvirksomhet og fiendtlighet likeoverfor den kamp som er igang.

Sluttbemerkning.

Spørsmålet om arbeidet innenfor de reformistiske fagforeninger forblir i kraft overensstemmende med beslutningene på EKKI.s 9. plenums møte, R. F. I.s IV. kongress og Kominterns 6. kongress. Da spørsmålene om de økonomiske kamper vekker særlig stor oppmerksomhet innenfor alle kommunistiske partier, revolusjonære fagforeninger og revolusjonære opposisjoner, vil Den kommunistiske Internasjonale og Den røde Fagforenings-Internasjonale på sin side med særlig stor oppmerksomhet komme til å følge alle økonomiske kamper, hurtig å reagere overfor alt som skjer på dette område i hvert enkelt land, og såvel under forberedelsen som også under kampenes gjennomførelse etter evne yde hjelp. Bare gjennom et slikt samvirke mellom Komintern, R. F. I. og seksjonene i de forskjellige land vil det være mulig å nyttiggjøre de økonomiske konflikter på beste måte for den internasjonale arbeiderbevegelse, og rive førerskapet over massene ut av de internasjonale reformisters hender.

Fagopposisjonen av 1926. Program.

Sammen med kommunistiske fraksjoner begynte Arbeideropposisjonen (som sto i nær kontakt med Mot Dag) i 1926 organiseringen av Fagopposisjonen av 1926. Som Arbeideropposisjonen så hadde også Fagopposisjonen av 1926 hovedsakelig sin basis i Oslo. Opposisjonen forsøkte å få i stand et samarbeid med Oslo faglige samorganisasjon for å finne fram til et felles forum for de opposisjonelle krefter i fagbevegelsen. På grunn av uenighet i samlings spørsmålet kom Fagopposisjonen imidlertid fort til en krise som førte til frafall.

Programmet ble offentliggjort i bladet Fagopposisjonen, Organ for Fagopposisjonen av 1926, 1. årg., nr. 1, 18.12. (1926).

Resultatet av de siste års faglige konflikter viser at fagorganisasjonen i den nuværende form, og den faglige ledelse er uskikket til å lede arbeidernes kamp. Ledelsen har i de indre avgjørelser alltid støttet sig til den nederlagsstemning som under enhver konflikt med større eller mindre styrke gjør sig gjeldende innenfor enkelte dele av arbeiderklassen. Utad har den faglige ledelse oprådt svakt og undfallende, den har søkt å begrense enhver konflikt mest mulig, den har i almindelighet forsøkt å få istand overenskomster med arbeidsgiverne så hurtig som mulig, uten synderlig hensyn til om de vilkår som blev budt var tilfredsstillende for arbeiderklassen eller ikke. Underhandlingene mellem arbeidsgiverforeningen og den faglige ledelse føres hemmelig uten forutgående drøftelse i fagforeningene, og resultatene forelegges arbeiderne til vedtagelse på kortest mulig tid.

Kløften mellem arbeiderne og den faglige ledelse er stadig blitt større og tillitsforholdet truer med å forsvinne.

Fagopposisjonen av 1926 vil peke på årsakene til de organi-

satoriske og politiske svakheter som er tilstede:

1) Landsorganisasjonens organisatoriske opbygning er uhensiktsmessig, er ikke egnet til å tilfredsstille de krav som vår tids arbeidskonflikter stiller, og vanskeliggjør i høi grad medlemmenes kontroll over organisasjonens beslutninger og ledernes handlemåte.

2) Fagorganisasjonen vil ikke være istand til å føre en aktiv og hensynsløs politikk undtagen hvis den kan støtte sig til en sterk og revolusjonær politisk organisasjon som stiller sig mer langsiktige mål, som kan gi kampen for dagskravene revolusjonært innhold. Den politiske splittelse har medført at de politiske partier enten er for svake til å yde fagbevegelsen virkelig støtte, eller fører en prinsipløs og opportunistisk politikk som leder til fraksjonsdannelse og fører et usaklig moment inn i de faglige konflikter som svekker organisasjonen.

På dette grunnlag opsetter Fagopposisjonen av 1926 følgende

Program:

1) Hurtig og konsekvent

gjennomførelse av industriforbundsformen, for derved å legge grunnlaget for fagorganisasjonens omlegning, således at denne bygges på de lokale samorganisasjoner. Hver samorganisasjon gis representasjonsrett i Landsorganisasjonens representantskap og til kongressen. Samorganisasjonens distrikter bestemmes av en komite valgt av og blandt samorganisasjonens representanter på kongressen. Samorganisasjonene overtar ledelsen av alle lokale konflikter.

2) Så lenge den nuværende organisasjonsform består sammensettes forhandlingsutvalgene av tillitsmenn valgt på arbeidsplassen og tillitsmenn valgt av de lokale samorganisasjoner. Disse utvalg fører tariffforhandlingene sammen med forbundsledelsen. Forhåndsforhandlinger mellom forbundsledelsen og arbeidsgiverne, uten at de av arbeiderne valgte forhandlere er tilstede, forbydes. Ved underhåndsforhandlinger i tariffperioden skal tillitsmennene på arbeidsplassen være tilstede. Overenskomstene optas til forhandlingsdrøftelse i fagforeningene. Forslag til overenskomst må forelegges medlemmene minst 10 dager før uravstemning finner sted.

3) Avvisning av prisindeksen som grunnlag for lønnsregulering. Fagorganisasjonen må ikke la sig representere i institusjoner som opprettes for å bekjempe eller utarbeide tvangslover mot fagorganisasjonen.

Effektiv beskyttelse av tillitsmenn på arbeidsplassen. Kamp mot de bebudede tukthuslove. Skjerpet kamp mot streikebryteriet. Utvidelse og mer effektiv organisering av arbeidernes ordensvern til effektive beskyttelseskorps, i samarbeide med arbeidernes idrettsforbund.

4) Arbeide for at landsorganisasjonen yder økonomisk støtte til agitasjonen og organiseringen av fiskerne og landarbeiderne for å få disse tilsluttet landsorganisasjonen.

Fagorganisasjonens medlemmer bør pålegges å stå som medlemmer i samvirkelagene. Det må arbeides for at samvirkebevegelsen støtter fagorganisasjonen ved å overta levmiddelforsyningen under faglige kamper. Arbeidernes produktive bedrifter må støttes av fagorganisasjonen.

5) Avvisning av alle forsøk på å innmelde den norske fagorganisasjon i Amsterdaminternasjonalen, uten at en forening mellom denne og Den røde faglige Internasjonale og de faglige organisasjoner som står på samme plattform, samtidig finner sted.

Styrkelse av samarbeidet med de skandinaviske og russiske fagorganisasjoner. Fortsatt støtte til det arbeide som pågår for internasjonal faglig enhet.

6) Et energisk og målbevisst arbeide for en revolusjonær politisk samling av arbeiderklassen.

Olav Hindahl: Fagbevegelsens samfundsmessige stilling

Den faglig-politiske linja Arbeiderpartiet slo inn på utover i tretti-åra innebar å innordne fagbevegelsen i det en forstod som samfunnshelheten. For å minske arbeidsløsheten og for at det skulle bli mer å dele på for alle, skulle fagbevegelsen samarbeide med kapitalen om å øke produksjonen og å styrke den innenlandske virksomheten i konkurranse med utlandet. «Arbeidsreisningen» ble formulert som den overordnede målsettinga både for regjeringas og fagbevegelsens økonomiske politikk. Holdninga til arbeidskamper ble bestemt av dette. Tariffstridige streiker ble bekjempet og konflikter overhodet unngått. Fagbevegelsen godtok statlige inngrep, f. eks. tvungen voldgift. Tanken var at partiets regjeringsstilling og fagbevegelsens medvirkning i den statlige politikken skulle kompenseres for dette.

Denne linja ble ført ut gjennom flere skrifter fra Arbeidernes Opplysningsforbund. I 1935 kom en rekke småskrifter i fagforeningskunnskap. I 1938 kom ABC i Fagforeningskunnskap og Fagbevegelsens økonomiske problemer. En materialsamling til bruk i opplysningsarbeidet. Denne inneholdt bidrag fra flere økonomer og fra ledende tillitsmenn i Arbeidernes Faglige Landsorganisasjon. Lars Evensen skreiv om lønnspolitikken, Konrad Nordahl om arbeiderkontroll og formannen, Olav Hindahl om «Fagbevegelsens samfundsmessige stilling», som vi her gjengir.

Hindahl hadde også tidligere formulert liknende tanker, bl. a. i et foredrag i Oslo 12/3-1938 trykt i «Det 20. århundrede» nr. 5/1938. Men artikkelen vi gjengir er mer utførlig. Den gir et godt uttrykk for tenkemåten i ALFs sekretariat i annen halvdel av 30-åra. Sekretariatets syn presenteres også hos Gunnar Ousland: Fagorganisasjonen i Norge, bd. 3, Oslo 1949, bl. a. s. 477—93 og s. 603—34.

Den generasjon av unge fagforeningsfolk som nu skolerer sig til den opgaven å bære norsk fagbevegelse videre frem, har trådt sine barnesko i en tid med stadig vekslende, omfattende og revolusjonerende begivenheter. De har først og fremst oplevd en teknisk omveltninger som setter all tidligere utvikling i skyggen; men de har også oplevd de største

politiske begivenheter vår historie kjenner. De har sett kongedømmer og keiserkroner ramle i grus; de har sett land gå til grunne, og nye riker stå fram. Frihetsreisninger har fylt dem med begeistring; mens reaksjon og fascisme skapte dyp sorg og hat. I løpet av et par tiår har Europa fullstendig skiftet ansikt. Ja, så raskt har utviklingen gått at bare de

mest våkne har formådd å skaffe sig et overblikk. Altfor mange har blasert stått som passive tilskuere uten vilje til å tenke gjennom de mange problemer som denne politiske og økonomiske utvikling stiller oss ansikt til ansikt med. Altfor mange har stivnet i opfatninger som kunde være riktige nok den gangen de tok form, men som idag ubehjelpelig er avlegse, uriktige, og kanskje endog farlige. —

Mange syn gjør sig naturlig nok gjeldende når vi står overfor den oppgave å trekke op retningslinjene for fagorganisasjonens virksomhet idag og i den nærmeste framtid. Hvad vi må forlange av alle som vil være med i arbeidet, er imidlertid at de har viljen til å forstå at den kjempemessige utviklingen som har funnet sted i løpet av de siste 20 årene, må stille oss overfor nye problemer som det ikke nytter å vise fra sig. Det er naivt og dumt om og om igjen å peke på den taktikk og de fremgangslinjer fagorganisasjonen nyttet i sin første tid og i årene helt fram til etter krigen.

En bevegelse som vil være på høide med de oppgavene den er stilt overfor, kan ikke stivne til. De mange både av enkeltmedlemmer og grupper innenfor fagbevegelsen som beklager den utvikling som foregår, må forstå at det ikke nytter å stampe mot brodden. De skal også tenke at vi i eget land selv har vært med på å skape nye forhold og nye problemstillinger. Det er bare den feige, som flykter fra sine egne gjerninger. —

Vi må også forlange at den som vil være med og trekke op linjene for vårt arbeid, er fylt av ansvar for sin bevegelse. De resultater som er skapt gjennom en årrekkes seigt og offervillig arbeid fra titusener

av navnløse kvinner og menn, skal ikke legges øde av mangel på utsyn og dømmekraft. Vi forlanger også at de som vil være med og forme ut våre framgangslinjer, bare skal ha ett for øie: det å sikre bedre og tryggere kår for hele det arbeidende folk. Vi må vel også ha rett til å be om at de praktiske resultatene veier. Er de gode, da er det beviset for at den kursen vi velger, er den rette. Vi har ingen annen målestokk til å bedømme riktigheten av vår faglige politikk, enn dens gode eller dårlige virkninger når det gjelder å bedre arbeiderklassens kår og styrke våre organisasjoner. Fører vår faglige og politiske kamp til en høiere levestandard, og til at stadig nye grupper finner plassen i organisasjonene, da er vi på rett vei.

Norsk fagbevegelse kan idag se tilbake på 10 års uavbrutt vekst. Den tok sin begynnelse efter classesamlingen i 1927, og har nærmest vært av eksplosiv art de 3—4 siste årene efterat Arbeiderregjeringen trådte til.

Det som er det særmerkte ved denne veksten er ikke bare dens størrelse, en fordobling av medlemstallet i løpet av 4—5 år; det som interesserer enda mer, er at veksten for en vesentlig del skyldes nyorganisering av befolkningsgrupper som tidligere stod fremmed overfor fagorganisasjonen. For snaue ti år siden var fagbevegelsen i Norge uttrykk for håndverks- og industriarbeidernes kamp for bedre lønns- og arbeidsvilkår. Det er disse arbeiderne som fremdeles utgjør kjernen i og flertallet av medlemsstokken. Men vesentlige forandringer er skjedd. Skog- og landarbeiderne, sjømenn, fangstfolk og fiskere, privat og offentlig ansatte funksjonærer og tjenestemenn er kommet til, og har dannet

fagforeninger og forbund som teller titusener av medlemmer. Med sine 340 000 medlemmer representerer nu Landsorganisasjonen en tredjedel av det norske folk og alle fag og næringer.

Selve denne kjensgjerning vilde av sig selv ha stilt fagorganisasjonen overfor nye oppgaver, selv om det hadde skjedd i «normale tider». Nu skjedde veksten under en krise, som rystet en verden i sine grunnvoller.

I de fleste land betydde krisen en katastrofe for fagorganisasjonen. Medlemstallet skrumpet sammen i takt med stigningen i arbeidsløshetskurven. I land etter land steg fascismen som en flodbølge. Den gamle teori om at arbeiderklassens kampvilje og motstandsevne vilde stige i en skjerpet krise, viste sig å være en total feilforestilling. Det klassiske eksempel er det tyske kommunistpartis tap av 1 million stemmer fra 1932—1933!

Krisen betyr at arbeiderbevegelsen i Mellemeuropa bryter sammen. Det paradoksale er at samtidig bryter norsk arbeiderbevegelse gjennom. Krisen som i en rekke land fører til sammenbruddet, fører i Norge til gjennombruddet.

Mange ting vil kunne forklare den forskjellige utvikling i Norden og i Mellemeuropa. En av årsakene til at norsk arbeiderbevegelse formår å reise sig som en fugl føniks midt i krisen og elendigheten, er utvilsomt at vi formådde å legge vår politikk radikalt om. Under de nye økonomiske og politiske forhold la vi om fra teoretisk revolusjonstaktikk til praktisk realpolitikk. Med stadig stigende styrke reiste vi krav om arbeid for de arbeidsløse, og lettelser i krisetrykket for bønder og fiskere, skog- og landarbeidere.

I disse vanskelige kriseårene kunde det iblandt se ut som om den politiske arbeiderbevegelse helt dominerte, og at fagorganisasjonen spilte en underordnet rolle. Slik vil forholdet mellom faglig og politisk arbeiderbevegelse alltid forskyves i en tid da krisen stiller vesentlige hindringer i veien for framstøt gjennom lønnskampene. Lykken for norsk arbeiderklasse var imidlertid at det i denne tid aldri blev tatt et viktig steg på den politiske front uten råd og medvirken fra fagorganisasjonens side. Det var ikke bare partiet som brøt med sin fortid. Det gjaldt i like høi grad for fagorganisasjonen, som førte sin kamp over fra den snevre fagforeningspolitikk til et økonomisk-politisk plan.

Helt fra den første tid fagforeningene begynte å virke i Norge, er det lønnskampen som har dominert. Krisen stilte oss overfor helt nye oppgaver. Den stilte samfundspolitikken fremst på dagsordenen — også for fagorganisasjonen.

Vi kan idag fort samle resultatene av den krisepolitikk fagorganisasjonen og partiet slo inn på i 1932. Vi oppnådde først og fremst å knekke fascismen i Norge. Ikke bare rent økonomiske motiver var bestemmende for den politikk som her blev ført. I land etter land hadde fascismen i kriseårene vokst sig sterk på en nød og elendighet som fulgte i sporene av arbeidsløshet og landbrukskrise. For å hindre at landsbygdas befolkning og de arbeidsløse kunde bli drevet over i fascismens armer, var det nødvendig å føre en politikk som snarest mulig gav dem tryggere kår. Derfor blev landbrukspolitikken det viktigste punkt i vår krisepolitikk. Disse befolkningsgrupper utgjør også en langt større del

av det norske folk enn bybefolkningen i almindelighet tenker over. Mens 300 000 personer i Norge er sysselsatt med industrien, har mer enn 400 000 sitt arbeid i jordbruk, skogbruk, fangst og fiske. I det norske samfund utgjør industriarbeiderklassen ikke mer enn en tredjedel av befolkningen, og har ikke engang chance til å komme til å utgjøre et flertall i folket. For å befeste arbeiderklassens stilling og for å utvide og styrke den, er det derfor tvingende nødvendig å føre en politikk som sikrer arbeiderklassen støtte fra nye lag av folket. Og det er nettopp det vi har oppnådd gjennom de siste års faglige og politiske kamp.

Det neste store resultat av krisepolitikken var at arbeidsløsheten blev betraktelig redusert. Krisepolitikken førte som vi alle vet, sammen med bedrede konjunkturer, til stor nedgang i arbeidsløsheten. Størst betydning hadde her utvilsomt lettelsen i landbrukskrisen. Den økede kjøpekraft på landsbygda førte automatisk til øket avsetning for håndverk og industri. Mens arbeidsløsheten blandt de fagorganiserte i 1933 hadde vært oppe i 33,4 pct., gikk den i 1936 ned i 18,8 pct. i gjennomsnitt. I 1937 steg tallet til 20 pct. og i 1938 til 22 pct. Op-gavene omfatter 10 fagforbund.

Det avgjørt viktigste resultat av vår politikk er imidlertid at arbeiderbevegelsen organisasjonsmessig og politisk op- lever sitt store gjennombrudd.

Den klare økonomiske linje vi trekker op i kampen mot krisen, skaper sammen med vår uforbeholdne opslutning om demokratiet den tillit til arbeiderbevegelsen som gir oss både et organisatorisk og politisk gjennombrudd. Partiets medlemstall øker fra 80 000 i 1930 til 150 000 i 1938. Lands-

organisasjonen går op fra 140 000 til 340 000. Stemmetallet stiger fra 375 000 i 1930 til 618 000 i 1936. — Samtidig erobrer vi flertallet i 200 av landets kommuner, og siden 1935 har vi som bekjent en arbeiderregjering.

Men med dette gjennombruddet oppstår også en ny faglig og politisk situasjon!

Uten overdrivelse kan vi si at vår framtid vil avhenge av vår evne til å mestre denne situasjonen. Den er like vanskelig, ja kanskje vanskeligere enn den vi stod overfor i 1931 da krisen for alvor satte inn. Den gang stod vi i opposisjon. Idag skal vi med stor politisk makt styre et samfund hvor våre bitreste motstandere sitter i alle nøkkelstillinger i det økonomiske liv. Utenfor Norges grenser presser reaksjonen på; men også innen landet selv finnes sterke reaksjonære krefter. Vi står i ånd og sannhet i en ytterst vanskelig overgangstid som stiller store krav til vidsyn og overblikk, klokskap, tenksomhet og framsyn.

Hvilke krav stilles så i første rekke til fagorganisasjon, parti og arbeiderregjering i denne tid?

Først reiser kravet sig om å sikre et bedre utkomme for de befolkningslag som lever under de dårligste kår. Dette er foruten de arbeidsløse, de arbeidergrupper som er knyttet til modernæringene: jordbruk, skogbruk og fiske.

Den siste fyldige statistikk for inntektsforholdene i Norge, gjelder for inntektsåret 1929, som jo var et «godt» år. Den viser at den årlige inntekt for fiskerne i gjennomsnitt da var kr. 751, mens fiskeriarbeiderne tjente kr. 852. Skogsarbeiderne som dette året hadde god tilgang på arbeid, hadde en gjennomsnittlig årsinntekt på kr. 904. Med familier utgjør fisk-

erne ikke mindre enn 182 000 personer, og skogsarbeiderne 79 000 personer.

Stort sett kan vi ikke bedre disse befolkningsgruppers kår uten å bedre næringens lønnsomhet og bæreevne. Dette er for fiskeriens vedkommende meget vanskelig, fordi 8/10 av all fangst eksporteres. Vår opgave er derfor gjennom den faglige organisering av fiskerne å legge grunnen til en rasjonell organisasjon for næringens omsetnings- og avsetningsforhold. Det er ikke til å undgå at dette i like høi grad vil bli et politisk som et faglig spørsmål. Gjennom samorganisasjonene gjør vi et stort arbeid for å organisere fiskerne; men de største økonomiske fordelene har vi oppnådd for fiskerne gjennom vår politiske innsats, f. eks. ved fastsettelsen av minstepriser på råfisk. Slik vil forholdene sikkert arte sig i framtiden også. Faglig organisering skal drive fram og underbygge politiske tiltak. Men ren lønnskamp i gammel fagforeningsforstand vil neppe komme «på frågan».

Når det gjelder skogsarbeiderne, har det skjedd en vesentlig bedring i deres inntektsforhold takket være stigende priser på tømmer. Uten den sterke prisstigning som fant sted i 1937, er det utenkelig at skogsarbeiderne skulde ha kunnet heve sine lønninger med både 40 og 50 pct. ved en enkelt tariffrevisjon, slik som det da skjedde. I virkeligheten er dette et skoleeksempel på hvordan en nærings lønnsomhet er forutsetningen for effektiv faglig lønnskamp. —

Arbeidsinntekten for våre skogsarbeidere vil i høi grad komme til å avhenge av om næringens lønnsomhet kan sikres. Det viser de krav på store lønnsreduksjoner som blev reist av Skogsbrukets Arbeids-

giverforening etter prisfallet på tømmer i 1938. Også her spiller internasjonale forhold inn. Men det er ikke tvil om at det også gjennom politisk inngripen kan gjøres noe for å sikre våre skogsarbeidere jevnere og bedre arbeidsinntekter. Skogreising, effektive kulturarbeider og bedre utnyttelse av skogsproduktene kan ikke gjennomføres uten lovinngrep.

Den gruppe som nu først og fremst står for tur til å få sine lønninger bedret, er landarbeiderne. Etter den offisielle statistikk var den gjennomsnittlige årslønn for mannlige tjenere med kost og losji 540 kroner, i året 1937 (sommeren 1937 — vinteren 1937—38), og 356 kroner med kost og losji for kvinnelige tjenere. Landarbeiderne er Norges egentlige proletariat. Også her er rent faglig kamp ytterst vanskelig å gjennomføre. En streik vil f. eks. støte på mange vansker på grunn av det hensyn en må ta til husdyr, avlinger osv. Skog- og Landarbeiderforbundet fikk sitt gjennombrudd blandt landarbeiderne etter kriseforliket i 1935. Men enda er det langt fram til den dagen da den faglige organisasjon omfatter et flertall av landarbeiderne. Forbundet har derfor selv gått inn for lovgivningslinjen for å kunne bedre landarbeidernes kår. Det gjelder både for fiskerne, skogsarbeiderne og landarbeiderne at vi ikke kan sikre dem trygge kår uten gjennom en kombinert faglig og politisk kamp. Det er små muligheter for en heving av disse befolkningslags levestandard gjennom den gammeldagse fagforeningspolitikk alene. Bedringen av disse befolkningslags levestandard er like meget et samfunnspolitisk, som et faglig spørsmål.

Ved siden av arbeidet for å bedre modernæringenes øko-

nomiske stilling har det alt-overveiende krav til arbeiderstyret — og dermed til arbeiderorganisasjonene som regjeringen er utgått fra — vært å sikre beskjeftigelse for flest mulig landsmenn. I alle klasser betraktes arbeidsløsheten som samfundets åpne sår, som må læges om det skal kunne vise sig levedyktig. Ledetråden for arbeiderstyret blir derfor på alle områder å søke å skape større arbeidsvirksomhet gjennom offentlige arbeider (vei- og jernbanebygging, havneutbygging, kabelanlegg osv.), utvidet bureising og jorddyrking, reising av ny industri, boligbygging m. m.

Alle forlanger effektive åtgjerder mot krise og arbeidsløshet. De borgerlige partier spilte fallitt, fordi de ikke kunde eller vilde gjennomføre dem. Fagorganisasjonen vilde på samme måten sette seg selv utenfor, om den passivt vilde overlate til arbeidsgiverne og politikerne å arbeide for løsningen av de næringspolitiske og økonomiske oppgaver som brenner i vår tid, og som i virkeligheten er en avgjørende betingelse for hele dens virksomhet. Hvis fagorganisasjonen ut fra et ensidig fagforeningsstandpunkt skulde sinke eller endog skape unødige vansker for arbeiderreisningen, vilde den ikke bare skade arbeiderklassens sanne interesser, men tildels også komme i kampstilling til store grupper som tilhører de brede lag av befolkningen. Det er denne enkle kjensgjerning som nu må hamres inn i hver eneste fagforeningsmanns sinn.

Av alle krefter må fagorganisasjonen støtte og underbygge den arbeidsreisningen som finner sted både i den privat-økonomiske og den offentlige del av næringslivet. Denne oppgaven må vi løse dels ved å

være med å planlegge og tilrettelegge utvidet beskjeftigelse, og dels ved å føre en faglig politikk som hverken sinker eller hindrer den. I egen interesse og i de brede befolkningslags interesse må arbeiderne derfor ta samfundsmessige hensyn ved tariffoppgjørene. I enhver konfliktsituasjon må vi bedømme og beregne de virkninger vår stillingtagen vil ha overfor hele den arbeidspolitiske fagorganisasjonen og partiet fører. Ellers vil vi med den ene hånd rive ned det vi bygger op med den andre.

Det betyr selvfølgelig ikke at arbeiderne i sin almindelighet gir op retten til åpen kamp. Selv under arbeiderstyret har streikene vært hyppige. I året 1936 gikk det tapp over 400 000 arbeidsdager i konflikt, i året 1937 går tallet op i ca. 700 000 og i 1938 600 810 tapte dager. Når vi ser bort fra storlockouten i 1931, er dette de høyeste tall på mange år. I 1929 var antallet av tapte arbeidsdager 197 000, i 1930 var det 240 000 og i 1932 394 000, i 1933 364 000, i 1934 235 000 og i 1935 168 000.

En realpolitisk bedømmelse av virkningene og resultatene av de langvarige arbeidskamper, vil gi til resultat at de sjelden eller aldri er økonomisk regningsssvarende. De koster uendelig meget mer av savn og lidelser enn de kan gi tilbake selv i gunstigste tilfelle. Men det finnes naturligvis tilfelle hvor de ikke er til å undgå.

Under de spente internasjonale økonomiske forhold trer nødvendigheten av en mer samfundsmessig betonet lønnspolitikk klarere fram enn noen gang tidligere. Verdenskrisen skapte i alle land autarki- og avspenningsbestrebelse, handelsavtaler og restriksjoner i det uendelige. Det er de store

inntekter av skibsfart og hvalfangst, som like til det siste har dekket over den ugunstige norske handelsbalansen. Men de tider kan være nærmere enn vi tror da også vi i vårt land må regne med at alle krefter må settes inn for å nytte de muligheter vår industri rår over i konkurransen landene imellem. Svensk og dansk fagbevegelse har lenge vært klar over dette forhold. Her hjemme har problemet enda ikke blitt tatt op i full bredde. Men mer og mer blir det klart for alle at næringenes og den enkelte bedrifts økonomi også er avgjørende for den del av utbyttet som kan tilfalle arbeidet. Fagorganisasjonen må derfor føre en produksjonsvennlig politikk.

Den demokratiske innstilling som preger vårt politiske arbeid, må også til enhver tid speile sig av i fagbevegelsen, som ikke kan leve og puste uten demokratiet. Et diktatur kan ikke tillate frie fagforeninger, og har heller aldri gjort det. Men demokratiet kan ikke fungere uten lov, orden og disiplin. Der disse prinsipper for folkestyret bryter sammen, der bryter også demokratiet sammen. Burde ikke de som gjør sig til forsvarere for de ulovlige konflikter tenke litt over denne siden av saken også?

Ved den siste store tariffrevisjon i 1937 reiste Arbeidsgiverforeningen på ny spørsmålet om spesielle garantier for å inngå nye avtaler for derved å gardere sig mot ulovlige arbeidsnedleggelse. Også Papirindustriens Arbeidsgiverforening forlangte ved siste oppgjør i september 1938 spesielle garantier av Landsorganisasjonen på grunn av de tariffstridige konflikter som hadde funnet sted i den forløpne tariffperiode. Papirindustriens

Arbeidsgiverforening vilde ha rett til å erklære lockout på et øieblikks varsel, hvis arbeidet blev nedlagt umiddelbart etter at partene hadde erklært forslagene for vedtatt. Det er vel ingen som beskjeftiger sig med disse foreteelser, fordi de synes det er et hyggelig emne å behandle. Men vi er nødt — med eller mot vår vilje — til å gå inn på spørsmålet. Saken er ganske enkelt den at hvis ikke fagorganisasjonen selv evner å få slutt på de ulovlige konfliktenes, er det stor fare for at Statens representanter vil pålegge hovedorganisasjonene nytt ansvar og nye lovbestemmelser.

Fagorganisasjonens representanter vil selvsagt i de instanser spørsmålet kommer op til behandling, avvise de eventuelle nye lovbestemmelser; men skulde det tross alt bli gjennomført nye, skjerpede lovbestemmelser overfor dem som går til ulovlig arbeidsnedleggelse, blir resultatet protester og stor ståhei innen våre egne rekker. Vi risikerer da å komme op i den situasjon ved de store tariffrevisjoner at de blir en kamp om fiktive verdier og ikke om realiteter.

En drøftelse av de problemer som de ulovlige konflikter reiser, fører oss automatisk over på et annet spørsmål som har vært meget oppe til behandling: Skal samfundet ha rett og plikt til å gripe inn i et tariffoppgjør, om nødvendig ved voldgift, hvis partene ikke kan komme til enighet?

Rent prinsipielt må vi si at både arbeidsgiverne og arbeiderne allerede har godtatt at Staten har både rett og plikt til å gripe inn ved tariffoppgjørene. Hele arbeidstvistlovgivningen er jo det talende bevis for dette. Spørsmålet er bare hvor langt denne rett til inn gripen skal gå. Sikkert er det

at intet er mer verdifullt for begge parter enn å kunne slutte en overenskomst uten andres mellomkomst. Men det beror jo i høi grad på partenes egen evne til å komme fram til en minnelig ordning.

Den svenske landsorganisasjons nestformann, Gunnar Andersson, hevdet for en tid siden i et møte i Uppsala under en diskusjon om «Samfundet og arbeidskonfliktene»: «Gjennemgående finnes hos arbeiderne den opfatning at åpen konflikt bør undgås. Ansvar for samfundsorganisasjonen og forståelsen av de store tap og de forstyrrelser som produksjonen blir utsatt for, har gjennemsyret også den faglige bevegelse på en slik måte at det gjøres store anstrengelser for å undgå konflikter.»

Allikevel er det langt fram, før vi kan si at de fagorganiserte er realistiske nok, når det gjelder å stille krav, og når de skal votere over et tariff-forslag. Den enkelte er så altfor tilbøielig til å ta stilling bare ut fra hensynet til sin egen gruppe — eller det distrikt han representerer. Og så glemmer man at det må bedømmes ut fra en klassemessig og samfundsmessig opfatning.

I visse tilfelle kan det også ut fra et slikt synspunkt være fullt forsvarlig å ta en voldgiftsavgjørelse i et tariffoppgjør. Når vi f. eks. fikk voldgift i transportfaget i Nord-Norge våren 1938, skyldtes dette spesielle forhold som gjorde at det ikke fantes noen annen vei til løsning. Selv gjennom en langvarig konflikt vilde det neppe vært mulig å få til de fordelene voldgiftsavgjørelsen skaffet; for fiskerne og landsdelen kunde en konflikt fått uoverskuelige følger. Både av hensyn til transportarbeiderne og av hensyn til de rent samfundsmessige verdier som stod

på spill, var det både nødvendig og riktig å ta en voldgift. Men derfra er det langt til det standpunkt at voldgift bør være det eneste middel til løsning av arbeidstvistene. Fram for alt vil de fagorganiserte her være klar over den store forskjell som ligger i en voldgift hvor en arbeiderregjering oppnevner domsmennene, og en voldgift hvor en borgerlig regjering bestemmer sammensetningen.

Den politiske makt gir, som vi allerede har nevnt, store muligheter for framstøt som ellers kan koste tusener av streikedager. Tenk bare på den nye arbeidervernlovens feriebestemmelser, på økningen av inntektene gjennom arbeidsreinsingspolitikken osv. Det er denne forening av faglig og politisk kamp som har gitt, og i framtiden vil gi arbeiderklassen i Norden en særstilling i Europa. Vi kan ta et ferskt eksempel fra våre naboland, hvor samfundet også har grepet inn direkte til fordel for de fagorganiserte. Både i Danmark og i Sverige er det sommeren 1938 gjennomført lov-forslag om innføring av 14 dagers ferie. Hverken danskene eller svenskene har ved tariff-revisjonene satt noe inn på en forlengelse av ferien. Ca. 150 000 arbeidere i Danmark hadde tidligere ikke en dags ferie. Nu gjennomføres feriekravet med ett slag gjennom en politisk aksjon.

Den sterke vekt vi legger på den politiske kamp i arbeidet for å bedre det arbeidende folks levkår, innebærer naturligvis ikke at vi undervurderer den faglige lønnskampen. Den er like nødvendig som før. Det skal vernes om det som er vunnet. Lønningene skal bedres og reguleres. Arbeidstiden forkortes, og ferien forlenges. Arbeidsforholdene skal bedres.

Men lønnskampen skal suppleres, utbygges efter den nye tids forhold og krav. Bare på den måten kan vi fortsatt rykke fram.

Det er ikke noen gitt skjematisk å trekke op de linjene fagorganisasjonen skal følge i nærmeste måneder og år. Visse tegn i konjunkturforløpet tyder på at det kan bli praktisk politikk igjen å gå over i forsvarsstilling. Av erfaring vet vi at det da på ny vil bli stilt store krav til samhold og disiplin. Det er ingen kunst å holde en hær samlet, når den rykker fram. Vanskeligere er oppgaven når ikke medlemmene kan se positive resultater av hver enkelt tariffrevisjon. Den voldsomme nyrekruttering til fagorganisasjonen har skjedd i en tid da fagorganisasjonen har gått fra seier til seier; ikke i noen periode — undtatt årene fra 1919—1920 — kan vi peke på tilnærmedelsesvis slike resultater, som de vi har vunnet de siste årene.

Landsorganisasjonens representantskap vedtok i desember 1938 efter forslag fra sekretariatet med stort flertall å tilråde forbundene å anbefale for medlemmene at vårtariffene i 1939 ikke skulde sies op. At denne viktige sak for arbeiderklassen blev inngående drøftet blandt de fagorganiserte var ganske naturlig. Men når vi nu efterpå skal beskjeftige oss litt med denne prolongasjon av tariffene må det først beklages hvor få medlemmer som deltok i avstemningen. Procentvis var fram møtet adskillig mindre til avstemningsmøtene i de forbund som var innstillet på at tariffene skulde sies op. Landsorganisasjonens avstemninger omfatter bare avstemninger over tariff-forslag. Derfor var en i dette tilfelle avskåret fra å benytte disse regler. Imidlertid kan det settes et stort spør-

mål ved om det ikke er likeså stor interesse som står på spill for så vel de enkelte arbeidere som for den samlede arbeiderklasse, når det stemmes over om en tariff skal sies op eller forlenges, eller hvorvidt et tariff-forslag skal vedtas eller forkastes. Landets eldste fagforbund — Norsk Centralforening for Boktrykkere — hadde i sine lover henimot 50 år bestemmelser om at det skulde være $\frac{2}{3}$ flertall for å gå til opsigelse av tariffen.

Det skulde fortelle litt om hvor viktig våre pionerer anså spørsmålet om hvorvidt tariffen skulde sies op eller forlenges.

Selv om en ikke vil gå tilbake til dette med $\frac{2}{3}$ flertall ved tariffopsigelser viser den siste avstemning at det nok kunde være nødvendig å slå fast at avstemningen ved tariffopsigelser skal gi et fullverdig uttrykk for flertallet av de stemmeberettigede medlemmer.

Det var flere grunner som talte for at tariffene ikke skulde sies op i 1939. En streng saklig og faglig vurdering måtte nemlig tilsi at det vilde ikke opnåes noen vesentlige fordeler ved å gå til opsigelse. Fagorganisasjonen har gjort en del erfaringer gjennom årenes løp. En av de ting vi skulde ha lært er blandt annet at folk som skal ha arbeide utført holder sig tilbake og lar være å foreta bestillinger for å se resultatene av tariff-forhandlingene. Av hensyn til beskjeftigelsesgraden og de usikre forhold hele arbeidslivet blir utsatt for skal ikke fagorganisasjonen i utrengsmål gå til opsigelse av tariffene.

Arbeidslivet blir med andre ord satt i stampe mens forhandlingene pågår.

En opsigelse av tariffene betyr ikke konflikt blev det hevdet fra det hold som vilde si

op tariffene. Nei, det behøver ikke bety det. Men hvorfor er det blitt nokså almindelig i andre land å opta forhandlinger *uten* å gå til opsigelse av tariffene? Selvsagt fordi at man ikke vil risikere at bedriftslivet utsettes for unødige vanskeligheter til skade for de som er beskjeftiget i bedriftene og for at chansene til å sette flere folk i arbeid skal bli større.

Det var ingen ny linje som betyr resignasjon eller nederlag som blev fulgt ved at tariffene blev forlenget 1 år. En prolongasjon av tariffene er ingen ukjent foreteelse innen norsk fagbevegelse.

Men det som var nytt var at sekretariatet tok initiativet og klart la fram for de ansvarlige organisasjonsinstanser sitt syn og sitt standpunkt før de aller fleste av forbundsstyrene hadde tatt stilling til spørsmålet. Kritikken mot at ikke forbundsstyrene først fikk høre til å diskutere spørsmålet om prolongasjon eller opsigelse er jo bare av formell art, selv om det fra visse hold blev gjort et stort nummer av det.

At sekretariatet forela saken til behandling og avgjørelse for den høieste instans mellom kongressperiodene, Landsorganisasjonens representantskap, må være et saklig sterkt standpunkt.

Av mange grunner som det skulde være unødvendig å gjøre rede for, kan ikke de forskjellige organisasjoner ta endelig standpunkt til om en tariff skal sies op eller prolongeres før i siste liten. Den linje som blev fulgt ved tariffrevisjonen våren 1939 må en stort sett gjøre sig fortrolig med vil bli rettesnoren også ved framtidige tariffrevisjoner.

Når et forbund står i en organisasjon som har til hovedopgave å vareta fellesinteres-

sene må det nødvendigvis gi avkall på å optre helt på egen hånd. Det gjelder samme lov i fellesnevneren: Landsorganisasjonen som i de enkelte forbund. En avdeling tilsluttet et forbund får bøie sig for flertallets avgjørelser og på samme måte må et forbund ta konsekvensene av det flertallet bestemmer innen Landsorganisasjonen. Landsorganisasjonen har bare to veier å gå ved de store tariffoppgjør: enten å stille de enkelte forbund helt fritt, eller å se tariffoppgjørene i fellesskap og sammenheng.

Men enten en velger den ene eller andre linje, vil hverken motparten eller de enkelte forbund finne sig i at det blir gjort noen større forskjell i det som er mulig å opnå av vesentlige fordeler ved tariffrevisjonene.

Det er en ting som overskygger alle andre spørsmål innen fagforeningsbevegelsen idag og det er å skaffe folk arbeid.

Ganske naturlig måtte en da stille sig det spørsmål om en ved å gå til opsigelse av tariffene vilde ha større chanser for å skaffe arbeid til de arbeidsløse medlemmer. Å sette folk i arbeid er det største og viktigste samfundsspørsmål idag. Samtidig som det også er det alvorligste og mest dominerende fagforeningsspørsmål. Av den simple grunn at det i sig selv innebærer løsningen av alle de andre krav vi nå har å fremme. Å føre nye tusener av arbeidsløse inn i produksjonslivet betyr muligheten av å gjennomføre nye reformer både på arbeidsplassene og i samfundslivet.

Når det gjelder de store opgaver som fagorganisasjonen skal søke å løse må derfor det enkelte fagforbund ta visse hensyn til andre enn sine egne

medlemmer ved de store tariff-opgjør.

I «Arbeider-Ungdommen» aprilnummer for 1939 leser vi en artikkel under titelen: «En livskraftig jubilant» som i ett avsnitt gir uttrykk for forholdet mellom gruppen og klassen.

Enhver fagorganisert er nødt til å ta stilling til om det er gruppen eller klassen som skal være den mest dominerende i vår framtidige kamp. «Arbeider-Ungdommen» skriver:

«Grunnlaget for alt organisasjonsarbeidet vårt er *arbeidsfolkets samlede maktstilling i samfundet*. Den enkelte stedsgruppe og yrkesgruppe driver sitt organisasjonsarbeid i ly av arbeidsfolkets samlede maktstilling. Her gjelder det i høi grad at den samlede organisasjonen har sin verdi ikke bare ved at den gjør, men også ved at den muliggjør. Uten dekke av arbeidsfolkets samlede maktstilling kunde ikke noen enkelt gruppe drive organisasjonsarbeidet sitt.

Derfor kan det i visse spente situasjoner være så oprørende å høre dem som lar sig følede til kortsynte og egoistiske flåserier om fellesorganisasjoner og om «hensynet til klassen». For arbeidsfolkets samlede maktstilling er den felles konto hver eneste gruppe trekker på for å kunde drive sitt arbeid. Hver eneste gruppe

står i gjeld til arbeidsfolket som en enhet; arbeidsfolket som enhet står ikke i gjeld til en eneste enkelt gruppe. Hvis arbeidsfolkets samlede maktstilling skulde bryte sammen, vilde den enkelte gruppes «frihet» bli friheten til å motta diktat fra arbeidsgiverne og fra en reaksjonær stat. Uten dekke av arbeidsfolkets samlede maktstilling er det ikke en eneste enkelt gruppe som har makt til å hevde sig.»

Krise og motgang vil komme på ny. Da vil det igjen bli stilt virkelige krav til hvert enkelt medlem. Solidariteten er dypt rotfestet i den norske arbeiderklasse, så vi har ingen grunn til pessimisme. Men sterkere står vi hvis den dype følelse av samhold er underbygget med kunnskap og viten, som gjør det lettere for den enkelte fagorganiserte, og dermed for bevegelsen som helhet, å ta den rette stilling i den aktuelle situasjon. Den tid er forbi da problemstillingen er enkel og oversiktlig; men lærer vi oss å dømme ut fra en klassemessig og samfundsmessig synsvinkel, vil alt falle lettere. Det er igjen et spørsmål om kunnskap; forhåpentlig vil denne boka bidra til å spre denne kunnskap og opplysning blandt de unge fagforeningsfolk som nu bærer vår framtid i sine hender.

Hovedoppgaver om arbeidskonflikter

- ODLAUG, Kåre: Sulitjelma og Sulitjelma-affæren. Oslo 1949. Hovedoppgave.
- THORBJØRNSEN, Helge Sten: Storlockouten 1911. Bakgrunn og årsaker. Hovedoppgave i historie 1975.
- EIDAL, Arvid: Striden om tvungen voldgift og interessevister 1916—1923. Hovedoppgave i historie 1961.
- LUND-MATHIESEN, Ivar: Grubesamfunnene på Spitsbergen 1905—1970. Syndikaliststreiken og militærintervensjonen sommeren 1917. Hovedoppgave i historie 1974.
- ASKERØI, Jan-E.: Dyrtidsaksjonen og striden omkring den. April—oktober 1917. En etappe i arbeiderbevegelsens radikaliserings. Hovedoppgave i historie 1970.
- SELNES, Kåre: Dyrtid og revolusjon; norsk arbeiderørrelse i 1917—18. Hovedoppgave i historie 1940.
- NORDVIK, Jostein: Arbeiderrådbevegelsen i Norge 1917—1919. Hovedoppgave i historie 1974.
- KRISTENSEN, Arnolf: Da verdensrevolusjonen banket på i Hammerfest; streiken i 1921 og en analyse av utviklingen. 183 bl. Hovedoppgave i historie 1970.
- AARSETH, Synnøve: «Den nye retning» og storstreiken i 1921. Oslo 1976. Hovedoppgave i historie 1976.
- BJØRNHAUG, Inger: Jernstreiken og arbeiderbevegelsen. En undersøkelse av jernstreiken 1923—24 og dens betydning for utviklingen av norsk arbeiderbevegelse. Hovedoppgave i historie 1975.
- ENGEN, Jorunn I.: Austmarka-konfliktene. Skogsarbeidernes kamp for organisasjonsretten på Austmarka, vinteren 1927/28. Hovedoppgave i historie 1974.
- HOMPLAND, Andreas: Tokyrs industriarbeidarar i streik. Ein historisk-sosiologisk studie av bygdesamfunnet. Magistergrad i sosiologi. 1975.
- HANSEN, Trond: Politisk strid og økonomisk krise. Ei vurdering av fagbevegelsens nederlag i Kirkeneskonflikten 1928/29. Hovedoppgave i historie 1976.
- BROVOLD, Arne: Norsk arbeidsgiverforening og storlockouten 1931. Hovedoppgave i historie 1972.
- JOHANSEN, Per-Ole: Menstadkonflikten. Stensil 1976.
- PEDERSEN, Tore Arvid: Tariffoppgjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten. Hovedoppgave høsten 1975.
- BOLSTAD, Arnulf: Kampen om boikottloven i 1933. Hovedoppgave i historie 1966.
- SVEUM, Tor: Arbeidernes faglige landsorganisasjon, tariffoppgjøret 1937 og konfliktene i arbeidslivet. Hovedoppgave i historie 1974.
- NOMELAND, Targjerd: Striden om 12-øringen. Lønnsnedslaget i 1940 og oppgjøret om det i 1945. Hovedoppgave i historie 1973. Delvis trykt i H. F. Dahl (red.): Krigen i Norge, Oslo 1974.
- NILSEN, Torhild: Lønnsnemnda 1945—52. Debatt og praksis. Hovedoppgave i historie 1973.
- FERNING, Arild: Tariffoppgjør — en forhandlingsteoretisk analyse. Tariffoppgjøret mellom Norges handels- og kontorfunksjonærers forbund og Handelens arbeidsgiverforening høsten 1971. Hovedoppgave i statsvitenskap 1974.

- GULDAL, Reidmar: Storstreiken ved Røros verk. Et bidrag til fagorganisasjonens praksis. Hovedoppgave i historie 1973.
- KURSETGJERDE, Jostein: Arbeidsgjevarar og arbeidadarar, Tankar og haldningar i Norsk arbeidsgiverforening til arbeidarrørsla 1930—39. Hovedoppgave i historie 1976.
- ØSTVEDT, Kari: Fagkongressen 1934. Hovedoppgave i historie 1971.
- BROVOLD, Arne: Norsk Arbeidsgiverforening og storlockouten 1931—1972. Hovedoppgave i historie 1972.
- HVEDING, Øistein Reimond A.: Striden om tvungen megling og tvungen voldgift i arbeidstvister fram til 1914. Hovedoppgave i historie 1952.
- KNUTSEN, Paul: Stabilisering og kamp. Herøya Arbeiderforenings aksjon for kortere arbeidstid i 1948. Hovedoppgave i historie 1974.
- LIHAUG, Olav: Organisasjonene, kollektivavtalen og samfunnet. Magistergradsavh. i statsvitenskap 1958.

I tillegg til de titlene som er kommet med i denne lista inneholder selvsagt alle oversiktsverkene om norsk arbeiderbevegelse stoff om streiker og arbeidskamper.

Det er grunn til å understreke at det også finnes en rekke fyldige og gode framstillinger av de ulike fagforbundenes historie. «Fagorganisasjonen i Norge» av G. Ousland og A. Skar står med sine fire ruvende bind i en klasse for seg.

Det er videre unødvendig å nevne at der hvor klubbenes eller lokalavdelingenes historie er beskrevet, finnes det også her stoff om store og små streiker og konflikter.

Denne lista inneholder derfor titler som mer direkte og utelukkende behandler streiker og arbeidskonflikter i Norge. Som det framgår er mye av stoffet uttrykte hovedoppgaver.

Bibliografi 1975

Denne lista over bøker utgitt i 1975 er utarbeidet av Arbeiderbevegelsens Arkiv og bygger på arkivets bokinnkjøp. Utvalget er hovedsakelig konsentrert om bøker på nordiske språk, og om emner som antas å ha interesse for et bredere publikum enn det vi til vanlig kan nå.

For en fyldigere oversikt henviser vi til vår egen bokliste: Aktuelle bøker og skrifter i Arbeiderbevegelsens Arkiv 1975.

Biografier

- DAVIS, Angela: Mitt liv for frihet. Overs. av Gerd Hoff. Oslo: Cappelen 1975, 335 s. Orig.tit.: An Authobiography.
- ERLANDER, Tage: Tage Erlander 1949—1954. Overs. av Bjørg Helle. Oslo: Tiden 1975, 287 s.
- FURUBOTN, Peder: TITLESTAD, Torgrim: Peder Furubotn 1890—1938. Oslo: Gyldendal 1975, 296 s.
- HAGEN, Ingeborg Rifling: BOTNEN, Johan: Ingeborg Rifling Hagen og norsk arbeidarrørslø. Oslo 1975. 248 s. Hovedoppgave.
- JOHANSEN, Hans: Ringnes, Haagen: Hans i Halvorstua. Arbeiderveteranen Hans Johansen forteller. Oslo: Tiden 1975. 162 s. 1 bl. 12 pl.
- LIE, Haakon: ... slik jeg ser det. Oslo: Tiden 1975. 426 s.
- SABA, Isak: ERIKSEN, Leif: Isak Saba, Stortingsmann (for samene, arbeiderne og fiskerne 1906—1912). Oslo 1975. 1 bl. V. 195 s. Hovedoppgave.

Historie

- Norge* (For de politiske partiers historie, se Politiske Partier).
- GRASS, Martin: Friedensaktivität und Neutralität. Die skandinavische Sozialdemokratie und die neutrale Zusammenarbeit im Krieg, August 1914 bis Februar 1917. Bonn-Bad Godesberg: Verlag Neue Gesellschaft 1975. 294 s. (Friedrich-Ebert-Stiftung. Forschungsinstitut. Schriftenreihe. Bd. 117).
- HOVDHAUGEN, Einar: Hus-

- mannstida. Oslo: Samlaget 1975. 134 s. ill. (Norsk kulturarv 12).
- KARMLY, Dag: Kings Bay-saken. Oslo: Gyldendal 1975, 118 s. 1 bl.
- KOHT, Halvdan: Norsk bondereising. Førreord av Reidar Almås. Oslo: Pax 1975. 379 s. (Sosialistiske klassikere). Utk. første gang i 1926.
- LANGSETH, Bjørn Jarl: Christian Johnsen «Almuevennen». En analyse av ukebladets innholds- og utbredelsesstruktur i tidsrommet 1849—1873. Oslo 1975. Hovedoppgave.
- PIHLSTRØM, Kjell: Borgfred og samling i krise? Spørsmålet om samlingsregjering, partipolitiske motsetninger og samarbeidstendenser 1938—40. Oslo 1975. 5 bl., XII, 257 s. Hovedoppgave.
- USTVEDT, Yngvar: Arbeidere under våpen. Norske frivillige i den spanske borgerkrig. Oslo: Gyldendal 1975. 294 s. 1 bl.

Arbeiderbevegelsens historie

- FOLKETS HUS-BEVEGELSEN: Handlingsprogram. Oslo 1975. 14 s.
- KENDALL, Walter: The Labour movement in Europe. London: Allen Lane 1975. XXI.
- Studies on the history of the Hungarian working-class movement (1867—1966). Ed. by Henrik Vass. Budapest: Akadémiai Kiadó 1975. 428 s. 1 bl.
- SUNDE, Kristian: Den første arbeiderbevegelse (i Stavanger). Særtrykk av: Stavanger på 1800-tallet. Stavanger 1975, s. 247—280, ill.

Samfunnsvitenskap

Sosiologi

BOTTOMORE, T. B.: *Sociology as social criticism*. London: Allen & Unwin 1975, 217 s.

Familien i klassesamfunnet. [Av] Harriet Holter, Hildur Ve Henriksen Arild Gjertsen [og] Haldis Hjort. Oslo: Pax 1975, 293 s., tab. [UniPax].

PAULSEN, Marit: Retten til å være menneske. [Av] --- Sture Andersson, Georg Sessler. Overs. av Bjørg Helle. [Oslo:] Tiden 1975, 92 s., 1 bl., ill. Orig. tit.: Rätten att vara människa.

Statsvitenskap

HOFLOSS, Dag: Det politiske Norge. En innføring i politisk analyse og norsk samfunnsliv. Oslo: Universitetsforlaget, 149 s.

Lov og rett

MATHIESEN, Thomas: Rett og samfunn. Utkast til en rettssosiologi. Oslo: Pax 1975, 81 s. [UniPax].

Rettshjelp og samfunnsstruktur. [Red.] Arild Eidesen, Ståle Eskeland [og] Thomas Mathiesen. Oslo: Pax 1975, 213 s.

Samfunnsforhold i de enkelte land

Norge

FJØRTOFT, Kjell: Rapport nordfra. Oslo: Grøndahl 1975, 131 s., ill.

Trassige folk. Sjøhjelp og lokaldemokrati i norske lokalsamfunn. Red. av Bo Liljedal Andersen, Øystein Daland [og] Siri Hoem. Oslo: Samlaget 1975, 166 s.

WIKAN, Steinar: Noatun. En ødemarksgård i Øvre Pasvik. Illustrert med kart og fotografier. Oslo: Tiden 1975, 162 s. (Om Hans Thomas Lange Schaaning).

Andre land

BURCHETT, Wilfred: Portugal fra statskupp til revolusjon. Oslo: Ny Dag 1975, 288 s. 1 bl. Orig.tit.: Portugal after the Captains' Coup.

DAVIDSON, Basil: Kan Afrika overleve? Oslo: Cappelen 1975, 165 s. Orig.tit.: Can Africa survive?

ENGELMANN, Bernt: Ihr da oben — wir da unten. [Von] Bernt Engelmann [und] Günter Wallraff. Köln: Kiepenheuer & Witsch 1975, 416 s., ill.

MIDDELTHON, Carsten: Terror i Italia. Oslo: Gyldendal 1975, 176 s.

NOTAKER, Henry: Revolusjon i Portugal — nelliker eller gevær? Oslo: Pax 1975, 192 s., ill.

SOARES, Mário: Portugal's struggle for liberty. Transl. by Mary Gawsworth. London: Allen & Unwin 1975, 313 s.

Politisk tenkning

(her: Sosialisme, kommunisme osv.)

DOBB, Maurice: Kapitalismens utvikling. København: Rhodos 1975, 524 s., 1 bl. (Bibliotek Rhodos). Orig.tit.: Studies in the Development of Capitalism.

FROMM, Erich: Demokratisk sosialisme. Norsk red. ved Nils Butenschøn og Bernt Hagtvedt. Oslo: Dreyer 1975, 211 s. Artikler om sosialismen i Norge i dag av Trygve Bull, Eyvind Dalseth, Guttorm Hansen og Reiulf Steen.

- GORZ, André: Socialism and revolution. Transl. by Norman Denny. London: Allen Lane 1975. VI s. 1 bl., 270 s. Orig.tit.: Le socialisme difficile.
- Ideologi og klassekamp. Artikler fra tidsskriftet «Verden og vi». Red. av Arne Pedersen. Oslo: Ny Dag 1975, 223 s.
- LIEBMAN, Marcel: Leninism under Lenin. Transl. by Brian Pearce. London: Jonathan Cape 1975. 477 s.
- LINDBEKK, Tore: Den populistiske utfordring og andre essays. Oslo: Dreyer 1975. 136 s. (Perspektivbøkene).
- PANNEKOEK, Anton: Parti — råd — revolusjon. Utvalg og innledning ved Einhart Lorenz. Overs. av Frode Rimstad. Oslo: Pax. 196 s. (Sosialistiske klassikere).
- Aktuelle politiske emner**
- Internasjonal politikk — utenrikspolitikk*
- JOHANSEN, Jahn Otto: Perspektiver på øst-vest avspenningen. Oslo 1975. 24 s. (Norske atlantehavskomiteé 20).
- STEVEN, Stewart: Dobbeltspill. Vestens mest mørke-lagte etterretningsoperasjon i den kalde krigen. Overs. av Ådne Goplen. Oslo: Aschehoug 1975. 200 s.
- Politiske partier og organisasjoner*
- BARFOED, Viggo: Partiforholdene på Stortinget 1934—40. En analyse av voteringen ved navneoppprop i Plenum og Odelsting. Oslo 1975. XIV, 194 s. + bilag, tab. Hovedoppgave.
- BYE, Ronald: Synspunkter og vurderinger. Oslo: Tiden 1975. 84 s. (Tidens tema).
- COATES, David: The labour party and the struggle for socialism. London: Cambr. univ.press 1975. XIV, 257 s.
- DANNEVIG, Mathias B.: Sosialisme og klienter. Betingelser for arbeiderbevegelsens intgrasjon i det korporative samfunn. En teoretisk makrostudie. Oslo 1975. 6 bl., 166 s., 4 bl. Hovedoppgave.
- FØRSUND, Finn Borgen: Det norske arbeiderparti 1930—33. Krisepolitikken og vegen til sosialismen. Bergen 1975. 3 bl., 181 s. Hovedoppgave.
- HOLM, Ingar: Syndikalistiske organisasjoner i Norge før 1917. Oslo 1975. V, 131 s. Hovedoppgave.
- KLEVEN, Hans I.: Vår partiteori. Oslo: Ny Dag 1975. 174 s.
- LANGHELLE, Svein Ivar: Bruksstrukturproblemet 1945—55. En studie av det jordbrukspolitiske synet til Arbeiderpartiregjeringa, Norges Bondelag og Norske Bonde- og Småbrukerlag. Bergen 1975. 217 s. Hovedoppgave.
- McINNES, Neil: The communist parties of Western Europe. Publ. for Royal institute of international affairs. London: Oxford univ. press 1975. XIII, 209 s. tab.
- MARCHAIS, Georges: Den demokratiske utfordring. På dansk ved Lars Bonnevie. København: Gyldendal 1975. 179 s. Orig.tit.: Le défi démocratique.
- MOE, Erling: Synspunkter på Arbeiderpartiets jordpolitikk 1902—06. Oslo 1975. VI, 114 s. Hovedoppgave.
- NORGES KOMMUNISTISKE PARTI. Hvitboka om 1940. Oslo: Ny Dag, 1975. 158 s. 1 bl.
- NØRGAARD, Erik: Revolusjonen der uteblev. Komin-

terns virksomhed fra 1919 til den spanske borgerkrig med Ernst Wollweber og Richard Jensen i forgrunden. Kbh.; Fremad, 1975. 220 s. ill.

NØRGAARD, Erik, Den usynlige krig. Historien om Ernst Wollwebers sabotageorganisation. [Kbh.]; Fremad, 1975. 240 s. ill.

OPPEGÅRD ARBEIDERPARTI. Oppegård Arbeiderparti 1912—1972. [60 års beretning]. U.S. [1975]. 80 s.

RØD UNGDOM. Program — vedtekter. Vedtatt på Rød ungdoms 9. landsmøte. Oslo: Oktober, 1975. 62 s.

RØD UNGDOM. Våg å kjempe — våg å vinne. Studiesirkel fra Rød ungdom. Oslo: Oktober, 1975. 110 s. ill.

VENSTRE. STORTINGSGRUPPEN. Protokoll. 1883—1940. Utg. for Kjeldeskriftfondet av Rolf Danielsen. Oslo: (Forlagsentralen), 1. 1883—1924. 1975. 2 bl. 329 s. port.

ØRSTA ARBEIDERPARTI. Ørsta arbeiderparti 1915—1975. Ørsta 1975. 2 bl. 18, XI s.

Kvinnesak — Kvinner i arbeidslivet

BROYELLE, Claudie: Halve himmelen. Kvinnefrigjøring i Kina. Forord av Han Suyin. Overs. av Wenche Gudmundsen. Oslo: Pax 1975. 172 s. Orig. tit.: Le moitié du ciel.

BRØGGER, Suzanne: Fri oss fra kjærligheten. Overs. av Ragnfrid Stokke. Oslo: Pax 1975. 235 s. Orig.tit.: Fri oss fra kjærligheden.

FLATØY, Kirsten: Arbeiderpartiets kvindeforbund fra 1901 til ca. 1914. Idégrunnlag og praktisk virksomhet.

Trondheim 1975. 3 bl., 168 s. Hovedoppgave.

Juss og juks. En arbeidsbok i likestilling. [Av] Tove Stang Dahl [m. fl.] Oslo: Pax 1975. 82 s. Inneholder særtrykk av regjeringens lovforslag til likestilling.

LIVERSAGE, Toni: Da kvinnene måtte gå under jorden. Suffragetternes kamp for stemmeretten i England 1903—14. København: Gyldendal 1975. 122 s., ill.

LUNDMARK, Margareta: Sjefens høyre hånd. Overs. av Eva Lie-Nielsen. Oslo: Gyldendal 1975. 128 s., ill. Orig.tit.: Chefens högra hand.

LØNNÅ, Elisabeth: LO, DNA og striden om gifte kvinner i lønnet arbeid i mellomkrigstida. Oslo 1975. 2 bl., 197 s., 6 bl. Hovedoppgave.

NORSKE ARBEIDERPARTI. LANDSKVINNEKONFERANSEN 1975. Barnas plass i dagens samfunn. Oslo 1975. 20 s.

REINTOFT, Hanne: Kvinden i klassesamfundet. 3. opl. Kbh.: Stig Vendelkærs forl., 1975. 188 s. 1 bl.

Vil vi sprelle med? En bok om kvinner og olje. Av Brita Brantzæg, Tove Stang Dahl, Mette Janson, Liv Storstein [og] Elisabeth Wedege. Tegninger av Toril Krogh. Oslo: Pax, 1975. 160 s.

Sosialpolitikk — Bolig — Helse

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTENE. Arbeidsmiljø og vernearbeid. Kartlegging av problemer og forslag til endringer. [Av] Jan Irgens Karlsen [m.fl.] Oslo: Tanum/Norli, 1975. 168 s. tab.fig.

HANOÅ, Rolf: Sjukdom og sosial naud. Årsaker, førebygging og behandling. Inn-

- føring i sosialmedisin. Oslo: Aschehoug 1975. 72 s., ill.
- HOVENSJØ, Geir: Skogsarbeidernes kosthold. Elverum [1975]. 36 s. ill.
- KVAM, Ragnar: De farlige jobbene. [Av] Ragnar Kvam jr. [og] Fritz Nilsen. Med forord av Arthur Svensson. Oslo: Pax, 1975. 160 s. ill.
- MICHELET, Else: Vet de hva de snakker om? Abortmotstanderne og virkeligheten. Oslo: Pax, 1975. [32 s.] (Pax-rapport).
- RIIS, Per Otto: OBOS og boligmarkedet. En analyse av transaksjoner med andeler i borettslag tilknyttet Oslo Bolig- og Sparelag. Oslo 1975. 7 bl. 116 s. 3 bl. Hovedoppgave.
- TUFTE, Geir Conrad: Holdninger til boligenes eierforhold 1918—1974. En undersøkelse av en interessegruppes forsøk på å tilpasse seg sosial og politisk endring. Oslo 1975. 4 bl. 109 s. Hovedoppgave.
- WILHELMSEN, Ingar: «Selveier»-demokrati i kooperativ regi. En studie av borettslagsdemokrati i OBOS. Oslo 1975. 6 bl. 134, XI s. 1 bl. Hovedoppgave.

Miljøvern — Økologi

- Byfornyelse i miljøvernperspektiv. Red.: Thomas Thiis-Evensen. Oslo: Dreyer 1975. 74 s., ill.
- KRISTOFFERSEN, Ivan: Havet -75. En bok om ressurser og kystfolk. Oslo: Tiden, 1975. 153 s.
- KÅGESON, Per: Sløseriets politiske økonomi. Overs. av Erik Sagflaot. Oslo: Pax, 1975. 114 s. tab. Orig.tit.: Sløseriets politiska ekonomi.
- MESAROVIC, Mihajlo: Mennesket ved skilleveien. Rapport nr. 2 til Roma-klubben. [Av] Mihajlo Mesarovic [og]

Euard Pestel. Oslo: Cappelen, 1975. 210 s. tab. fig. Orig.tit.: Mankind at the turning point. The second report to the Club of Rome.

Skolespørsmål — Undervisning (her: Folkeopplysning)

- FREINET, Célestin: Folkets skole. Oslo: Pax 1975. 171 s., ill. Orig.tit.: Pour l'école du peuple.
- OLSEN, Stieg Mellin: Skolens vold. (Av) Stieg Mellin Olsen (og) Rolf Rasmussen. Oslo: Pax 1975. 146 s.

Kunst — Kultur

- BROBY-JOHANSEN, R.: Svart på hvitt. En politisk billedbok. Tegninger av Holbein, Bruegel, Goya (m.fl.). Oslo: Cappelen 1975. 128 s.

Massemedia

- AMDAL, Rolv Asbjørn: Presse og parti. En studie av Arbeiderpressen. Mediadrift eller partiorgan? Oslo 1975. 2 bl., IV, 165 s. Hovedoppgave.
- DAHL, Hans Fredrik: Hallo! Hallo! Kringkastingen i Norge 1920—1940. Oslo: Cappelen 1975. 426 s., ill.
- NILSEN, Bjørn: NRK — maktavernes monopol. Oslo: Gyldendal 1975. 159 s.

Krigføring — Forsvar

- BRATTELI, Trygve: Europeisk sikkerhetspolitikk. Oslo 1975. 12 s. (Norske atlantehavskomiteé).
- GARBO, Gunnar: Opprustet og forsvarsløs. Om rustningskappløpet og arbeidet for internasjonal nedrustning. Oslo: Gyldendal 1975. 155 s., 1 bl.
- GRØNMO, Sigmund: Militære meninger. Interesser og hold-

ninger blant norske offiserer 1918—1970. Oslo: Universitetsforlaget 1975. 210 s.

KIESSLER, Richard E.: Guerrilla und Revolution. Partei-kommunismus und Partisanenstrategie in Lateinamerika. Bonn-Bad Godesberg: Neue Gesellschaft 1975. VI s., 1 bl. 588 s. (Friedrich-Ebert-Stiftung. Forschungsinstitut, Bd. 115).

Økonomi

BERGH, Trond: Fra Fædrelandssag til Storbank. Norges postsparebank 1950—1975. Oslo 1975, ill. port.tab.

GUNDERSEN, Håkon: NSB med linjegods i lasten. Oslo: Pax 1975. 191 s., tab., diagr.

MODALSLI, Jakob: Utviklingshjelp på nært hold. Illustrasjoner: Solveig Dahlgren. Oslo: Tiden 1975. 154 s. 1 bl., ill. tab.

Distriktpolitikk

NIELSEN, Reidar: Tilfellet Sandvikvær. Fotografier ved Eivind Vorland. Oslo: Tiden 1975. 80 s.

TEIGENE, Ingolf Håkon: Fiskerieringene — vere eller ikkje vere? Reportasje frå norske kyststrok. Oslo. Samlaget 1975. 149 s.

Oljepolitikk

JOHANSEN, Jahn Otto: Olje er makt. Olje og utvikling i den persiske gulf. Oslo: Cappelen 1975. 154 s.

LANDSORGANISASJONEN I NORGE. ENERGI- OG OLJEKONFERANSE 1974. Arbeiderbevegelsen møter oljealderen. Referat fra LO/DNA's energi- og oljekonferanse 22. og 23 nov. 1974. Innledn. av Tor Aspengren, Trygve Bratteli [m.fl.]. Oslo: Tiden, 1975. 195 s. (Tidens tema.)

LANDSORGANISASJONEN i NORGE. INDUSTRI- OG OLJEUTVALG. Petroleumsvirksomheten i Norge. Oslo, 1975. 40 s.

Norsk oljepolitikk. Bidrag av: Jon Naustdalslid [m.fl.] Red.: Kari Bruun Wyller [og] Thomas Chr. Wyller. Oslo: Gyldendal, 1975. 198 s. 1 bl. (Motforestillinger. 1.)

Handel — Industri

MELAND, Reidar: A/S Årdal og Sunndal verk — fra uavhengighet til avhengighet. En analyse av relasjoner mellom verket og elementer i omgivelsene, fra etableringen i 1946 til aksjetransaksjonen med Alcan Aluminium Ltd. i 1966. Oslo 1975. 4 bl. 106 + X s. Hovedoppgave.

TANGEN, Dag: Makt og Eiendom. Hvem styrer norsk industri? Oslo: Pax, 1975. 131 s.

Arbeidsgiver — Arbeidstaker

(Her: Bedriftsdemokrati — Arbeidskonflikter — o.a.)

ARBEIDERNE OPPLYSNINGSFORBUND. Arbeidsmiljø på sjøen. (Oslo) 1975. 16 s.

BJØRNHAUG, Inger: Jernstreiken og arbeiderbevegelsen. En undersøkelse av jernstreiken 1923—24 og dens betydning for utviklinga av norsk arbeiderbevegelse. Oslo 1975. IX, 330 s. Hovedoppgave.

HØIGÅRD, Cecilie: Arbeidsløs Oslo-ungdom. En undersøkelse av Oslo-ungdommens forhold til skole og arbeidsliv med spesiell vekt på arbeidsliv. (Av) Cecilie Høigård i samarb. med Guri Eggen, Lillian Høverstad, Elisabeth Jensen og Randi Aasum. Oslo: Universitetsforl. 1975.

145 s., fig., tab., diagr. (Universitetet i Oslo. Institutt for kriminologi og strafferett).

LANDSORGANISASJONEN I NORGE. Betriebsdemokratie. Die Entwicklung des Demokratisierungsprozesses im Norwegischen Arbeitsleben. Oslo 1975. 29 s.

LANDSORGANISASJONEN I NORGE. Industrial democracy. A survey of the development of democracy at work in Norway. Oslo 1975. 27 s.

NORDENS FAGLIGE SAMORGANISASJON. Action programme for a better work environment. Oslo: Idekó, [1975]. 11 s.

NORDENS FAGLIGE SAMORGANISASJON. Einsatzprogramm für ein besseres Arbeitsmilieu. Oslo: Idekó, [1975]. 11 s.

NORDENS FAGLIGE SAMORGANISASJON. Handlingsprogram for et bedre arbeidsmiljø. Oslo: Idekó, [1975]. 11 s.

PEDERSEN, Tore Arvid: Tariffoppjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten. Oslo 1975. 1 bl. V, 176 s. Hovedoppgave.

THORBJØRNSEN, Helge Sten: Storlockouten 1911. Bakgrunn og årsaker. Bergen 1975. 3 bl. 122 s. Hovedoppgave.

Fagbevegelse

COLBJØRNSEN, Tom: Norsk fagbevegelse. En organisasjonssosiologisk studie. Av Tom Colbjørnsen og Odd Nordhaug. [Utg. av] Universitetet i Bergen. Sosiologisk institutt. Bergen 1975. 7 bl. 218 s. (Sosiale indikatorer. Rapport. 15.)

JOHANNESSEN, Arvid: Om forholdet mellom de arbeidsløse og fagorganisasjonen i

mellomkrigstida, belyst gjennom organiseringen av de arbeidsløse i Oslo. Oslo 1975. 1 bl. II, 197 s. Hovedoppgave.

RØRLEGGERNES FAGFORENING. Rørleggernes fagforening gjennom 90 år. 1884—1974. (I Rørleggeren 1975 nr. 6. s. 1—40).

ZACHARIASSEN, Aksel: Med hest og bil for kommunen. Oslo kommunale vognmannsforening gjennom 50 år. Oslo 1975. 92 s., ill.

Essays — Blandede skrifter

BRECHT, Bertolt: Politiske skrifter. Overs. af William Saxtorph. København: Gyldendal 1975. 178 s. Orig.tit.: Politische Schriften.

JOHANNESSEN, Georg: Om den norske tenkemåten. Artikler, ytringer og innlegg 1954—1974. Ved Espen Haavardsholm og Helge Rønning. Oslo: Gyldendal 1975. 398 s., 1 bl.

Litteratur — Litteraturkritikk — Språk

ANKER, Nini Roll: Den som henger i en tråd. 2. oppl. Oslo: Aschehoug 1975. 170 s.

BARANSKAJA, Natalja: En uke som alle andre: Overs. av Ingvild Broch. Oslo: Tiden 1975. 102 s. Orig.tit.: Nedelja kak nedelja.

BOLSTAD, Øivind: Profitøren. Oslo: Ny Dag 1975. 323 s.

ERIKSEN, Hans Kr.: Fiskeren og Vårherre. Fortellinger. Oslo: Tiden 1975. 112 s.

LUKACS, George: Realisme. Litterære essays i utvalg ved Helge Rønning. Overs. av Nils Johan Ringdal og Truls Wyller. Oslo: Gyldendal, 1975. 200 s.

- NAG, Martin: Glemte arbeiderdiktere. Utvalg og introduksjon ved Martin Nag. Oslo: Cappelen, 1975. 128 s.
- Nazismen og norsk litteratur. Red. av Bjarte Birkeland og Stein Ugelvik Larsen. Bergen: Universitetsforlaget, 1975. 237 s.
- NILSEN, Rudolf. Dikt i utvalg. Ved Stig Holmås. Illustr. av Per Kleiva. [Oslo:] Bokklubben, 1975. s. 3 — 96.
- OLSEN, Bjørn Gunnar: Torgprinsene. Oslo: Aschehoug, 1975. 122 s. 8 bl. Dokumentarroman om AUF og Ola Teigen.
- ORWELL, George: Hyllest til Katalonia. Oslo: Pax, 1975. 243 s. Orig.tit.: *Homage to Catalonia*.
- SKOGHEIM, Dag: Vi vil tænde. Ukjente nord-norske arbeiderdikt 1900—1920. Oslo: Pax 1975. 85 s., ill.
- SKOUEN, Arne: Gategutter: Etterord ved Kari Skjønberg. Oslo: Pax 1975. 176 s.
- SOLSTAD, Dag: Kamerat Stalin, eller familie Nordby. Et skuespill om en norsk kommunistfamilie i åra 1945—56. Oslo: Oktober 1975, 139 s.
- Sosialisme og litteratur — fra Albertine til Zink. [Red.] Helge Rønning. Oslo: Pax, 1975. 320 s.
- SUNDT, Karen: Arbeiderliv. Ved Willy Dahl og Kari Haave. Oslo, Gyldendal; 1975. 428 s.
- SVINSAAS, Ingvald: Gammeltida. 16 noveller. Oslo: Tiden, 1975. 130 s.
- Vers fra skogen. En antologi utg. til Skogsarbeiderdagene 1975. Red. av Juel Stubberud. Oslo: Tiden, 1975. 179 s., ill.

Oppslagsverker

- Arbeiderbevegelsens håndbok. 1975. Red. av Paul Engstad. Oslo, Tiden: 1975. 168 s. tab. diagr.
- BÅRDSSEN, Leif: Arbeidsmiljø — arbeid og helse. En selektiv bibliografi over nordiske publikasjoner 1960—1973. Utarb. av Leif Bårdsen og Berit Strange. Utg. av Norsk produktivitetsinstitutt. Oslo 1975. 2 bl. 74 s.
- Socialdemokraternes lomme-håndbog. (Red. av) Socialdemokratiet i Danmark. 1975/76. — Kbh.: AOF's forl., 1975. —
- Tidens leksikon. Hovedred.: Einar Gerhardsen, Odd Høydahl, John Sanness. Red. sekretær: Grete Marthelm. Oslo: Tiden, 1975. — 6 ill. port. kart. tab. fig.

Arbeiderbevegelsens Arkiv

mottok i 1975 større og mindre samlinger av trykt og utrykt stoff fra 22 organisasjoner og 17 privatpersoner. Som eksempel på større overføringer, kan vi nevne det som er kommet inn fra følgende organisasjoner og privatpersoner:

Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund
Eidsvoll arbeiderparti
Verkstedklubben Nyland Vest
Ukebladet Aktuell
Hotell- og restaurantarbeiderforbundet
Friedrich-Ebert-Stiftung
Arne Skaug
Konrad Nordahl.

Arbeiderbevegelsens Arkiv er takknemlig for alle gaver som kan berike arkivsamlingen, biblioteket og billedsamlingen. Vi minner også om at alle er velkommen som brukere av arkivets samlinger.

Arkivet er åpent for alle, men en del av stoffet er klausulert.

Ferdige oppgaver om arbeiderbevegelsen, høsten 1975, våren 1976

Andersgård, Ingrid:
Striden mellom settersker og typografer i trykkeriene i Kristiania i 1870-årene til 1907.

Berg, Torbjørn:
Arbeiderbevegelsen i Åmot. En undersøkelse av bakgrunnen for den brede oppslutningen om Norges kommunistiske parti i første halvdel av 1920-årene.

Ertresvåg, Vera Espeland:
Fra avmakt til samhold. Arbeiderkvinnenes faglige og politiske organisering 1889—1901.

Hals, Odin:
Frå bondebygd til industri-samfunn. Stridsspørsmål og motsetningar i Sunndal 1947—1971.

Halvorsen, Kari Foss:
Militærstreikeaksjonen i 1924.

Hansen, Erling:
NKP og Regjeringen 1935—36. En studie av holdninger til statsmakten, Regjeringen og den dertil benyttede taktikk.

Hansen, Trond:
Politisk strid og økonomisk

krise. En vurdering av fagbevegelsens nederlag i Kirkenes-konflikten 1928/29.

Høvik, Sverre-Kristian:
Den offentlige debatt om barnarbeidet i norsk industri og statsmyndighetenes forsøk på å registrere dette arbeidet i tidsrommet ca. 1870—1890.

Hågensen, Eva:
Frivillige arbeidsløshetskasser eller obligatorisk statlig arbeidsløshetstrygd. Loven om arbeidsløshetstrygd av 1938 — bakgrunn, forutsetninger og debatt.

Johannessen, Arvid:
Om forholdet mellom de arbeidsløse og fagorganisasjonen i mellomkrigstida, belyst gjennom organiseringen av de arbeidsløse i Oslo.

Johansen, Jan T.:
Lisleby-affæren 1893. En sosialhistorisk undersøkelse.

Krogstad, John Atle:
Kommunistene i Trøndelag 1936—1945. Kamp mot krig og fascisme.

Kursetgjerde, Jostein:
Arbeidsgivarar og arbeidarar.

Tankar og handlingar i norsk arbeidsgiverforening til arbeidarrørla 1930—1939.

Laurund, Torgeir:
Den borgarlege opposisjonen og kampen mot «sniksosialiseringa» 1945—1947.

Lønnå, Elisabeth:
LO, DNA og striden om gifte kvinner i lønnet arbeid i mellomkrigstida.

Myhre, Jan Olav:
Arbeidsløsheten i Bergen i 1920-ådene i partipolitisk perspektiv.

Pedersen, Tore Arvid:
Tariffoppgjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten.

Skivenes, Arne:
Sophus Piehls rolle i dansk og norsk arbeiderbevegelse. En politisk biografi.

Stuedal, Viggo:
Noen trekk ved den organiserte arbeiderbevegelse i Folldal i tidsrommet 1906—1950.

Aarseth, Synnøve:
«Den nye retning» og storstreiken i 1921.

Forskningsprosjekter

1. Hovedoppgaver

Navn	Tittel	Universitet
Alstad, Svein	Sosiale forhold i Odda 1905—1920.	Trondheim
Amsrud, Trond	Randsfjordkonflikten.	Oslo
Amundsen, Jon	Fagbevegelsen og den solidariske lønnspolitikken i 1930-åra.	Oslo
Andersen, Arvid	Splittelsen i arbeiderbevegelsen 1918—1921/23, særlig innen LO.	Bergen
Andersen, Frode	Krise og arbeidsløshet i Mosjøen og Vefsn i 1920-åra.	Trondheim
Aronsen, Rønnaug	Kvinneres rett til arbeid i mellomkrigstida — med hovedvekt på Trondheim.	Trondheim
Bade, Erik	Arbeiderbladets vurdering av den politiske utvikling i Tyskland 1930—33.	Oslo
Bakke, Per	En sammenligning mellom de norske, danske og svenske kommunistpartier.	Oslo
Balchen, Dan	Handverkere og statsmakt. En undersøkelse av forholdet mellom staten og handverkslaugene i Bergen 1681—ca. 1770.	Bergen
Bekken, Terje	Foldalskonflikten.	Oslo
Bering, Bjørn	DNA og trustlovene i 1930-årene.	Oslo
Bjørgum, Lars Henrik	Organisering av kommunefunksjonærene fram til 1930.	Oslo
Bjørkelo, Jon	Diskusjonen om økonomisk demokrati (styre-representasjon) i industribedrifter og banker i 1950-årene.	Oslo
Bjørnson, Øyvind	Utvikling av arbeiderbevissthet og arbeiderfor-ganisering i Trondheim omkring 1900.	Bergen
Bohlin, Bjørn	Rørosverket og arbeiderne i mellomkrigstida.	Trondheim

Brodal, Eyolf	Striden om sosialiseringen av bank- og kredittvesenet etter 1945.	Oslo
Bull, Ole Jakob	Faglig og politisk utvikling blant ansatte i jernbanen i tida rundt 1920 med spesiell vekt på jernbanestriken i 1920.	Oslo
Bærheim, Arvid	Nasjonalisme og internasjonalsisme i DNA 1945—55.	Oslo
Cartfjord, Ståle	Arbeiderbevegelsen i Trøndelag ca. 1918—1924.	Trondheim
Dahl, Odd	Høyre og arbeider-spørsmålene i 1890-årene.	Oslo
Dahle, Fredrike	NKP og den kalde krigen med særlig henblikk på kampen om fagbevegelsen 1948—60.	Bergen
Dolve, Liv M.	Randsfjordkonflikten.	Bergen
Eriksen, Leif Karsten	Arbeiderbladet og arbeidernes stilling til den internasjonale situasjon like før den annen verdenskrig.	Oslo
Espenes, Øistein	Tariffoppgjøret og økonomisk politikk ca. 1949—53.	Trondheim
Fixdal, Kjell Edvard	Torpkonflikten 1954.	Oslo
Flatøy, Kirsten	Arbeiderpartiets kvinnebevegelse først på 1900-tallet.	Trondheim
Forslev, Jon	Arbeiderbevegelsen i Narvik.	Trondheim
Fredriksen, Pål	DNA og spørsmålet om næringsprioriteringen i de første etterkrigsår.	Tromsø
Gaard, Evy Helen	Kvinnelige industriarbeidere i Kristiania 1875.	Oslo
Hals, Odin	Frå bondebygd til industrisamfunn. Strids-spørsmål og motsetninger i Sunndal 1947—1971.	Trondheim
Halvorsen, Solveig	Det skandinaviske samarbeide mellom stenhoggerne 1890—1914.	Oslo
Hansen, Hallstein	Norges kooperative landsforening og de ansatte.	Trondheim
Hansson, Steinar	Norges Kooperative Landsforening i begynnelsen av 1930-åra. For-	Oslo

Haugen, Vidar Erik	holdet til arbeiderbevegelsen og reaksjonen på den økonomiske krisa. Gjenoppbygging og reorganisering av DNA etter frigjøringen i 1945.	Bergen
Helland, Sten Reinhart	Syn på USA innen DNA 1945—55.	Trondheim
Hellevik, Atle	Arbeiderbevegelsens informasjonskomité mot norsk medlemskap i EF.	Trondheim
Hostad, Ingunn	Olav Scheflo og forholdet til primærnæringsbefolkningen.	Bergen
Høydal, Hallgrim	Partipolitikk/arbeiderbevegelsen på Notodden.	Trondheim
Jakobsen, Jan Arild	Torp-konflikten.	Oslo
Johnsgaard, Dagfinn	Arbeidernes Opplysningsforbund i 1930-årene.	Trondheim
Karlsen, Vidar Kristensen, Birgit	Kooperasjonen i Fauske. NKP 1945—54.	Trondheim Bergen
Krogstad, Erik	Samlingsforhandlingene mellom NKP og DNA. En sammenlignende analyse.	Oslo
Kropstad, Bjørn Roar	Sosiale motsetninger i Meråker i 1920—30-åra.	Trondheim
Larsen, Alice	Oppløsningsforbundet i 1923.	Oslo
Ludt, Tore	Uravstemningen om organisasjonsformen i LO 1922—23.	Oslo
Lunde, Ove	Thranittene i Bø i Telemark. En sosialhistorisk analyse.	Oslo
Mannsåker, Olav	Framveksten av arbeiderbevegelsen i Odda.	Bergen
Martinsen, Erik	Tariffoppgjøret i 1961.	Oslo
Mellembakken, Per Aage	Thranittene i Øvre Solbu.	Oslo
Moren, Gudmund	Julussakonflikten i Elverum 1927.	Oslo
Moshaug, Terje E.	Thranitterbevegelsen i Romedal, Hedmark.	Oslo
Muri, Mons	NKP og Strassburger-tesene (1928—1932).	Oslo
Myklebust, Torill	Tjenestepiker i Bergen ca. 1875—1890.	Bergen
Mørkved, Tone	NAFs taktikk under jernstreiken 1923—1924.	Trondheim
Nielsen, Ludvig	Pienes mølle i Buvika, arbeiderne og bedriften.	Trondheim

Nordby, Per Enok	Storstreiken i Trondheim i 1921.	Trondheim
Norrøne, Odd S.	Arbeiderpartiet og stortingsvalget i 1936.	Oslo
Olsen, Arild	Den indre debatt i SF før vedtaket om å medvirke til å felle regjeringen Gerhardsen i 1963.	Bergen
Olsen, Leif	Forholdet mellom LO og NAF etter 1945.	Bergen
Olsen, Sissel Tove	Kvinnerns lønns- og arbeidsforhold i lavtlønnsindustrien, konfeksjon og tekstil i Norge 1960—67.	Oslo
Olstad, Finn	Medlemsrekrutteringen til Christiania Arbeidersamfund fra 1864.	Oslo
Paasche, Bjørg	Arbeiderbevegelsens holdning til streik og voldgift.	Trondheim
Sagbakken, Stein	Røstvangen Gruver 1905—23. En økonomisk og sosial beskrivelse.	Oslo
Sandbakken, Tore	Arbeiderbruk og boligbankens utlånspolitikk de første 20 år.	Oslo
Seim, Sol	Soldatrådene.	Bergen
Skagen, Finn	Electric Furnace Comp. (Sauda) og lokalsamfunnet.	Bergen
Skauger, Halvard	SFs syn på distriktpolitikk 1964—1969.	Oslo
Skonhoft, Eling	Kvinner i arbeidslivet i Trondheim i mellomkrigstida, med hovedvekt på ekspeditriser.	Trondheim
Slinning, Kjell Arne	Arbeiderpressen i Ålesund 1898—1916.	Trondheim
Stener, Magne	Organisering av skogsarbeidere i Solør i 1920-årene.	Trondheim
Stormark, Kåre	Tariffoppgjør og konflikten i 1945.	Oslo
Sund, Haagen	Arbeiderbevegelsen i Trøndelag. Klassebasis og organisering 1875—1920.	Trondheim
Svenning, Geir	Kampen mot «tukthuslovene»/«de arbeiderfiendtlige lover».	Oslo
Sørli, Erling	Verkstedklubben ved Skipsbyggeriet i BMV fra part til partner.	Bergen

Teigen, Jarle Vibe, Katrine	Arbeiderkommisjonen 1894.	Bergen
	Innføringen av 8-timers arbeidsdag.	Bergen
Wessel, Wenche	Thranitterbevegelsen i Hurdal.	Oslo
Wostrych, Andrei	Debatten om politiske arbeiderråd i Norge 1919/20.	Trondheim
Yndesdal, Bjørg	Arbeiderbevegelsens holdning til streik og voldgift i mellomkrigs- tida.	Trondheim
Øhren, Andreas	En sosialhistorisk un- dersøkelse av arbeider- ne på Kværner Bruk i perioden fra 1869 til 1885.	Oslo
Aasen, Rune	Konflikten i steinindu- strien 1925 og/eller kommunal-kooperativ steindrifft fra 1900 og utover mot 2. verdens- krig.	Oslo
Aasmul, Øyvind	Årsaker til NKP's sterke dominans i Berg- en ved bruddet i DNA i 1923.	Bergen
<i>2. Andre prosjekter</i>		
Titlestad, Torggrim	NKP og norsk mot- standspolitikk under ok- kupasjonen (Gransk- ningsprosjekt for NAVF, skal munna ut i ei skriftleg framstilling om eit par år).	
Titlestad, Torggrim	Peder Furubotn, 1890— 1975.	

Redaksjonen vil i hvert nummer forsøke å gi en helst fullstendig oversikt over prosjekter — hovedoppgaver, forskningsprosjekter og andre utgivelsesprosjekter — med tilknytning til arbeiderbevegelsens historie som er under utarbeidelse.

Vi ber derfor om følgende opplysninger:

NAVN:

ADRESSE:
(event. også universitet)

PROSJEKTETS TITTEL:

KORT BESKRIVELSE AV PROSJEKTET:
(event. også kildene)

PROSJEKTETS ART:
(f.eks. hovedoppgave, monografi, artikkel)

FORVENTET AVSLUTNING:
EVENT. ANDRE OPPLYSNINGER:

Sendes tilbake til: Pax forlag a/s
v/ Forlagsredaksjonen

Tidsskrift for arbeiderbevegelsens
historie nr. 1/1976

Radikaliseringen av norsk arbeiderbevegelse 1911—1923

Det første heftet av tidsskriftet tar for seg radikaliseringa av arbeiderbevegelsen – hva den gikk ut på, hva var årsakene. Emnet tas opp i følgende artikler:

Edv. Bull d.e.: Arbeiderbevægelsens stilling i de tre nordiske land 1914–1920

Odd-Bjørn Fure: Synspunkter og historieteoretiske tendenser i forskningen om den norske arbeiderklasse – og bevegelse i den radikale fase 1918–1933

Jorunn Bjørgum: Fagopposisjonen av 1911

Ake Trond Rognes: Ungdomsforbundets gjennombrudd

Knut Heidar: Økonomisk struktur og korporativ dominans: Arbeiderpolitikken i Rjukan og Odda ca. 1906–1924.

Tidsskriftet er blitt godt mottatt av anmelderne:

- «Tidsskrift av kvalitet» (Trygve Bull i Arbeiderbladet)
- «...en produkt av hög kvalitet» (Bo-Göran Dahl i Historisk Tidsskrift, Sverige)
- «...diskussionsniveauet i Norge er betydeligt højere end her», (Gerd Callesen i politisk revy, Danmark)
- «De synspunkter som her presenteres er utvilsomt meget interessante.. Det kjedelige er at radikale forskere langt på vei har maktet å monopolisere debatten omkring arbeiderbevegelsen – og dermed store deler av moderne norsk historie. Tidsskriftet aksentuerer dette problem». (Rolf Tamnes i Morgenbladet)
- «...verdifulle for en enhetlig forståelse av norsk arbeiderbevegelse... Vi har mye å se fram til, så følg med» (Torbjørn Moen i Arbeider-studenten)

Hefтет kan fortsatt fås kjøpt i løssalg. Kr. 37,-.

Edvard Bull: Trønderne i norsk arbeiderbevegelse før 1914

Heftet er en ny utgave av Edvard Bulls hovedoppgave, opprinnelig utgitt i 1939. Det følger opp emnet fra nr. 1/1976.

Trøndelag var mer enn noe annet fylke utgangspunkt og senteret for Martin Tranmæls Fagopposisjon av 1911. Men det var ikke bare Tranmæls fylke. Trøndelag er i arbeiderbevegelsen forbundet med navn som Elias Volan, Johs. M. P. Ødegaard, Halvard Olsen, Olav Scheflo, Johan Nygaardsvold og mange andre.

I **Trønderne i norsk arbeiderbevegelse før 1914** undersøker Bull detaljert bakgrunnen for den spesielle politiske radikalismen i Trøndelag og den ideologien Tranmæl og hans meningsfeller representerte. Siden det var deres ideer som i 1918 fikk gjennombrudd i DNA og seinere også i LO, gir boka viktig bakgrunnsmateriale til forståelsen av arbeiderbevegelsens seinere utvikling.

Bulls undersøkelser ble skrevet i slutten av 1930-åra og kom ut i en serie utgitt av Arbeidernes historiske Forening. Nå danner de opptakten til en ny serie med avhandlinger og dokumenter innen rammen av Tidsskriftet for arbeiderbevegelsens historie. Dette heftet er et uforandret opptrykk av originalutgaven med et nytt etterord av Bull.

Jeg bestiller:

- Abonnement på Tidsskrift for arbeiderbevegelsens historie for 1977 á kr. 70,—.
- TFAH nr. 1/1976 á kr. 37,—.
- TFAH nr. 2/1976 á kr. 41,—.

Navn:

Adresse:

Sendes: Pax forlag, Gjøteborggt. 8, Oslo 5.

Einhart Lorenz
ARBEIDERBEVEGELSENS HISTORIE
Norsk sosialisme i internasjonalt perspektiv
2 bind

«Boken er på mange måter et pedagogisk mesterstykke. Lorenz viser en imponerende evne til konsentrasjon. På et par sider klarer han å trekke ut de viktigste resultater og konklusjoner av spesialstudiene han bygger på. Enkeltanalysene er vevd sammen til en stram logisk oppbygd framstilling. Det er driv over boken!

Knut Einar Eriksen i **Dagbladet**.

«Det känns skönt att få i sin hand en så utförlig genomgång av norsk arbetarrörelses utveckling som Einhart Lorenz ger i Arbetarbevegelsens historia... På dessa ca 450 sidor får man till livs inte blott en briljant skriven översikt av norsk arbetarrörelse genom all enhet och splittring utan också en parallell skildring av den samtida europeiske arbetarrörelsen.»

Evert Kumm i **Statsanställ.**

«Den er på samme tid en grunnbok i den internasjonale arbeiderbevegelses, de sosialistiske ideologiers og (uten sammenligning mest utførlig) i den norske arbeiderbevegelses historie. ... På et vis erstatter den .. de .. store standardverk fra 30-årene.»

Trygve Bull i **Kontrast**.

«Overfor Bulls og Zachariassens bøker har Lorenz tre prinsipielle fordeler: For det første viser L. den norske arbeiderbevegelses utvikling ikke primært som det norske sosialdemokratis forhistorie og historie, men som den norske arbeiderklasses kamp for sosialismen ... For det andre viser L. den norske arbeiderbevegelses utvikling i sammenheng med utviklingen i den internasjonale arbeiderbevegelse. Den tredje og største fordelen er framstillingens karakter som innføringsbok.»

Fritz Petrik i **Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung**.

«Med hensyn til den didaktiske oppbyggingen er bøkene et forbilde ... Videre må det vellykkede forsøket på å konsentrere framstillingen til de dominerende trekk i hele utviklingen understrekes.»

Lutz Mez i **Internationale wissenschaftliche Korrespondenz**.

Pax forlag a/s, Oslo

TIDSSKRIFT FOR ARBEIDERBEVEGELSENS HISTORIE

Arbeidskamper i Norge

1/1977

5	Per Maurseth	Arbeidskonflikter i Norge
35	Synnøve Aarseth Barder	Storstreiken i 1921
77	Trond Hansen	Kirkeneskonflikten 1928—1929
91	Terje Bekken	Folldalskonflikten 1929—1931
119	Tore Arvid Pedersen	Tariffoppgjøret 1931. Fagorganisasjonen og storlockouten
145	Nils Henrik Fuglestad	Noen synspunkter på norsk fagbevege- lser politiske og ideologiske utvikling i mellomkrigstida
181	Einhart Lorenz	Marxistiske teorier om fagbevegelsen
199	William M. Lafferty	Industrialisering og radikalisme: En kort kommentar
211	Ole O. Lian	Tale på den skandinaviske arbeider- kongressen i 1912
237		Jernbanearbeidernes revolusjonære fagforeningsprogram 1924
241		Strasburgertesene 1929
261		Fagopposisjonen av 1926. Program
263	Olav Hindahl	Fagbevegelsens samfundsmessige stilling. 1938
274		Hovedoppgaver om arbeidskonflikter
275		Bibliografi 1975
284		Hovedoppgaver om arbeiderbevegelsen
286		Forskningsprosjekter

ISBN 82-530-0819-8